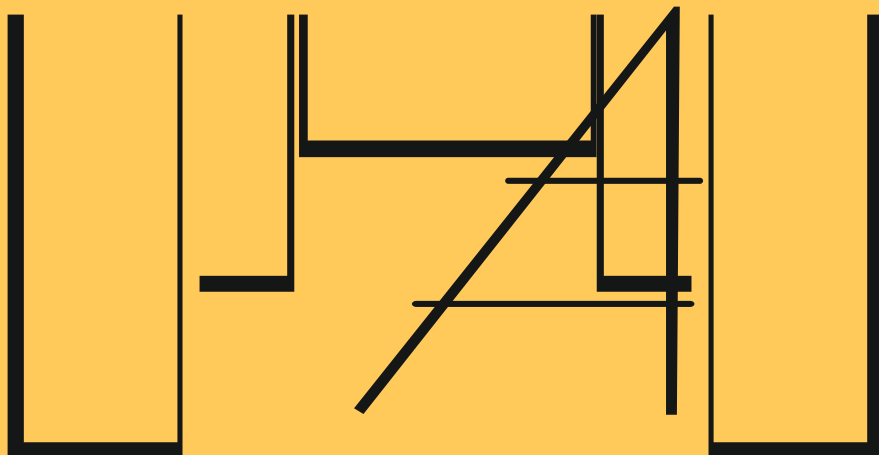

**Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA**

10

**III WROCŁAWSKIE
SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY**

Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA

10

III WROCŁAWSKIE
SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY

**Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA**

10

**III WROCŁAWSKIE
SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY**

REDAKCJA
Henryk Szarski, Danuta Dudziak

**Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej
Wrocław 2011**

Publikacja dofinansowana przez MNiSW
ze środków na działalność upowszechniającą naukę

Recenzja naukowa

dr hab. Maria Pidłypczak-Majerowicz
prof. Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Redaktor prowadzący

Elżbieta Żurawska-Luczyńska

Layout i projekt okładki

Studio Wydawniczo-Poligraficzne TArt

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część niniejszej książki, zarówno w całości, jak i we fragmentach, nie może być reprodukowana w sposób elektroniczny, fotograficzny i inny bez zgody wydawcy i właścicieli praw autorskich.

© Copyright by Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2011

OFICyna WYDAWNICZA POLITECHNIKI WROCLAWSKIEJ

Wybrzeże Wyspiańskiego 27, 50-370 Wrocław

<http://www.oficyna.pwr.wroc.pl>

e-mail: oficwyd@pwr.wroc.pl

zamawianie.ksiazek@pwr.wroc.pl

ISBN 978-83-7493-662-0

Drukarnia Oficyny Wydawniczej Politechniki Wrocławskiej

SPIS TREŚCI

Danuta Dudziak, Henryk Szarski Wstęp	13
CZĘŚĆ I. DOKUMENTOWANIE I ANALIZA DOROBKU NAUKOWEGO	
Iwona Sójkowska, Barbara Barańska-Malinowska Bibliografia publikacji pracowników źródłem informacji wspomagającej przygotowanie oceny jednostek naukowych	17
Danuta Kiss Doświadczenia węgierskich bibliotek akademickich w zakresie dokumentacji i analizy dorobku naukowego pracowników uczelni	33
Anna Tonakiewicz-Kołosowska Dokumentowanie dorobku naukowego Politechniki Warszawskiej. Przyjęte rozwiązania, bariery, osiągnięcia i plany na przyszłość	45
Aleksandra Zawadzka Rejestracja dorobku pracowników uniwersytetów. Dotychczasowe dokonania i spojrzenie w przyszłość	61
Dorota Wilk Bibliografia publikacji pracowników jako forma współpracy ze środowiskiem uczelnianym na lamach polskiej literatury bibliologicznej	73
Anna Komperda, Barbara Urbańczyk ALEPH w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej – nowatorskie rozwiązania w zakresie analizy dorobku naukowego	81
Anna Komperda Dokumentowanie prac naukowych na Politechnice Wrocławskiej. Instrukcja wprowadzania danych w systemie ALEPH	95
Barbara Urbańczyk, Paweł Bęben Analiza cytowań prac naukowych na Politechnice Wrocławskiej. Instrukcja wprowadzania danych w systemie ALEPH. Podbaza prac cytujących – TUR05	111

CZĘŚĆ II. BIBLIOTEKA W UCZELNI I W REGIONIE

Jarosław Gajda	
Wydawnictwo w bibliotece – biblioteka cyfrowa w wydawnictwie? Ośrodek do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej	127
Bożena Smentek	
Innowacyjny system wdrożenia nowego pracownika w bibliotece naukowej na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego	137
Lidia Derfert-Wolf	
Zasoby i usługi elektroniczne w statystyce bibliotecznej, rankingach i badaniach efektywności	143
Paulina Bartosik, Anna Stach-Siegieńczuk	
„Praktyka czyni mistrza” – zajęcia dydaktyczne dla studentów bibliotekoznawstwa prowadzone przez bibliotekarzy praktyków na przykładzie wybranych ośrodków naukowych	163
Agata Walczak-Niewiadomska, Zbigniew Gruszka, Grzegorz Czapnik	
Bibliotekarz w firmie infobrokerskiej. Potrzeby rynku a oferta edukacyjna w świetle badań	173
Jürgen Warmbrunn	
„Bibliotekarz uczestniczący” na przykładzie kierownika biblioteki specjalizującej się w historii Europy Środkowo-Wschodniej	181
Elżbieta Marszałik, Aldona Salska	
Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polsko-Amerykańskich na tle innych stowarzyszeń bibliotekarzy w Stanach Zjednoczonych	187
Aureliusz Potempa	
Sekretarz naukowy w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie – pięć lat doświadczeń	197
Lidia Lewicka	
Czytelna biblioteka	201
Katarzyna Maćkiewicz	
Przestrzeń wirtualna w Bibliotece Uniwersyteckiej w Olsztynie	209
Krystyna Szyllabel	
Biblioteka na uczelni czy uczelnia w bibliotece? Środowiskowa Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych na Potrzeby Innowacyjnej Gospodarki	215
CZĘŚĆ III. ŹRÓDŁA ELEKTRONICZNE W BIBLIOTECE I NA RYNKU	
Joanna Grześkowiak-Stepowicz	
Badanie wykorzystania e-booków na brytyjskich uczelniach – wnioski końcowe projektu realizowanego przez JISC Collections	225

Aleksandra Erlandsson Czytelnik zagubiony w e-dżungli – z doświadczeń szwedzkiego użytkownika e-biblioteki	245
Barbara Chmielewska Zagraniczne książki elektroniczne w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie – dostępne modele sprzedaży i doświadczenia pracowników Biblioteki	251
John Michalski, Małgorzata Kuziela, Izidor Statkiewicz DMEP po pięciu latach na przykładzie polskich partnerów	261
Roman Tabisz Jak powstaje sprawozdanie roczne z działalności Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i bibliotek wydziałowych UW	273
Matylda Filas Siła społecznego tagowania. Czy użytkownicy rzeczywiście chcą się angażować?	291
Urszula Anna Wojtasik Pięć lat doświadczeń z książkami elektronicznymi – dojrzałe spojrzenie	301
Ewa Gryguc Biblioteki cyfrowe w wolnej kulturze	311
Agnieszka Wróbel Opracowanie dokumentów w bibliotece cyfrowej e-bUW	321
Maria Małgorzata Maczkowska Biblioteki monasterskie w Macedonii i digitalizacja zbiorów bibliotecznych.....	331
III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy – program konferencji	345

CONTENTS

Danuta Dudziak, Henryk Szarski Preface	13
PART I. DOCUMENTARY RESEARCH AND ANALYSIS OF SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS	
Iwona Sójkowska, Barbara Barańska-Malinowska Bibliography of university staff publications as an information source supporting preparation of parametric evaluation of university faculty scientific unit	17
Danuta Kiss Experiences of Hungarian academic libraries in documentation and evaluation of scientific achievements of the university staff	33
Anna Tonakiewicz-Kołosowska Documenting scientific output of the Warsaw University of Technology. Adopted solutions, barriers, achievements, future plans	45
Aleksandra Zawadzka University workers' publication activity registration – effects and intentions	61
Dorota Wilk Bibliography of publications as a form of institutional cooperation with the high school community in the field of library science	73
Anna Komperda, Barbara Urbańczyk ALEPH library system at the Wrocław University of Technology – innovative solutions for evaluation of research performance	81
Anna Komperda System of documentation of scientific publications at Wrocław University of Technology. Data entry manual for ALEPH based DONA database	95
Barbara Urbańczyk, Paweł Bęben Citations of scientific publications at Wrocław University of Technology. Data entry manual for ALEPH based TUR05 database	111

PART II. LIBRARY AT THE UNIVERSITY AND IN THE REGION

Jarosław Gajda A publishing house in a library – a digital library in a publishing house? The centre for publishing and digital library of Lublin University of Technology	127
Bożena Smentek An innovative system of implementation of a new employee to a scientific library on the example of the Main Library of Opole University	137
Lidia Derfert-Wolf Electronic services and resources in library statistics, rankings and performance measurement	143
Paulina Bartosik, Anna Stach-Siegieńczuk “Practice makes the master” – courses for students of library science conducted librarians from selected research centers	163
Agata Walczak-Niewiadomska, Zbigniew Gruszka, Grzegorz Czapnik Librarian at information broker’s company, market needs and educational offer based on conducted research	173
Jürgen Warmbrunn “Embedded Librarian” on the example of library manager specializing in history of Central and Eastern Europe	181
Elżbieta Marszałik, Aldona Salska Polish-American Librarian Association and other librarians associations in the United States	187
Aureliusz Potempa Scientific Secretary in the Main Library of Cracow University of Economics – five year experience	197
Lidia Lewicka Clear library	201
Katarzyna Maćkiewicz The virtual space of the University Library in Olsztyn	209
Krystyna Szyllabel Library in the college or university in a library? Regional Library of Life Sciences, Engineering and Technology for Innovative Economy	215

PART III. ELECTRONIC SOURCES IN THE LIBRARY AND IN THE MARKET

Joanna Grześkowiak-Stepowicz The analysis of e-books usage in the UK universities. Description of the JISC project	225
Aleksandra Erlandsson Lost in the e-jungle – Swedish e-library user’s experience	245
Barbara Chmielewska E-books in the Library of Warsaw University – various purchase models and experience of the library’s staff	251
John Michalski, Małgorzata Kuziela, Izydor Statkiewicz DMEP after five years: experience of Polish exchange partners	261
Roman Tabisz Annual activity report in the Library of Warsaw University	273
Matylda Filas Power of social tagging. Do users really care?	291
Urszula Anna Wojtasik Five year experiences with e-books – mature look	301
Ewa Gryguc Digital libraries in free culture	311
Agnieszka Wróbel Document processing in e-bUW digital library	321
Maria Małgorzata Maczkowska Monastic libraries in Macedonia and digitisation of library collections	331
III Wrocław Meeting of the Librarians – Conference Program	345

WSTĘP

III WROCŁAWSKIE SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY (III WSB), którym poświęcono bieżący, 10. tom serii Z PROBLEMÓW BIBLIOTEK NAUKOWYCH WROCŁAWIA odbyły się na przełomie czerwca i lipca 2011 r. na Politechnice Wrocławskiej. Organizatorem konferencji – tak jak dwóch poprzednich: WSBP w 2007 r. i II WSBP w 2009 r. – był zespół Oddziału Gromadzenia Druków Zwartych Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej, który od ponad dziesięciu lat stwarza forum do wymiany poglądów i doświadczeń, organizując najpierw ogólnopolskie seminaria (Gromadzenie Zbiorów – Sztuka Integracji w 2000 r. i Gromadzenie Zbiorów – Sztuka Wyboru w 2005 r.), a następnie w odstępach dwuletnich międzynarodowe konferencje.

W 2011 roku poszerzono formułę i program Spotkań, adresując je do szerszego grona bibliotekarzy i skracając równocześnie nazwę konferencji. Na liście uczestników znalazło się ponad 140 przedstawicieli wielu państw, m.in. Kanady, USA, Szwecji, Holandii, Niemiec, Węgier, Macedonii i oczywiście Polski; ci ostatni reprezentowali większość ważnych ośrodków akademickich w kraju, w tym prawie wszystkie politechniki.

Tematy wiodące to trzy stałe bloki tematyczne: BIBLIOTEKA W UCZELNI I REGIONIE, ŹRÓDŁA ELEKTRONICZNE W BIBLIOTECE I NA RYNKU oraz DOKUMENTOWANIE I ANALIZA DOROBKU NAUKOWEGO.

Najwięcej czasu w programie konferencji poświęcono dokumentowaniu i analizie dorobku naukowego: m.in. prezentacji i ocenie bibliografii publikacji pracowników szkół wyższych w Polsce i na świecie, kwalifikowaniu dokumentów rejestrowanych w bazach bibliograficznych, możliwości wykorzystania danych w szybkich metodach oceny parametrycznej, rodzajowi wykazów i zestawień zgodnych z zapotrzebowaniem władz uczelni, różnorodności narzędzi informatycznych, dostępowi do pełnych tekstów, potrzebie koordynacji działań oraz przykładom modelowych rozwiązań.

Ocena i wybór satysfakcjonujących rozwiązań w zakresie dokumentowania i analizy dorobku naukowego w polskich uczelniach była także celem odbywającego się w ramach konferencji spotkania bibliotek grupy PolBit (nieformalna grupa zrzeszająca wszystkie naukowe biblioteki uczelni technicznych w Polsce, spotykająca się zazwy-

czaj 1–3 razy w roku w celu przedyskutowania wybranego, aktualnie ważnego tematu), czemu miała służyć również jedna z sesji konferencji, szczególnie pieczołowicie przygotowana w formie warsztatów DONA W ALEPHIE i ciesząca się ogromnym zainteresowaniem. Za pomocą zainstalowanego w sali konferencyjnej modułu systemu ALEPH zademonstrowano sposób dokumentowania i rejestrowania cytowań prac naukowych na Politechnice Wrocławskiej.

Wszystkie wygłoszone teksty referatów dotyczące dokumentowania i analizy dorobku naukowego, łącznie z materiałami szkoleniowymi, które organizatorzy opracowali specjalnie dla uczestników warsztatów DONA W ALEPHIE, znalazły się w części I niniejszego tomu.

W części II i III zamieszczono teksty zarówno wygłoszone podczas obrad, jak i powstałe nieco później, z inspiracji tematyką konferencji, a dotyczące m.in. źródeł elektronicznych w ofertach bibliotek i sposobów zwiększenia efektywności ich wykorzystania przez użytkowników, kryteriów doboru i metod oceny zawartości kolekcji elektronicznych oferowanych przez rynek krajowy i zagraniczny, a także statystyk i sprawozdawczości bibliotecznej na potrzeby własne i środowiska oraz uczestnictwa bibliotekarzy w realizacji zadań statutowych i publicznych jednostki macierzystej, miasta, regionu i kraju.

W przedstawionym tomie pojawił się również, po raz pierwszy w literaturze przedmiotu, nieco prowokacyjnie zatytułowany tekst: *Biblioteka na uczelni czy uczelnia w bibliotece?* opisujący BIBLIOTECH – realizowany właśnie projekt budowy Środowiskowej Biblioteki Nauk Ścisłych i Technicznych na Potrzeby Innowacyjnej Gospodarki.

Budowana obecnie nowa biblioteka, współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, będzie miejscem kolejnej edycji konferencji IV WROCŁAWSKIE SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY.

Danuta Dudziak, Henryk Szarski

CZEŚĆ I
DOKUMENTOWANIE I ANALIZA
DOROBKU NAUKOWEGO

Iwona Sójkowska
Biblioteka Politechniki Łódzkiej

Barbara Barańska-Malinowska
Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej

BIBLIOGRAFIA PUBLIKACJI PRACOWNIKÓW ŹRÓDŁEM INFORMACJI WSPOMAGAJĄCEJ PRZYGOTOWANIE OCENY JEDNOSTEK NAUKOWYCH

Działalność dokumentacyjna i tworzenie bibliografii publikacji naukowych pracowników uczelni od wielu lat pozostaje jednym z ważniejszych zadań ośrodków informacji w bibliotekach akademickich. Każdy z ośrodków informacji tworzy bazę dorobku naukowego, wykazując różne typy dokumentów, a także uwzględniając regulacje w zakresie punktacji publikacji. Należy jednak zastanowić się, w jakim stopniu zawartość baz bibliograficznych zaspokaja oczekiwania uczelni, a tym samym ułatwia przygotowanie ankiety jednostki naukowej, niezbędnej do oceny parametrycznej. W artykule przedstawiono wyniki badań bibliografii dorobku naukowego pracowników politechnik w Polsce. Przeanalizowano rodzaje rejestrowanych dokumentów, dostępność i funkcjonalność baz, umieszczenie w opisie bibliograficznym dodatkowych elementów, np. wskaźnika Impact Factor, punktacji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) itp. Na podstawie analizy ankiet oraz wyników badań podjęto próbę opracowania wzorcowej zawartości opisu bibliograficznego w kontekście wymagań MNiSW oraz poprawy funkcjonalności bibliografii. Rozważono także problem utworzenia wspólnej bazy bibliograficznej dorobku naukowego pracowników politechnik w Polsce lub przeglądarki umożliwiającej jednoczesne przeglądanie rozproszonych baz.

WSTĘP

„Bibliografia ma wielowiekową historię, której rezultatem jest dziś m.in. mocna i niekwestionowana pozycja metody bibliograficznej jako jednej z podstaw metodologicznych bibliologii. Przyrost wiedzy przedmiotowej jest nierozzerwalnie powiązany z przyrostem wiedzy bibliograficznej. Trudno przecenić rolę i znaczenie bibliografii, ładu bibliograficznego i związanego z nim ładu informacyjnego, zwłaszcza we współczesnych czasach, w których problemem jest nadmiar informacji, a nie jej niedostatek. Bez materii nic by nie istniało, bez energii wszystko byłoby nieruchome, natomiast bez informacji i także bez bibliografii, wszystko znajdowałoby się w stanie chaosu.

Mianem bibliografii określa się zarówno dyscyplinę naukową (teorię bibliografii), jak i praktyczne działania, których rezultatem są spisy bibliograficzne lub informacje o charakterze bibliograficznym” [11].

Działalność dokumentacyjna, w tym bibliograficzna została włączona do obowiązków bibliotek naukowych przepisami prawnymi. Ustawa o szkolnictwie wyższym z 1958 r. zdefiniowała bibliotekę główną jako ogólnouczelniany zakład realizujący m.in. zadania naukowe [10]. Zarządzenie wydane do tej ustawy sprecyzowało naukowy charakter podejmowanych zadań. Zgodnie z zawartymi wytycznymi znalazło się wśród nich „prowadzenie samodzielnie lub we współpracy z innymi bibliotekami prac naukowo-badawczych w zakresie bibliotekoznawstwa, bibliografii, nauki o książce, dokumentacji zbiorów własnych oraz prac edytorskich, w szczególności dotyczących tekstów i źródeł zawartych w księgozbiorze biblioteki” [13]. Kolejne przepisy prawne uchwalane w następnych dziesięcioleciach nie wprowadziły istotnych zmian w zakresie działalności naukowej bibliotek. Dopiero w ustawie z 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym odstąpiono od szczegółowego określenia zasad działalności bibliotek akademickich, stanowiąc, że „organizację i funkcjonowanie systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni (...) określa statut” [9].

Realizując postanowienia przepisów, biblioteki szkół wyższych już w latach 50. przystąpiły do opracowywania spisów bibliograficznych publikacji oraz dokumentacji naukowo-badawczej pracowników macierzystych uczelni. Mimo że minęło ponad pół wieku, a forma i znaczenie działalności dokumentacyjnej wielokrotnie zmieniały się, w dalszym ciągu tworzenie bibliografii specjalnych – rejestrujących dorobek naukowy i piśmienniczy pracowników uczelni jest kontynuowane. Warto nadmienić, że bibliografie zyskują coraz większe znaczenie w świetle oceny działalności naukowej uczelni. Ogromna dynamika zmian w bibliotekarstwie dotyka także bibliografii. Są to zarówno zmiany w sferze technologii informacyjnej, informatycznej, telekomunikacyjnej, jak i w otoczeniu samej nauki, nowych dziedzin, dyscyplin, w otoczeniu społecznym, gospodarczym i wreszcie zmiany w naszej wiedzy, mentalności, nawykach i oczekiwaniach.

Czasy, w których żyjemy, nie tylko nie zagrażają rozwojowi bibliografii, lecz wspomagają wzrost jej znaczenia i wartości naukowo-informacyjnej. Zmiany te wymuszają konieczność i potrzebę dostosowania spisów bibliograficznych do współczesnych wymogów.

Do najważniejszych zmian należy zaliczyć: cyfryzację informacji i dokumentów, wykorzystywanie bibliografii nie tylko jako źródła informacji o publikacjach naukowych, lecz jako narzędzia/bazy do szeroko pojętej sprawozdawczości, statystyk, analiz, oceny parametrycznej publikacji na potrzeby ankiety jednostek. Aktualność i wieloaspektowość bazy jest wykorzystywana również we wszelkiego rodzaju kwerendach i rankingach jednostek danej uczelni. Im większa skala możliwości generowania danych z bazy bibliograficznej, tym większe jej wykorzystanie i większy prestiż w środowisku naukowym. Wpływ na permanentny rozwój bazy wynika także z zapotrzebowania środowiska naukowego, w którym powstaje, a to z kolei przekłada

się na w miarę możliwości pełny dobór wskaźników różnego typu, które umieszczamy w bazie. Są to wskaźniki oceny wartości publikacji na poziomie krajowym – np. punktacja Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) i międzynarodowym – np. Impact Factor czy lista filadelfijska. Dają one możliwość generowania danych do celów naukowo-statystycznych, rocznych sprawozdań dla poszczególnych pracowników naukowych, katedr, instytutów czy wydziałów, z podziałem na typy dokumentów, zakres przeszukiwania i sposób prezentowania wyszukanych rekordów. Dodatkowo bibliografie publikacji pracowników uzupełniane o cytowania umożliwiają dostarczanie wykazów na potrzeby przewodów doktorskich i habilitacyjnych, awansów naukowych, wniosków o granty, akredytacji kierunków. Dlatego tak ważna jest stała aktualizacja tych danych. Bieżąca kontrola komunikatów, które pojawiają się na stronie domowej MNiSW (związanych m.in. z listą czasopism i punktacją dla publikacji tam zamieszczanych) przekłada się na zmianę lub uzupełnienie bibliografii o nowe elementy [1].

PARAMETRIZACJA DZIAŁALNOŚCI NAUKOWEJ

Ze względu na przedstawione cele, zwłaszcza w zakresie parametrycznej oceny jednostek, tak ważne jest nieustanne śledzenie odpowiednich aktów prawnych i stałe aktualizowanie bazy publikacji. Bardzo ważnymi aktami są cyklicznie wydawane rozporządzenia dotyczące parametrycznej oceny jednostek. Obowiązującym aktem prawnym jest obecnie Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 maja 2010 r. wraz z załącznikami nr 1, 2, 3, 4 [7], które zastąpiło rozporządzenie z 2009 r. dotyczące kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność statutową [6].

Załącznik 1 do rozporządzenia zawiera wzór ANKIETY JEDNOSTKI NAUKOWEJ. Znajdują się w nim dane o publikacjach, jakie jednostka naukowa musi podać, wypełniając ankietę za dany rok:

- „1) publikacje w czasopismach ogółem, w tym liczba i wykaz:
  - a) publikacji w czasopismach wyróżnionych przez Journal Citation Reports,
  - b) publikacji w czasopismach wyróżnionych przez European Reference Index for the Humanities,
  - c) publikacji w czasopismach recenzowanych, wymienionych w wykazie ministra, o którym mowa w § 4 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia,
  - d) publikacji w recenzowanych czasopismach innych niż wymienione w lit. a, b lub c;
- 2) redaktor naczelny czasopisma, o którym mowa w pkt 1 lit. a lub b, będący pracownikiem jednostki naukowej;
- 3) redaktor naczelny czasopisma wymienionego w wykazie ministra, o którym mowa w § 4 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia, będący pracownikiem jednostki naukowej;

4) wykazy monografii i podręczników autorskich oraz ich rozdziałów autorstwa pracowników jednostki naukowej:

a) autorstwo monografii lub podręcznika autorskiego w języku angielskim lub w języku podstawowym dla danej dyscypliny,

b) autorstwo monografii lub podręcznika autorskiego w języku innym niż angielski lub podstawowy dla danej dyscypliny,

c) autorstwo rozdziału w monografii lub podręczniku autorskim w języku angielskim lub podstawowym dla danej dyscypliny,

d) autorstwo rozdziału w monografii lub podręczniku autorskim w języku innym niż angielski lub podstawowy dla danej dyscypliny;

5) redaktor naczelny wieloautorskich monografii, podręcznika autorskiego lub serii wydawniczej;

6) liczba cytowań publikacji z afiliacją jednostki w ostatnim roku, z którego są dostępne dane...” [12].

Załącznik zawiera także wykaz danych do rejestracji w bazach bibliograficznych publikacji dotyczących opatentowanych wynalazków, prawa ochronnego na wzory użytkowe i prawa autorskiego do utworów z przypisaną im określoną liczbą punktów. Ponadto w rozporządzeniu znajduje się zapis o nieuznawaniu za publikacje: suplementów, zeszytów specjalnych, materiałów konferencyjnych, artykułów popularnonaukowych.

Niestety już sama mnogość publikacji nie ułatwia ujednoczenia w zakresie kwalifikowania rodzaju wprowadzanych dokumentów. Dlatego powstają rozbieżności w opisach tych samych dokumentów rejestrowanych w poszczególnych bibliografiach publikacji pracowników. Dostosowanie do zapisów ministerialnych może prowadzić w praktyce do błędnego kwalifikowania, np. publikacji jako artykułu w czasopiśmie (z punktacją) a nie jako referatu opublikowanego w czasopiśmie (bez punktacji). Różnice w punktacji odnoszą się także do patentów. W bibliografiach publikacji są rejestrowane zgłoszenia oraz opisy patentowe. Jednak tylko opisy patentowe z informacją o udzieleniu patentu otrzymują 25 punktów (dotyczy to patentów krajowych). Uzupełniając natomiast opis bibliograficzny o informację o zastosowaniu wynalazku opisanego tym patentem, można zwiększyć liczbę punktów do 70 w zależności od właściwości patentu. Zadaniem wynalazców jest zatem dostarczenie informacji o wdrożeniu wynalazku, by w momencie zarejestrowania opisu patentowego w bazie bibliograficznej otrzymać więcej punktów.

Kolejne załączniki dotyczą kart oceny jednostki naukowej: załącznik nr 2 – dla nauk humanistycznych i społecznych [3], nr 3 – dla nauk ścisłych, technicznych i nauk o życiu [4], nr 4 – dla dziedzin sztuki i wchodzących w ich skład dyscyplin artystycznych [2] wraz ze szczegółowym określeniem wymogów, jakie należy spełnić, aby dana jednostka mogła uzyskać punkty za wymienione w załączniku publikacje. Na szczególną uwagę zasługuje punkt dotyczący monografii, wzbudzający w ostatnim czasie dużą uwagę pracowników naukowych będących autorami monografii lub roz-

działu w monografii. Rozporządzenie określa szczegółowo wymogi, jakie musi spełniać publikacja, aby mogła być zakwalifikowana w bazie jako monografia.

Przez monografię należy rozumieć opracowanie naukowe (minimum 6 arkuszy wydawniczych dla nauk humanistycznych i społecznych [3] oraz dla dziedzin sztuki i wchodzących w ich skład dyscyplin artystycznych [2], 3 arkusze dla nauk ścisłych, technicznych i nauk o życiu [4]) opublikowane jako książka lub odrębny tom, omawiające jakieś zagadnienie w sposób wyczerpujący, oryginalny i twórczy. Za monografię mogą być uznane: edycje tekstów źródłowych, leksykografie. Za monografię nie uznaje się monograficznych artykułów opublikowanych w czasopismach, powieści, zbiorów poezji, zbiorów opowiadań i reportaży, pamiętników, dzienników itp. Przez rozdział w monografii należy rozumieć opracowanie naukowe (minimum 1 arkusz wydawniczy dla nauk humanistycznych i społecznych [3] oraz dla dziedzin sztuki i wchodzących w ich skład dyscyplin artystycznych [2], minimum 0,5 arkusza wydawniczego dla nauk ścisłych, technicznych i nauk o życiu [4]). Do oceny nie można przedstawiać wznowień.

Dyskusje i kontrowersje dotyczą najczęściej sposobu klasyfikowania i wprowadzania do bazy monografii lub rozdziałów w monografii oraz afiliacji jednostki. Rozporządzenie precyzyjnie określa kryteria, jakie muszą być spełnione, ale w praktyce trudno jest policzyć np. 6 arkuszy wydawniczych, tj. 240 000 znaków, aby poprawnie zakwalifikować daną publikację.

W Bibliotece Głównej Politechniki Częstochowskiej, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom pracowników naukowych, rozwiązano problem rozporządzeniem rektora, które nakłada na autorów obowiązek składania oświadczeń o liczbie znaków i arkuszy wydawniczych dotyczących monografii do Oddziału Informacji Naukowej [14]. Na ich podstawie bibliotekarz wprowadzający dane do bazy kwalifikuje publikację jako monografię lub jej rozdział. Problematyczne są także publikacje, w których brakuje afiliacji jednostki. Czy i w tym przypadku konieczne jest składanie oświadczeń potwierdzających, że praca autora należy do dorobku ocenianej jednostki? Pojawiają się przy tej okazji pytania, czy biblioteki powinny gromadzić tego typu oświadczenia. Czy może powinny one być przechowywane w poszczególnych jednostkach uczelni? Są to pytania, na które dotychczas nie wypracowano jednoznacznej odpowiedzi. Można przyjąć, że jeśli tworzone bibliografie publikacji pracowników mają być kompletne, to muszą zawierać wszystkie elementy opisu, a dostosowując się tym samym do wymagań ministerialnych, oświadczenia powinny być dostarczane i przechowywane w bibliotekach jako integralna część dokumentacji. W takim przypadku w pełni kompletna baza bibliografii publikacji byłaby wiarygodnym i jedynym źródłem danych na potrzeby oceny badanej jednostki czy pracownika naukowego. Co więcej, przynajmniej w skali uczelni sposób kwalifikowania, opisywania, a zarazem generowania danych z bazy byłby jednolity. Jeśli natomiast baza nie spełnia kryteriów i wymogów ministerialnych co do kompletności wprowadzanych danych, oświadczenia takie w większości przypadków mogą być składane i przechowywane w poszczególnych jednostkach.

Pytanie i problem pozostaje otwarty. Autorki artykułu poddają go świadomie pod dyskusję środowiska zawodowego.

BIBLIOGRAFIE PUBLIKACJI PRACOWNIKÓW POLITECHNIK W POLSCE

W celu określenia faktycznego stanu działalności bibliograficznej w bibliotekach politechnik w Polsce w lutym 2011 r. przeprowadzono badania ankietowe, które dodatkowo wsparto analizą dostępu do bibliografii za pośrednictwem sieci Internet. Ogółem skierowano 19 ankiet do:

- 15 bibliotek politechnik,
- Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie,
- Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy,
- Uniwersytetu Zielonogórskiego, który w roku 2001 połączył się z Politechniką Zielonogorską,
- Zachodnio-Pomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie.

Odpowiedzi uzyskano z 17 bibliotek. Wsparto je analizą bibliografii w wersji elektronicznej, udostępnianej za pomocą sieci Internet. Nie uzyskano żadnej informacji ze strony dwóch bibliotek politechnicznych. Nie udało się także odnaleźć elektronicznego dostępu do bibliografii tych politechnik. Zakłada się, iż biblioteki te dokumentują działalność publikacyjną pracowników uczelni w systemach, które uniemożliwiają prezentację bibliografii za pośrednictwem stron lub serwisu WWW.

Analiza ankiet oraz bibliografii online pozwoliła określić standard, jaki obecnie reprezentują bibliograficzne bazy danych rejestrujące dokumenty/publikacje pracowników wymienionych uczelni.

SYSTEM

Wielkim zaskoczeniem dla autorek referatu były odpowiedzi na pytanie dotyczące użytkowanego systemu do rejestracji danych bibliograficznych. Spodziewano się, że dane rejestrowane są w większości przypadków w dwóch systemach Expertus i ALEPH. Według zgromadzonych danych sytuacja jednak kształtuje się odmiennie – dziewięć bibliotek używa własny system umożliwiający tworzenie bazy bibliograficznej, cztery biblioteki korzystają z programu Expertus, a kolejne cztery – z systemu ALEPH. Standard opisu bibliograficznego w świetle norm pozostaje podobny, jednakże widoczne są różnice w szczegółowości opisów bibliograficznych i samej prezentacji danych. Jest to dość duża bariera dla stworzenia ogólnopolskiej bazy bibliograficznej, rejestrującej dokumenty pracowników uczelni technicznych. Pomysł kompilacji da-

nych do jednego systemu czy zastosowania zintegrowanego przeszukiwania [5, 8] wydaje się zgodny z oczekiwaniami użytkowników. Użytkownicy bowiem coraz częściej są zmuszeni do wyszukiwania literatury w wielu rozproszonych źródłach informacji i niejednokrotnie czują się zagubieni w ogromie proponowanych przez biblioteki zasobów wiedzy. Dla pracowników uczelni również byłoby to duże ułatwienie, gdyż nierzadko powstające prace są współautorskie. Zespoły badawcze pokrewnych uczelni podejmują wspólnie prace, a następnie publikują ich wyniki. W tej sytuacji przekazanie materiałów do opracowania bibliografii można byłoby ograniczyć do jednego spośród autorów, a poprawne dane mogłyby być importowane do baz innych zainteresowanych bibliotek lub jednokrotnie umieszczone we wspólnej bibliografii elektronicznej. Ograniczyłyby to także nakład pracy bibliotekarzy-bibliografów, którzy na co dzień zajmują się tworzeniem opisów bibliograficznych publikacji pracowników macierzystej uczelni.

ZASIĘG CZASOWY

Kompletność danych pod względem zasięgu czasowego elektronicznych bibliografii wykazuje mniejsze zróżnicowanie niż w zakresie użytkowanych systemów. Większość tworzonych baz pochodzi z końca lat 80., a więc zawierają one informacje o dokumentach z około 20 ostatnich lat. Siedem bibliotek podjęło trud retrospektywnego uzupełnienia bibliografii, kompletując opisy dokumentów pracowników uczelni od początku jej istnienia.

Kompletność pod względem czasowym ma, zdaniem autorek, znaczenie wobec współczesnych wymagań stawianych zarówno przez użytkowników bibliografii, jak i MNiSW. Z jednej strony w naukach technicznych największą wartość mają prace z ostatnich lat i takiej literatury poszukują czytelnicy. Podobnie kształtują się wymagania pracowników uczelni, którzy, kompletując wykaz swojego dorobku oparty na bibliografii, poszukują przede wszystkim danych z ostatnich lat. Ze względu na działalność dokumentacyjną, potrzeby stworzenia kompletnej bazy do sporządzania cytowań dla pracowników naukowych i współczesne możliwości technologiczne uzasadnione wydaje się jednak przetworzenie drukowanych bibliografii w formę elektroniczną. Wiąże się z tym pewne koszty – stworzenia zaplecza informatycznego w postaci serwerów, które wytrzymałyby wprowadzenie kolejnych tysięcy rekordów oraz czynnik ludzki, a więc możliwości dotychczasowych bibliografów, co prawdopodobnie stanowi mniejszy problem. Odpowiedzialna organizacja czasu pracy i ewentualne nadgodziny pozwoliłyby na retrospekcję. Pewnym rozwiązaniem w zakresie organizacji pracy byłaby mobilność pracowników i rozszerzenie ich obowiązków tak, aby ewentualny wolny czas (np. mniejsza liczba czytelników niewymagająca pełnej obsady podczas ich obsługi) wykorzystać na inny rodzaj działalności. Jest to temat konieczny do rozważenia w poszczególnych bibliotekach.

REJESTROWANE DOKUMENTY

Dokumentowanie dorobku naukowego pracowników uczelni wymaga określenia typu dokumentów, których opisy bibliograficzne znajdują się w bazie. Typologia dokumentów dzieli je na publikowane i niepublikowane. Dziesięć spośród 17 bibliografii tworzonych w bibliotekach politechnik rejestruje tylko materiały opublikowane. Pozostałe siedem opisuje także inne typy dokumentów, m.in. rozprawy doktorskie, raporty i sprawozdania z badań, zgłoszenia patentowe, a nawet inne materiały utrwalające twórczą myśl ludzką. Sytuacja z pozoru oczywista, różnicująca dokumenty na publikowane lub nie, skomplikowała się wobec rozwoju globalnej sieci Internet, w której umieszczane są nierzadko samoistnie wytwory myśli ludzkiej, które trudno sklasyfikować jako konkretny typ dokumentu, biorąc pod uwagę specyfikę bibliografii dokumentów powstałych w uczelniach technicznych. Powstaje pytanie, jak zatem zakwalifikować np. szcążkowe materiały dydaktyczne zamieszczone na stronach wykładowców, a jak krótki artykuł o walorach informacyjnych i kilkudzaniowy abstrakt zamieszczony w zbindowanych materiałach konferencyjnych lub na stronie WWW konferencji? W jakim kierunku powinny dalej rozwijać się bibliografie? Odpowiedź powinna uwzględnić rzeczywiste potrzeby korzystających z nich czytelników. Zdaniem autorek, w tej kwestii również powinno się dążyć do kompletności danych. Posługując się przykładem Politechniki Wrocławskiej czy AGH, które tworząc bazy dążą do ich kompletności, rejestrując opisy dokumentów drukowanych i elektronicznych, opublikowanych i rozpowszechnionych na prawach rękopisu, pozostałe biblioteki powinny zrewidować swoje podejście i zastąpić dotychczasowe bibliografie dorobku piśmienniczego lub publikacyjnego bibliografiami dorobku naukowo-badawczego, dydaktycznego i piśmienniczego. Optymalne wydaje się opracowanie formularzy danych uwzględniających różne typy dokumentów. Za przykładem Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Politechniki Wrocławskiej należałoby uwzględnić przede wszystkim podział na dokumenty publikowane i niepublikowane i w ramach podziału dostosować formularze do różnych typów dokumentów, uwzględniając dalszy ich rozwój. W grupie formularzy dla dokumentów publikowanych powinny się znaleźć formularze dla habilitacji, podręczników, skryptów, monografii, innych wydawnictw książkowych, rozdziałów w książce, artykułów, materiałów konferencyjnych, referatów, komunikatów, recenzji, patentów, wzorów użytkowych i redaktorstwa. Dla dokumentów niepublikowanych należy natomiast przewidzieć formularze m.in. dla sprawozdań z prac naukowo-badawczych, raportów, doktoratów, habilitacji (nieopublikowanych), zgłoszeń patentowych, prezentacji, referatów, komunikatów, materiałów dydaktycznych.

SPOSÓB POZYSKIWANIA INFORMACJI O DOKUMENTACH

Dziesięć spośród badanych bibliotek opisuje dokumenty tylko z autopsji. Umożliwia to wyeliminowanie lub powielanie błędów, których trudno uniknąć, tworząc

opisy na podstawie niepewnych czy niekompletnych danych. Przede wszystkim opisywane są te materiały, które znajdują się w bibliotece, wśród nich książki, materiały konferencyjne, patenty, artykuły opublikowane w prenumerowanych czasopismach. Ważne miejsce zajmują także publikacje rejestrowane w elektronicznych serwisach pełnotekstowych. Informacje o nowych publikacjach uzyskuje się, przeglądając je, przyjmując np. afiliację jako kryterium wyszukiwawcze. Systematyczne pozyskiwanie danych gwarantują alerty – zdefiniowane parametry wyszukiwawcze, według których automatycznie jest przeglądany serwis, a wyszukane wyniki przesyłane na adres e-mail posiadacza konta – bibliografa. Informacje pozyskane z elektronicznych serwisów pełnotekstowych upoważniają do zaakceptowania tworzenia opisów z autopsji.

Kolejnych pięć bibliotek oprócz wprowadzania opisów z autopsji uzupełnia bazy opisami bibliograficznymi tworzonymi w sposób wtórny – na podstawie wykazów i sprawozdań z działalności naukowej jednostek organizacyjnych uczelni. Z reguły towarzyszą temu liczne poszukiwania w katalogach polskich i zagranicznych bibliotek czy przeglądanie stron konferencyjnych z nadzieją na odnalezienie choćby śladu informacji i potwierdzenia danych zawartych w wykazie czy sprawozdaniu. Jest to jeden z częściej wykorzystywanych sposobów zapobiegania lukom informacyjnym, choć niegwarantujący poprawności samego opisu oraz kompletności bazy. Warto zauważyć, że tworzenie bibliografii w oparciu o dokumentację wtórną jest czasochłonne, a ponadto wymaga lepszych kwalifikacji i dużej staranności w zakresie wyszukiwania informacji w sieci Internetu. Wyniki tej pracy nie zawsze spełniają kryterium jakościowe, z przyczyn niezależnych od bibliotekarzy-bibliografów. Źle opisane dokumenty są także dezinformacją dla użytkowników bazy, a zwłaszcza dla pracowników uczelni, którzy – poniekąd winni niedostarczenia rzeczywistych materiałów – ponoszą konsekwencje wykazania w swoim dorobku publikacji, które trudno odnaleźć w fizycznej postaci, i w stosunku do których ustalenie cytowań jest niemożliwe.

KRYTERIA WYSZUKIWAWCZE I GENEROWANIE RAPORTÓW

Analiza kryteriów wyszukiwawczych poszczególnych bibliografii uwzględniła zarówno potrzeby czytelników poszukujących literatury, jak i pracowników poszukujących informacji o własnych publikacjach i pracach naukowych. W 12 bazach bibliograficznych istnieje możliwość wyszukiwania według tytułu publikacji, nazwiska autora, jednostki pracy autora, wydziału, roku wydania, typu publikacji. W dwóch bibliografiach brakuje opcji wyszukiwania według wydziału, w kolejnych dwóch – według jednostki organizacyjnej oraz w jednej – według wydziału i jednostki organizacyjnej. Klasyczne wyszukiwanie literatury oparte na tytule czy fragmentach tytułu bądź nazwisku autora jest możliwe we wszystkich analizowanych bazach. Można zatem przyjąć, że bazy spełniają oczekiwania użytkowników. Spełniają także poza kilkoma wyjątkami oczekiwania pracowników uczelni kompletujących informacje

o własnej działalności naukowo-publikacyjnej. Pisząc o wyjątkach, nie można nie wspomnieć braku możliwości wyszukiwania według jednostek organizacyjnych, w których są zatrudnieni autorzy, co jest słabym punktem dwóch bibliografii. Taki klucz wyszukiwawczy jest np. konieczny w razie gromadzenia danych do parametryzacji jednostek. Ułatwia on wyszukanie prac danej jednostki bez dublowania rekordów, z jakim mielibyśmy do czynienia, wyszukując publikacje (współautorskie) konkretnych pracowników i przedstawiając wykaz zawierający sumę rekordów bez wcześniejszego, raczej „ręcznego” i czasochłonnego wyeliminowania powtarzających się materiałów.

Z możliwościami wyszukiwawczymi ma związek generowanie raportów. Możliwość taką dają bibliografie 14 bibliotek, w dwóch bibliografiach nie ma takiej możliwości, a w jednej mogą to robić tylko uprawnione osoby. Wygenerowanie wykazu interesujących publikacji czy prac pojedynczego autora lub jednostki nie stanowi zatem problemu.

MINISTERIALNE WYMAGANIA WOBEC PUBLIKACJI

Analiza uwzględniająca wartość opublikowanych dokumentów jest jednym z kryteriów oceny parametrycznej. Najłatwiej ustalić ją na podstawie liczby oraz jakości publikacji. O jakości decydują takie elementy, jak:

- zasięg: lokalny, krajowy, międzynarodowy,
- informacja o recenzowaniu,
- wartość wskaźnika Impact Factor,
- punktacja MNiSW,
- informacja o zamieszczeniu na liście filadelfijskiej,
- informacja o notowaniu przez Journal Citation Reports,
- informacja o zamieszczeniu na liście European Reference Index for Humanities (ERIH).

Miara jakości dotyczy tylko dokumentów opublikowanych, do których teoretycznie może dotrzeć każda zainteresowana osoba. Stopień dostępności dla czytelników wyznacza w dużej mierze zasięg publikacji. Zasięg lokalny dotyczy wydawnictw przygotowywanych w obrębie uczelni dla tej uczelni, ewentualnie dla innego, ale wąskiego grona odbiorców. Na Politechnice Łódzkiej przykładem wydawnictwa ciągłego oddziałującego lokalnie jest czasopismo *Życie Uczelni*. Dokumentuje ono działalność uczelni, więc odbiorcami jego treści są osoby ze społeczności uczelnianej. Nie wyklucza się, że może ono zainteresować także inne osoby, np. historyków badających pewne obszary rozwoju w szkolnictwie wyższym. Zasięg krajowy lub międzynarodowy rozpatrywany jest w kontekście języka publikacji. Publikacje wydane w jednym z języków kongresowych – angielskim, francuskim, niemieckim, hiszpańskim i rosyjskim są uznawane za materiały o zasięgu międzynarodowym. Zasięg krajowy oznacza natomiast, że publikację wydano w języku polskim lub w innych językach niekongre-

sowych. Zasięg jest rejestrowany w 11 bibliografiach, w sześciu natomiast nie stanowi dodatkowego elementu opisu bibliograficznego, choć można go określić na podstawie innych kryteriów, np. języka publikacji, obecności na liście filadelfijskiej czy w Journal Citation Reports.

Informację o recenzowaniu publikacji umieszczają w opisie bibliograficznym tylko dwie biblioteki. Oznacza to, że ten powszechnie stosowany czynnik do wartościowania prac naukowych nie znalazł dotąd szerszego zastosowania w bibliografii – prawdopodobnie z powodów systemowych, a dokładniej – niedostosowania formularza do wprowadzania danych tego typu. Inny problem może stanowić brak informacji o recenzowaniu bezpośrednio w publikacji, choć z reguły wydawnictwa zamieszczają na stronie redakcyjnej nazwiska recenzentów. Istotnymi informacjami załączonymi do opisu bibliograficznego są także wartości wskaźnika Impact Factor, punktacja MNiSW, obecność na liście filadelfijskiej, w Journal Citation Reports, w indeksie ERIC (choć to ostatnie źródło jest głównie dedykowane naukom humanistycznym). Wartość Impact Factor podaje siedem bibliografii, punktację MNiSW – dziewięć, obecność na liście filadelfijskiej zaznacza dziewięć bibliotek, a w Journal Citation Reports – cztery. O indeksowaniu w ERIH jest podawana informacja tylko w jednej bibliografii. Pięć spośród badanych bibliotek nie uzupełnia opisów o żaden z wymienionych elementów wartościujących dorobek naukowy, a jedna podaje tylko zasięg publikacji.

DODATKOWE FUNKCJE BAZ BIBLIOGRAFICZNYCH

Spośród innych elementów, które biblioteki uznały za znaczące dla użytkowników, wymieniano najczęściej linkowanie do elektronicznych pełnych tekstów, do których uczelnia ma dostęp za pośrednictwem macierzystej biblioteki lub w zasobach Open Access. Obecnie aktywne linki kierujące do tekstu znajdują się w trzech bibliografiach. Ponadto biblioteki uzupełniają opisy bibliograficzne m.in. o:

- identyfikator dokumentu elektronicznego (Digital Object Identifier, DOI),
- podanie miejsca przechowywania dokumentu drukowanego (sygnatura lub wskazanie właściciela np. biblioteki, instytutu lub nazwiska autora publikacji),
- informację o sposobach finansowania prac naukowo-badawczych (nr grantu),
- aktywne linki do katalogu i biblioteki cyfrowej,
- indeksy cytowań przejmowane z SCI i Scopusa.

PRÓBA OPRACOWANIA MODELOWEGO ROZWIĄZANIA

Wzorcowy spis bibliograficzny powinien spełniać kilka podstawowych przesłańek:

- Bibliografia powinna zawierać opisy nie tylko publikacji, ale wszelkich prac naukowo-badawczych i dydaktycznych pracowników oraz doktorantów na etacie pracowników.

- Stopień szczegółowości opisu powinien uwzględniać informacje o innych wersjach tytułów, streszczeniach w innym języku niż tekst publikacji, informację odsyłającą do innych form wydawniczych tekstu (artykuł w czasopiśmie kierujący do referatu w materiałach konferencyjnych lub do prezentacji przedstawionej podczas wykładu).

- Konieczne jest uwzględnienie wszystkich wymienionych parametrów jakościowych jednocześnie, a nie wybiórczo (recenzowanie, zasięg, punktacje, afiliacje itp.).

- Należy podjąć działania w kierunku przekształcenia baz bibliograficznych w bazy bibliograficzno-abstraktowe z linkowaniem do pełnych tekstów: artykułów z czasopism elektronicznych prenumerowanych, komercyjnych serwisów czasopism, wszystkich prac dostępnych w Internecie jako Open Access.

- Należy ustalić szczegółowe zasady opisu bibliograficznego w świetle obowiązujących norm, aby uniknąć różnic w opisach i prezentacji danych w bibliografiach poszczególnych uczelni.

- Należy przygotować projekt zintegrowanego przeszukiwania baz danych zgodnego z oczekiwaniami użytkowników, wdrożyć wspólny system bibliograficzny, ewentualnie zapewnić możliwość importowania i eksportowania opisów bibliograficznych.

WNIOSKI – IDEALNY MODEL

Idealnym modelem gromadzenia danych do baz bibliografii publikacji są zarządzenia rektorów, np. Politechniki Wrocławskiej czy Politechniki Częstochowskiej z 1989 r. Zarządzenia nakładają na pracowników naukowych uczelni obowiązek dokumentowania i dostarczania prac do biblioteki. W przypadku Politechniki Wrocławskiej pierwsze zarządzenie zostało wydane już w 1969 r., a najnowsze obowiązuje od 28 marca 2008 r. Reguluje ono szczegółowo zasady dokumentowania dorobku naukowego, m.in. tryb zgłaszania, rodzaje prac oraz zasady ich kwalifikacji. Szczególnie godnym uwagi jest zapis, który przewiduje postępowanie w przypadku wątpliwości lub rozbieżności w kwalifikowaniu prac. Ułatwia on zadanie opracowującym, a zarazem eliminuje wszelkie nieporozumienia na linii biblioteka – autor pracy. Dane zgromadzone w bibliografii są jedynym źródłem informacji o dorobku naukowym pracowników zatrudnionych na Politechnice Wrocławskiej, podstawą ich oceny i opracowań różnego rodzaju rankingów, zestawień statystycznych i bibliometrycznych.

Konieczne jest dostosowanie zawartości rekordów w bazach do wymogów analizy parametrycznej jednostek, a więc uzupełnianie opisów o wszystkie wymagane elementy: punktację MNiSW, Impact Factor, listę filadelfijską, ERIH, recenzowanie,

zasięg, podanie afiliacji. Bibliografia powinna dostarczać władzom uczelni wszelkich danych potrzebnych do analizy dorobku naukowego pracowników. Równie ważna jest możliwość szybszego rejestrowania dokumentów, szczególnie tych publikowanych jako wydawnictwa własne poszczególnych uczelni we wspólnie opracowywanej bazie.

Kolejnym krokiem powinno być przyłączenie do wspólnej bazy mniejszych ośrodków, które z różnych powodów do tej pory nie opracowywały własnych bibliografii, a w przyszłości objęcie zasięgiem wszystkich szkół wyższych w kraju.

Jako przykład warto podać Bibliotekę Politechniki Białostockiej (BPB), która jako biblioteka naukowa włączyła się nie tylko w dokumentowanie prac naukowo-badawczych pracowników macierzystej uczelni, ale także wspomagała przygotowanie ankiety jednostek w prawdopodobnie szerszym zakresie niż inne biblioteki politechnik. Pracownicy BPB aktywnie uczestniczyli w pracach nad okresową parametryczną oceną m.in. nauczycieli akademickich. Na podstawie danych zawartych w *Bibliografii publikacji i dorobku artystycznego pracowników i doktorantów PB*, przygotowali zestawienia publikacji dla każdego nauczyciela z uwzględnieniem liczby punktów przewidzianych dla określonych publikacji w latach 2007–2010.

Czy w kontekście wymienionych korzyści istnieją przeszkody i problemy związane z opracowaniem i udostępnieniem wspólnej bazy bibliograficznej w kraju? Najogólniej mówiąc, wątpliwości mogą dotyczyć wyboru wspólnego systemu/programu do opracowania danych, wyboru koordynatora projektu czy choćby zwalczania barier i przyzwyczajajeń osób opracowujących dotychczasowe bibliografie.

Przedstawione zagadnienia nie wyczerpują problematyki dotyczącej opracowania wspólnej bibliografii publikacji pracowników uczelni technicznych w Polsce. Są jednak próbą wskazania takich kierunków działania, by wypracować jak najlepszy sposób osiągnięcia wspólnego celu.

Problem projektu wspólnej bibliografii w skali kraju pozostaje zatem otwarty. Najważniejsze wydaje się zainteresowanie tym pomysłem nie tylko bibliotekarzy, ale przede wszystkim pracowników uczelni, którym bibliografia ma dobrze służyć, szczególnie w zakresie wypełniania ankiety jednostki. W dalszej kolejności pozostaje przekonanie decydentów do przekazania środków finansowych wspierających inicjatywę, określenie możliwości technologicznych i chęć współpracy bibliotekarzy.

LITERATURA

- [1] Garczyńska M., *Bibliografie publikacji pracowników szkół wyższych w Polsce*, [w:] *Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy*, Ogólnopolska Konferencja Naukowa z okazji 10-lecia bazy danych BazTech, Bydgoszcz, 27–29 maja 2006 [online]. Warszawa, SBP, 2009 [dostęp 09.04.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.net.pl/publikacje/matkonf/mat19/garczynska.php>>.
- [2] *Karta oceny jednostki naukowej dla dziedzin sztuki i wchodzących w ich skład dyscyplin artystycznych* [online], [dostęp 10.04.2011]. Dostępny w Internecie: <http://www.nettax.pl/serwis/imgpub/du/2010/93/599_4.pdf>.

- [3] *Karta oceny jednostki naukowej dla nauk humanistycznych i społecznych* [online], [dostęp 10.04.2011]. Dostępny w Internecie: <http://www.nettax.pl/serwis/imgpub/du/2010/93/599_2.pdf>.
- [4] *Karta oceny jednostki naukowej dla nauk ścisłych, technicznych i nauk o życiu*. Dz.U.10.93.599 [online], [dostęp 10.04.2011]. Dostępny w Internecie: <http://www.nettax.pl/serwis/imgpub/du/2010/93/599_3.pdf>.
- [5] Komperda A., *Rola bibliotek akademickich w zakresie tworzenia i rozpowszechnienia informacji o dorobku naukowym uczelni*, [w:] *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?* II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 2006, s. 355–367.
- [6] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 24 lipca 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność statutową Dz.U.09.126.1044.
- [7] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 maja 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków finansowych na działalność statutową. Dz.U.10.93.599.
- [8] Sójkowska I., *Bibliografia dorobku naukowego pracowników uczelni – tradycyjne i nowoczesne metody udostępniania: Doświadczenia Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej i perspektywy na przyszłość*. Biuletyn EBIB 2006, nr 1 [online]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/2006/71/sojkowska.php>>.
- [9] Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym. Dz.U. 05.164.1365.
- [10] Ustawa z dnia 5 listopada 1958 r. o szkolnictwie wyższym, Dz.U.65.16.114 [z późn. zm.].
- [11] *Bibliografia: teoria, praktyka, dydaktyka*, J. Woźniak-Kasperek, M. Ochmański (red.), Warszawa, SBP, 2009, 9–10.
- [12] Załączniki do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 maja 2010 r. Ankieta Jednostki Naukowe, Dz.U.10.93.599 [online], [dostęp 10.04.2011]. Dostępny w Internecie: <http://www.nettax.pl/serwis/imgpub/du/2010/93/599_1.pdf>.
- [13] Zarządzenie Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 marca 1961 r. w sprawie struktury organizacyjnej i zasad działania biblioteki głównej szkoły wyższej oraz bibliotek przy poszczególnych jednostkach organizacyjnych szkół wyższych podległych Ministrowi Szkolnictwa Wyższego, Dz.Ur. MSzW.61.3.9.
- [14] Zarządzenie nr 149/2011 Rektora Politechniki Częstochowskiej z dn. 17.01.2011 r. [online], [dostęp 14.04.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.bg.pcz.pl/pl/news/20-01-2011/zarzadzenie-nr-1492011-rektora-politechniki-cz%C4%99stochowskiej-z-dnia-17012011-roku>>.

BIBLIOGRAPHY OF UNIVERSITY STAFF PUBLICATIONS
AS AN INFORMATION SOURCE SUPPORTING PREPARATION OF PARAMETRIC
EVALUATION OF UNIVERSITY FACULTY SCIENTIFIC UNIT

One of the most important tasks of information centers in academic libraries is creation of bibliographies of scientific publications of university staff as a part of documentary activities. Each of information centres maintains the data base of university staff scientific achievements containing various types of documents, with regard to the regulations of credit scoring publications. We should, however, consider the extent to which the data base content meets the university expectations, and thereby facilitate the preparation of questionnaire of university faculty scientific unit which is needed for government ministry parametric evaluation. The paper presents the results of survey of scientific and research staff bibliogra-

---

phy databases of Polish Technical/Technology Universities. In the survey, the following issues have been analyzed: type of document, accessibility and functionality of database, additional elements in the database (e.g. Impact Factor, government ministry credit scoring, etc.). The data will help to diagnose the role of bibliography in providing information needed to prepare the parametric evaluation or individual quotations analysis. Based on the analysis of questionnaires and the results obtained in the study there was an attempt to construct a master record, matching the Ministry requirements and improving the functionality of the database. The problem of a common bibliographic database of academic staff of all polytechnics in Poland or a browser that allows simultaneous searching of distributed databases has also been raised.

Danuta Kiss

Centralna Biblioteka Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego, Sopron, Węgry

DOŚWIADCZENIA WĘGIERSKICH BIBLIOTEK AKADEMICKICH W ZAKRESIE DOKUMENTACJI I ANALIZY DOROBKU NAUKOWEGO PRACOWNIKÓW UCZELNI

Działalność naukowa jest nierozzerwalnie związana z komunikacją naukową, której podstawowym środkiem jest publikowanie. Bazy publikacji tworzone przez środowiska naukowe są źródłem informacji naukowej, oparte na metodach analizy scientometrycznej służą jako wskaźnik dorobku naukowego. Informacje te są wykorzystywane do wspierania decyzji o przyznawaniu środków finansowych i podejmowania przedsięwzięć wpływających na działalność naukową i dydaktyczną uczelni. Istotnym momentem w rozwoju baz publikacji było pojawienie się repozytoriów, a następnie współdziałanie z bazami publikacji. Bazy publikacji budowane przez węgierskie biblioteki akademickie cechuje różnorodność pod względem oprogramowania, jakości zasobów oraz możliwości informacji. Węgierska Baza Osiągnięć Naukowych (MTMT) dysponująca zapleczem repozytoryjnym, tworzona w wyniku współpracy środowisk naukowo-badawczych z bibliotekami, stwarza nadzieję, że będzie ona prawdziwą skarbnicą wiedzy i źródłem rzetelnej informacji naukowej.

POTRZEBA I CELE TWORZENIA BAZ PUBLIKACJI. POCZĄTKI BUDOWANIA BAZ PUBLIKACJI NA WĘGRZECH

Bazy publikacji dokumentujące aktywność naukową, wiedzę i dorobek naukowy są niezbędnym źródłem danych wykorzystywanych jako wsparcie przy podejmowaniu decyzji o przyznawaniu tytułów naukowych, powierzaniu określonych stanowisk oraz przy przyznawaniu środków finansowych na działalność naukową i przy rozliczaniu się z ich wykorzystania. Dane czerpane z baz publikacji są wskaźnikiem potencjału intelektualnego.

Lista publikacji jest rodzajem wizytówki naukowej autora. Indywidualny dorobek naukowy pracowników wpływa na rangę instytucji, kształtuje wizerunek naukowy instytucji, regionu oraz danego obszaru nauki. Szczegółowe dane na temat publikacji i cytacji są miernikiem akceptacji przez środowisko naukowe.

Obecnie na Węgrzech, podobnie jak w innych krajach, dane pochodzące z baz publikacji są nieodzowne do prowadzenia działalności naukowo-badawczej. Każdorazowe ubieganie się o środki finansowe z Węgierskiego Funduszu Badań Naukowych (Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok – OTKA) wymaga dokumentowania działalności naukowej. Podobne wymagania w procesie akredytacji kursów akademickich i studiów doktoranckich stawia również Węgierska Komisja Akredytacyjna. Konieczność dokumentowania działalności naukowej istnieje również w procesie uzyskania tytułu doktorskiego oraz ubiegania się o członkostwo Węgierskiej Akademii Nauk lub o określone stanowiska na uczelniach szkolnictwa wyższego czy akademii nauk.

Przedstawiając tworzenie baz dorobku naukowego na Węgrzech, nie sposób pominąć działalności Węgierskiej Akademii Nauk w zakresie ewidencji dorobku naukowego pracowników instytutów badawczych. Tworzone tam bazy były pierwszymi tego rodzaju bazami publikacji na Węgrzech. Współpraca i powiązania środowisk naukowych instytutów akademii nauk i uniwersyteckich środowisk naukowych miała wpływ na rozwój baz publikacji (np. stosowanie podobnych rozwiązań, programów komputerowych) oraz w decydujący sposób zaważyła na najnowszej historii tego zagadnienia; podjęto wspólne przedsięwzięcie budowy narodowej bazy publikacji – Węgierskiej Bazy Osiągnięć Naukowych (Magyar Tudományos Művek Tára – MTMT), której poświęcona jest osobna część niniejszego referatu.

Pierwsza węgierska baza rejestrująca dorobek naukowy, oparta na technice kart dziurkowanych, powstała w 1960 r. w Instytucie Badań Jądrowych Węgierskiej Akademii Nauk. Już w latach 70. bazę tę wykorzystano do udokumentowania wartości naukowej instytutu, co w decydujący sposób zaważyło na jego dalszych losach¹.

Baza ta, podobnie jak bazy publikacyjno-cytacyjne innych instytutów badawczych Węgierskiej Akademii Nauk, od początków lat 80. była „komputeryzowana”. Pierwsze bazy dysponujące nowoczesnym interfejsem pojawiły się dopiero w 1998 r. Jednym z bezpośrednich bodźców do rozpoczęcia tworzenia baz rejestrujących dorobek naukowy było krytyczne nastawienie do użyteczności międzynarodowych baz cytacyjnych, takich jak Web of Knowledge, Scopus czy Medline, zwłaszcza w odniesieniu do dyscyplin, w których przeważają publikacje w języku węgierskim, czy publikacji w czasopiśmie, których nie indeksują międzynarodowe bazy cytacyjne.

PRZYKŁADY RÓŻNORODNOŚCI WĘGIERSKICH BAZ PUBLIKACJI

Obecnie na Węgrzech działa 19 państwowych uniwersytetów, 7 niepaństwowych, 10 państwowych i 36 niepaństwowych szkół wyższych². Niemal każda z wymienio-

---

¹Analiza scienometryczna oparta na danych baz publikacji była wiele razy używana przy podejmowaniu decyzji o reorganizacji placówek naukowych Węgierskiej Akademii Nauk.

²Zródło: <<http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatasi/felsooktatasi-intezmenyek> (2011-04-05)>.

nych instytucji posiada bazę bibliografii publikacji zatrudnianych w niej pracowników. Większość, tworzona przez biblioteki, opiera się na zintegrowanych systemach bibliotecznych i jest udostępniana w katalogach OPAC. Bazy publikacji tego rodzaju często poprzestają na udostępnianiu opisów bibliograficznych publikacji bez możliwości ich analizy czy oceny znaczenia naukowego. Ich mocną stroną jest natomiast możliwość stosowania rozwiniętych metod wyszukiwania oraz względnie prosta obsługa. Przykładem takiej bazy może być Baza Publikacji Uniwersytetu Debreczyńskiego – Debreceni Publikacios Adatbázis „Egyetemi Bibliografia”³ budowana w bibliotecznym systemie Corvina (węgierska wersja systemu Voyager), która zawiera opisy bibliograficzne trzech rodzajów publikacji – książek, części książek i artykułów czasopism naukowych. Baza jest ogólnie dostępna w Internecie, ma rozwinięty interfejs z funkcją wnoszenia i importowania danych, funkcją sporządzania wykazu publikacji oraz z wszechstronnymi funkcjami wyszukiwania. Widocznym brakiem jest oferowanie tylko węgierskiej wersji językowej.

Baza publikacji Uniwersytecka Bibliografia na Uniwersytecie Segedyńskim (również w systemie Corvina) jest katalogiem bibliotecznym zawierającym publikacje naukowe pracowników uniwersytetu powstałe w ramach ich działalności uniwersyteckiej. Autorami są zatrudnieni na pełnym lub niepełnym etacie pracownicy dydaktyczni, inni dyplomowani pracownicy, emerytowani profesorowie biorący aktywny udział w życiu uczelni oraz studenci studiów doktoranckich. Katalog może być podstawą generowania i drukowania wykazów i analiz statystycznych. Dokumenty podlegające opracowaniu to elektroniczne i drukowane naukowe i popularno-naukowe publikacje, dysertacje, publikacje redagowane, tłumaczone oraz recenzowane przez pracowników dydaktyczno-naukowych. Katalogowanie odbywa się na podstawie przesłanych list publikacji oraz wpisywania do internetowych formularzy. Internetowy interfejs wyszukiwania danych bazy jest dostępny w wersji węgierskiej, angielskiej, niemieckiej, francuskiej, a nawet łacińskiej⁴.

Bibliografia Publikacji Pracowników Uniwersytetu w Miskolcu (Miskolci Egyetem Publikációs Adatbázisa – MEPA) jest tworzona od 2006 r. Celem bazy jest ewidencja m.in. drukowanych i elektronicznych publikacji naukowych. Cechuje ją różnorodność opracowywanych dokumentów bez uwzględniania kryteriów ich jakości i tematyki. Baza publikacji umożliwia dostęp także i do pełnych tekstów. Wprowadzaniem danych i opieką nad bazą zajmują się bibliotekarze na podstawie list publikacji.

W przypadku bazy publikacji Uniwersytetu w Peczu, obecnie podlegającej integracji z nowo powstającą Węgierską Bazą Osiągnięć Naukowych MTMT, opracowanie bibliograficznych prac naukowych oraz artystycznych należało do obowiązków autorów – pracowników dydaktyczno-naukowych uniwersytetu. Informatycy obsługujący bazę nie zajmowali się sprawdzaniem, uzupełnianiem czy korygowaniem danych.

³<<http://ebib.lib.unideb.hu/ebib/>>.

⁴<http://www.bibl.u-szeged.hu/egy/ebib_taj.html#mia>.

Interfejs wyszukiwania jest dostępny tylko w języku węgierskim⁵. Baza Publikacji Uniwersytetu Technicznego i Ekonomicznego (Budapesti Műszaki és Gazdaszomanyi Egyetem), dawniej BME⁶ ma dwujęzyczny (węgierski i angielski) interfejs wyszukiwania. Oprogramowanie wzorowane na oprogramowaniu bazy KPA Węgierskiej Akademii Nauk daje możliwość ewidencji danych cytacyjnych publikacji oraz w znacznym stopniu zaważyło na decyzji połączenia tej bazy z narodową bazą MTMT. Odosobnionym przypadkiem ze względu na wersję językową jest budowana w systemie Aigaion baza publikacji Uniwersytetu Pannon w Veszprém, której interfejs wyszukiwania jest dostępny w kilku językach: angielskim, niemieckim, niderlandzkim i norweskim, brak jest natomiast wersji w języku węgierskim⁷.

Za przykład dobrze rozwiniętej bazy może służyć Baza Publikacji Pracowników Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Katolickiego im. Pétera Pázmánya (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának Oktatói Publikációs Adatbázisa – PPKE BTK OPA). Do rozlicznych opracowywanych publikacji zalicza się indywidualne prace, takie jak: monografie, rozdziały książek, eseje w zbiorach prac, artykuły czasopism, inne samodzielne lub zespołowe „dzieła artystyczne” i wystąpienia w innych mediach oraz dzieła powstałe w różnorodnej współpracy (tłumaczenie, redagowanie itp.) łącznie z redagowaniem czasopism i serii książek. Jest jedną z niewielu uniwersyteckich baz publikacji zawierających dane cytacyjne. Baza ma dwa interfejsy: oryginalny oraz dostępny w Internecie.

Istnieją również bazy tworzone przez Instytut Organizacji Badań Naukowych Węgierskiej Akademii Nauk: Baza Publikacji Członków Węgierskiej Akademii Nauk (Köztestületi Publikációs Adatbázis – KPA), Zbiór Publikacji Naukowych Węgierskiej Akademii Nauk, który jest bazą publikacji pracowników instytutów badawczych (Tudományos Publikációs Adattár – TPA), oraz Baza Publikacji i Cytowań Instytutu Badań Jądrowych Węgierskiej Akademii Nauk (Atommagkutató Intézet Publikációs-Hivatkozás Adatbázis – APHA).

Różnorodność baz publikacji można rozpatrywać pod względem organizacji budowy bazy, do której można zaliczyć:

- określenie rodzaju publikacji podlegających obowiązkowi wprowadzania do bazy oraz stopnia realizacji podjętych celów;
- szczegółowość i stopień opracowania danych;
- określenie, kto się zajmuje wprowadzaniem danych; w przypadku gdy wprowadzanie danych publikacji do bazy jest obowiązkiem autora (wykładowcy, naukowca), pojawiają się przeszkody utrudniające rozwój bazy, np. autorzy nieaktywni, autorzy zmieniający przynależność organizacyjną;

---

⁵<<http://www.lib.pte.hu/main.php?menu=electro&article=elektkonyvtar/bibliografia.html>>.

⁶<<http://www.mycite.omikk.bme.hu/search/#>>.

⁷<<http://konyvtar.uni-pannon.hu/publikaciok/index.php/topics>>.

• określenie podstawy tworzenia opisów bibliograficznych, co jest związane z dokładnością i wiarygodnością opisów; doświadczenia wskazują, że najlepiej wnosić dane z autopsji.

Oprogramowanie stosowane do budowy bazy determinuje kolejne cechy i możliwości bazy, takie jak:

• możliwość kompletowania danych cytacyjnych; część uniwersyteckich baz danych nie zawiera w ogóle danych cytacyjnych;

• możliwość importu danych z baz cytacyjnych, z innych baz publikacji, katalogów elektronicznych itp.;

• możliwości rozróżniania autorów o takich samych nazwiskach i imionach (dane personalne autora, stosowanie indywidualnych kodów);

• sposób rozwiązania kwestii duplikatów; czy program ma funkcję kontroli duplikatów, czy obowiązkiem tym obarcza się osobę wprowadzającą dane;

• rozwiązanie problemu publikacji wielu autorów; w bazie APHA istnieje np. ograniczenie do wpisania 30 autorów, w osobnym polu występuje pierwszy autor i autorzy organizacyjnie związani z daną jednostką badawczą, w osobnym pozostali autorzy;

• możliwość wyodrębnienia indywidualnego dorobku naukowego z dorobku instytucji badawczej (katedry, instytutu).

Ważnym zagadnieniem funkcjonowania baz publikacji jest zapewnienie jakości. Oprócz możliwości weryfikacji i walidacji wnoszonych informacji duży wpływ na jakość danych ma współpraca środowiska naukowego z biblioteką i obsługą bazy. Coraz powszechniejsze jest korzystanie z międzynarodowych baz danych, co z kolei jest uzależnione od sytuacji finansowej i możliwości dostępu do tych baz. Tylko nieliczne bazy – przede wszystkim bazy Węgierskiej Akademii Nauk: ATPA, KPA oraz wzorowane na nich np. Baza Politechniki Budapeszteńskiej⁸ (BME-PA) oraz baza Biologicznego Instytutu Badawczego w Segedynie (SzBK-PA) – dysponują odpowiednim programem komputerowym. W większości przypadków weryfikacji i eliminowania dublowania dokonują pracownicy jednostki.

O stopniu kompletności i aktualności danych bazy często decyduje fakt, kto wprowadza dane. Efektywność wprowadzania danych jest większa w tych instytucjach, w których autorzy są organizacyjnie bliżej personelu zajmującego się bazą publikacji. Na przykład w bieżącym roku autorom – pracownikom Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego – objaśniono działanie bazy publikacji MTA KPA, uchodzącej za bardzo skomplikowaną. Włączono do współpracy bibliotekarzy, którzy po przeszkoleniu wzięli udział w opracowaniu dorobku naukowego pracowników uniwersytetu. Opracowanie i udostępnienie publikacji było jednym z warunków akredytacji studiów doktoranckich. W przypadkach, kiedy wprowadzaniem danych zajmują się

---

⁸ Obecnie: Uniwersytet Techniczny i Ekonomiczny (Budapesti Műszaki es Gazdaságtudományi Egyetem).

autorzy, o jakości wprowadzania danych, oprócz wspomnianych wcześniej względów organizacyjnych, często decyduje stopień skomplikowania interfejsu. Ciekawostką jest wypracowane na Uniwersytecie Debreczyńskim oprogramowanie o nazwie „Wirtualny bibliotekarz”, za pomocą którego autorzy przesyłający swoje publikacje mogą skorzystać z pomocy „bazy wiedzy”, będącej aplikacją AIML w węgierskojęzycznej wersji.

Sposobem na rozwiązanie problemu identyfikacji współautorów o identycznych nazwiskach i imionach może być zastosowanie kodów do oznaczania autorów jeszcze przed wprowadzaniem danych publikacji, stosowane w bazie publikacji PHA.

Publikacje wieloautorowe, charakterystyczne dla takich dyscyplin naukowych jak fizyka, astronomia, biologia czy medycyna, to zjawisko o dużym znaczeniu ze względu na generowanie przez nie cytowań. Można tu wyodrębnić kilka problemów i prób rozwiązań:

- Ograniczenie do rejestrowania jedynie niezależnych cytacji – na ogół jest rozstrzygane przez autorów.
- Rejestracja dużej liczby autorów jest utrudniona ze względu na ograniczenia techniczne bazy danych.
- Udział poszczególnych autorów w tworzeniu publikacji.

ANALIZA DOROBKU NAUKOWEGO

Pierwotnie podstawą do oceny naukowej publikacji była jej treść, a następnie wraz ze wzrostem ilościowym i wydłużającymi się listami publikacji zaczęto brać pod uwagę ich liczbę. Wraz z rozwojem bibliometrii i scientometrii pojawiły się metody opierające się na analizie liczby cytowań.

Oparty na liczbie cytowań jest np. Indeks Hirscha, który za pomocą całkowitej liczby wyraża ocenę indywidualną, zespołową, dotyczącą uczelni czy nawet całych państw. Stwarza też możliwość porównania czasopism czy dyscyplin naukowych. Artykuł naukowy jest uważany za tym bardziej wartościowy, im większą rangę ma czasopismo, w którym został opublikowany. Mimo wielu niedoskonałości i zarzutów⁹ najbardziej rozpowszechnionym sposobem określenia rangi czasopisma jest Impact Factor (IF). Oprócz Indeksu Hirscha alternatywą IF-u może być indeks SCImago Journal and Country Rank (SJR).

W odróżnieniu od publikacji w dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych większość publikacji nauk społecznych i humanistycznych stanowią tradycyjne materiały biblioteczne o regionalnym charakterze i tematyce narodowej. Aktywność naukowa jest często związana z przynależnością do poszczególnych szkół i nurtów intelektualnych o odmiennych paradygmatach działania. Charakterystyczne dla tego obszaru

---

⁹Głównym zarzutem jest to, że – dotycząc czasopisma – nie daje realnej oceny publikacji oraz ignoruje różnice liczby cytowań w różnych dyscyplinach naukowych.

nauki są publikacje w językach narodowych, wielojęzyczność dorobku naukowego oraz znaczenie kontekstu kulturowego. W odniesieniu do europejskich czasopism naukowych nauk humanistycznych European Reference Index for Humanities jest cennym źródłem informacji o randze czasopisma, choć nie opiera się na metodach bibliometrycznych.

Analitycy dorobku naukowego zaznaczają, że ewaluację z zastosowaniem metod scientometrycznych należy poprzeć oceną „peer review” – recenzją naukową. Na Węgrzech wymóg ten jest praktycznie niespełnialny ze względu na hermetyczność środowisk naukowych oraz z powodu ogromnej liczby publikacji.

WZGLĘDY FINANSOWE BUDOWY BAZ PUBLIKACJI

Wybór oprogramowania bazy publikacji wiąże się z zapleczem finansowym instytucji. Zagraniczne (międzynarodowe) bazy publikacji są finansowane przez prywatny kapitał, węgierskie bazy natomiast przez budżet państwowy. Ograniczone środki finansowe mają decydujący wpływ na wybór programu komputerowego – zastosowanie modułu używanego zintegrowanego systemu bibliotecznego lub wybór innego programu, dostosowanego do specyficznych potrzeb bazy publikacji. Na Węgrzech można spotkać różne przykłady: od opartych na skomplikowanych programach baz z niedostatecznym napełnieniem do baz ze stosunkowo mało rozwiniętym oprogramowaniem i dużym stopniem napełnienia. Nasuwa się konkluzja, że potrzebne jest znalezienie złotego środka, kompromisu między skomplikowanym oprogramowaniem a jego praktycznym wykorzystaniem do wprowadzania zamierzonej liczby opracowań.

Oprogramowanie nowo powstającej bazy MTMT, wzorowane na istniejącej bazie akademii nauk KPA, można zaliczyć do bardzo rozwiniętych, o skomplikowanych interfejsach, dających wszechstronne możliwości opracowania, weryfikacji i wyszukiwania publikacji. Koszty eksploatacji bazy, jakimi obarczane będą instytucje biorące udział w jej budowie, są planowane w wysokości od 1 do 6 mln forintów (ok. 4–24 tys. €) w zależności od wielkości instytucji.

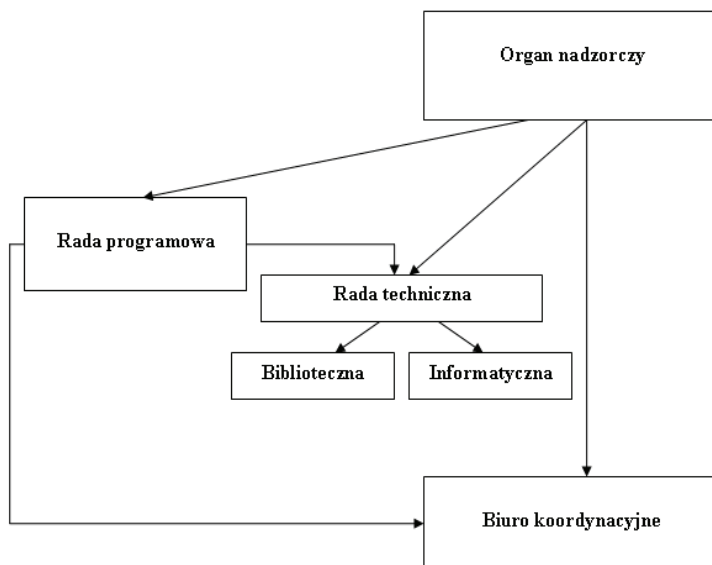
WĘGIERSKA BAZA OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH MTMT – NOWY ETAP W TWORZENIU BAZ PUBLIKACJI NA WĘGRZECH

Decyzję o utworzeniu Węgierskiej Bazy Osiańnięć Naukowych podjęto 1 czerwca 2009 r. wspólnym postanowieniem Węgierskiej Akademii Nauk (MTA), Węgierskiego Komitetu Akredytacyjnego, Krajowej Fundacji Badań Naukowych (OTKA), Konferencji Rektorów oraz Krajowej Rady Doktorskiej z udziałem przedstawicieli 12 uniwersytetów oraz 4 szkół wyższych. Miała powstać narodowa baza oparta na istniejących bazach publikacji instytutów naukowych, akademii nauk oraz bazach uniwersyteckich, która mogłaby służyć za wiarygodne źródło informacji oraz stać się

podstawą rzetelnej oceny dorobku naukowego, indywidualnych i instytucyjnych osiągnięć naukowych i artystycznych. Niemal w rok później odbyło się pierwsze posiedzenie rady programowej, a faktyczną budowę bazy rozpoczęto w 2011 r.

Najpierw połączono istniejące bazy publikacji: Bazę Uniwersytetu Techniczno-Ekonomicznego, Bazę Instytutu Medycyny Doświadczalnej, Bazę Instytutu Badań Jądrowych oraz Bazę Ośrodka Badań Biologicznych w Segedynie. Obecnie trwa konwertacja danych kolejnych baz uniwersyteckich, o czym niektóre z nich informują użytkowników w internetowym interfejsie wyszukiwania, jak na przykład Baza Publikacji Uniwersytetu w Pécs.

II. 1. Struktura organizacyjna MTMT¹⁰

Baza MTMT ma cztery interfejsy: wyszukiwania danych, wprowadzania danych, administracji danych instytucjonalnych oraz interfejs centralnej administracji systemu.

Stosuje się trzy poziomy upoważnień:

- wprowadzanie danych, administracja danych instytucjonalnych (instytut badawczy, katedra, autor);
- koordynator (uniwersytet, instytut badawczy),
- centralna administracja systemu.

Wprowadzanie oraz/lub uzupełnianie danych odbywa się w kilku etapach:

- wprowadzanie/uzupełnienie struktury (hierarchii) poszczególnych instytucji,

¹⁰Źródło: Pierwsze posiedzenie Rady Programowej MTMT 24.03.2010 r.
<http://www.mtmt.hu/letoltesek.html> [Dotępny w Internecie: 8.10.2010]

- wprowadzenie/uzupełnienie danych autorskich zgodnie ze strukturą instytucji (aktualizacja, uzupełnienie istniejących danych autorskich do danych instytucjonalnych oraz/lub wprowadzenie nowych danych autorskich),
- wprowadzenie/uzupełnienie opisów publikacji (aktualizacja, uzupełnienie istniejących opisów publikacji wraz z danymi cytacyjnymi do danych autorskich),
- uzupełnienie/dołączenie opisów publikacji do danych instytucjonalnych,
- wprowadzanie nowych opisów publikacji metodą manualną lub import danych z baz danych, takich jak: Web of Science, Scopus, PubMed oraz węgierska baza MATARKA, która zawiera spisy treści oraz teksty węgierskich czasopism.

Baza MTMT ma możliwość eliminacji dublowania oraz współpracuje z narodową bazą bibliograficzną w zakresie weryfikowania i przejmowania opisów bibliograficznych. W trakcie wprowadzania danych rekord przechodzi kolejne fazy statusu o różnych stopniach dostępności. Gotowy rekord bibliograficzny jest dostępny na interfejsie wyszukiwania z chwilą zatwierdzenia go przez centralną administrację systemu.

II. 2. Ekran interfejsu wyszukiwania danych bazy MTMT¹¹

Wyszukiwanie danych w bazie MTMT może się odbywać jako wyszukiwanie proste oraz zaawansowane. W wyszukiwaniu prostym, wpisując autora, otrzymujemy listy artykułów i innych publikacji, natomiast wpisując słowa lub początkowe litery słów, inicjujemy wyszukiwanie w wielu polach rekordu (tytuł publikacji, abstrakt, numer DOI, pierwsza strona publikacji, słowa kluczowe itd.).

Wyszukiwanie zaawansowane daje możliwość wyboru kilku opcji z użyciem operatorów logicznych. Oto niektóre z nich:

¹¹<Źródło: <https://vm.mtmt.hu/www/index.php#> > [21.04.2011].

W opcji „publikacja” mamy do dyspozycji wyszukiwanie na podstawie tytułu, daty (lub interwału), identyfikatora, tytułu czasopisma, wydawnictwa oraz wyszukiwanie cytacji w danym okresie.

W opcji „stopień opracowania publikacji w bazie” mamy kilkanaście kryteriów uściślenia wyszukiwania, takich jak „rekord importowany, wymagający uzupełnienia”, „rekord odwołany”, „rekord zatwierdzony” i in.

W opcji „rodzaj publikacji” znajdują się: artykuł, rozdział książki, książka, referat, publikacja konferencyjna, patent, dysertacja, abstrakt oraz inne.

Interfejs wyszukiwania ma funkcję dodania kolejnych kryteriów, takich jak na przykład: dyscyplina naukowa, instytucja, język publikacji.

Na uwagę zasługują opcje dotyczące cytacji oraz autorów cytujących daną publikację.

Wyszukiwanie danych w MTMT dotychczas jest możliwe tylko w języku węgierskim, ale interfejs w języku angielskim jest również planowany.

BAZY DOROBKU NAUKOWEGO I REPOZYTORIA

Repozytoria, gromadząc, chroniąc i udostępniając zasoby, służą komunikacji naukowej, a gromadzenie najnowszych publikacji czyni je cennym źródłem informacji. Na Węgrzech działa wiele repozytoriów instytucjonalnych – uczelnianych budowanych przez biblioteki, katedry uczelniane i instytuty naukowe oraz repozytoria o skali narodowej. Niektóre z repozytoriów uczelnianych są związane z bazami publikacji, gromadząc teksty publikacji, jak na przykład repozytorium Uniwersytetu Debreczyńskiego¹² czy Uniwersytetu im. Istvana Széchenyiego w Győr¹³, gdzie wykorzystano technologię W2 do ewidencji publikacji pracowników uniwersytetu. Współpraca repozytoriów zależy od polityki danej instytucji, celów oraz możliwości finansowych.

Przykładem współpracy bazy publikacji dysponującej repozytorium instytucjonalnym z repozytorium narodowym może być baza publikacji pracowników Uniwersytetu w Miskolcu (Miskolci Digitális Raktár és Adattár – MIDRA), która stwarza możliwość udostępnienia cyfrowej wersji tekstów prac naukowych z jednoczesnym przekazaniem ich (za zgodą autora) do Narodowej Bazy Cyfrowej¹⁴ (Nemzeti Digitális Adattár – NDA). Celem powstałej w 2003 r. bazy NDA jest rejestrowanie i udostępnianie w trybie Open Access cyfrowej wersji dzieł kultury, sztuki i nauki węgierskiej publikowanych w języku węgierskim, i innych z zastosowaniem międzynarodowych standardów (Dublin Core, OAI-PMH-2). Uczestnictwo w budowie NDA jest dobrowolne.

¹²Interfejs wyszukiwania: <<http://dea.lib.unideb.hu/dea/>>.

¹³Dostępny w Internecie: <<http://nda.hu/>>.

¹⁴Węgierska Narodowa Baza Cyfrowa: <<http://nda.hu/>>.

Do postępu w rozwoju repozytoriów węgierskich w znacznym stopniu przyczyniło się utworzenie w 2009 r. repozytorium REAL¹⁵ (Repository of the Academy's Library), w którym w pierwszym etapie znalazły się raporty naukowe z badań finansowanych przez Węgierski Fundusz Badań Naukowych OTKA oraz związane z nimi artykuły z czasopism naukowych opublikowane w latach 2006–2009 zgodnie z rozporządzeniem o zapewnieniu wolnego dostępu do wyników badań. Realizację i opiekę nad repozytorium powierzono Bibliotece Akademii Nauk. Jednym z decydujących momentów rozwoju repozytorium była decyzja o gromadzeniu publikacji opracowanych przez Węgierską Bazę Osiągnięć Naukowych MTMT.

KILKA KONKLUZJI NA TEMAT PRZYSZŁOŚCI BAZ PUBLIKACJI NA WĘGRZECH

Potrzeba rozwijania baz danych jest oczywista, tak jak oczywista jest konieczność współpracy między bazami i instytucjami Węgierskiej Akademii Nauk i instytucji szkolnictwa wyższego. Od czasu powołania narodowej bazy publikacji MTMT coraz więcej uczelni dołącza się do grona współpracujących. Stwarza to nadzieję na utworzenie wszechstronnej i dostępnej skarbnicy wiedzy i źródła rzetelnej informacji naukowej.

W przypadku pozostałych instytucji dysponujących własnymi bazami publikacji kwestią do rozstrzygnięcia jest tworzenie jednej wspólnej bazy publikacji bądź współpraca z innymi bazami publikacyjnymi. W celu zapewnienia jakości informacji i dostępu do baz nasuwa się kilka postulatów:

- ujednoczenia i zapewnienia możliwości importu i eksportu danych,
- ujednoczenia stosowanych metod scientometrycznych,
- koncentracji środków finansowych w celu efektywniejszego ich wykorzystania,
- globalnego (otwartego) dostępu do baz publikacji – metadane i interfejs w językach obcych,
- w celu poprawy jakości informacji stosowania informacji zwrotnej od użytkownika poprzez personel obsługujący bazę do instytucji finansującej,
- rozwijania repozytoriów.

Przyszłość pokaże, czy Węgierska Baza Osiągnięć Naukowych MTMT potrafi sprostać tym wymaganiom.

LITERATURA

Adománné-Zolnai D., Zolnai L., *Quo vadis, tudományos publikációs adattár? Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 2010, nr 5, 179–195.

¹⁵Repository of the Academy's Library: <http://www.mtak.hu/index.php?name=v_5_5>.

- Bátfai N., Bátfai M.E., *Virtuális könyvtáros segítheti majd a kutatókat kézirataik beküldésében a Debreceni Egyetemen*, Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2011, nr 10–14.
- Dudás A., *Tudományos önismeret: az egyetemi bibliográfiák szükségességéről és egy bölcsészettudományi oktatói publikációs adatbázisról*, Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2008, nr 3, 107–126.
- Drótos L., Kőrös K., Somogyi T., *Adattármustra. Publikációs adatbázisok*, Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 2008, nr 3, 127–145.
- Magyar Tudományos Akadémia weblapja, Magyar Tudományos Művek Tára létesítése [online], [dostęp: 2011.04.21]. Dostępny w Internecie: <http://mta.hu/oldmta/?pid=634&no_cache=1&backPid=390&tt_news=11266&cHash=873f77c3c7>.
- Strona Internetowa: Magyar Tudományos Művek Tára, Kapcsolódó anyagok. A. Balázs, W. György (red.): MTMT Intézményi Adminisztrátori felület használati útmutató [online], [dostęp: 2011.04.27]. Dostępny w Internecie: <<https://vm.mtmt.hu>>.
- Tolnai M., *Tudósaink mérhető teljesítménye az MTA Köztisztviselési Publikációs Adattár adatainak tükrében*, Magyar Tudomány, 2008, nr 8, 976–988.

EXPERIENCES OF HUNGARIAN ACADEMIC LIBRARIES IN DOCUMENTATION AND EVALUATION OF SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS OF THE UNIVERSITY STAFF

Scientific activity is closely connected with scientific communication which basic instrument is publication. Publication databases constructed by scientific communities are sources of scientific information, and by using methods of scientometric analysis they can be a measure of scientific work. This information is used to support decisions of financial subsidizing and other decisions of planning scientific and teaching activities of universities. In the progress of publication databases, creating of repositoria and fusion has a great importance. Characteristic features of databases built by Hungarian academic libraries are their great variety of software, quality of collections and ability for serving information. The Hungarian Scientific Database – MTMT supported by repositorium and being built with wide cooperation between scientific-research communities and libraries let us hope to become a real treasure of science and a source of reliable scientific information.

Anna Tonakiewicz-Kołosowska

Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej, Oddział Informacji Naukowej

DOKUMENTOWANIE DOROBKU NAUKOWEGO POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ. PRZYJĘTE ROZWIĄZANIA, BARIERY, OSIĄGNIĘCIA I PLANY NA PRZYSZŁOŚĆ

Omówiono dotychczasowe rozwiązania przyjęte przez Bibliotekę Główną PW w celu tworzenia baz BIBLIO i DOKTO, dokumentujących dorobek naukowy Uczelni. Podano przykłady ilustrujące, jak brak odpowiednich procedur i zarządzeń może negatywnie wpłynąć na kompletność danych w obu bazach. Ukazano próby zintegrowania zadań BG PW związanych z tworzeniem bazy BIBLIO z zadaniami bibliotek sieci PW. Przedstawiono plany na przyszłość dotyczące tworzenia repozytorium uczelnianego i możliwości integracji tego systemu z bibliograficznymi bazami dorobku naukowego oraz źródłami pełnotekstowymi.

WPROWADZENIE

Ustawa o Szkolnictwie Wyższym na przestrzeni wielu lat definiowała rolę biblioteki akademickiej w zakresie dokumentowania dorobku naukowego uczelni. Biblioteki, stosując się do tych wymogów, tworzyły lokalne bibliografie rejestrujące prace naukowe pracowników macierzystych uczelni. W niektórych bibliotekach tworzono i wydawano takie bibliografie na podstawie lokalnych zarządzeń władz uczelni, zobowiązujących pracowników do dostarczania publikacji lub informacji o publikacjach do biblioteki głównej.

Bibliografia tworzona z autopsji lub na bazie informacji dostarczanych przez autorów może stać się pełnym źródłem informacji o dorobku naukowym uczelni i posłużyć do wielu celów, m.in. do sprawozdawczości w ramach parametryzacji, rankingów jednostek lub pracowników. Z badań wynika, że w nielicznych bibliotekach akademickich wprowadzono takie zarządzenia, tym samym umożliwiając bibliotekom pełną ewidencję dorobku naukowego.

W Politechnice Warszawskiej nie wprowadzono takiego zarządzenia mimo wielu starań ze strony Biblioteki Głównej. Jednocześnie Statut PW zobowiązywał Bibliotekę Główną do ewidencjonowania i promowania dorobku naukowego Uczelni. W związku z tym w Oddziale Informacji Naukowej tworzono Bibliografię Publikacji Pracowników PW w wersji nielektronicznej, która obejmuje roczniki za lata: 1944–1974, 1975–1978, 1979–1980, 1981–1982, 1983–1986.

BAZA BIBLIO

Prace nad elektroniczną wersją bibliografii pod nazwą BIBLIO rozpoczęto pod koniec lat osiemdziesiątych (zaniechano wówczas wydawania wersji drukowanej, tworząc początkowo bazę w systemie ISIS). BIBLIO dokumentuje publikacje wydawane od 1987 r., których autorami są pracownicy PW zatrudnieni na etatach naukowych, dydaktycznych, naukowo-dydaktycznych, bibliotecznych, technicznych i administracyjnych. Tak tworzona i uzupełniana baza rejestruje zarówno dorobek naukowy, jak i publikacje dotyczące życia kulturalnego i społecznego uczelni. Do bazy są wprowadzane następujące typy dokumentów: książki, artykuły z czasopism, publikowane referaty, rozdziały w pracach zbiorowych, prace redakcyjne, tłumaczenia, recenzje, polemiki, wywiady, fragmenty książek, patenty, dokumenty w wersji elektronicznej.

Rekordy zawierające opisy bibliograficzne były tworzone zgodnie z polskimi standardami, ale stopniowo wprowadzano do nich dodatkowe dane przydatne w środowisku naukowym. W latach 2003–2004 podjęto decyzję o dodaniu pola „Impact Factor”, potem wprowadzono pole „słowa kluczowe”.

Rok 2004 przyniósł kolejną zmianę związaną z oprogramowaniem. Z poprzedniego systemu ISIS przekonwertowano dane do systemu ALEPH. Konwersja spowodowała wiele błędów w rekordach oraz utratę niektórych danych. Należało poprawić błędy oraz wprowadzić utracone dane. Obecnie rekordy z opisem bibliograficznym są wprowadzane do bazy w przygotowanym w tym celu module w systemie ALEPH.

BIBLIO, dostępna obecnie w systemie ALEPH, a tym samym w sieci Internet, przekształciła się z bazy o zasięgu lokalnym w bazę ogólnodostępną. Zmobilizowało to BG PW do podjęcia kolejnych starań związanych z opracowaniem, a następnie przedłożeniem władzom uczelni zarządzenia dotyczącego obowiązku dostarczania publikacji lub przysyłania informacji o nich przez autorów do BG PW. Niestety starania te zakończyły się ponownie niepowodzeniem.

W roku 2006 podjęto decyzję o zbadaniu bazy pod względem kompletności danych. W tym celu najpierw zanalizowano strony internetowe wydziałów, instytutów, zakładów PW, sprawdzając czy te jednostki tworzą własne bazy publikacji naukowych lub/czy zamieszczają listy publikacji za poszczególne lata. Przeprowadzone badania wykazały, że na Politechnice Warszawskiej funkcjonuje kilka baz indeksujących publikacje pracowników swoich jednostek, m.in. na Wydziale Elektroniki

i Technik Informatycznych (WEiTI) funkcjonuje baza danych (w systemie Oracle), do której są wprowadzane informacje o publikacjach na potrzeby parametryczne dla Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSzW). Baza ta jest tworzona bez współudziału biblioteki wydziałowej [1].

W Zakładzie Projektowania Materiałów Wydziału Inżynierii Materiałowej jest również dostępna na stronie internetowej baza publikacji [2]. Na Wydziale Mechatroniki można znaleźć dane na stronie internetowej Zakładu Automatyki i Robotyki, a na stronie internetowej Wydziału Inżynierii Środowiska udostępniono bazę publikacji, kontrolowaną hasłem dostępu [3]. Pozostałe wydziały nie mają baz danych zawierających publikacje naukowe pracowników. Prowadzą one rejestr w postaci listy publikacji dostępny na stronie internetowej wydziału. Niestety po przeprowadzeniu wielu wywiadów telefonicznych ustalono, że listy publikacji też nie są kompletne. W wyniku tych ustaleń podjęto decyzję o wydruku dostępnych list, następnie zweryfikowano je na podstawie zawartości bazy BIBLIO. W rezultacie wydrukowano 8700 publikacji, które po porównaniu z BIBLIO i odrzuceniu duplikatów, wprowadzono do bazy.

Rezultaty uzyskanych badań w zakresie funkcjonowania jednostkowych baz publikacji na PW przyniosły zaskakujące rezultaty. Okazało się, że wydziały nie tylko nie korzystają z możliwości oferowanych przez BG w zakresie dokumentowania dorobku naukowego, ale także na wydziałach nie ma współpracy w tym zakresie. Wyjątkiem jest Wydział Elektroniki i Technik Informatycznych oraz Inżynierii Środowiska, tam bazy służą pracownikom całego wydziału. W pozostałych dwu jednostkach PW bazy działają w obrębie jednego instytutu. Podobnie jest z listami publikacji zamieszczanymi na stronach internetowych jednostek. Czasem można je znaleźć tylko na odrębnej stronie instytutu lub zakładu, natomiast brakuje rejestru publikacji dla całego wydziału.

W związku z tą sytuacją Biblioteka Główna podjęła działania zmierzające do rozszerzenia dokumentowania dorobku naukowego uczelni opartą na współpracy z filiami BG PW i z bibliotekami wydziałowymi. Powołano pełnomocnika ds. BIBLIO i określono jego zadania i odpowiedzialność (pracownik Oddziału Informacji Naukowej) oraz wyznaczono cele w zakresie:

- uzyskania kompletności bazy,
- wykorzystania bazy do celów parametrycznych,
- wykorzystania BIBLIO do tworzenia repozytorium PW.

Aby właściwie przygotować bibliotekarzy do nowych zadań, opracowano instrukcję wprowadzania danych oraz materiały szkoleniowe.

Kolejnym krokiem były rozmowy przedstawicieli filii BG PW i bibliotek wydziałowych na temat współpracy w zakresie dostarczania wykazów publikacji z kadrą naukowo-dydaktyczną wydziału, a następnie wprowadzanie danych o publikacjach do bazy BIBLIO. Nawiązano współpracę z władzami wydziałów: Mechanicznego Energetyki i Lotnictwa (MEiL), Wydziału Chemicznego (WCh), Inżynierii Środowiska (IS) oraz Wydziału Budownictwa, Mechaniki i Petrochemii w Płocku w sprawie dostarczania informacji o publikacjach naukowych drogą elektroniczną.

Powołany zespół, składający się z dziewięciu osób (OIN – 2, Filia BG WCh – 2, Filia BG-Kampus Południowy – 1, Filia BG-Płock – 1, biblioteki wydziałowe: MEiL – 1, IS – 2), wprowadza dane do bazy, traktując to jako jedno ze swoich zadań wynikających z zakresu obowiązków, nie zaś jako główne zadanie zapisane w zakresie czynności.

W celu podniesienia wartości bazy dodano tzw. pola wskaźnika publikacji, które dostępne są w module BIBLIO w systemie ALEPH i mogą być wykorzystane do celów parametrycznych (zob. Załącznik 2).

Od chwili wprowadzenia zmian upłynęły trzy lata i prawdopodobnie z powodu braku stosownego zarządzenia tylko dwie spośród 13 bibliotek wydziałowych podjęły współpracę z Biblioteką Główną, pozostałe biblioteki współpracujące to filie.

Obecnie baza liczy 36 996 rekordów, z czego ponad 4000 wprowadzono w dwóch ostatnich latach, po reorganizacji.

BIBLIOGRAFIA (ADNOTOWANA) PRAC DOKTORSKICH I HABILITACYJNYCH

Bibliografię zaczęto tworzyć w OIN w 1970 r. w celu rejestracji doktoratów i habilitacji obronionych na PW, które w wersji drukowanej trafiały do Biblioteki Głównej na podstawie Zarządzenia nr 1 Rektora PW z dn. 10 maja 1972 r. w sprawie składania prac doktorskich i habilitacyjnych. W 1971 roku wydano pierwszy rocznik tej bibliografii.

W odróżnieniu od Bibliografii Publikacji Pracowników PW, wydawnictwo to zawierało kompletne dane gromadzone na podstawie w/w zarządzenia, jak również na podstawie informacji o doktoratach i habilitacjach, ustalanych bezpośrednio z Biurem ds. Nauki PW oraz z wydziałami (np. Wydział Architektury, mimo zarządzenia, nie dostarcza doktoratów do BG PW).

Bibliografia zawierała nie tylko informacje o pracach doktorskich, indeksowała także informacje o habilitacjach, co było niezwykle cenne w przypadku, kiedy na pracę habilitacyjną składał się cały dorobek autora lub wybrane publikacje (rozproszone artykuły lub monografie i in.). Bibliografia prac doktorskich i habilitacyjnych jako bibliografia adnotowana poza opisem bibliograficznym zawierała także streszczenia.

W 1995 roku utworzono elektroniczną wersję tej bibliografii. W systemie ISIS powstała baza pod nazwą DOKTO, tym samym zrezygnowano z wersji drukowanej, choć na potrzeby wymiany bibliotecznej nadal tworzone roczniki bibliografii, korzystając z usług Pracowni Reprograficznej w Bibliotece Głównej. Bazę tworzone w wersji dwujęzycznej – polskiej i angielskiej na podstawie informacji umieszczanych przez autorów w formularzu Synaby.

Obecnie większość z opublikowanych roczników można przejrzeć w wersji elektronicznej w Bibliotece Cyfrowej PW, gdzie wprowadzono roczniki od 1–7 oraz 13 i 14 [4].

W 1999 roku nastąpiła reorganizacja zadań związanych z tworzeniem bazy DOKTO. W Oddziale Informacji Naukowej zaprzestano wprowadzania danych do bazy. Dane z systemu ISIS zostały przekonwertowane do systemu ALEPH. Do Katalogu Centralnego PW są wprowadzane opisy bibliograficzne prac doktorskich, które docierają do Biblioteki i są włączane do jej zbiorów. Na podstawie tych opisów i rekordów wybieranych jako typ dokumentu pd – praca doktorska, tworzony jest podkatalog DOKTO. Taka decyzja miała przynieść korzyści w postaci tworzenia jednej bazy i łatwości wyszukiwania informacji. W rezultacie brak oddzielnego modułu (BIBLIO ma moduł w ALEPH-ie) do wprowadzania danych, a tym samym brak kontynuacji tworzenia bazy bibliograficznej spowodował pewien chaos i utratę wielu ważnych danych. Sama konwersja przyniosła utratę informacji w języku angielskim (tytuł, słowa kluczowe, streszczenie). Podczas konwersji w rekordach przeszedł tylko pierwszy wiersz ze streszczenia angielskiego. Utracono wszystkie dane o pracach habilitacyjnych. Kontynuowanie bazy w postaci podkatalogu spowodowało, że rekord zawierał tylko opis bibliograficzny prac doktorskich, które trafiły do zasobów Biblioteki Głównej. Zabrakło uzupełnienia tych prac, które zostały obronione na PW, ale nie dotarły do biblioteki. Nadal też rosły zaległości w postaci braku streszczeń i ich odpowiedników w wersji angielskiej w latach 2000–2008.

Od dwóch lat trwają okresowe prace związane z uzupełnianiem braków w bazie, która dziś może być powiązana np. z Biblioteką Cyfrową PW czy z uczelnianym repozytorium, którego projekt jest obecnie implementowany na PW. Na podstawie formularzy Synaby i informacji dostępnych w bazach Ośrodka Przetwarzania Informacji (OPI) uzupełniono rekordy o streszczenia polskie i angielskie (nie jest to pełna informacja) za lata 2000–2008.

W Biurze ds. Nauki PW można uzyskać informacje na temat wszystkich prac doktorskich i habilitacyjnych broniących na Politechnice. Umożliwia to ustalenie, których prac brakuje w Katalogu Centralnym PW. Należy podkreślić, że baza tworzona przez Biuro ds. Nauki w żaden sposób nie współpracuje z systemami bibliotecznymi, a wprowadzane do niej rekordy są bardzo ubogie i zawierają tylko informacje podstawowe: nazwisko autora, tytuł, nazwę wydziału, nazwisko promotora i datę nadania stopnia naukowego. Ponieważ jest to baza rejestracyjna, więc wyszukiwanie rzeczowe nie jest możliwe mimo wyodrębnionego pola „temat” [5]. Odtworzenie angielskiej wersji językowej za lata 1994–1999 jest możliwe na podstawie drukowanych egzemplarzy prac doktorskich przechowywanych w magazynach Biblioteki. Można by sukcesywnie wyciągać poszczególne roczniki, a następnie kopiować streszczenia i wprowadzać je do bazy w systemie ALEPH.

Kompletna baza DOKTO mogłaby wspomagać kolekcję „Doktoraty”, tworzoną od grudnia 2009 r. w Bibliotece Cyfrowej PW pod warunkiem, że będzie ona powiększana o kolejne pełne teksty. Obecnie kolekcja zawiera 16 prac doktorskich dostępnych w formacie PDF, widocznych i dostępnych także w międzynarodowym portalu prac doktorskich i habilitacyjnych DART-Europe [6].

Utworzenie kolekcji „Doktoraty” w Bibliotece Cyfrowej PW jest niewątpliwym sukcesem biblioteki, choć dotychczas w małej skali. Udało się nawiązać bezpośrednie kontakty z młodymi pracownikami naukowymi, będącymi po obronie pracy doktorskiej, i uzyskać ich aprobatę dla tej inicjatywy. Niestety na PW nie ma, jak dotąd, zarządzenia rektora w sprawie obowiązku składania pracy doktorskiej w otwartym dostępie.

W marcu tego roku zostało przeprowadzone rozpoznanie (OIN BG) w sprawie umieszczania doktoratów w otwartym dostępie w innych uczelniach technicznych w Polsce. Zbadano 14 największych uczelni technicznych w kraju i okazało się, że tylko w sześciu obowiązuje zarządzenie Rektora w tej sprawie. W trzech uczelniach zarządzenia wprowadzono w latach 2006–2008, w kolejnych trzech w roku 2010 (zob. Załącznik 1). W pozostałych uczelniach brakuje stosownego zarządzenia, jak wykazało badanie, choć większość tych jednostek tworzy biblioteki cyfrowe, na których zawartość składa się kolekcja doktoratów.

DOKUMENTOWANIE DOROBKU NAUKOWEGO PW. PLANY NA PRZYSZŁOŚĆ [7]

Statut Politechniki Warszawskiej, uchwalony na posiedzeniu Senatu 28 czerwca 2006 r., w dziale dotyczącym systemu biblioteczno-informacyjnego rozdz. 1, § 109; pkt. 2–3 określa że, „podstawowym zadaniem tego systemu poza gromadzeniem, opracowaniem i udostępnianiem, jest dokumentowanie i archiwizowanie dorobku piśmienniczego i wydawniczego Uczelni i doktorantów oraz prowadzenie prac bibliograficznych, w tym ewidencja dorobku naukowego, dydaktycznego i technicznego pracowników i doktorantów...” [8].

W 2010 roku na Politechnice Warszawskiej podjęto Uczelniany Projekt Badawczy (UPB) „Projekt i implementacja pilotowego systemu repozytorium dla prac dyplomowych (inżynierskich, magisterskich, doktorskich) oraz publikacji pracowników PW”. Senat PW przyjął Uchwałę Nr 170, zgodnie z którą jednym z elementów systemu jest zapewnienie warunków organizacyjnych i technicznych do wprowadzania w Bibliotece Głównej ewidencji publikacji pracowników PW.

Repozytorium w swojej docelowej formie miałoby pełnić funkcję archiwum dla publikacji tworzonych przez społeczność akademicką oraz być platformą służącą do ich pełnotekstowego wyszukiwania i udostępniania drogą elektroniczną zarówno na terenie Uczelni, jak i poza nią. W przyszłości repozytorium może zapewnić:

- uruchomienie pełnego obiegu elektronicznego dokumentów związanych z procesem dyplomowania na PW,
- umożliwienie dostępu do wyników badań na PW (publikacje, doktoraty, habilitacje),
- umożliwienie dostępu do danych potrzebnych uczelnianej sprawozdawczości (pracownicy, jednostki PW, cała Uczelnia) do okresowych ocen parametrycznych lub rankingów osób i jednostek.
- archiwizowanie wszystkich indeksowanych dokumentów.

Repozytorium działałoby w sposób rozproszony, co umożliwiłoby budowanie repozytoriów indywidualnych na każdym z wydziałów PW oraz ich integrację i nadzór w systemie kontrolowanym i udostępnianym przez Bibliotekę Główną PW.

Pilotowy projekt był realizowany przez następujące jednostki PW:

- Wydział Elektroniki i Technik Informatycznych (WEiTI),
- Bibliotekę Główną PW (BG PW),
- Wydział Chemiczny (WCh),
- Wydział Inżynierii Środowiska (WIŚ).

ZAŁOŻENIA DLA REPOZYTORIUM PW

1. Powstaje centralne repozytorium BG PW oraz repozytoria wydziałowe (system wymaga deduplikacji opisów bibliograficznych).

2. Autorzy tworzą rekord (publikacji), natomiast jednostka do której należy autor lub Biblioteka Główna weryfikuje, ewentualnie uzupełnia i zatwierdza metadane.

3. System powinien umożliwiać elastyczność metadanych, tak by dostosować opis bibliograficzny do potrzeb istniejących już systemów, a w szczególności bazy BIBLIO (BG + biblioteki wydziałowe pracujące w systemie ALEPH) oraz umożliwiać eksport i import danych do systemów zewnętrznych (jak np. dLibra i Federacja Bibliotek Cyfrowych FBC).

4. Stanie się możliwy półautomatyczny system weryfikacji danych oraz deduplikacja rekordów.

5. Otwarte formaty danych (w tym pdf) zostaną wykorzystane do tworzenia dokumentów pełnotekstowych.

6. Zostaną wykorzystane standardowe protokoły stosowane w bibliotekach cyfrowych (Dublin Core).

Wersją pilotową repozytorium zostały objęte następujące kolekcje:

- baza dorobku naukowego WEiTI (8321 rekordów) oraz WIŚ (7551 rekordów),
- wszystkie prace doktorskie WEiTI, WIŚ, WCh przeniesione z systemu ALEPH,
- prace magisterskie i inżynierskie z w/w wydziałów.

IMPLEMENTACJA OPROGRAMOWANIA

System pracuje w modelu rozproszonym, każdy wydział ma niezależną aplikację z lokalnym repozytorium danych. Biblioteka Główna posiada repozytorium, które jako główne cyklicznie pobiera dane z repozytoriów wydziałowych za pomocą modułu Harvester, indeksując je niezależnie. System dostarcza kilka modułów funkcjonalnych, do których należą:

• repozytorium dorobku naukowego, gdzie system indeksuje: afiliacje, autorów, serie czasopism i książek, książki, artykuły, referaty, rozdziały z książek, raporty, prace redakcyjne; oprócz metadanych mogą być także przechowywane pełne teksty dokumentów,

- repozytorium prac dyplomowych i doktorskich,
- repozytorium pracowników PW (wraz z ich danymi kontaktowymi),
- raporty statystyczne.

Do celów sprawozdawczych zaprojektowano moduł punktowania, który umożliwia automatyczne lub ręczne nadawanie punktów publikacjom pracowników w celu ich późniejszego wykorzystania do parametryzacji jednostki/uczelni. Automatyczny sposób punktowania zaprojektowano w związku z częstymi zmianami prawnymi w tym zakresie. Przewidziano reguły zasilane automatycznie informacjami koniecznymi do przyznania odpowiedniej liczby punktów, tj. liczba punktów z listy ministerialnej, typ publikacji, język publikacji, tytuł serii, inne.

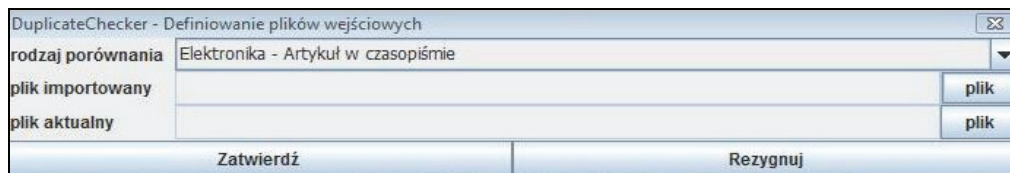
INTERFEJS DLA UŻYTKOWNIKA

System automatycznie wybiera tekst z popularnych formatów dokumentów tekstowych jak: pdf, Word, Excel, PowerPoint, Open Office i inne. Dla użytkownika przygotowano dwa ekrany wyszukiwania: prosty i zaawansowany. Na stronie eksperymentalnego repozytorium PW można przetestować działanie systemu w aplikacji zarówno wyszukiwania prostego, jak i zaawansowanego [9]. W wyszukiwaniu zaawansowanym została przewidziana możliwość wpisania kilku zapytań oraz łączenia ich za pomocą operatorów Boole'a. Użytkownik dysponuje także wyborem listy autorów, promotorów, serii książek/czasopism, konferencji i in.

Moduł kontroli uprawnień gwarantuje nadawanie odpowiednich uprawnień zarówno osobom wprowadzającym dane, jak i użytkownikom systemu. Ta gwarancja to także ochrona danych przeznaczonych do udostępniania tylko w intranecie. Podobnie wygląda dostęp do plików źródłowych. Każda publikacja może mieć plik z załączonym pełnym tekstem, który będzie widoczny tylko dla autora (właściciela rekordu – „Privet” lub może być oznaczony jako „Public” i następnie udostępniany w sieci Internet. Tutaj można zastosować także specjalny tryb chroniący (protected), który umożliwi dostęp hasłowy np. pracownikom instytutu, wydziału czy uczelni.

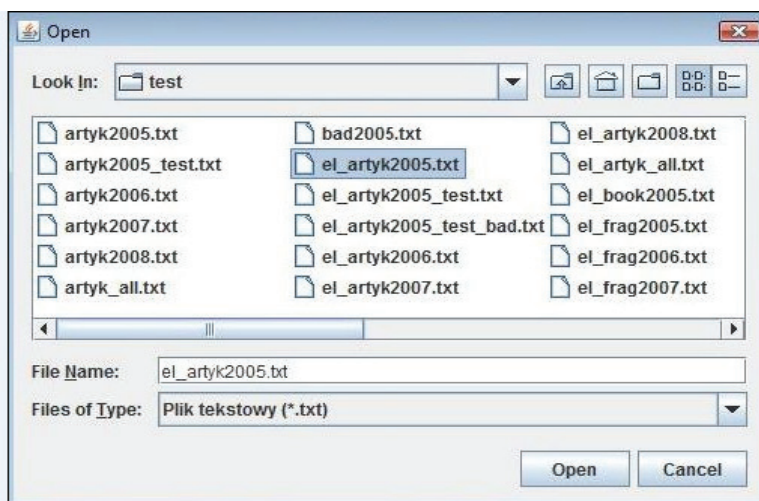
W ramach realizowanych prac w Bibliotece Głównej przetestowano program DuplicateChecker, który posłużył do wyszukiwania duplikatów w rekordach przeznaczonych do dołączenia do bazy BIBLIO (rekordy pochodziły z bazy publikacji WEiTI). Program ma posłużyć do wykluczenia już istniejących rekordów w BIBLIO, a także do uzupełnienia brakujących elementów opisu bibliograficznego w rekordach

bibliograficznych w bazie. Na podstawie zaimportowanych rekordów z WEiTI i rekordów w BIBLIO oznaczonych jako „aktualne” program proponuje „podejrzane pary rekordów”, tworząc listy do wydruku, na podstawie których należy podjąć decyzję o potencjalnych i zatwierdzonych duplikatach, te pierwsze są oznaczane i mogą być ponownie generowane na oddzielnej liście jako rekordy do sprawdzenia.

Il. 1. Strona startowa programu DuplicateChecker

Z listy zatwierdzonych duplikatów powstaje plik, który jest gotowy do konwersji w systemie ALEPH zgodnie z jego wymogami, z wykluczeniem rekordów uznanych za duplikaty. Na ilustracjach 1 i 2 pokazano podstawowe okno programu DuplicateChecker, do którego zaimplementowano rekordy publikacji z bazy EiTI (oznaczone jako „el_artyk”) oraz z BIBLIO (oznaczone jako „aktualne”).

Il. 2. Wybór plików do porównania

Po zaznaczeniu typu dokumentu (artykuł) w obu bazach i otwarciu plików otrzymano listę duplikatów (il. 3), na której można zaznaczyć rekordy „wątpliwe – do ponownego zweryfikowania”, a następnie wygenerować listę rekordów do sprawdzenia (il. 4).

Duplikaty - podsumowanie (dla: Elektronika - Artykuł w czasopiśmie)
z dnia: 05/12/2011, z godziny: 07.47.41

1. (dotyczy rekordu o numerze: 00003249)

Aktualny: nr 1
 Autorzy: J. Szmidt, A. Werbowy
 Tytuł: Ultra-thin nanocrystalline diamond detectors
 Czasopismo: Diamond and Related Materials
 Rok: 2005

Importowany: nr 259
 Autorzy: M. Ślapa, J. Szmidt, A. Szczesny, P. Śniecikowski, W. Czarnacki, M. Dudek, M. Traczyk, A. ...
 Tytuł: Ultra-thin nanocrystalline diamond detectors
 Czasopismo: Diamond and Related Materials
 Rok: 2005

2. (dotyczy rekordu o numerze: 000031010)

Aktualny: nr 67
 Autorzy: K. Perlicki
 Tytuł: Calculation of birefringence distribution in optical fiber based on analysis of angle betwee ...
 Czasopismo: Optical and Quantum Electronics
 Rok: 2005

Importowany: nr 203
 Autorzy: K. Perlicki
 Tytuł: Calculation of Birefringence distribution in optical fiber based on analysis of angle betwee ...
 Czasopismo: Optical and Quantum Electronics
 Rok: 2005

DuplicateChecker dla: Elektronika - Artykuł w czasopiśmie

Pliki Operacje Pomoc

Importowane Aktualne Duplikaty

Nr	Nr rekordu	Autorzy	Tytuł	Czasopismo	Rok	OK	?
1	0000302	M. Ślapa, J. Szmidt, A. Szczesny, P. Śniecikowski, ...	Ultra-thin nanocrystalline diamond detectors	Diamond and Related Materials	2005	☒	☐
2	0000310	K. Perlicki	Calculation of Birefringence distribution in optica...	Optical and Quantum Electronics	2005	☒	☐
3	0000310	T. Knyziak, W. Winięcki	The new prospects of distributed measurement s...	Computer Standards & Interfaces	2005	☒	☐
4	0000310	R. Morawski, A. Miękina, A. Barwicz	Curve-Fitting Algorithms Versus Neural Networks	IEEE Transactions On Instrumentati...	2005	☒	☐
5	0000310	J. Krupka, A. Owikła, M. Mrozowski, R. Clarke, M. T...	High Q-factor Microwave Fabry-Perot Resonator w...	IEEE Transactions on Ultrasonics, F...	2005	☒	☐
6	0000310	A. Krzemienowski, W. Ogryczak	On Extending the LP Computable Risk Measures ...	Computational Optimization and App...	2005	☒	☐
7	0000310	P. Szewien	Jak charakteryzować wysokie próżnie?	Prace Naukowe PIW, seria Elektronika	2005	☒	☐
8	0000311	P. Bilski, W. Winięcki	Time Optimization of Soft Real-time Virtual Instru...	IEEE Transactions On Instrumentati...	2005	☒	☐
9	0000311	M. Rawski, H. Selvaraj, T. Łuba	An Application of functional decomposition in RO...	Journal of Systems Architecture	2005	☒	☐
10	0000311	R. Kisiel, J. Borecki, G. Kozłot, J. Felba	Conductive adhesives for trough holes and blind v...	Microelectronics Reliability	2005	☒	☐
11	0000311	B. Kubica, K. Malinowski	An Interval Global Optimization Algorithm Combini...	Reliable Computing	2005	☒	☐
12	0000311	A. Jarosz, A. Pfitzner	Evaluation of parasitic capacitances for interconn...	Microelectronics Reliability	2005	☒	☐
13	0000311	Y. Yashchishyn, J. Modelski	Rigorous Analysis and Investigations of the Scan...	Proceedings of the 12th Internationa...	2005	☒	☐
14	0000311	J. Krupka, M. Tobar, J. Hartnett, D. Cros, J. Le floch	Extremely High-Q Factor Dielectric Resonators for...	IEEE Transactions on Microwave Th...	2005	☒	☐
15	0000311	K. Kulpa	Multi-static Entirely Passive Detection of Moving T...	IEE Proceedings, Radar, Sonar and ...	2005	☒	☐
16	0000311	K. Kulpa, Z. Czekala	Masking Effect and its Removal in PCL Radar	IEE Proceedings, Radar, Sonar and ...	2005	☒	☐
17	0000311	M. Kryszkiewicz, K. Cichoń	Support oriented discovery of generalized disjunct...	Lecture Notes in Artificial Intelligence	2005	☒	☐
18	0000311	L. Hahn, K. Snopek	Wigner Distributions and Ambiguity Functions of ...	IEEE Transactions on Signal Proces...	2005	☒	☐
19	0000311	R. Jachowicz, J. Weremczuk, G. Tarapata	Transepidermal Water Loss Sensor Based on Fa...	Sensors and Actuators A Physical	2005	☒	☐
20	0000312	T. Czarski, K. Poźniak, R. Romaniuk, S. Simrock	Cavity Parameters Identification for TESLA Control...	Nuclear Instruments and Methods I...	2005	☒	☐
21	0000312	K. Perlicki	Analysis of cluster and uniformity of distribution of ...	Applied Optics	2005	☒	☐
22	0000312	A. Tomaszewski	A polynomial algorithm for solving a general max...	European Transactions on Telecom...	2005	☒	☐
23	0000312	K. Perlicki	Investigation of the state of polarization distribut...	Optics Communications	2005	☒	☐
24	0000312	M. Ślapa, J. Szmidt, A. Szczesny, P. Śniecikowski, ...	Ultra-thin nanocrystalline diamond detectors	Diamond and Related Materials	2005	☒	☐
25	0000312	M. Kryszkiewicz	Generalized disjunction-free representation of fre...	Journal of Experimental & Theoretic...	2005	☒	☐
26	0000312	M. Sochacki, A. Kolenko, J. Szmidt, A. Werbowy	Properties of Pt4H-SiC Schottky diodes with interf...	Solid-State Electronics	2005	☒	☐
27	0000312	V. Yashchishyn, J. Starczuk	Imagination of a simple, four-element null clearin...	IEE Proceedings, Microwave, Anten...	2005	☒	☐

0%

Il. 3. Lista duplikatów (górną) oraz lista rekordów do sprawdzenia (dół)

Na ilustracji 4 pokazano przykłady listy zatwierdzonych duplikatów i pliku gotowego do konwersji.

**Rekordy do sprawdzenia (dla: Elektronika - Artykuł w czasopiśmie)
z dnia: 05/12/2011, z godziny: 07.49.26**

1. (dotyczy rekordu o numerze: 31128)

Aktualny: nr 132

Autorzy: M. Rawski, T. Luba, H. Selvaraj

Tytuł: An application of functional decomposition in ROM-based FSM implementation in FPGA devices

Czasopismo: Journal of Systems Architecture

Rok: 2005

Importowany: nr 236

Autorzy: M. Rawski, H. Selvaraj, T. Luba

Tytuł: An Application of functional decomposition in ROM-based FSM implementation in FPGA devices

Czasopismo: Journal of Systems Architecture

Rok: 2005

2. (dotyczy rekordu o numerze: 31145)

Aktualny: nr 143

Autorzy: B. Kubica, K. Malinowski

Tytuł: An interval global optimization algorithm combining symbolic rewriting and componentwise new ...

Czasopismo: Reliable Computing

Rok: 2005

Importowany: nr 141

Autorzy: B. Kubica, K. Malinowski

Tytuł: An Interval Global Optimization Algorithm Combining Symbolic Rewriting and Componentwise New ...

Czasopismo: Reliable Computing

Rok: 2005

```

import - Notatnik
Plik  Edycja  Format  Widok  Pomoc
00000001 FRM  L  $$artykuł
00000001 FMT  L  BK
00000001 LDR  L  $$$$$nam^22$$$$$$a^4500
00000001 24500 L  $$Polarization Mode Dispersion Characterization based on Backscattering Analysis in Optical Single-mode Fiber
00000001 CYT  L  $$Journal of optical communications$$r2005$$zn. nr 995$$ss. 14-18
00000001 SKL  L  $$po filtrowaniu duplikatów
00000002 FRM  L  $$artykuł
00000002 FMT  L  BK
00000002 LDR  L  $$$$$nam^22$$$$$$a^4500
00000002 24500 L  $$Szerokopasowe sieci dostepowe - włókno
00000002 CYT  L  $$Przeгляд Telekomunikacyjny- wiadomości telekomunikacyjne$$r2005$$zn. 45$$ss. 107-112
00000002 SKL  L  $$po filtrowaniu duplikatów
00000003 FRM  L  $$artykuł
00000003 FMT  L  BK
00000003 LDR  L  $$$$$nam^22$$$$$$a^4500
00000003 24500 L  $$Filtry z nadprzewodnikami wysokotemperaturowymi$$cadam Abramowicz
00000003 CYT  L  $$Elektronika- konstrukcje, technologie, zastosowania$$r2005$$zn. 45$$ss. 4-9
00000003 SKL  L  $$po filtrowaniu duplikatów
00000004 FRM  L  $$artykuł
00000004 FMT  L  BK
00000004 LDR  L  $$$$$nam^22$$$$$$a^4500
00000004 24500 L  $$Search for the ? (3860) Penta-quark at COMPASS$$CE.S. Ageev, Janusz Marzec, Adam Padee, Robert Sulej, Krzysztof Zaremb
00000004 CYT  L  $$European Physical Journal C$$r2005$$ss. 1-5
00000004 SKL  L  $$po filtrowaniu duplikatów
00000005 FRM  L  $$artykuł
00000005 FMT  L  BK
00000005 LDR  L  $$$$$nam^22$$$$$$a^4500
00000005 24500 L  $$Measurement of the spin structure of the deuteron in the DIS region$$CE.S. Ageev, Janusz Marzec, Krzysztof Zaremba, A.
00000005 CYT  L  $$Physics Letters B$$r2005$$zn. 612$$ss. 154-164
00000005 SKL  L  $$po filtrowaniu duplikatów
00000006 FRM  L  $$artykuł
00000006 FMT  L  BK
00000006 LDR  L  $$$$$nam^22$$$$$$a^4500
00000006 24500 L  $$First Measurement of the Transverse Spin Asymmetries of the Deuteron in Semi-inclusive Deep Inelastic Scattering$$scv.v
00000006 CYT  L  $$Physical Review Letters$$r2005$$ss. 1-6
00000006 SKL  L  $$po filtrowaniu duplikatów
00000007 FRM  L  $$artykuł
00000007 FMT  L  BK
00000007 LDR  L  $$$$$nam^22$$$$$$a^4500
00000007 24500 L  $$Refractive Index Sensing with Long Period Grating Fabricated in Biconical Tapered Fibre$$ct. Allsop, F. Floreani, Kazim
00000007 CYT  L  $$Electronics Letters$$r2005$$ss. 471-472
00000007 SKL  L  $$po filtrowaniu duplikatów
00000008 FRM  L  $$artykuł
00000008 FMT  L  BK
00000008 LDR  L  $$$$$nam^22$$$$$$a^4500
00000008 24500 L  $$Optimal plane search method in blood flow measurement by magnetic resonance imaging$$cpaweł Bargiel, M. Orkisz, Artur I
00000008 CYT  L  $$Proceedings of SPIE Optical Fibers: Technology$$r2005$$ss. 135-138
00000008 SKL  L  $$po filtrowaniu duplikatów
00000009 FRM  L  $$artykuł
00000009 FMT  L  BK
00000009 LDR  L  $$$$$nam^22$$$$$$a^4500
00000009 24500 L  $$The improvement of perception of chosen pathological changes in mammography images$$cpaweł Bargiel, Artur Przelaskowsk

```

II. 4. Lista zatwierdzonych duplikatów (górną) i plik gotowy do konwersji (dół)

Kolejne przykłady deduplikacji z podanymi parametrami do porównania pokazano na il. 5, na il. 6 i 7 rekordy zawierające opis bibliograficzny referatów opublikowanych (rok 2005) oraz plik do wygenerowania.

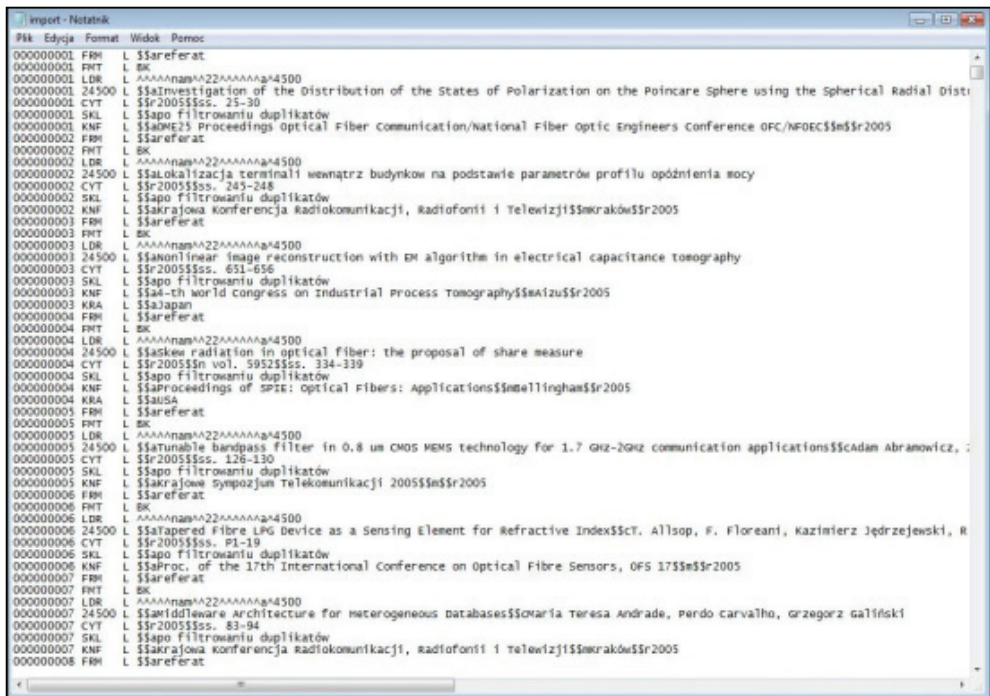
The screenshot shows the 'DuplicateChecker' application window. The main window displays a table with columns: Nr, Autorzy, Tytuł, Konferencja, Rok, Miejsce, and Strony. A dialog box titled 'Parametry porównania rekordów' is open, showing a slider for 'Tytuł - dopuszczalny poziom niezgodności 22 [%]' and a 'Rok - różnica na 2 (i mniej) pozycjach to duplikat [szt.]' set to 4. The dialog has 'Porównaj' and 'Rezygnuj' buttons.

Nr	Autorzy	Tytuł	Konferencja	Rok	Miejsce	Strony
1		Investigation of the Distribution of the States of Pol...	OME'05 Proceeding...	2005		25-30
2		Lokalizacja terminali wewnątrz budynków na podst...	Krajowa Konferencj...	2005	Kraków	245-248
3		Nonlinear image reconstruction with EM algorithm...	4-th World Congres...	2005	Aizu	651-656
4		Skew radiation in optical fiber: the proposal of sha...	Proceedings of SPIE	2005	Bellingham	334-339
5	A. Abramowicz, Z. Nosal, M.					126-130
6	T. Allsop, F. Floreani, K. Je...					P1-19
7	M. Andrade, P. Carvalho, G.					83-94
8	J. Arabas, K. Adamski				szawa	14
9	P. Arabas, K. Malinowski					313-318
10	G. Aranda, A. Bulanza, M. D.				szawa	28-38
11	I. Arzberger, A. Claverie, C.				celona	2883-2885
12	S. Badura, M. Leszczyński,					79-85
13	S. Badura, M. Leszczyński,				treux	18-20
14	S. Badura, M. Leszczyński,				in	14
15	P. Bajurto, Y. Yashchvshyt				-Polyana	18-20
16	C. Baras, N. Moreau, P. Dy					cd-rom
17	P. Bargiel, A. Przelaskowski				stochowa	227-332
18	A. Bak, P. Gajowniczek				nań	133-144
19	R. Beck, P. Grabiec, P. Regina	Krzem i jego związki - nieliniowe zastosowania	Materiały pokonfer...	2005	Stare Jabłonki	41-48
20	A. Beben	On performance of EQ-BGP in providing end-to-en...	XII Polskie Sympozj...	2005	Poznań	243-250
21	A. Beben, W. Burakowski, M. Dąbrowski	Reference Measurement Points for validation of e...	3rd Workshop on Int...	2005	Warszawa	141-148
22	R. Biedrzycki	Evolutionary algorithm for minimizing the number...	Materiały VIII Krajow...	2005	Warszawa	15-22
23	T. Bieniek, R. Beck, A. Jakubowski, A. Kudła	Analiza skutków ultrapijśnej implantacji jonów azot...	Materiały pokonfer...	2005	Stare Jabłonki	69-72
24	T. Bieniek, R. Beck, A. Jakubowski, P. Konarski, M.	Formation of oxynitride layers in R.F. plasma plan...	Int. Conf. 4th Nanod...	2005	Zakopane	89-90
25	T. Bieniek, R. Beck, A. Jakubowski, A. Kudła	Wytwarzanie ultracienkich warstw SiO2 za pomocą...	Materiały pokonfer...	2005	Stare Jabłonki	329-332
26	P. Błiski, W. Winięcki	A Low-cost Real-time Virtual Spectrum Analyzer	Proc. IMTC 2005: Int...	2005	Oława	2216-2221
27	P. Błiski, W. Winięcki	Application of optical buffer techniques in real-time...	14th IEEE/ACM Sympo...	2005	Chester, Great Brita...	629-632

Il. 5. Lista duplikatów oraz parametry do porównania

Duplikaty - podsumowanie (dla: Elektronika - Referat opublikowany)	
z dnia: 05/12/2011, z godziny: 07.56.41	
1. (dotyczy rekordu o numerze: 000031009)	<p>Aktualny: nr 124</p> <p>Autorzy: S.M. Pietruszko</p> <p>Tytuł: Prospects for photovoltaics in the central and Eastern Europe</p> <p>Konferencja:</p> <p>Rok: 2005</p> <hr/> <p>Importowany: nr 321</p> <p>Autorzy: S. Pietruszko, A. Mikołajuk, L. Fara, S. Fara, P. Vitanov, N. Stratieva, J. Rehak, R. Bari ...</p> <p>Tytuł: Prospects for photovoltaics in the central and eastern Europe</p> <p>Konferencja: 31st IEEE Conference Record of the Thirty-First IEEE Photovoltaics Specialists</p> <p>Rok: 2005</p>
2. (dotyczy rekordu o numerze: 000031092)	<p>Aktualny: nr 143</p> <p>Autorzy: G. Płoszajski</p> <p>Tytuł: Wspomaganie tworzenia katalogu czasopism elektronicznych z powiązaniem do katalogu czasopis ...</p> <p>Konferencja:</p> <p>Rok: 2005</p> <hr/> <p>Importowany: nr 335</p> <p>Autorzy: G. Płoszajski</p> <p>Tytuł: Wspomaganie tworzenia katalogu czasopism elektronicznych z powiązaniem do katalogu czasopis ...</p> <p>Konferencja: Biblioteka naukowa w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność. Materiały konfer ...</p> <p>Rok: 2005</p>

Il. 6. Lista zatwierdzonych duplikatów (referat opublikowany)


```

Notepad - Notatnik
Plik Edycja Format Widok Pomoc
000000001 FBH L $$$referat
000000001 FMT L BK
000000001 LDR L $$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$4500
000000001 24500 L $$$Investigation of the Distribution of the States of Polarization on the Poincare Sphere using the Spherical Radial Dist
000000002 CYT L $$$2005$$$s. 25-30
000000001 SKL L $$$o filtrowaniu duplikatow
000000001 KNF L $$$OME25 Proceedings Optical Fiber Communication/national Fiber Optic Engineers Conference OFC/NFOEC$$$2005
000000002 FBH L $$$referat
000000002 FMT L BK
000000002 LDR L $$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$4500
000000002 24500 L $$$Lokalizacja terminali wewnaz budynkow na podstawie parametrów profilu opóznienia mocy
000000002 CYT L $$$2005$$$s. 243-248
000000002 SKL L $$$o filtrowaniu duplikatow
000000002 KNF L $$$akrojowa konferencja radiokomunikacji, radiofoni i telewizji$$$krakow$$$2005
000000003 FBH L $$$referat
000000003 FMT L BK
000000003 LDR L $$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$4500
000000003 24500 L $$$nonlinear image reconstruction with EM algorithm in electrical capacitance tomography
000000003 CYT L $$$2005$$$s. 651-656
000000003 SKL L $$$o filtrowaniu duplikatow
000000003 KNF L $$$-th world congress on industrial process tomography$$$atizu$$$2005
000000003 KRA L $$$Japan
000000004 FBH L $$$referat
000000004 FMT L BK
000000004 LDR L $$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$4500
000000004 24500 L $$$skew radiation in optical fiber: the proposal of share measure
000000004 CYT L $$$2005$$$n vol. 5952$$$s. 334-339
000000004 SKL L $$$o filtrowaniu duplikatow
000000004 KNF L $$$proceedings of SPIE: optical fibers: Applications$$$mellingham$$$2005
000000004 KRA L $$$USA
000000005 FBH L $$$referat
000000005 FMT L BK
000000005 LDR L $$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$4500
000000005 24500 L $$$tunable bandpass filter in 0.8 um CMOS MEMS technology for 1.7 GHz-2GHz communication applications$$$cadan abramowicz, :
000000005 CYT L $$$2005$$$s. 126-130
000000005 SKL L $$$o filtrowaniu duplikatow
000000005 KNF L $$$akrojowe sympozjum telekomunikacji 2005$$$2005
000000006 FBH L $$$referat
000000006 FMT L BK
000000006 LDR L $$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$4500
000000006 24500 L $$$apered fibre LPG device as a Sensing Element for Refractive Index$$$C. Allsop, F. Floreani, Kazimierz Jędrzejewski, R
000000006 CYT L $$$2005$$$s. P1-19
000000006 SKL L $$$o filtrowaniu duplikatow
000000006 KNF L $$$Proc. of the 17th International Conference on Optical Fibre Sensors, OFS 17$$$2005
000000007 FBH L $$$referat
000000007 FMT L BK
000000007 LDR L $$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$$4500
000000007 24500 L $$$iddleware Architecture for heterogeneous databases$$$maria teresa Andrade, perdo carvalho, grzegorz galifiski
000000007 CYT L $$$2005$$$s. 83-94
000000007 SKL L $$$o filtrowaniu duplikatow
000000007 KNF L $$$akrojowa konferencja radiokomunikacji, radiofoni i telewizji$$$krakow$$$2005
000000008 FBH L $$$referat
  
```

Il. 7. Gotowy plik do konwersji

WNIOSKI

Pilotowy system, którego realizację przetestowano na wydziałach EiTI, IŚ, WCh oraz w BG PW jest rozwijany w ramach projektu PASSIM jako element uczelnianej bazy wiedzy [10]. Wybrane prace stanowią punkt wyjścia do tworzenia uczelnianego repozytorium publikacji pracowników oraz prac doktorskich i dyplomowych. Dla Biblioteki Głównej, borykającej się od lat z problemem ewidencjonowania całości danych o publikacjach pracowników PW, jest to szansa na stworzenie kompletnej bazy danych, przydatnej na potrzeby wszystkich jednostek PW, spełniającej warunki do opracowywania spójnych raportów zgodnie z przyjętymi standardami na Uczelni.

LITERATURA

- [1] Baza publikacji WEiTI [online], [dostęp 17.05.2011]. Dostępny w Internecie: https://eres.elka.pw.edu.pl/publikacje/www_publ.displ_short_pub?c_d=0.
- [2] Baza publikacji WIM, [online], [dostęp 17.05.2011]. Dostępny w Internecie: http://www.materials.pl/publication.php?menu_id=&sub_id=&search_text=2011&list_searchby=any&list_sortby=year&submit=OK.
- [3] Baza publikacji WIŚ [online], [dostęp 17.05.2011]. Dostępny w Internecie: https://www.is.pw.edu.pl/admin_pub.php.

- [4] Biblioteka Cyfrowa PW, Bibliografia adnotowana prac doktorskich i habilitacyjnych 1971, nr 1, [online] [dostęp 17.05.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://bcpw.bg.pw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=479&dirids=1>>.
- [5] Baza doktoratów i habilitacji. Biuro ds. Nauki PW [online], [dostęp 17.05.2011]. Dostępny w Internecie: <http://badania.ca.pw.edu.pl/tytuly_formularz.html?clear=y>.
- [6] Rezultaty wyszukiwania rekordów „Politechnika Warszawska” na portalu Dart Europe [online], [dostęp 17.05.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.dart-europe.eu/browse-esults.php?institution=253>>.
- [7] *Projekt i implementacja pilotowego systemu repozytorium dla prac dyplomowych (inżynierskich, magisterskich, doktorskich) oraz publikacji pracowników Politechniki Warszawskiej*, Raport niepublikowany, Politechnika Warszawska, Wydział Elektroniki I Technik Informatycznych, Instytut Informatyki, Warszawa, grudzień 2010.
- [8] Eksperymentalne repozytorium Politechniki Warszawskiej [online], [dostęp 17.05.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://saturn.elka.pw.edu.pl/RepoPW/main.seam>>.
- [9] Statut Politechniki Warszawskiej. Rozdz. 1–2. Warszawa, 2006 [online], [dostęp 17.05.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.bg.pw.edu.pl/biblprawo/statutPW.pdf>>.
- [10] Zadanie badawcze o nazwie roboczej SYNAT (System Nauki i Techniki) do realizacji w latach 2010–2013 przez sieć naukową zrzeszającą 16 instytucji krajowych. Jednym z projektów kompleksyjnych jest projekt PASSIM [online], [dostęp 17.05.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.synat.pl/opis-projektu>>.

ZAŁĄCZNIK 1

Zarządzenia dotyczące obowiązku umieszczania prac doktorskich w otwartym dostępie.
Przegląd obowiązujących dokumentów w największych polskich uczelniach technicznych

Uczelnia	Zarządzenie rektora	Kolekcja prac doktorskich w bibliotece cyfrowej	Prace w otwartym dostępie (OA)
Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie	Nr 19/2006 z dn. 2.11.2006 r. w sprawie: gromadzenia, rejestrowania i udostępniania rozpraw doktorskich	+	wiele prac dostępnych w OA
Politechnika Białostocka	brak	brak	brak
Politechnika Częstochowska	brak	brak	brak
Politechnika Gdańska	Nr 33/2007 z dn. 25.06.2007 r. w sprawie: gromadzenia, rejestrowania i udostępniania, rozpraw doktorskich w Politechnice Gdańskiej	+	większość prac dostępna w OA
Politechnika Krakowska	Nr 5 z dn. 11.02.2008 r. w sprawie gromadzenia, opracowania i udostępniania przez Bibliotekę Politechniki Krakowskiej rozpraw doktorskich broniących na Uczelni	+	większość prac dostępna w OA, nieliczne w sieci uczelnianej

Uczelnia	Zarządzenie rektora	Kolekcja prac doktorskich w bibliotece cyfrowej	Prace w otwartym dostępie (OA)
Politechnika Lubelska	Nr R-10/2010 z dn. 11.03.2010 r. w sprawie gromadzenia, opracowania i udostępniania przez Bibliotekę Politechniki Lubelskiej rozpraw doktorskich broniących Uczelni	+	kilkanaście prac dostępnych w OA
Politechnika Łódzka	opracowany projekt czeka na akceptację władz	+	pliki pdf prac są dostępne w sieci lokalnej
Politechnika Poznańska	brak	brak	brak; duży opór władz Uczelni
Politechnika Śląska	Nr 44/09/10 z dn. 25.05.2009 r. w sprawie utworzenia Biblioteki Cyfrowej Politechniki Śląskiej	+	umieszczanie prac w OA jest nieobowiązkowe; część wydziałów umieszcza tylko streszczenia, a pliki pdf udostępnia w sieci lokalnej; część prac za zgodą autora dostępna w OA
Politechnika Wrocławska	brak	+	umieszczanie prac doktorskich zależy od dobrej woli autora lub promotora; w razie wyrażenia zgody autor wypełnia formularz „Umowa dotycząca udostępniania pracy doktorskiej na stronie internetowej PWR
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie	Nr 96 z dn. 10.06. 2009 r. w sprawie dokumentowania dorobku naukowego pracowników ZUT oraz udostępniania bazy PUB przez Bibliotekę ZUT	+	wiele prac dostępnych w OA
Uniwersytet Techniczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy	brak	+	brak, zawiera inne rozprawy naukowe
Gdański Uniwersytet Medyczny	+	+	pliki pdf prac dostępne tylko w sieci lokalnej
Politechnika Warszawska	brak	+	umieszczanie prac doktorskich zależy od dobrej woli autora lub w przypadku wyrażenia zgody autor wypełnia formularz „Umowa dotycząca udostępniania pracy doktorskiej na stronie internetowej PW

ZAŁĄCZNIK 2. BAZA BIBLIO
FORMULARZ WPROWADZANIA DANYCH, POLA WSK

poła WSK – wskaźnik publikacji

ALF – publikacja w czasopiśmie wyróżnionym przez Journal Citation Reports (Lista Filadelfijska)

AZP – publikacja w innym recenzowanym czasopiśmie zagranicznym innym niż wyróżnione przez JCR (także obcojęzyczne referaty w recenzowanych materiałach konferencyjnych ciągłych lub zwartych)

APL – Publikacja w recenzowanym czasopiśmie polskim o zasięgu co najmniej krajowym (także referaty w recenzowanych polskich materiałach konferencyjnych)

AIP – Publikacje recenzowane w poligraficznym czasopiśmie naukowo-technicznym o zasięgu ogólnokrajowym, nie posiadającym statusu czasopisma recenzowanego

AZN – Publikacje w zeszytach naukowych wyższych uczelni

KSA – Autorstwo monografii lub podręcznika akademickiego w języku angielskim

KSP – Autorstwo monografii lub podręcznika akademickiego w języku polskim lub innym nie angielskim

KSR – Redakcja monografii lub podręcznika akademickiego

ROA – Autorstwo rozdziału w monografii lub podręczniku akademickim w języku angielskim

ROP – Autorstwo rozdziału w monografii lub podręczniku akademickim w języku polskim lub innym nie angielskim

CZR – Redaktor naczelny czasopisma recenzowanego zagranicznego lub polskiego

PMD – patent międzynarodowy

PKR – patent krajowy

RWZ – referat wygłoszony na zaproszenie

DOCUMENTING SCIENTIFIC OUTPUT OF THE WARSAW UNIVERSITY
OF TECHNOLOGY. ADOPTED SOLUTIONS, BARRIERS, ACHIEVEMENTS, FUTURE PLANS

Current solutions adopted by the WUT Main Library have been presented aiming at creating the databases BIBLIO and DOKTO to document scientific achievements of the University. The author provides examples illustrating how the lack of procedures and regulations may negatively affect the content of both databases. The attempts undertaken in order to integrate the tasks related to creating the database BIBLIO at the WUT ML have been discussed with those of other WUT libraries. The paper presents future plans for creating Institutional Repository and the possibility of integrating the system with bibliographic databases documenting scientific achievements and with full-text resources.

Aleksandra Zawadzka
Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu

REJESTRACJA DOROBKU PRACOWNIKÓW UNIwersYTETÓW. DOTYCHCZASOWE DOKONANIA I SPOJRZENIE W PRZYSZŁOŚĆ

W odróżnieniu od szkół sprofilowanych uniwersytet obejmuje wiele dyscyplin, co przekłada się na wiele tradycji wydawniczych, konieczność pogodzenia potrzeb humanistów, przyrodników i reprezentantów nauk ścisłych oraz niezbędną dla bibliografa orientację w różnorodnych źródłach bibliograficznych. Ostatnie lata przyniosły nowe wyzwania związane z przeniesieniem komunikacji naukowej do Internetu i koniecznością odnotowania tego faktu. W latach 2005–2006 autorka przeprowadziła badania porównawcze bibliografii – baz danych rejestrujących publikacje pracowników uniwersytetów. W artykule przedstawiono nie tylko stan obecny na tle wyników poprzedniego badania, ale odniesiono się również do najnowszej literatury przedmiotu. Rozważono, czy rzeczywiście dane o efektach naukowych polskich uczelni są niedostępne i czy konieczne jest tworzenie kolejnych baz.

WPROWADZENIE

Bibliografie rejestrujące dorobek uczonych, zwane także bibliografiami publikacji pracowników, należą do jednej grupy bibliografii specjalnych, z czym wiąże się pokrewieństwo wielu problemów, ale ze względu na specyfikę uczelni, która jest przedmiotem opracowania, mamy do czynienia z szeregiem zagadnień im tylko właściwych.

Zacznijmy może od kwestii terminologicznych – czym jest współczesny uniwersytet? W rozumieniu Ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym podstawą do nazywania uczelni uniwersytetem było posiadanie przez nią co najmniej 12 uprawnień do nadawania tytułu doktora: „Zgodnie z art. 3.1 [...] wyraz «uniwersytet» może być używany w nazwie uczelni, której jednostki organizacyjne posiadają uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora co najmniej w dwunastu dyscyplinach, w tym przynajmniej po dwa uprawnienia w dziedzinach nauk humani-

stycznych, społecznych lub teologicznych, matematycznych, fizycznych lub technicznych, przyrodniczych oraz prawnych lub ekonomicznych.”

Nowelizacja tej ustawy z 18 marca 2011 r. wchodząca w życie od 1 października 2011 r. zmniejsza wymiar koniecznych uprawnień do nadawania stopnia doktora do 10, pozostawiając jednakże znaczną rozpiętość dyscyplin uprawianych na tego typu uczelniach:

„Art. 3.1 Wyraz «uniwersytet» może być używany w nazwie uczelni, której jednostki organizacyjne posiadają uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora co najmniej w dziesięciu dyscyplinach, w tym co najmniej po dwa uprawnienia w każdej z następujących grup dziedzin nauki:

- 1) humanistycznych, prawnych, ekonomicznych lub teologicznych;
- 2) matematycznych, fizycznych, nauk o Ziemi lub technicznych;
- 3) biologicznych, medycznych, chemicznych, farmaceutycznych, rolniczych lub weterynaryjnych.”

Porównując brzmienie tych paragrafów, trzeba podkreślić nie tylko zmianę co do liczby posiadanych uprawnień, ale przede wszystkim znaczne rozszerzenie grup nauk, które są brane pod uwagę przy ustalaniu nazwy uczelni. Z paragrafu znowelizowanego w 2011 r. zniknęły zupełnie określenia: „nauki społeczne” i „nauki przyrodnicze”: pierwsza grupa znalazła się w grupie nauk humanistycznych, druga natomiast została znacznie dokładniej sprecyzowana przez włączenie określeń nauk szczegółowych. Właśnie ta druga grupa była dotychczas zarezerwowana raczej dla uczelni specjalistycznych, profilowanych, szczególnie medycznych i rolniczo-weterynaryjnych.

Uniwersytety techniczne muszą dysponować taką samą liczbą uprawnień do nadawania tytułu doktora, ale w zakresie nauk technicznych (tzn. 12 według ustawy z 2005 r. i 10 według nowelizacji z 2011 r.). Pojęcie „uniwersytet przymiotnikowy” pozostało niezmienione od 2005 r. i dotyczy uczelni, które mają co najmniej 6 uprawnień do nadawania stopnia doktora, w tym co najmniej 4 objęte profilem uczelni.

Uniwersytety bezprzymiotnikowe używały dotąd nazw związanych z nazwą miejscowości lub osobą patrona, np. Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Uniwersytety przymiotnikowe nawiązywały w swoich nazwach natomiast do głównego profilu uczelni, łącząc na ogół tę informację z określeniem miejscowości lub regionu, np. Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach, Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu. Rzadkością jest połączenie nazwy profilu z nazwą patrona i/lub nazwą miejscowości, np. Uniwersytet Muzyczny Fryderyka Chopina w Warszawie, Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie.

Do czego prowadzą ustalenia na szczeblu ustawy dotyczące nazw uczelni wyższych? Celem było zapewne uporządkowanie stosowanego nazewnictwa tak, by było wiadomo, czym charakteryzuje się uniwersytet, a czym akademia lub politechnika. Problem polega jednak na tym, że część uczelni nie chce rezygnować ze swoich do-

tychczasowych nazw, często o znaczeniu historycznym i marketingowym. W prasie pojawiły się wątpliwości co do dalszego losu nazw takich jak Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie [12] czy Politechnika Wrocławska. Oprócz tego dochodzi kwestia współistnienia kilku uczelni o statusie „pełnego” uniwersytetu na terenie jednego miasta – teoretycznie np. mogą istnieć cztery uczelnie o nazwie „Uniwersytet Wrocławski”: tradycyjny (historyczny), medyczny, techniczny i rolniczo-weterynaryjny, ale zgodnie z literą prawa, spełniając wymagania Ustawy, nie muszą one dodawać do nazwy określenia profilu oraz, patrząc na dotychczasową praktykę onomastyczną, mają prawo używać nazwy Uniwersytet Wrocławski, chyba że zostanie ona zastrzeżona. Wniosek z tej analizy niestety nie jest optymistyczny – ustawa zamiast uporządkować, przyczyni się do większego zamieszania.

Rejestrowanie dorobku pracowników uniwersytetów ma nieco inną historię niż te same działania podejmowane w odniesieniu do pracowników uczelni technicznych. Przede wszystkim początkowo prace te podejmowano niejako obocznie, jako efekt obowiązkowych prac rejestracyjnych dotyczących prowadzonych badań naukowych, czy też w drugiej kolejności po stworzeniu zautomatyzowanej bazy – kartoteki osobowej pracowników. Znaczne opóźnienia w automatyzacji, a następnie komputeryzacji informacji naukowej na uniwersytetach wpływały na sposób komunikacji uczonych – preferowany był kontakt osobisty lub za pośrednictwem poczty. Opisywanie dokonań humanistów, którzy dominują w tym typie uczelni, wydawało się zbędne. Można przypuszczać, że impulsem do podjęcia rejestracji publikacji było rozpowszechnienie się idei bibliometrycznych – po opublikowaniu na rynku polskim tłumaczenia książki De Solla Price’a *Wielka nauka – mała nauka*, w której autor omówił tendencje i prawa w rozwoju nauki, mogły pojawić się pytania o stan rzeczy w Polsce i na konkretnej uczelni.

Pierwsi przedstawili swoje dokonania pracownicy Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, opisując na łamach Przeglądu Bibliotecznego w 1991 r. [9] bazy danych: „Skład osobowy UW”, „Spis zajęć dydaktycznych”, „Prace doktorskie i habilitacyjne na UW”, w stadium planowania były bazy: „Biogramy profesorów i docentów UW” oraz „Bibliografia publikacji pracowników UW”. Wykorzystano oprogramowanie CDS/ISIS. Na uwagę zasługuje fakt, że początek zautomatyzowanej bazy informacji o pracownikach sięga 1985 r. Kolejny opis znaleziono w Bibliotece Zachodniopomorskiej w 1994 r., a dotyczył on projektu bazy danych dla Uniwersytetu Szczecińskiego [15]. Na uczelni tej zadania dokumentacyjne podjęto w Bibliotece Głównej w 1992 r., od 1994 r. wprowadzając opisy do programu MS Access. Na następną pozycję trzeba było czekać aż 10 lat. Była to praca Grzybowskiej poświęcona bibliografii publikacji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie [5]. Rozszerzeniem tego tekstu jest rozdział opublikowany w 2009 r. [6], ukazujący bibliometryczne wskaźniki funkcjonujące w bazie. Bibliografia publikacji pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego opisywana była dwukrotnie: w 2006 r. i w 2008 r., za każdym razem z nieco innego punktu widzenia [7, 8]. Z opisów tych wyłania się

obraz działań podejmowanych w zakresie rejestracji publikacji pracowników uniwersytetów. Ważne etapy w drodze do dzisiejszej wersji uniwersyteckiej BPP stanowiły:

- w latach 70. XX w. – początek regularnych działań rejestracyjnych w wielu uczelniach (np. BPPiD UW, BPP UŚ, BPP UW),
- w latach 90. XX w. – początek komputeryzacji i wprowadzenie Internetu do bibliotek uniwersyteckich
- w 1998 r. – powołanie Komitetu Badań Naukowych, który miał za zadanie ocenianie jednostek uczelniowych również przez analizę ich dorobku publikacyjnego.

Mamy tu połączenie czynników typowo merytorycznych (ustalenie zasad rejestracji i ich zmiana wraz ze zmieniającym ustawodawstwem i rozwojem technologii), technologicznych (komputeryzacja i „internetyzacja”) i organizacyjno-prawnych (powołanie KBN). Wszystko to wpłynęło na stan obecny – życzenie uczelni stało się jej obowiązkiem, to co było ukryte w komputerach jednego oddziału biblioteki jest pokazywane światu za pośrednictwem Internetu.

PODSTAWY PRAWNE

Działające w interesie szkolnictwa wyższego i dla jego celów bibliografie rejestrujące publikacje pracowników nie pozostają obojętne na wszystkie aspekty prawne funkcjonowania szkolnictwa wyższego w Polsce. Stąd też konieczność dostosowywania struktur bibliografii i ich zawartości wraz ze zmianami zawartości rekordu do najnowszych wymagań prawnych. Jest to jeden z największych problemów, z jakimi się wszyscy borykamy – zmiany prawa są dość częste i dotyczą nie tylko uaktualnienia list punktowanych wydawnictw ciągłych¹. Zmiany stanu prawnego mogą się odnosić do zagadnień ogólnokrajowych, ale przede wszystkim do spraw wewnątrzuczelnianych. Z tego typu problemami nie spotykają się bibliografowie bibliografii regionalnych czy bibliografii narodowej: odkąd zostały ustalone wzorce opisu bibliograficznego dla poszczególnych typów dokumentów rejestracja przebiega dość płynnie, koncentrując się na zakresie tematycznym zestawienia, a nie na jego kształcie zewnętrznym. W przypadku bibliografii pracowników uczelni zmiany prawne mogą dotyczyć każdego elementu opisu bibliograficznego oraz wartości dodatkowych, co wydatnie wpływa na sposób i czas opracowania dokumentów.

Omówione zmiany w nazewnictwie uczelni o statusie uniwersytetu to tylko jeden z problemów. Zgodnie z wykazem przedstawionym na stronach internetowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w Polsce istnieje 17 wyższych uczelni o statusie uniwersytetu nadzorowanych przez MNiSW. Uniwersytety przymiotnikowe

---

¹Autorka świadomie zmienia nazwę własną listy, na podstawie której przyznawane są punkty w ramach publikacji niesamoistnych wydawniczo.

są wymienione w innych grupach jako politechniki, uczelnie ekonomiczne, wyższe szkoły pedagogiczne, uczelnie rolnicze, akademie wychowania fizycznego i akademie teologiczne. Jeśli następuje zmiana nazwy uczelni, modyfikacji powinna też ulec nazwa własna uczelnianego BPP. Pytaniem pozostaje kwestia połączenia bazy o nazwie „Bibliografia publikacji pracowników Akademii AAA” i „Bibliografia publikacji pracowników uniwersytetu AAA”. Potencjalny użytkownik takiej bazy nie musi przecież wiedzieć o zmianie nazwy szkoły.

Problematiczne bywa również odwzorowanie w bibliografii zmiany nazw jednostek organizacyjnych, również spowodowane reorganizacją uczelni. Pokazanie ciągłości funkcjonowania katedr, instytutów i wydziałów może być skomplikowane, wówczas gdy następuje radykalna zmiana nazwy własnej jednostki. Bibliograf zatem musi być również po trosze historykiem własnej uczelni, orientować się w nazewnictwie poszczególnych jednostek. Bardzo istotne jest również ustalenie stopnia szczegółowości notacji pracowniczej, tj. co zostanie uwzględnione w afiliacji: czy będzie to wydział, instytut/katedra, czy też poszczególne zakłady, zespoły.

ROZSZERZENIE NOTACJI O NOWE GRUPY

Zmiany w ustawodawstwie dotyczące szkolnictwa wyższego sprawiają, że rejestracją są obejmowane coraz to nowe grupy na uczelniach. W Ustawie o finansowaniu nauki, a zwłaszcza w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 5.11.2010 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania oraz rozliczania środków na finansowanie działalności statutowej wprowadzono wymóg dotyczący wykazania się dorobkiem publikacyjnym w rozliczaniu grantów dla doktorantów. Analiza dorobku piśmienniczego uczelni jest również elementem kontroli przeprowadzanej przez Państwową Komisję Akredytacyjną – w ocenie kierunków studiów uwzględnia się też dorobek pracowników, doktorantów i studentów. Spowodowało to duże zainteresowanie dokonania piśmienniczymi nowej grupy – doktorantów. Okazuje się bowiem, że doktoranci piszą nierzadko dużo i dobrze, skoro ich prace publikowane są w prestiżowych czasopismach. Istnieją jednostki organizacyjne, które niejako tradycyjnie włączają do swojego dorobku te publikacje, choć MNiSW nie uznaje ich w ocenie parametrycznej. Poszerzenie zakresu BPP uniwersyteckich można obserwować na podstawie macierzystej BPP autorki – od 2011 r. rozpoczęto rejestrację tych publikacji wraz z uzupełnianiem zapisów archiwalnych. Tendencje te potwierdził również referat Anny Sidorczuk, którego wysłuchałam na konferencji „Nauka o informacji (informacja naukowa) w okresie zmian” w Warszawie 5 kwietnia 2011 r., choć opis dotyczył BPP politechniki. Sprawa wymaga na pewno uregulowania na szczeblu ministerialnym.

Dodatkowym problemem jest tzw. afiliacja. Źródła, w których podawany jest ten wskaźnik, okazują się bardzo rozrzucone w jego stosowaniu. W związku z dużymi

opóźnieniami w druku, np. między dniem odbycia konferencji a datą opublikowania materiałów pokonferencyjnych, afiliacja często jest wpisywana na dzień konferencji, nie zaś publikacji, co skutkuje koniecznością weryfikacji statusu takiego autora. Zdarza się, że tekst nie może już być zaliczony do dorobku doktoranta jako studenta danej uczelni, bo ukazał się po faktycznym zakończeniu studiów.

INTERAKTYWNOŚĆ BPP

Jak dowodzi Nahotko, w swojej najnowszej książce *Komunikacja naukowa w środowisku cyfrowym: globalna biblioteka cyfrowa w informatycznej infrastrukturze nauki* [11], droga cyfrowa jest obecnie jedyną możliwą drogą rozwoju nauki i nie ma od niej odwrotu. Cechę tę można również odnieść do bibliografii. Bibliografie publikacji pracowników na naszych oczach zmieniają się w bibliografie 2.0, czyli narzędzia informacyjne powstające przy pomocy samych użytkowników [1, 13]. Pewne elementy tego rozwiązania istniały już wcześniej – BPP zawsze powstawały przy mniejszej lub większej współpracy środowiska naukowego. Nie ma bowiem bibliotekarza-bibliografa, który byłby w stanie ogarnąć całość dorobku uczonych z wielkich uczelni, jakimi są uniwersytety, zwłaszcza że są to szkoły wieloprofilowe. Źródłami bibliograficznymi mogą być, oprócz poszukiwań własnych bibliografów, zestawienia tworzone przez samych autorów, zestawienia w księgach jubileuszowych, listy publikacji z administracji uczelni (element sprawozdania rocznego jednostki). Od momentu przeniesienia bibliograficznej komunikacji naukowej do Internetu i pojawienia się narzędzi społecznościowych coraz częściej można spotkać się z możliwością zgłaszania pracy online. Jest to najszybszy sposób przekazywania danych. Zgłoszenie online może przybrać formę e-maila lub wpisu w formularzu o ustrukturyzowanej budowie. Przekazanie danych do systemu może się odbywać za pośrednictwem poczty elektronicznej (wtedy samemu trzeba wpisać dane do rekordu) lub bezpośrednio jako rekord do używanego programu. Należy jednak podkreślić, że w odniesieniu do BPP uniwersytetów weryfikacja zgłoszonych informacji o publikacjach wydaje się szczególnie utrudniona. Bibliotekarz-bibliograf musi dysponować wiedzą o różnych źródłach bibliograficznych – i tych właściwych dla biotechnologii, i tych dla nauk historycznych, i tych dla filologów polskich czy romańskich. Do tego dochodzi pobieżna chociaż znajomość języków innych niż angielski, niekiedy uzupełniona o umiejętność czytania obcych alfabetów (cyrylica!). Serwisy katalogowe (KVK, OCLC) na szczęście od niedawna ułatwiają pracę, prezentując spisy treści rejestrowanych wydawnictw. Wprowadzenie zapisów w zarządzeniach wewnątrzuczelnianych o konieczności dysponowania oryginałem przez uczonego niestety nie zdaje egzaminu – zgłoszenia są opracowywane często tylko w teorii na podstawie oryginału, w rzeczywistości są pełne pomyłek i przeinaczeń, choć należy zauważyć, że sytuacja zmienia się na lepsze.

Jednak to właśnie bibliotekarz w imię wyższego celu, jakim jest wiarygodna informacja dla użytkownika, musi sprawdzić informacje sam. O ile w przypadku nauk ścisłych i przyrodniczych większość zapisów można sprawdzić w Internecie, o tyle w przypadku nauk historycznych, społecznych i filologicznych nadal dominuje słowo drukowane. Konieczność zweryfikowania danych wymaga sięgania do samych książek i czasopism. I w tym miejscu uwidoczniają się zalety prowadzenia rejestracji zapisów BPP w bibliotece: dotarcie do źródła daje większą pewność, że zapis jest rzetelny bibliograficznie. Zdarzają się bowiem autorzy, dla których rzetelność ta ma mniejsze znaczenie niż liczba punktów, które mogą dostać za publikację. W przypadku kontroli z Ministerstwa czy PKA rzetelność opisu staje jednak na pierwszym miejscu, pozwalając na szybkie i poprawne sprawdzenie zgłoszonych informacji. Kłopotliwe, choć zapewne nie tylko dla uniwersyteckich BPP, są publikacje z tzw. Europy Wschodniej, tzn. z Białorusi, Ukrainy, Serbii czy Chorwacji, gdzie konieczna jest transliteracja. Bez oryginału lub choćby odbitki kserograficznej czy skanu wykonanie takiego opisu będzie zawsze obciążone możliwością błędu. Podobnie mało znane i trudne do weryfikacji będą publikacje z krajów skandynawskich. Weryfikacja zgłoszonych zapisów bywa procesem dużo bardziej żmudnym i czasochłonnym niż zrobienie rekordu od początku, gdyż bibliograf musi analizować zgłoszenie, próbując odgadnąć zamierzenia autora.

Należy również podkreślić, że wykonanie rekordu staje się coraz bardziej pracochłonne – oprócz danych bibliograficznych trzeba wprowadzać szereg oznaczeń dodatkowych, które nie pochodzą z samego źródła. Przykładem takiej pracochłonności jest oznaczenie listy filadelfijskiej i wskaźnika Impact Factor. Aż do 2010 roku, gdy pojawiła się licencja krajowa na bazy Web of Science uniwersytety właściwie nie miały dostępu do tych danych – konieczne było wykonywanie stosownych odpłatnych kwerend na uczelniach technicznych. Jak wykazuje Aneta Drabek [2] w 2000 r. tylko osiem instytucji w Polsce miało dostęp do Journal Citation Reports – Science Edition, i tylko jedna do Journal Citation Reports – Social Science Edition. Licencję krajową należy zatem potraktować jako zmianę na lepsze.

Możliwość uzupełniania rekordu bibliograficznego informacjami dodatkowymi bywa niestety przedmiotem sporu w środowiskach uniwersyteckich. Dzieli nie tylko opisanie w rekordzie statusu „praca recenzowana/nierecenzowana”, ale przede wszystkim zamieszczanie informacji o liście filadelfijskiej i punktacji Impact Factor. Parametrem tym chętnie chlubią się przedstawiciele nauk ścisłych i przyrodniczych, jednak zdaniem niektórych przedstawicieli nauk humanistycznych i społecznych jest to sposób na marginalizowanie ich dorobku, jako że publikacje z tych zakresów nie podlegają ocenie w Thomson Reuters. Wprowadzony przez Ministerstwo wskaźnik dodatkowy, tj. punktacja ERIH (European Reference Index for the Humanities) dla tego zakresu dyscyplin wymagałby od bibliotekarzy sięgania do kolejnego indeksu, którego największą wadą jest brak wyszukiwarki – konieczne jest przeglądanie poszczególnych grup czasopism.

TYPOLOGIA DOKUMENTÓW

Istnienie w ramach jednej uczelni wielu różnych tradycji naukowych co do częstotliwości wypowiedzi w pewnych formach piśmienniczych czy też statusu materiałów konferencyjnych stanowi dla bibliotekarzy opracowujących uniwersyteckie BPP problem, którego rozwiązanie nie jest proste. Tradycyjnie materiały konferencyjne (w rozumieniu broszurek rozdawanych w trakcie konferencji ze streszczeniami wystąpień i opisem plakatów) są zgłaszane przez biologów, biotechnologów i geografów. Przedstawiciele nauk humanistycznych w ogóle nie biorą tego rodzaju twórczości pod uwagę, zgłaszają natomiast recenzje książek literackich, naukowych i fachowych. Postęp w dziedzinie wewnętrznych materiałów konferencyjnych stanowi konsekwencja w egzekwowaniu zapisu dotyczącego konieczności posiadania przez rejestrowane w BPP dokumenty numeru ISBN lub ISSN.

Kolejnym problemem jest rozbieżność typologii dokumentów stosowanej w ankiecie ministerialnej (np. w ocenie parametrycznej) i w BPP, które są na ogół bardziej szczegółowe. Jedynym sensownym rozwiązaniem wydaje się wprowadzenie podwójnej typologizacji.

BPP jest bibliografią, w której szczegół ma do odegrania niezmiernie ważną rolę. To właśnie dopracowanie szczegółów stanowi o wartości bibliografii tego typu, choć jest niewidoczne dla użytkowników. Tylko ten, kto opracowywał rekord, wie ile czasu może zająć ustalenie, skąd pochodzi czasopismo, czy jego data wydania (publikacji) jest zgodna z tym, co autor zgłasza i czy możliwe jest wyszukanie tego artykułu w wersji online. Szereg danych jest ze sobą powiązanych i niedopatrzanie jednego elementu natychmiast zmienia np. postać zapisu indeksowego czy przyporządkowanie pracy do dorobku danego autora w danym roku. Szczególnie żmudnym zajęciem jest ujednocnianie tytułów własnych źródeł – prac zbiorowych, gdy kilku pracowników z różnych jednostek zgłosiło w danej pracy teksty.

CZY NAPRAWDĘ JESTEŚMY NIEWIDOCZNI?

Porównując spis uniwersytetów z wyszukanymi przez autorkę bazami danych typu bibliografia publikacji pracowników, widać, że zakres przekazywanych informacji o dorobku uczonych polskich uniwersytetów znacznie się zwiększa. Biorąc pod uwagę, że sformułowanie „przekazywanie informacji” w dużym stopniu oznacza obecnie umieszczenie informacji online, autorka przeprowadziła badania lokalizacji BPP uniwersytetów w przestrzeni wirtualnej i ich wyniki porównała z wynikami podobnych badań w 2005 r. [10] (tabela 1).

W 2005 r. odnalazła 7 bibliografii publikacji pracowników, w 2011 r. już 13, z tym, że BPP Uniwersytetu Opolskiego nie jest udostępniana online. Ciągle bardzo

widoczny jest brak bazy danych dla Uniwersytetu Jagiellońskiego, uczelni, która zdobywa najwyższe wśród polskich uczelni noty w rankingach międzynarodowych. Braku tego nie zapełnia umieszczanie list publikacji na stronach poszczególnych jednostek organizacyjnych.

Tabela 1. Lokalizacja BPP uniwersytetów w przestrzeni wirtualnej

Uniwersytet	2005 r.	2011 r.
Uniwersytet Warszawski	+	+
Uniwersytet w Białymstoku	-	+
Uniwersytet Gdański	-	+
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	-	-
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	-	-
Uniwersytet Łódzki	+	+
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	+	+
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	+	+
Uniwersytet Opolski	-	+
Uniwersytet Szczeciński	+	+
Uniwersytet Śląski w Katowicach	-	+
Uniwersytet Rzeszowski	-	+
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski	-	-
Uniwersytet Wrocławski	+	+
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie	-	-
Uniwersytet Zielonogórski	+	+
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy	-	+

Zmianie uległo również wykorzystywane oprogramowanie (tabela 2).

Tabela 2. Wykorzystanie oprogramowania

Nazwa bibliografii	System	
	2005 r.	2011 r.
BUW	własna przeglądarka	własna przeglądarka
BPPUWr	własna przeglądarka	własna przeglądarka
UZ	SKEP	SKEP
UMCS	Expertus	Expertus
UMK	własna przeglądarka	Expertus
USzcz	Aleph, KOHA	KOHA
BUL	MAK	MAK
UŚ	-	Promax
UG	-	Expertus
UwB	-	Aleph
UR	-	Expertus
UKW	-	Expertus

Na uwagę zasługuje fakt powiększania się liczby użytkowników systemu Expertus – specjalistycznego oprogramowania rejestracyjnego na potrzeby rejestracji publikacji. System ten został opracowany początkowo na potrzeby bibliotek specjalistycznych akademii medycznych. Zmiany oprogramowania są zapewne podyktowane większymi możliwościami oraz poszerzeniem części bibliometrycznej i parametryzacyjnej.

DOKĄD ZMIERZAMY?

„Na naszych oczach kształtuje się globalna sieć informacji bibliograficznej, którą charakteryzują: ogromna liczba danych, wysoki poziom ich opracowania oraz powszechna dostępność” [1, s. 236]. Czy stwierdzenie to ma odniesienie do BPP? Jeśli przez globalną sieć rozumiemy Internet, przez wysoki poziom opracowania połączenie rzetelnego, opartego w jak największej mierze na autopsji, opisu bibliograficznego z opracowaniem bibliometrycznym, a przez powszechną dostępność udostępnianie tych baz danych bez licencji, to można mówić o rzeczywistym podsumowaniu rozważań. Drogi rozwoju BPP mogą przebiegać w różnych kierunkach: od połączenia BPP z repozytorium uczelnianym [14], przez podłączanie do opisu linków do pełnych tekstów lub chociaż abstraktów, aż po połączenie BPP z bazami cytowań. W 2006 i 2009 roku Garczyńska [3, 4] przedstawiła też ideę wspólnej, ogólnokrajowej bazy publikacji. Z doświadczeń autorki wynika jednak, że byłby to bardzo trudny projekt, ale na pewno nie niemożliwy do realizacji. Mimo że uniwersytety coraz bardziej włączają się w istniejące od dawna bibliometryczne tradycje szkół technicznych, pewna odrębność tego typu uczelni ciągle pozostaje faktem.

LITERATURA

- [1] Chłopkowska D., *Bibliografia w postaci bazy danych – nowa forma czy nowa jakość*, [w:] *Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji elektronicznej*, K. Migoń, M. Skalska-Zlat (red.), Acta Universitatis Wratislaviensis, 2009, 3187, 227–237.
- [2] Drabek A., *Bibliometryczna analiza czasopism naukowych w dziedzinie nauk społecznych*, Duet, Toruń, 2010.
- [3] Garczyńska M., *Bibliografie publikacji pracowników szkół wyższych w Polsce*, [w:] *Bibliograficzne bazy danych, kierunki rozwoju i możliwości współpracy*, Bydgoszcz, 27–29.05.2009 [dokument elektroniczny], Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, KWE, Warszawa, 2009.
- [4] Garczyńska M., *Bibliografie publikacji pracowników szkół wyższych w Polsce w świetle badań ankietowych*, *Przegląd Biblioteczny*, 2006, 74, nr 1, 60–76.
- [5] Grzybowska E., *Baza danych BDN UMCS jako źródło informacji o dorobku naukowym uczelni*, *Praktyka i Teoria Informacji*, 2004, nr 2, 26–34.
- [6] Grzybowska E., *Bibliografia publikacji pracowników szkoły wyższej jako źródło informacji i narzędzie bibliometryczne na przykładzie bazy danych Bibliografia Dorobku Naukowego UMCS w Lublinie*, [w:] *Bibliografia, teoria, praktyka, dydaktyka*, J. Woźniak-Kasperek, M. Ochmański (red.), Wydawnictwo SBP, Warszawa, 2009, 130–142.

- [7] Haliniak T., Legeżyńska A., *Automatyczna baza danych Bibliografia publikacji pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego*, [w:] *Komputeryzacja Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu – dziesięć lat doświadczeń* [dokument elektroniczny], G. Piotrowicz (red.), dane tekstowe. Centrix.pl s.c. K. Cebula, T. Kalota, Wrocław, 2006. 1 dysk optyczny [CD-ROM], 115–123.
Publikacja dostępna również w wersji on-line, <http://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/95>.
- [8] Haliniak T., Legeżyńska A., *Baza danych Bibliografia publikacji pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego jako element zarządzania informacją*, [w:] *Zarządzanie informacją w nauce*, D. Pietruch-Reizes, (red.) Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 2008, 2620, 376–389.
- [9] Kolond H., *Systemy informacji o pracownikach Uniwersytetu Warszawskiego*, Przegląd Biblioteczny, 1991, nr 3–4, 291–295.
- [10] Legeżyńska A., *Dorobek naukowy pracowników uniwersytetów w Polsce – problemy rejestracji elektronicznej*, Zagadnienia Informacji naukowej, 2006, nr 1, 59–75.
- [11] Nahotko M., *Komunikacja naukowa w środowisku cyfrowym, globalna biblioteka cyfrowa w informatycznej infrastrukturze nauki*, Wydawnictwo Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Warszawa, 2010.
- [12] *Nazwa uniwersytet tylko dla niektórych szkół wyższych*, Gazeta Prawna.pl [online], [dostęp 2.05.2011]. Dostępny w Internecie: <http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/346350,nazwa_uniwersytet_tylko_dla_niektorych_szkol_wyzszych.html>.
- [13] Pacek J., *Bibliografia 2.0*, Zagadnienia Informacji Naukowej, 2008, nr 1, s. 35–44
- [14] Przyłuska J., *Od spisu publikacji do repozytorium – ewolucja form dokumentowania dorobku naukowego*, [w:] *Stare i nowe w bibliotece, współpraca czy konkurencja, konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego*, Mat. konf. *The old and the new solutions in the library, cooperation or competition*, M. Wrocławska, J. Jerzyk-Wojtecka (red.). Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 2010, 191–198.
- [15] Zajączkowski T., *Główne problemy metodyczne projektowanej bazy danych pracowników Uniwersytetu Szczecińskiego*, Bibliotekarz Zachodniopomorski, 1994, nr 1–2, 12–15.

UNIVERSITY WORKERS' PUBLICATION ACTIVITY REGISTRATION – EFFECTS AND INTENTIONS

The state of registration of publication activity of university workers has been discussed. Universities as multidisciplinary schools have different bibliographical needs – bibliography is a good registration point for humanists, scientists, sociologists, psychologists etc. This means that many types of documents have to be recorded. This is a big challenge for a bibliographer: to create proper bibliographic description and be aware of many bibliographical tools to check data. The author presents the results of investigation on the topic between 2005 and 2006 and compares them with current description of such databases and references. Recent years have also brought new challenges connected with relocation of scientific communication to the Internet and the necessity of recording this fact in bibliographic databases. The problem of necessity of creating one more database of this type has been discussed.

Dorota Wilk
Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie

BIBLIOGRAFIA PUBLIKACJI PRACOWNIKÓW JAKO FORMA WSPÓŁPRACY ZE ŚRODOWISKIEM UCZELNIANYM NA ŁAMACH POLSKIEJ LITERATURY BIBLIOLOGICZNEJ

Bibliograficzne bazy danych dokumentujące dorobek pracowników naukowych są powszechnie spotykane w bibliotekach szkół wyższych. Są one wykorzystywane nie tylko jako źródło informacji o publikacjach, lecz także do celów szeroko pojętej sprawozdawczości, statystyk i analiz bibliometrycznych. Ważne jest więc wypracowanie zasad współpracy z macierzystą uczelnią w dziedzinie dokumentowania i rozpowszechniania wyników badań naukowych, a także właściwa klasyfikacja i dbałość o prawidłowy opis bibliograficzny prac. W artykule przedstawiono piśmiennictwo zajmujące się tą problematyką. Na jego podstawie zanalizowano różnorodne formy organizacji opracowania i współpracy pomiędzy bibliotekami uczelnianymi a jednostkami organizacyjnymi szkół wyższych.

Biblioteki szkół wyższych nie biorą bezpośredniego udziału w procesie kształcenia, nie przynoszą wymiernych zysków macierzystej jednostce i wymagają sporych nakładów finansowych. Jednak rosnące zapotrzebowanie na otrzymywanie szybkiej i wiarygodnej informacji pozwala stać się im centrum komunikacyjno-informacyjnym uczelni. Realizacja zadań i projektów, jakie są podejmowane przez różne instytucje uczelniane powoduje, że biblioteka staje się ważnym partnerem, tym samym rośnie pozycja i prestiż biblioteki w środowisku uczelnianym.

W obowiązującej ustawie o szkolnictwie wyższym z 2005 r. artykuł 88 stanowi: „W uczelni działa system biblioteczno-informacyjny, którego podstawę stanowi biblioteka. Organizację i funkcjonowanie systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni, w tym zasady korzystania z niego przez osoby niebędące pracownikami, doktorantami lub studentami uczelni, określa statut.”

Ustawa o Bibliotekach z 1997 r. zalicza biblioteki, których organizatorami są szkoły wyższe, do bibliotek naukowych. Według tej ustawy służą one potrzebom nauki i kształcenia, zapewniając dostęp do materiałów bibliotecznych i zasobów informacyjnych niezbędnych do prowadzenia prac naukowo-badawczych oraz zawierają-

cych wyniki badań naukowych. Polskie biblioteki akademickie od kilku dziesięcioleci angażują się w udostępnianie informacji na temat dorobku pracowników macierzystej uczelni, tworząc i aktualizując bibliografie publikacji swych pracowników. Zagadnieniami bibliografii zespołów osobowych niejednokrotnie zajmowano się na łamach czasopism oraz były one tematem wystąpień na konferencjach naukowych. Ukazujące się publikacje dotyczące tego tematu są skupione na opisie poszczególnych baz bibliograficznych¹, na szczegółowej analizie spisów bibliograficznych publikacji pracowników uczelni² oraz na problemach rejestracji elektronicznej³.

Zasięg chronologiczny tych bibliografii obejmuje najczęściej okres od powstania uczelni i jest procesem ciągłym. Rejestrowane są w nich wydawnictwa zwarte, artykuły z czasopism i wydawnictw ciągłych, materiały konferencyjne, recenzje, bibliografie oraz publikacje zależne od profilu uczelni oraz tradycji. Można tu zaliczyć m.in. materiały niepublikowane, raporty, sprawozdania z prac badawczych, biogramy zamieszczone w encyklopediach itp.

Bibliografie dorobku pracowników są tworzone w celu:

- dokumentowania dorobku naukowo-badawczego pracowników przez rejestrację publikacji,
- sporządzania wieloaspektowych raportów o wynikach badań naukowych dla władz uczelni,
- rozpowszechniania informacji o osiągnięciach naukowych pracowników.

Legieżyńska⁴ określa funkcje bibliografii publikacji pracowników uczelni jako rejestracyjno-informacyjną, archiwizującą i statystyczną. Nie mniej ważna jest rola promocyjna tych bibliografii. Popularyzują one bowiem osiągnięcia instytucji lokal-

---

¹Lang E., Radzicka J., *Bibliografia publikacji pracowników Politechniki Krakowskiej – próba stworzenia nowoczesnej bazy danych*, Bibliograficzne bazy danych, kierunki rozwoju i możliwości współpracy, Ogólnopolska konferencja naukowa z okazji 10-lecia bazy danych BazTech Bydgoszcz, 27–28.05.2009; Adamczyk A., *Bibliografia dorobku pracowników Uniwersytetu Śląskiego*, [w:] *Biblioteka otwarta*, M. Kycler, D. Pawelec (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 2008, 59–68; Piotrowska E., *Oddział Informacji Naukowej Biblioteki Uniwersytetu Pedagogicznego przedstawia...*, *Konspekt*, 2010, nr 4, 120–123; Grzybowska E., *Baza danych BDN UMCS jako źródło informacji o dorobku naukowym Uczelni*, *Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej*, 2004, 2, 26–34.

²Garczyńska M., *Bibliografie publikacji pracowników państwowych szkół wyższych w Polsce w świetle badań ankietowych*, *Przegląd Biblioteczny*, 2006, nr 1, 60–76; Garczyńska M., *Bibliografia publikacji pracowników szkół wyższych w Polsce*; Sapa R., *Repozytoria i spisy bibliograficzne publikacji pracowników uczelni w polskich bibliotekach akademickich*, ePublikacje Instytutu INiB UJ, M. Kocójowa (red), 2009, nr 6, 213–222 [dostęp 10.03.2011]. Dostępny w Internecie: <http://www-old.inib.uj.edu.pl/wyd_iinb/s3_z6/sapa.pdf>.

³Legieżyńska A., *Dorobek naukowy pracowników Uniwersytetów w Polsce – problemy rejestracji elektronicznej*, *Zagadnienia Informacji Naukowej*, 2006, nr 2, 59–75; Głazek D., *Opis bibliograficzny publikacji elektronicznych w bibliografii publikacji pracowników Politechniki Wrocławskiej*, [w:] *Elektroniczne publikacje w bibliotekach*, M. Kocójowa (red.), Wydawnictwo UJ, Kraków, 2002, 250–255.

⁴Ibidem.

nych i w skali kraju, a udostępniane nieodpłatnie w sieci Internet rozpowszechniają efekty badań polskich pracowników nauki na całym świecie. Początkowo bibliografie były wydawane w tradycyjnej formie drukowanej. Rozwój technologii informatycznych spowodował wydawanie ich na nośnikach elektronicznych. Wraz z pojawieniem się Internetu jako narzędzia szybkiego i masowego komunikowania, umieszcza się bibliografie w sieci globalnej, co zaowocowało wzrostem zainteresowania dorobkiem naukowym zarówno środowiska akademickiego, jak i osób oraz organizacji spoza środowiska uczelnianego.

Wybór odpowiedniego systemu komputerowego do obsługi bazy dorobku naukowego jest jedną z najważniejszych decyzji, jaką podejmuje biblioteka, niekiedy wspólnie z innymi jednostkami uczelni. Jak wynika z badań M Jaskowskiej⁵, najczęściej wykorzystywanymi systemami komputerowymi do sieciowego udostępniania danych są EXPERTUS, WINSIS, SFGATE, WAIS i ALEPH. Firma Expertus-Splendor na swej stronie internetowej podaje, że 29 bibliotek polskich szkół wyższych wykorzystuje jej oprogramowanie do tworzenia baz dorobku piśmienniczego pracowników. Niektóre uczelnie przygotowały własne wyszukiwarki i systemy. W przypadku Uniwersytetu Wrocławskiego autorski program bazy w wersji internetowej został przygotowany w Sekcji Komputeryzacji Uniwersytetu Wrocławskiego. Ze względów finansowych i praktycznych został wybrany program MAK.

Aby system informacji o dorobku spełnił swoje zadanie, a dane w nim zawarte mogły być podstawą do analiz ilościowych i jakościowych uznawanych przez uczelnię i odpowiednie ministerstwo, musi on spełniać kryterium kompletności i jakości zawartych w nim informacji. Kompletność i odpowiednią jakość danych można uzyskać jedynie na drodze rozwiązań organizacyjnych i porozumień zawartych między uczelnią a biblioteką, które powinny dotyczyć procedury zgłaszania danych przez autorów, stosowania jednolitych zasad kwalifikacji prac oraz respektowania przez władze uczelni tylko tych danych, których podstawą jest baza tworzona w bibliotece. Za prawidłowe funkcjonowanie takiego systemu w równej mierze powinna być odpowiedzialna biblioteka, jak i uczelnia, która winna wspierać działanie systemu, tworząc odpowiednie podstawy prawne. Najczęściej są to zarządzenia rektorów wzmocnione zapisami w statutach uczelni lub regulaminie biblioteki, rzadziej wynikają ze struktury organizacyjnej lub tradycji uczelni. Innym uregulowaniem są pisma okólne rektora lub prorektorów. Najmniejszy procent bibliografii, jak wynika z badań Marii Garczyńskiej z Biblioteki Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, stanowią takie, w których materiał jest gromadzony na drodze corocznych pism ze strony redakcji bibliografii. Istotne jest, by władze uczelniane egzekwowały ich stosowanie. Ważne jest również ustalenie zasad współpracy z władza-

---

⁵Jaskowska M., *Metainformacja o naukowych publikacjach na internetowych stronach państwowych szkół wyższych*, EBiB [online], 2000, 9 [dostęp 15.04.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib17/art3.html>>.

mi uczelni w sprawie rozstrzygania spraw spornych, które powstają w wyniku innych oczekiwań pracowników naukowych niż decyzje bibliotekarzy dokumentujących prace. Jak wynika z literatury, każda z bibliotek akademickich wypracowała własny model współpracy z władzami uczelni w dziedzinie dokumentowania i rozpowszechniania wyników badań naukowych.

Podstawowym źródłem informacji o dorobku są publikacje dostarczane do jednostki zajmującej się rejestracją oraz wykazy własnych prac dostarczane w niektórych bibliotekach corocznie przez autorów. Jednakże nie wszyscy pracownicy odpowiadają na prośbę biblioteki i wówczas informacji poszukuje się w bibliografii narodowej, w drukowanych bibliografiach osobowych i dziedzinowych oraz w bazach bibliograficznych na płytach CD-ROM posiadanych przez bibliotekę lub dostępnych w sieci Internet. Bardzo pomocne bibliotekarzom są wykazy publikacji rokrocznie sporządzane na potrzeby Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Mimo to występują opóźnienia w rejestracji dorobku naukowego. Powodów opóźnień w kompletowaniu spisów może być wiele: wynikają często z braku informacji o publikacjach, niedrożnych kanałów informacyjnych na płaszczyźnie bibliograf-pracownicy uczelni, przedłużającego się procesu wydawniczego dokumentu lub utrudnionego dostępu do publikacji. Bardzo istotna jest również współpraca z działem osobowym uczelni w celu otrzymywania aktualnych danych na temat osób zatrudnionych na stanowiskach naukowych i podlegających ocenie oraz informacji o zmianach w strukturze organizacyjnej uczelni, nazwach jednostek organizacyjnych itp.

Bibliografie powstają w wyniku działań pracowników bibliotek głównych poszczególnych szkół (Biblioteka Uniwersytetu Pedagogicznego, Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego), w części uczelni działanie takie jest wynikiem współpracy biblioteki głównej z bibliotekami wydziałowymi (np. Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej czy Uniwersytetu Śląskiego) lub realizują je pracownicy bibliotek wydziałowych z pracownikiem biblioteki głównej w roli koordynatora, czasem bibliografie opracowują pracownicy bibliotek wydziałowych (tylko dla swych jednostek). Niekiedy opracowaniem bibliografii zajmują się specjalne jednostki, np. Samodzielna Sekcja Rozwoju Kadry Naukowej Politechniki Rzeszowskiej, czy Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego dla Uniwersytetu Warszawskiego. W zakresie działań bibliotek głównych opracowanie bibliografii spoczywa z reguły na pracownikach Oddziałów Informacji Naukowej, Oddziałów Dokumentacji Biblioteki Głównej, a także na nieformalnych zespołach osób w ramach innych obowiązków. Niektóre z jednostek wobec dużej liczby osób współtworzących bazę opracowały instrukcję szczegółowo omawiającą sposób rejestrowania danych oraz sporządzania opisu bibliograficznego zgodnego z normami i wymogami systemu komputerowego. Taka instrukcja została opracowana w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej. W Bibliotece Uniwersytetu Wrocławskiego w końcu 2005 r. opracowano internetowe

formularze umożliwiające bezpośrednie przekazywanie danych bibliograficznych na poziomie poszczególnych jednostek uczelni. Jak podają Halniak i Legieżyńska⁶ formularze są przeznaczone głównie do rejestracji bieżących publikacji, ale można także wprowadzać opisy prac z lat poprzednich. Wprowadzenie formularzy internetowych spowodowało zwiększenie rejestracji bieżących publikacji. Środowisko uczelniane uważa formularze za bardzo funkcjonalne.

W Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego⁷ system autoryzacji bazy bibliograficznej umożliwia wpisywanie danych o własnych publikacjach każdemu pracownikowi Uniwersytetu. W celu uzyskania prawa do wpisywania danych do bazy wymagany jest kontakt z jednostką utrzymującą centralną bazę i uzyskanie identyfikatora oraz hasła. Zastosowany do rejestracji program komputerowy umożliwia pełną kontrolę danych oraz śledzenie zmian wprowadzanych przez użytkowników. Możliwe jest cofnięcie wprowadzonych zmian. Niektóre biblioteki (np. Biblioteka Główna Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej) podjęły się klasyfikacji przedmiotowej dokumentów rejestrowanych w bazie. Słowa kluczowe są ustalane przez bibliotekarzy, niekiedy w konsultacji z autorami prac lub przez samych autorów, a następnie weryfikowane.

Kompletność zawartości tworzonej w Bibliotece bazy oraz prawidłowa obsługa nazwisk i jednostek są głównym warunkiem przeprowadzenia dokładnych analiz bibliometrycznych. Rozwój sprawozdawczości, a zwłaszcza wprowadzenie systemu oceny parametrycznej jednostek naukowych i naukowo-badawczych i uzależnienie od niej finansowania badań sprawiło, że pierwotne, dokumentacyjne przeznaczenie bibliografii dorobku naukowego nie jest już jedynym zastosowaniem baz tego typu. Są one obecnie wykorzystywane nie tylko jako źródło informacji o publikacjach, lecz służą także do celów szeroko pojętej statystyki, analizy bibliometrycznej i rankingów. Opisy bibliograficzne są zaopatrywane we wskaźniki wartościujące (Impact Factor, punktacja ministerstwa, punktacja wewnętrzna uczelni lub instytutu), które zapewniają możliwość szeregowania opisów i generowania różnorodnych raportów uwzględniających warunki dotyczące wskaźników bibliometrycznych. Wyniki mogą być prezentowane w postaci tabelarycznej w Internecie lub sieci intranetowej albo w postaci drukowanego wydawnictwa do użytku wewnętrznego. Opracowane zestawienia i listy rankingowe sporządzane na podstawie bibliografii mają znaczący wpływ na uzyskanie środków na badania własne – projekty zamówione i własne, prace habilitacyjne, rozwojowe, promotorskie, specjalne – opłacane z puli ministerstwa.

---

⁶ Halniak T., Legieżyńska A., *Baza danych Bibliografia publikacji pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego jako element zarządzania informacją*, [w:] *Zarządzanie informacją w nauce*, D. Pietruch-Reizes (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 2008, 376–389.

⁷ Brzóska R., *Elektroniczny system informacji o Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego*, [w:] *Spoleczeństwo informacyjne i jego technologie*, Miscellanea Informatologica Varsoviensis, Wydawnictwo SBP, Warszawa, 2004, s. 203–214.

Nowe wyzwania, jakie w związku z tym są stawiane tworzonym przez pracowników bibliotek spisom bibliograficznym wymagają współpracy bibliotek lub ośrodków informacji naukowej z działami nauki (prorektorem ds. nauki, dziekanatami). Głębocki i Pietruszewski⁸ na podstawie analizy bibliografii publikacji pracowników kilkudziesięciu bibliotek wyróżnili sześć modeli współpracy:

- Biblioteka opracowuje bibliografię dorobku naukowego, lecz nie rejestruje punktacji. Dział nauki nie korzysta z bazy i uzyskuje dane do własnych celów bezpośrednio od autorów.

- Biblioteka opracowuje bibliografię dorobku naukowego i nie rejestruje punktacji lub rejestruje punktację częściowo,

  - dział nauki korzysta z wykazu publikacji przez WWW,

  - dział nauki pobiera dane do własnego systemu w celu dalszego przetwarzania.

- Biblioteka opracowuje bibliografię dorobku naukowego, rejestruje kompletną punktację, dostarcza gotowe dane według bieżących życzeń działu nauki, automatycznie przekazuje dane do systemu Ankieta Jednostki OPI.

- Biblioteka opracowuje opisy bibliograficzne. Dział nauki punktuje opisy, korzystając z własnego hasła do systemu i sprawnie posługuje się modułami analitycznymi systemu.

- Dział nauki samodzielnie opracowuje bibliografię dorobku naukowego i rejestruje punktację.

- Bibliografia dorobku naukowego jest elementem Systemu Przepływu Informacji Naukowej (SPIN), tj. ogólnego systemu informatycznego zawierającego pełne dane o badaniach naukowych uczelni lub instytutu.

Ten ostatni system został wdrożony w Wojskowym Instytucie Medycznym w Warszawie, gdzie SPIN jest elementem intranetowej sieci informatycznej. Coraz częściej bazy zespołów osobowych zawierają odesłania do pełnych tekstów, co zapewne zwiększa ich wartość.

Możemy stwierdzić, że efektywne tworzenie baz dorobku naukowego zależy przede wszystkim od wsparcia ze strony władz uczelni oraz ścisłej i aktywnej współpracy całego środowiska akademickiego z biblioteką (istotne są uregulowania organizacyjno-prawne ze strony władz rektorskich). Starania bibliotekarzy powinny pójść w kierunku uświadomienia władzom uczelni znaczenia i możliwości wykorzystywania tego typu baz dla wszelkich form sprawozdawczości i oceny uczelni, a także przekonania pracowników, że konieczność zgłaszania informacji o zakończonych pracach nie jest przykrym obowiązkiem, ale niezbędnym czynnikiem w planowaniu i rejestrowaniu kariery naukowej, a także źródłem informacji i promocji polskiej nauki w kraju

---

⁸ Głębocki J., Pietruszewski G., *Integracja bibliografii dorobku naukowego z systemem przepływu informacji naukowej*, Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy, Ogólnopolska konferencja naukowa z okazji 10-lecia bazy danych BazTech Bydgoszcz, 27–29.05. 2009.

i na świecie. Mimo podejmowanych przez bibliotekarzy działań informacyjnych mających na celu promocję bazy wielu pracowników uczelni nadal nie dostrzega jej znaczenia. Mogą o tym świadczyć wyniki ankiety umieszczonej na stronie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Na pytanie: czy Pan/Pani korzysta z bibliografii Publikacji Pracowników Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, twierdząco odpowiedziało 39,3% respondentów, natomiast 60,7% pytanych – negatywnie.

Baza dorobku naukowego może być też polecana studentom uczelni do poszukiwania literatury na określony temat, jest zatem cennym uzupełnieniem anglojęzycznych baz danych kupowanych przez bibliotekę. Środowisko bibliotekarskie winno podjąć starania o uznanie tej działalności za jedną z najważniejszych i rozwinąć współpracę w celu ujednoczenia i rozwoju systemu informacji o dorobku naukowym – stosowania jednolitych kryteriów i zasad kwalifikacji prac, opisów bibliograficznych, kryteriów dotyczących zasięgu prac. W środowisku bibliotekarskim pojawiły się postulaty, aby bibliograficzne bazy dorobku uczelni przekształcić w ogólnopolski zintegrowany system informacji z opracowanym jednolitym interfejsem wyszukiwawczym, zapewniającym szybkie dotarcie do poszukiwanej pracy lub specjalności rozwijanej w danej uczelni, z możliwością określenia rodzaju publikacji i źródła, gdzie została opublikowana⁹. Stworzenie takiej bazy zapewne byłoby możliwe, ale wymagałoby wielu szczegółowych ustaleń między poszczególnymi ośrodkami. Bez względu jednak na to, czy taka baza powstanie czy nie, niezwykle wzrosła ranga biblioteki akademickiej. Pracownicy naukowcy i reprezentowane przez nich jednostki organizacyjne uczelni dostrzegły, że ich ocena, a co za tym idzie, finansowanie badań w ogromnej mierze zależy od dobrze zorganizowanego systemu (bazy danych z całym zapleczem organizacyjno-narzędziowym) rejestrowania i punktowania ich dorobku.

LITERATURA

- Adamczyk A., *Bibliografia Dorobku Pracowników Uniwersytetu Śląskiego – od kartoteki do bazy online. Doświadczenia i perspektywy*, [w:] *Biblioteka otwarta, wczoraj i jutro Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*, M. Kycler, D. Pawelec (red.), Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, Katowice, 2008, 59–68.
- Dobrzyńska-Lankosz E., Garczyńska M., *Biblioteka akademicka a społeczność akademicka – wspomaganie procesów dydaktycznych i działalności naukowej na przykładzie Biblioteki Głównej AGH*, [w:] *Biblioteki w procesie dydaktycznym i badaniach naukowych*, III Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, 25–27.06.2008, Łódź, Biblioteka Politechniki Łódzkiej, 121–136.
- Działalność informacyjna Oddziałów Informacji Naukowej Szczecińskiego Porozumienia Bibliotek*, U. Ganakowska (red.), Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica, Szczecin, 2006, 48.

---

⁹ Garczyńska M., *Bibliografie publikacji pracowników państwowych szkół wyższych w Polsce w świetle badań ankietowych*, Przegląd Biblioteczny, 2006, nr 1, 62.

- Garczyńska M., *Bibliografie publikacji pracowników państwowych szkół wyższych w Polsce w świetle badań ankietowych*, Przegląd Biblioteczny, 2006, nr 1, 60–76.
- Głazek D., *Opis bibliograficzny publikacji elektronicznych w Bibliografii Publikacji Pracowników Politechniki Wrocławskiej*, [w:] *Elektroniczne publikacje w bibliotekach*, M. Kocójowa (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 2002, 250–255.
- Grzybowska E., *Bibliografia publikacji pracowników szkoły wyższej jako źródło informacji i narzędzie bibliometryczne na przykładzie bazy danych Bibliografia Dorobku Naukowego UMCS w Lublinie*, [w:] *Bibliografia: teoria, praktyka, dydaktyka*, J. Woźniak-Kasperek, M. Ochmański (red.), SBP, Warszawa, 2009, 130–142.
- Grzybowska E., *Baza danych BDN UMCS jako źródło informacji o dorobku naukowym Uczelni*, Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej, 2004, nr 2, 26–34.
- Haliniak T., Zawadzka A., *Baza publikacji pracowników UWr – jej znaczenie i możliwości*, Przegląd Uniwersytetu Wrocławskiego, 2009, nr 12, 32.
- Haliniak T., Legeżyńska A., *Baza danych Bibliografia publikacji pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego jako element zarządzania informacją*, [w:] *Zarządzanie informacją w nauce*, D. Pietruch-Reizes (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 2008, 376–389.
- Jaskowska M., *Metainformacja o naukowych publikacjach na internetowych stronach państwowych szkół wyższych*, Biuletyn EBiB 2000, nr 8 [online], [dostęp 12.04.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e017-04.html>>.
- Komperda A., *Dokumentacja dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej*, [w:] *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia*, nr 5. *Wrocławskie spotkania bibliotekarzy polonijnych*, H. Szarski, J. Wojtczak (red.), Wydawnictwo TArt, Wrocław, 2007, 27–36.
- Kubiak B., *Ewidencja publikacji pracowników naukowych w politechnikach*, Praktyka i Teoria Informacji, 2006, 35–41.
- Piotrowska E., *Oddział Informacji Naukowej Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego przedstawia...*, Konspekt, 2010, nr 4, 120–123.
- Ratkowska J., *Ocena parametryczna jednostek i pracowników naukowo-dydaktycznych w Bibliotece Głównej AWFIS w Gdańsku jako forma współpracy biblioteki ze środowiskiem naukowym*, [w:] *Biblioteki w procesie dydaktycznym i badaniach naukowych*, III Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 25–27 czerwca 2008, Biblioteka Politechniki Łódzkiej, 2008, 435–442.
- Sójkowska I., *Bibliografia dorobku naukowego pracowników uczelni – tradycyjne i nowoczesne metody udostępniania. Doświadczenia Biblioteki Głównej Politechniki Łódzkiej i perspektywy na przyszłość*. Biuletyn EBiB 2006, nr 1 [online], [dostęp 21.03.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/2006/71/sojkowska.php>>.

BIBLIOGRAPHY OF PUBLICATIONS AS A FORM
OF INSTITUTIONAL COOPERATION WITH THE HIGH SCHOOL COMMUNITY
IN THE FIELD OF LIBRARY SCIENCE

The bibliographic databases, which are documenting the research workers output, are prevalent in the colleges' libraries. They are used not only as sources of information about publications, but also for broadly defined reporting, statistics and bibliometric analyses. It is important to work out with the parent university the cooperation rules in documentary field and wide-spreading the scientific researches results, and also a proper classification and solicitude for a correct bibliographic description of works. In the paper, the literature on this range of problems has been reviewed. Based on the review, various forms of organisation of elaboration and cooperation have been analysed between academic libraries and organisational units of high schools.

Anna Komperda, Barbara Urbańczyk
Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

ALEPH W BIBLIOTECE POLITECHNIKI WROCLAWSKIEJ – NOWATORSKIE ROZWIĄZANIA W ZAKRESIE ANALIZY DOROBKU NAUKOWEGO

Przedstawiono kompleksowy system dokumentacji prac naukowych pracowników Politechniki Wrocławskiej oparty na systemie ALEPH. Zaprezentowano bazę dorobku naukowego DONA jako źródło danych bibliograficznych i statystycznych uzupełnionych o wskaźniki wartościujące związane z piśmienniczym dorobkiem naukowym: cytowania, obecność na liście filadelfijskiej, Impact Factor, punktacja MNiSW. Podkreślono znaczenie systemu ALEPH w realizacji wspólnej platformy do rejestrowania i wyszukiwania danych bibliograficznych i statystycznych. Opisano rozwiązania zastosowane w module bibliografii i cytowań, podstawowe zasady nawigacji, system pomocy kontekstowej, wykorzystanie KHW, słowników, indeksów i wskaźników wartościujących prace. Wprowadzenie szerokiego zakresu danych przyczyni się do zwiększenia wartości informacyjnej bazy, stworzenia jednolitej platformy oceny dorobku naukowego pracowników Uczelni oraz wszechstronnego narzędzia do oceny publikacji.

WSTĘP

Podstawą oceny dorobku publikacyjnego w każdej instytucji naukowej jest sprawnie działający system rejestracji publikacji pracowników, który może być uzupełniony o wskaźniki wartościujące: Impact Factor, obecność na liście filadelfijskiej, punkty MNiSW i cytowania. W wielu wyższych uczelniach opiera on się na bazach danych tworzonych i utrzymywanych przez biblioteki, stanowiąc podstawowe źródło informacji bibliograficznych, statystycznych i naukometrycznych, które mogą być wykorzystywane do oceny dorobku autorów, jednostek i całej instytucji. Warunkiem sprawnego działania i wszechstronnego wykorzystania tych baz powinno być:

- stworzenie zasad dokumentowania, które w jednoznaczny sposób określą ramy współpracy biblioteki z władzami uczelni i autorami prac, np. przez wydanie zarządzenia o obowiązku dokumentowania i trybie dostarczania prac,
- wybór odpowiedniego systemu komputerowego do obsługi bazy,

- zdefiniowanie zakresu wprowadzanych informacji: szczegółowość opisu bibliograficznego, dodanie wskaźników wartościujących (IF, LF, punktacja MNiSW, cytowania) oraz innych ważnych dla uczelni elementów, jak np. afiliacja pracy czy numer grantu, w ramach którego ona powstała,

- dostosowanie zawartości do kryteriów oceny dorobku publikacyjnego w Polsce,
- zaprojektowanie uniwersalnego interfejsu uwzględniającego potrzeby zarówno użytkowników prowadzących wyszukiwania literaturowe, jak i poszukujących danych statystycznych i bibliometrycznych dla autora, jednostki i całej instytucji,

- zaprojektowanie raportów i statystyk do kontroli bazy i analiz naukowych,

- zapewnienie stałej obsługi przez informatyków w związku z częstymi zmianami wymagań dotyczących oceny i rozwojem systemu.

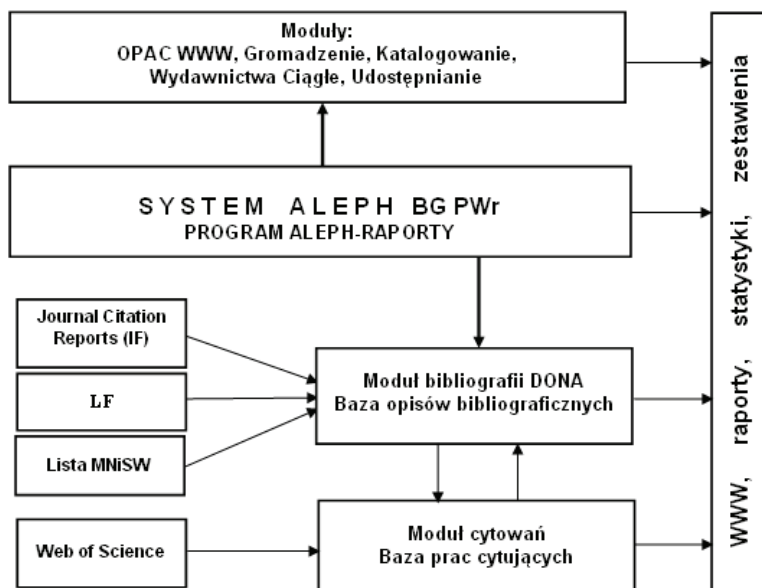
Wybór systemu informatycznego do obsługi bazy dorobku publikacyjnego jest zadaniem ważnym i trudnym ze względu na zakres i charakter wprowadzanych danych, konieczność stworzenia uniwersalnego interfejsu dla różnych grup użytkowników oraz potrzebę generowania analiz jakościowych i ilościowych. Szczególny nacisk powinien być położony na wyszukiwanie kompletnego dorobku autora bez względu na postać nazwiska w oryginalnej pracy dla osób publikujących pod różnymi nazwiskami oraz przypisanie prac właściwemu autorowi w przypadku osób o tym samym imieniu i nazwisku pracujących na Uczelni. Konieczne jest wypracowanie właściwego sposobu zaliczania prac współautorskich każdej jednostce oraz uwzględnienie zmian organizacyjnych na Uczelni. Zgodnie z rozporządzeniami MNiSW prace powinny być zaopatrzone w afiliację autora, gdyż jest to istotne kryterium w ocenie jednostki. Rejestracja danych powinna przewidywać możliwość ich zapisu w formacie umożliwiającym wymianę. Podczas planowaniu systemu należy też uwzględnić możliwość jego współpracy z innymi narzędziami informatycznymi, takimi jak np. serwery linkujące zapewniające dostęp do pełnego tekstu publikacji lub wskazujące lokalizację jej wersji drukowanej.

SYSTEM ALEPH

Zintegrowany system ALEPH (ExLibris) jest przeznaczony do kompleksowej obsługi systemu biblioteczno-informacyjnego. Został zakupiony w Polsce przez 31 bibliotek akademickich, publicznych oraz specjalnych [1]. Jedną z nich jest Biblioteka Politechniki Wrocławskiej, gdzie ALEPH jest eksploatowany od 2002 r., obsługując moduły: OPAC WWW, Katalogowanie, Gromadzenie, Wydawnictwa Ciągłe i Udostępnianie (il. 1).

Powszechnie wykorzystywany jest też program raportów firmy ALEPH-Polska, służący do generowania zestawień statystycznych i kontroli bazy. Za pomocą tego programu można w dowolnym momencie, łatwo i szybko uzyskać wiele raportów

statystycznych czy podsumowanie prac dotyczących dowolnego aspektu działalności biblioteki. Są one prezentowane w logicznej, przejrzystej formie, umożliwiającej tworzenie wielowymiarowych zestawień z użyciem wszelkich informacji z systemu.

Il. 1. Schemat systemu ALEPH w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej

Architektura systemu ALEPH 18 w BG i OINT PWr jest następująca:

- serwer IMB System x3650 M3, dwuprocessorowy Intel XEON, 24 GB pamięci RAM, 10 dysków SAS, 146 GB, 1500 obrotów, 6 dysków SSD, 50 GB,
- system operacyjny Red Hat Enterprise 4,
- WWW – 59 licencji,
- ALEPH – 80 licencji,
- ALEPH x-serwer,
- Z39 – 3 licencje.

Dzięki swojej uniwersalności i wszechstronności system został zastosowany w 2009 r. również w module bibliograficznym do tworzenia bazy dorobku naukowego (DONA) oraz w 2010 r. w podbazie rejestrującej cytowania PWr.

BAZA DONA – HISTORIA

Biblioteka Politechniki Wrocławskiej gromadzi i udostępnia informacje o dorobku publikacyjnym pracowników od 1945 r., a od 1985 r. są przyjmowane publikacje na-

ukowe powstałe przed okresem zatrudnienia na PWr i popularnonaukowe, które nie są liczone do dorobku Uczelni. Wprowadzanie danych za pomocą komputerów odbywało się już od 1972 r. w systemie zaprojektowanym przez informatyków Biblioteki. Przez lata liczne wersje programów do obsługi bazy były rozwijane i doskonalone, służąc wspieraniu procesu naukowo-dydaktycznego w Uczelni. Co ważne, podczas każdej konwersji do nowego systemu przedmiotem szczególnej troski było zapewnienie kompletności wszystkich rekordów i tym samym ciągłości informacji o dorobku. Obecnie baza rejestruje ponad 170 tys. rekordów, a jej roczny przyrost wynosi ok. 5 tys. opisów – publikacji i niepublikacji, prac pracowników, doktorantów i studentów. Już od początku działania systemu rozwiązania organizacyjno-prawne były ustalone w postaci zarządzeń zobowiązujących pracowników naukowych do zgłaszania prac w Bibliotece oraz ich oceny tylko na podstawie danych z bazy. Wzmocniło to jej znaczenie i stopień wykorzystania, a przede wszystkim zapewniło kompletność zbioru, dając tym samym możliwość dostarczania wiarygodnych i pełnych wykazów oraz analiz na potrzeby Uczelni, jej pracowników, a także Ministerstwa. Wprowadzanie danych o pracach odbywa się z autopsji i jest wykonywane w bibliotekach jednostek organizacyjnych – wydziałów lub instytutów. Daje to możliwość uzgodnienia z autorem i wyjaśnienia ewentualnych wątpliwości, zwłaszcza w zakresie kwalifikacji pracy (naukowa czy popularna, monografia/podręcznik, czy inna książka naukowa). Na każdym wydziale Uczelni jest powołany redaktor w randze samodzielnego pracownika naukowego, którego zadaniem jest kontrola dokumentowanych prac przede wszystkim w zakresie ich kwalifikacji. W zarządzeniu rektora istnieje również zapis, że wątpliwości występujące podczas rejestrowania dorobku są rozstrzygane przez dziekanów lub prorektora ds. Badań Naukowych i Współpracy z Gospodarką, co zapewnia sprawne rozwiązywanie spraw spornych na linii autor–osoba dokumentująca, czy Oddział Dokumentacji (OD) Biblioteki Głównej. Wprowadzony do bazy opis bibliograficzny uzupełniony o wskaźniki wartościujące i dodatkowe informacje, np. numer grantu, zlecenia, sposób rozpowszechniania (bez ograniczeń, praca poufna lub tajna), afiliacja autorów itp. podlega kontroli w OD, który pełni funkcję administratora i koordynatora systemu w Uczelni.

MODUŁ BIBLIOGRAFII W SYSTEMIE ALEPH

Od 2009 roku obsługę bazy zapewnia zintegrowany system ALEPH, dostosowany przez zespół informatyków Biblioteki do potrzeb związanych z dokumentowaniem. Obecnie działa wersja ALEPH 18. Wykorzystanie systemu ALEPH w Bibliotece PWr ma charakter nowatorski, ponieważ na podstawie tego systemu został opracowany od podstaw moduł bibliografii uwzględniający:

- komplet rekordów powstałych w poprzednich kilku systemach (przez konwersję),
- wykorzystanie formatu MARC21 dla wszystkich typów dokumentów (publikacji i prac niepublikowanych, utworów samoistnych i niesamoistnych),
- wykorzystanie KHW, słowników i indeksów,
- system pomocy kontekstowej dotyczący szczegółowego sposobu wypełniania pól,
  - system kontroli zawartości rekordów i całej bazy,
  - wprowadzanie wskaźników wartościujących dla artykułów: IF, LF i punktacji MNiSW,
    - wyszukiwanie i przetwarzanie danych na różnym poziomie – prostym i zaawansowanym,
    - dostęp do pełnych tekstów dokumentów,
    - utworzenie podbazy cytowań rejestrującej cytowania prac uzyskanych na podstawie Web of Science,
    - możliwość wprowadzania zmian zgodnie z zaistniałymi potrzebami.

Dla każdego rodzaju pracy dokumentowanej w bazie DONA został utworzony szablon zawierający zestaw wszystkich pól koniecznych do prawidłowego wypełnienia rekordu. Opracowano szablony dla 24 rodzajów prac występujących w systemie. Struktura szablonu jest oparta na formacie MARC21 i uzupełniona o pola konieczne do zapisu danych lokalnych (jednostka zatrudnienia autora, wskaźnik rozpowszechnienia, afiliacja pracy itp.). Podstawą sprawnego wprowadzania danych w systemie rozproszonym (w bibliotekach jednostek organizacyjnych PWr) jest opracowanie pomocy kontekstowej, czyli szczegółowej instrukcji (dostępnej w module katalogowania), jak wypełniać pola zgodnie z formatem MARC21 oraz zasadami przyjętymi w PWr. Instrukcja zawiera nazwy pól, zakres obowiązujących danych, sposób ich zapisu i przykłady. Możliwe jest pobieranie gotowych elementów opisu dla wybranych pól ze słowników i indeksów, np. kodów języka i jednostek organizacyjnych, symbolu klasyfikacji, cytaty wydawniczej itp. Rozbudowana została Kartoteka Haseł Wzorcowych dla nazw osobowych, która zawiera szczegółowe informacje o autorze – pracowniku PWr, m.in. nazwisko i jego wersje odrzucone, numer ewidencyjny pracownika na Uczelni, jednostkę zatrudnienia (wydział, instytut, zakład, katedrę), status (pracownik aktywny, na części etatu, emeryt), stanowisko i stopień naukowy, datę zatrudnienia lub ew. zwolnienia, adres e-mail, liczbę promotorstw doktoratów i cytowań. Dla autorów spoza PWr tworzy się skrócone hasła osobowe w postaci istniejącej na dokumencie, tzn. imienia i nazwiska. Dane osobowe pracowników PWr są wprowadzane tylko w Oddziale Dokumentacji na podstawie informacji dostarczanych przez Dział Osobowy Uczelni. Nowy rekord po sprawdzeniu z oryginałem pracy i zatwierdzeniu przez OD jest udostępniany w bazie danych DONA i widoczny w Internecie (oprócz prac tajnych i poufnych). Wszystkie późniejsze zmiany w rekordzie są wprowadzane tylko za zgodą OD.

SYSTEM WPROWADZANIA I KONTROLI DANYCH

W bazie DONA-ALEPH można wyodrębnić trzy rodzaje uprawnień:

- podstawowy – dla bibliotek, umożliwiający wprowadzanie wszystkich danych do bazy opisów bibliograficznych, modyfikację rekordu tymczasowego (widocznego tylko dla osób tworzących opisy), wprowadzenie podstawowych danych do bazy KHW i pełne wyszukiwanie w tych bazach,

- zaawansowany – dla Oddziału Dokumentacji, umożliwiający wprowadzanie i modyfikację wszystkich danych, zatwierdzanie rekordu, zarządzanie i kontrolę bazy,

- pełny – dla administratora systemu ALEPH, umożliwiający wykonywanie wszystkich zadań, nadawanie uprawnień, haseł i zmiany w systemie.

W związku z rozbudowaną strukturą rekordu i ilością zawartych w nim informacji został opracowany kilkustopniowy sposób kontroli danych:

- w bibliotekach wprowadzających opis, w chwili zapisu rekordu na serwerze, gdzie system sygnalizuje brak obowiązkowych pól i podpól lub błąd w ich wypełnieniu,

- w OD, w chwili przyjmowania pracy, w celu sprawdzenia poprawności wypełnienia pól, w tym wskaźników wartościujących i ew. eliminacji dubletów prac współautorskich dla pracowników Uczelni zatrudnionych w różnych jednostkach,

- w OD, w dowolnym czasie, w celu kontroli jakościowej i ilościowej całej bazy z wykorzystaniem specjalnie opracowanych raportów systemu ALEPH, czyli programów sprawdzających zgodność danych, np. błędów logicznych (sprzeczność między danymi w różnych polach), niezgodności pól z formatem dokumentu, błędów w KHW nazw osobowych i serii.

Tak opracowany system pozwala sprawnie zarządzać bazą i umożliwia generowanie wszelkich danych z właściwym sposobem zaliczania prac poszczególnym jednostkom, autorom i całej Uczelni niezależnie od czasu ich opublikowania lub zdokumentowania od 1945 r. Szczegółowy sposób wprowadzania danych do systemu, ich kontroli i aktualizacji został opisany w następnym artykule niniejszego wydawnictwa: *Dokumentowanie prac naukowych na Politechnice Wrocławskiej. Instrukcja wprowadzania danych w systemie ALEPH.*

WYSZUKIWANIE DANYCH

Baza DONA jest udostępniona na stronie domowej BG <<http://apin.bg.pwr.wroc.pl/ALEPH/formDONA.htm>>. Wyszukiwanie odbywa się na formularzach opracowanych od podstaw przez informatyków Biblioteki, gdzie wykorzystano oprogramowanie ALEPH x-serwer. Oryginalny formularz systemu ALEPH nie pozwolił zastosować dostatecznej liczby kryteriów i zapytań złożonych charakterystycznych dla

tej bazy, a jego gruntowna modyfikacja nie była możliwa. W początkowym okresie funkcjonowania użytkownicy mieli do dyspozycji jeden formularz wyszukiwawczy, który ze względu na mnogość danych możliwych do wyszukiwania i pól do wypełniania był trudny w obsłudze, zwłaszcza dla osób niezaawansowanych. Wyszukiwanie w bazach tego rodzaju musi jednoznacznie pokazać pełny dorobek każdego autora i jednostki, ponieważ dane te decydują o podziale funduszy na Uczelni czy o dalszej karierze pracownika. Tak rozbudowany formularz jest obecnie wykorzystywany tylko przez pracowników OD i bibliotekarzy dokumentujących w jednostkach. Aktualnie, na stronie WWW Biblioteki, zamieszczono trzy formularze:

- autorski – do wyszukiwania dorobku indywidualnego,
- zbiorczy – do wyszukiwania dorobku jednostek i całej Uczelni,
- tematyczny – do wyszukiwania według słów kluczowych.

Wszystkie formularze zawierają zestaw pól i kryteriów wyszukiwawczych niezbędnych do odpowiedniego profilu poszukiwań i pozwalają uzyskać dane w postaci opisów bibliograficznych i statystycznych. Podsumowania statystyczne są możliwe do uzyskania tylko z komputerów sieci PWr, natomiast opisy bibliograficzne na stronie WWW w postaci pliku .rtf i html są ogólnodostępne.

DOSTĘP DO PEŁNYCH TEKSTÓW DOKUMENTÓW

Baza umożliwia dostęp do pełnych tekstów artykułów z czasopism elektronicznych bezpośrednio z poziomu opisu bibliograficznego dzięki wykorzystaniu narzędzia linkującego LinkSource firmy EBSCO. Dostęp jest możliwy tylko z komputerów Politechniki Wrocławskiej lub po zarejestrowaniu się w systemie *proxy*. Dla pozostałych dokumentów w wersji elektronicznej wprowadza się do rekordu adres URL, a dla posiadających numer DOI w postaci <http://dx.doi.org/...>, (np. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-642-19934-9>), co zapewnia połączenie ze stroną bez względu na zmianę adresu WWW. Rekordy prac doktorskich i innych publikacji pracowników PWr, których pełne teksty znajdują się w zasobach Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej są uzupełniane o link do DBC, a patenty – do bazy publikacji Urzędu Patentowego RP.

ANALIZY STATYSTYCZNE I NAUKOMETRYCZNE

Programy systemu ALEPH umożliwiają wykonanie różnego rodzaju analiz ilościowych i rankingów dorobku autora, jednostek i Uczelni, a także analiz naukometrycznych na podstawie Impact Factor, listy filadelfijskiej i punktacji MNiSW. Podsumowanie statystyczne na podstawie bazy jawnej (bez prac poufnych i tajnych) można uzyskać bezpośrednio na stronie WWW z komputerów sieci PWr do 1000 prac

w zbiorze. Pozostałe analizy, rankingi, porównania na podstawie pełnej bazy są możliwe tylko w Oddziale Dokumentacji i wykonywane na zamówienie władz Uczelni, Biura Promocji i Działu Nauki. Analizy te dotyczą np. liczby publikacji jednostek organizacyjnych PWr w dowolnym okresie opublikowania lub zdokumentowania, średniej liczby publikacji dla jednostek (liczba publikacji na liczbę pracowników), prac o zasięgu międzynarodowym i lokalnym (według języka dokumentu), liczby publikacji na LF, z IF i na liście czasopism punktowanych MNiSW, rankingu autorów i jednostek z najwyższej ocenianymi pracami według sumy punktów i wartości IF, rankingu najwyższej ocenianych czasopism, w których publikowali pracownicy PWr itp.

Poniżej podano przykłady wykazów, analiz i rankingów:

- Raport roczny wydawany od 1972 r. na zlecenie władz Uczelni *Analiza dorobku pracowników PWr do ... roku*. Obecnie prezentuje się tam indywidualny dorobek nauczycieli akademickich z podaniem liczby wszystkich publikacji naukowych każdego autora z ich podziałem na rodzaje według zasięgu międzynarodowego (w językach kongresowych) i lokalnego (w innych językach), liczbę promotorstw doktoratów i cytowania pracowników. Wykazane są także publikacje niewliczane do dorobku Uczelni – bez afiliacji PWr i popularnonaukowe. Raport przedstawia także dorobek jednostek organizacyjnych za ostatnie pięć lat z podaniem procentowego udziału pracowników publikujących i średniej liczby publikacji dla wydziału, instytutu, zakładu i katedry¹.

- Prezentacja obrazująca osiągnięcia PWr i poszczególnych jednostek z wyborem najważniejszych publikacji i pracowników z najwyższej ocenianymi publikacjami (według IF, LF i punktacji MNiSW), która jest przygotowywana raz w roku na posiedzenie Senatu podsumowujące dorobek Uczelni.

- Wykazy prac i podsumowania statystyczne realizowane na każde zamówienie, w dowolnym czasie, z podziałem na rodzaje prac (publikacje i niepublikacje) według określonych lat lub okresu zdokumentowania z uwzględnieniem zasięgu międzynarodowego i lokalnego oraz liczby prac z IF, LF i punktacji MNiSW dla autorów, całej Uczelni, wydziału, instytutu, zakładu, katedry, zespołu badawczego.

- Podsumowania naukometryczne i rankingi według wybranego wskaźnika wartościującego: IF, LF, punktacji MNiSW dla różnych wymienionych odbiorców.

- Wykazy prac do programu *Ankieta jednostki OPI* zgodne z wytycznymi Ministerstwa za dany rok, przesyłane w postaci plików do asystentów w jednostkach Uczelni odpowiedzialnych za przygotowanie *Ankiety*.

- Inne wykazy przygotowane zgodnie z indywidualnymi zaleceniami władz Uczelni, Biura Promocji, Działu Badań Naukowych do oceny pracowników, rankingów ogólnopolskich i dla komisji akredytacyjnych, wykonywane na podstawie tworzonych na bieżąco raportów w systemie ALEPH.

---

¹Od 2010 roku raport jest generowany programem ExpDona wykonanym przez firmę Splendor Systemy Informacyjne ze Swarzędza k. Poznania <<http://www.splendor.net.pl>>.

CYTOWANIA W SYSTEMIE ALEPH

Baza DONA, kompletne źródło informacji o pracach naukowych pracowników PWr, stała się podstawą pomysłu stworzenia wspólnej platformy informacyjnej o dorobku naukowym, integrującej wszystkie wskaźniki związane z działalnością publikacyjną, w tym także cytowania.

Najwięcej problemów stwarzał sposób rejestracji prac cytujących i powiązania ich z pracami cytowanymi. Wybór padł na zintegrowany system ALEPH, z powodzeniem wykorzystywany już od 2009 r. do obsługi bazy DONA. W wyniku tych działań powstała podbaza prac cytujących, powiązanych numerami rekordów z pracami cytowanymi z modułu bibliograficznego bazy DONA. Wprowadzenie tak ważnych danych, jak liczba cytowań i zestawienia prac cytujących, przyczyni się do rozszerzenia wartości informacyjnej bazy DONA oraz wszechstronności jej wykorzystania w procesie ewaluacji dorobku publikacyjnego. Dzięki zastosowaniu odpowiedniego oprogramowania i algorytmów nowe podejście do rejestracji cytowań daje możliwość automatycznego generowania zestawień, statystyk oraz raportów, a także szybkiego i prawidłowego obliczania cytowań współautorskich w ramach tych samych bądź różnych jednostek Uczelni. Biblioteka Politechniki Wrocławskiej jest kolejną instytucją, która rejestruje cytowania w bazie. Biblioteka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach w 2000 r. pierwsza rozpoczęła prace nad bazą cytowań (<<http://www.slam.katowice.pl>>). Od 2007 roku są wprowadzane także cytowania do bazy Bibliografii Publikacji Pracowników Politechniki Krakowskiej (<<http://www.biblos.pk.edu.pl>>).

Po pomyślnych testach przeprowadzonych na danych z 2009 r. w pierwszej połowie 2011 r. zrealizowano pierwszy etap projektu rejestracji cytowań. W Oddziale Informacji Naukowej Biblioteki Głównej napełniono bazę danymi pochodzącymi z analizy cytowań za 2010 r., wykonanej na podstawie Web of Science dla blisko 2000 pracowników Uczelni. Zaprojektowano też wiele wykazów, raportów i zestawień z możliwością automatycznego generowania ich dla osób, jednostek organizacyjnych i całej Uczelni. Usprawniło to przede wszystkim pracę bibliotekarzy odpowiedzialnych za rozsyłanie informacji o cytowaniach władzom i poszczególnym pracownikom. Firmowe oprogramowanie systemu ALEPH wykorzystano do tworzenia raportów kontrolnych, które sprawdzają poprawność rekordów bazy, znacznie redukując w ten sposób możliwość popełnienia błędów.

W najbliższej przyszłości planuje się rozbudowanie pod WWW formularza wyszukiwawczego DONA o informacje związane z cytowaniami. Dzięki zastosowaniu odpowiednich kryteriów możliwe będzie samodzielne uzyskanie:

- cytowań poszczególnych osób, jednostek organizacyjnych i całej Uczelni w dowolnym okresie,
- zestawień dotyczących najczęściej cytowanych osób lub prac w obrębie jednostek,

- analiz prac cytowanych w podziale na rodzaj źródła, zasięg, obecność na LF itp.,
- informacji, ile razy wyświetlona praca została zacytowana,
- przekrojowych danych statystycznych: łączna liczba cytowań poszczególnych osób, jednostek, średnia cytowań na osobę w jednostkach w wybranym okresie czasu.

Nowy projekt wymusza w ramach procedury wyszukiwania i rejestracji cytowań w Oddziale Informacji Naukowej:

1. Wykonanie analizy cytowań za dany rok na podstawie Web of Science, na podstawie dotychczas wypracowanego schematu, bez autocytowań, z wykorzystaniem bazy DONA jako kompletnego źródła informacji o potencjalnych pracach cytowanych. Mimo licznych prób nie udało się zautomatyzować procesu przeszukiwania Web of Science. Wynik obarczony był zbyt dużym błędem, od 20% do 30%. Nowe podejście nie wyklucza rejestrowania cytowań pochodzących także z innych baz (Scopus, Google Scholar). Wymusiłoby to jednak dodatkową eliminację tzw. cytowań wspólnych.

Author(s): Leyvand, Y (Leyvand, Yaron); Shabtay, D (Shabtay, Dvir); Steiner, G (Steiner, George); Yedidsion, L (Yedidsion, Liron)
Title: Just-in-time scheduling with controllable processing times on parallel machines
Source: JOURNAL OF COMBINATORIAL OPTIMIZATION, 19 (3): 347-368
Sp. Iss. SI APR 2010
 ISSN: 1382-6905
 DOI: 10.1007/s10878-009-9270-5

II. 2. Zawartość rekordów prac cytujących z Web of Science kopiowana do bazy cytowań w systemie ALEPH

1. USMARC 2. Standardowy 3. Karta katalogowa 4. Nazwy pól 5. 997 6. 996		3/3
Nr systemowy	100000824	<< >>
Nr kontrolny (DOI)	10.1007/s10878-009-9270-5	Przeszukaj
Autor	Leyvand, Y (Leyvand, Yaron); Shabtay, D (Shabtay, Dvir); Steiner, G (Steiner, George); Yedidsion, L (Yedidsion, Liron)	Podobne
Tytuł	Just-in-time scheduling with controllable processing times on parallel machines	Hasła
W:	JOURNAL OF COMBINATORIAL OPTIMIZATION, 19 (3): 347-368 Sp. Iss. SI APR 2010	Zewnętrzny
Rodzaj pracy	A	Powiązanie
Rok cytowania	2010	Lista egzem.
Nr pracy cytowanej	000111408	Katalogowanie
Nr pracy cytowanej	000142252	Egzemplarze
Nr pracy cytowanej	000095037	
Nr pracy cytowanej	000065873	

II. 3. Rekord z podbazy prac cytujących w systemie ALEPH

2. Napęlnianie w systemie ALEPH bazy prac cytujących i powiązanie jej rekordów z opisami prac cytowanych z bazy DONA poprzez numer systemowy. Wybrane dane z rekordów prac cytujących z Web of Science są kopiowane do odpowiednich pól rekordów bazy w systemie ALEPH. Unikatowym identyfikatorem rekordu jest numer DOI (ang. *Digital Object Identifier*) lub w przypadku jego braku – alfanume-

ryczny ciąg symboli z pola *Source* (il. 2). Tutaj również następuje połączenie pracy cytującej z pracą cytowaną przez numer systemowy z modułu bibliograficznego. W przypadku gdy cytowanych jest kilka prac, w rekordzie pracy cytującej może znaleźć się powiązanie z więcej niż jednym numerem systemowym (il. 3). Po kontroli poprawności z wykorzystaniem odpowiednich raportów rekord jest zapisywany w systemie. Powodzenie całego przedsięwzięcia zależy od kompletności bazy DONA. Brak opisu pracy cytowanej oznacza równocześnie brak zaliczenia cytowania, choć w rzeczywistości praca ta została zacytowana.

3. Zaprojektowanie i oprogramowanie zestawień statystycznych, raportów kontrolnych oraz zbiorczych i indywidualnych wykazów cytowań.

Do 2010 roku obszerne, ponad stustronicowe regularne wydawnictwo *Analiza cytowań prac naukowych pracowników Politechniki Wrocławskiej za rok..* było generowane ręcznie z dużym nakładem czasu, głównie za pomocą pakietu programowego MS Office. Niezwykle dużo czasu pochłaniało też tworzenie tabel, zestawień statystycznych oraz wykazów cytowań dla poszczególnych pracowników naukowych oraz jednostek PWr. Należy zaznaczyć, że każdego roku analizuje się prace blisko 2000 pracowników, a ok. 50% z nich ma cytowania.

RAPORTY, STATYSTYKI, WYKAZY ZWIĄZANE Z CYTOWANIAMI

Stworzenie bazy prac cytujących w systemie ALEPH i powiązanie ich z bazą DONA pozwala automatycznie generować raporty i zestawienia zarówno za pomocą oprogramowania firmowego ALEPH-raporty, jak i standardowego oprogramowania. Wydatnie skróci się czas potrzebny na przygotowanie następujących grup informacji zawartych w cyklicznym wydawnictwie: *Analiza cytowań prac naukowych pracowników PWr za rok...*:

1. Informacji przekrojowych o liczbie cytowań Uczelni, poszczególnych wydziałów oraz ich jednostek w ostatnich 5 latach wraz z wykazami imiennymi nauczycieli akademickich oraz średniej liczby cytowań na osobę.

2. Informacji o cytowaniach instytutów i wydziałów za dany rok, uzupełnionych o liczbę pracowników cytowanych z podaniem procentowego udziału wobec wszystkich nauczycieli akademickich oraz średniej liczby cytowań na osobę.

3. Imiennych wykazów pracowników PWr z liczbą cytowań za dwa ostatnie lata.

4. Informacji o pracach cytowanych na wydziałach PWr (rodzaje prac cytowanych wraz z liczbą cytowań, listy tytułów czasopism cytowanych uzupełnionych o IF).

5. Zestawienia rankingowego w skali całej Uczelni (wykazu najczęściej cytowanych autorów i publikacji w danym roku).

Moduł ALEPH-raporty daje możliwość generowania statystyk, które mogą być łatwo dostosowane do warunków i wymagań w danej bibliotece. Właśnie za pomocą

tego narzędzia zdefiniowano wiele raportów usprawniających pracę bibliotekarzy obsługujących moduł cytowań. Oprócz zestawień informacyjnych duże znaczenie mają różnorodne raporty kontrolujące poprawność danych wprowadzanych do bazy (lista rekordów wprowadzonych przez pracownika w danym dniu lub wybranym przedziale czasu, lista rekordów z powtarzającą się pracą cytowaną, rekordów z błędnym identyfikatorem, prac cytowanych powiązanych z daną pracą cytującą).

Szczegółowy sposób wprowadzania informacji o cytowaniach do systemu ALEPH został opisany w ostatnim rozdziale niniejszej części: *Analiza cytowań prac naukowych na Politechnice Wrocławskiej. Instrukcja wprowadzania danych w systemie ALEPH. Podbaza prac cytujących – TUR05*.

PODSUMOWANIE – MODEL PLATFORMY INFORMACYJNEJ O DOROBKU NAUKOWYM PWi

Nowatorskie wdrożenie systemu ALEPH w bazie DONA w 2009 r. zaowocowało stworzeniem kompleksowej platformy dorobku naukowego Uczelni, którego kolejnym etapem jest integracja z podbazą cytowań [7]. Pozwala to na pełne wykorzystanie budowanego przez lata ogromnego potencjału informacyjnego bazy DONA, która ewoluje w kierunku uniwersalnego narzędzia na potrzeby oceny piśmiennictwa oraz wspierania procesu naukowo-dydaktycznego Uczelni. Baza DONA staje się w ten sposób uniwersalnym źródłem informacji, łączącym funkcje bazy bibliograficznej, bibliometrycznej i pełnotekstowej, którego głównymi zaletami są:

- przejrzysty interfejs wyszukiwawczy dla użytkowników ze zróżnicowanymi potrzebami informacyjnymi,
- kompletna informacja o dorobku naukowym, o danych bibliograficznych, autorze, cytowaniach, pełne teksty dokumentów, lokalizacja dokumentów drukowanych,
- uwzględnienie wszystkich kryteriów oceny dorobku publikacyjnego: punktacja MNiSW, lista filadelfijska, Impact Factor, cytowania,
- możliwość automatycznego generowania raportów, statystyk, analiz naukowych dla osób, jednostek oraz całej Uczelni,
- wszechstronne wykorzystanie: lokalne (Uczelnia, jej pracownicy i władze) i globalne (MNiSW i inne instytucje odpowiedzialne za rozwój nauki w Polsce),
- wiele możliwości zastosowania: określenie potencjału naukowego, informacja o kierunkach prowadzonych badań oraz promocja działalności Uczelni, porównywanie wyników badań, awanse, starania o granty oraz udział w projektach, proces oceny i kategoryzacji, dane do rankingów, wspieranie procesu naukowo-dydaktycznego,
- optymalne wykorzystanie funkcjonującego w Bibliotece systemu ALEPH,
- zapełnienie luki związanej z brakiem tego typu narzędzi w Polsce.

Należy zaznaczyć, że realizacja każdego z etapów tego projektu była możliwa dzięki zaangażowaniu i współpracy bibliotekarzy i zespołu informatyków z trzech

oddziałów Biblioteki Głównej: Dokumentacji, Informacji Naukowej oraz Automaty-
zacji Przetwarzania Informacji Naukowej. Wszystkie kluczowe rozwiązania i kroki
związane z projektowaniem i uruchamianiem poszczególnych modułów i raportów są
wynikiem wspólnego wysiłku i pracy tych zespołów.

Tworzenie, eksploatacja i rozwijanie baz dorobku piśmienniczego oraz dostoso-
wanie ich zawartości do kryteriów oceny, opartych głównie na metodach kwantyta-
tywnych określonych przez MNSWiT, jest udziałem wielu bibliotek akademickich.
Inicjatywy te mają charakter lokalny i są wspierane jedynie przez władze niektórych
uczelni. Ciekawym i pożytecznym rozwiązaniem byłoby stworzenie podobnego sys-
temu na poziomie ogólnopolskim lub przeszukiwanie już istniejących baz w systemie
rozproszonym z użyciem jednolitego interfejsu. Istnieje wiele przeszkód organizacyj-
nych i merytorycznych, żeby takie przedsięwzięcie zrealizować – różne systemy in-
formatyczne, niejednakowy poziom kompletności oraz niejednolite zasady kwalifika-
cji prac, a także różny okres gromadzonych danych. Niemalę znaczenia ma tu również
aspekt ekonomiczny. Pewną szansą na stworzenie takiego narzędzia na poziomie kra-
jowym są plany przedstawione 10 marca 2011 r. na posiedzeniu Komitetu Ewaluacji
Jednostek Naukowych, poświęconemu opracowaniu kryteriów i zasad nowej oceny
i kategoryzacji jednostek naukowych [10]. Obejmują one projekt stworzenia zinte-
growanych baz danych dla nauki i szkolnictwa wyższego, które byłyby na bieżąco
aktualizowane przez jednostki naukowe, m.in. w zakresie dorobku naukowego po-
szczególnych pracowników i wykorzystane przez Komitet w procesie ewaluacji jed-
nostek naukowych. Przedsięwzięcie ma być realizowane w ramach Programu Opera-
cyjnego Kapitał Ludzki. Wskazane byłoby jego tworzenie na podstawie pozytywnego
doświadczenia bibliotek, z użyciem sprawdzonych już narzędzi informatycznych,
a nie projektowanie od podstaw nowych rozwiązań z dużym nakładem kosztów.

LITERATURA

- [1] ALEPH Polska [on line], [dostęp 20.05.2011]. Dostępny w World Wide Web:
<<http://www.aleph.pl>>.
- [2] *Analiza cytowań prac naukowych pracowników Politechniki Wrocławskiej za rok 2009. Raporty
Bibl. Gł. OINT PWr* (do użytku wewnętrznego).
- [3] *Analiza dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej do 2010 roku. Raporty Bibl.
Gł. OINT PWr* (do użytku wewnętrznego).
- [4] Bojko K., Seifert J., *Baza cytowań publikacji pracowników Śląskiej Akademii Medycznej w Katowic-
cach. Droga do stanu obecnego*, [w:] *Zarządzanie Informacją w Nauce*, D. Pietruch-Reizes (red.),
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 2008, 356–364.
- [5] Garczyńska M., *Bibliografie publikacji pracowników szkół wyższych w Polsce*, [w:] *Bibliograficzne
bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy*, Ogólnopolska Konferencja Naukowa
z okazji 10-lecia bazy danych BazTech, Bydgoszcz, 27–29 maja 2006 [online], SBP, Warszawa,
2009 [dostęp 20.05.2011]. Dostępny w World Wide Web:
<<http://www.ebib.net.pl/publikacje/matkonf/mat19/garczyńska.php>>.

- [6] Komperda A., *Rola bibliotek akademickich w zakresie tworzenia i rozpowszechnienia informacji o dorobku naukowym uczelni*, [w:] *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?* II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 2006, 355–367.
- [7] Komperda A., Urbańczyk B., Wróbel J., *Kompleksowa platforma oceny dorobku naukowego Politechniki Wrocławskiej - projekt integracji bazy DONA–ALEPH z SCI, listą filadelfijską i innymi źródłami danych naukometrycznych*, [w:] *II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych*, Wrocław, 18–19 czerwca 2009, EBIB Materiały konferencyjne nr 20 [online], [dostęp 20.05.2011]. Dostępny w World Wide Web:
<<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat20/komperda.php>>.
- [8] Komperda A., Urbańczyk B., *Analiza naukometryczna dorobku publikacyjnego PWr*, Pryzmat, 2010, nr 239 [on-line], [dostęp 20.05.2011]. Dostępny w World Wide Web:
<http://pryzmat.pwr.wroc.pl/Pryzmat_239/pryzmat239.pdf>.
- [9] Nowak P., *Bibliometria, webometria: podstawy, wybrane zastosowania*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, 2006.
- [10] Protokół z posiedzenia Komitetu Ewaluacji Jednostek Naukowych w dniu 10 marca 2011 r. [online], [dostęp 20.05.2011]. Dostępny w World Wide Web:
<http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/Nauka/KEJN/20110418_PROTOKOL_5_2011.pdf>.

ALEPH LIBRARY SYSTEM AT THE WROCLAW UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
– INNOVATIVE SOLUTIONS FOR EVALUATION OF RESEARCH PERFORMANCE

The paper focuses on DONA – the ALEPH system based database of scientific publications which is created in the Main Library of Wrocław University of Technology. It is a source of reliable bibliographic and statistical data supplemented by bibliometric indicators (citations, Impact Factor, Master Journal List indicator and scoring of journals by the Polish Ministry of Science and Higher Education). A special attention was paid to ALEPH as a tool for creation and development of DONA as a complex platform for estimation and comparison of the research performance of scientists. New solutions concerning the citations module, bibliography module, basic navigation rules, contextual help and usage of KHW (authority file), vocabularies, indexes and bibliometric indicators have been presented. The ALEPH based complex platform will help to increase the information value of the database as a source of information and support tool for measuring the quantity and impact of scientific publications at the University.

Anna Komperda

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

DOKUMENTOWANIE PRAC NAUKOWYCH NA POLITECHNICIE WROCŁAWSKIEJ. INSTRUKCJA WPROWADZANIA DANYCH W SYSTEMIE ALEPH

WSTĘP

Niniejsze opracowanie przedstawia interfejs systemu DONA-ALEPH – moduł bibliografii, który służy do gromadzenia i udostępniania informacji o dorobku piśmienniczym Politechniki Wrocławskiej, przygotowane w celu przeprowadzenia szkolenia dla grupy PolBit, które odbyło się 30.06.2011 r. w ramach konferencji III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy.

W instrukcji omówiono sposób nawigacji w module GUI-ALEPH, zastosowanie formatu MARC21 przy wprowadzaniu poszczególnych rodzajów prac (publikacji i niepublikacji), wykorzystanie Kartoteki Haseł Wzorcowych, słowników i indeksów, systemu pomocy kontekstowej, sposoby kontroli bazy oraz wykonywania przykładowych analiz i statystyk. Skopiowane ekrany wraz z opisem zadań i kolejnych kroków podejmowanych podczas uruchamiania, edycji i zapisywania rezultatów umożliwiają szybką orientację w systemie. Działanie systemu opiera się na Zarządzeniu Rektora ZW18/2008, które ustanawia obowiązek zgłaszania prac do systemu DONA i tryb obiegu dokumentów:

Opisy prac są tworzone w bibliotekach wydziałów, instytutów i innych jednostek organizacyjnych – w miejscu pracy autora. Przed przystąpieniem do wprowadzania nowego rekordu pracownik dokumentujący ma obowiązek sprawdzenia, czy dana praca nie została już zdokumentowana, w celu uniknięcia dublowania opisów (m.in. przez słownik tytułów). Podczas pracy w jednostkach, po zapisaniu rekordu na serwerze, jest on widoczny dla wszystkich katalogujących w PWr, ale niewidoczny w Inter-

niecie. Osoba dokumentująca dostarcza oryginał lub odbitkę pracy z podpisaną przez redaktora kartą dokumentacyjną do Oddziału Dokumentacji (OD) Biblioteki Głównej, który weryfikuje poprawność danych bibliograficznych, bibliometrycznych, kwalifikację pracy oraz zarządza komputerową bazą dorobku naukowego DONA. Zadaniem OD jest kontrola danych bibliograficznych i uzupełnianie danych osobowych w KHW (data urodzenia, zatrudnienia, powołania na stanowisko itp.), sprawdzenie poprawności wskaźników naukometrycznych (lista filadelfijska, IF, punktacja MNiSW). Po zatwierdzeniu przez OD rekord jest widoczny w Internecie i może być modyfikowany tylko za zgodą OD.

OPIS BAZY

Moduł bibliografii DONA-ALEPH składa się z:

- Bazy opisów bibliograficznych (techniczna nazwa TUR02),
- Kartoteki haseł wzorcowych dla nazw osobowych i serii (techniczna nazwa TUR16).

W bazie TUR02 są rejestrowane wszystkie publikacje i prace niepublikowane na podstawie oryginałów przedstawionych przez autorów, wykonane w okresie zatrudnienia pracownika na Uczelni lub w innych jednostkach, z rozróżnieniem ich statusu (afiliowane lub nieafiliowane na PWr). Dokumenty źródłowe to wydawnictwa samostne (monografie, podręczniki, inne książki naukowe, skrypty, patenty) i niesamostne (artykuły, rozdziały w książkach, recenzje, referaty, komunikaty, fragmenty), jak również niepublikacje – rozprawy doktorskie, prace habilitacyjne, zgłoszenia patentowe, raporty i sprawozdania.

Struktura bazy została oparta na formacie MARC21 i dostosowana do rodzaju rejestrowanych dokumentów. Każdy rodzaj pracy zawiera zestaw pól potrzebnych do wypełnienia rekordu. Baza zawiera wszystkie rekordy z opisami prac – zarówno aktualnie udostępnione, jak i niewidoczne, tzn. zapisane w bazie, ale przed weryfikacją w OD. Z modułu katalogowania GUI-ALEPH jest możliwy dostęp do wszystkich rekordów zapisanych w bazie.

Baza (TUR16) zawiera dane osobowe autorów i ujednolicone tytuły serii. Zadaniem osób dokumentujących w jednostkach jest, w przypadku autorów istniejących w bazie, pobranie ich danych z KHW w celu utworzenia rekordu bibliograficznego. Pozostałe dane osobowe (rok urodzenia, rok zatrudnienia, powołania na stanowisko, zwolnienia itp. są uzupełniane i aktualizowane tylko w Oddziale Dokumentacji BG. W przypadku nowych autorów (spoza PWr) osoby dokumentujące zakładają rekord KHW z danymi podstawowymi – nazwiskiem i imieniem. Rekordy wzorcowe serii są tworzone w Oddziale Dokumentacji za pomocą formularzy „seria num.” i „seria nie-num.” i w tej postaci są pobierane do pola 440 rekordu bibliograficznego. Jeżeli na-

zwy serii brak w KHW, to pracownik jednostki organizacyjnej wypełnia pole 490 – forma nie do wyszukiwania.

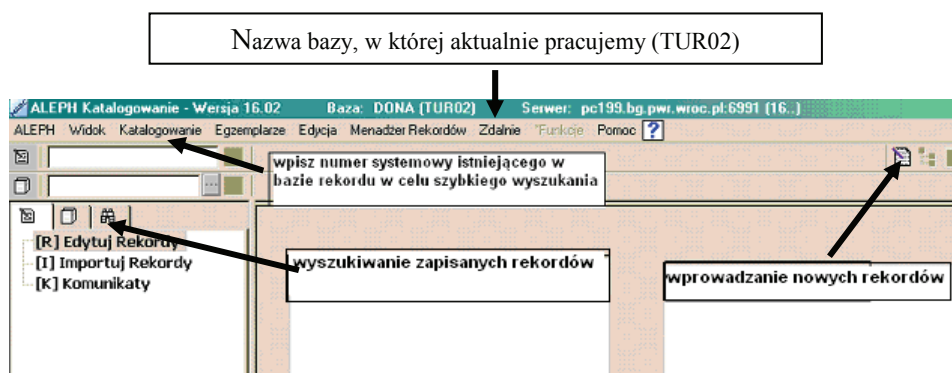
LOGOWANIE DO SYSTEMU

Na pulpicie uruchamiamy ikonę MARC Cataloging i wpisujemy nazwę użytkownika i hasło nadane przez administratora systemu osobom uprawnionym, następnie zatwierdzamy OK:

PODSTAWOWE ZASADY NAWIGACJI

Ekran 1. Pierwszy ekran po wejściu do systemu

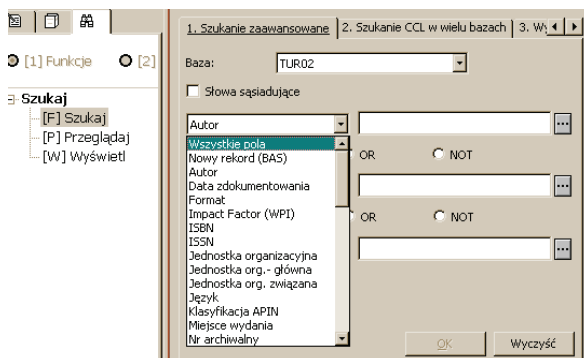

W celu wyszukania zapisanych rekordów należy włączyć ikonę lornetki (ekran 1). Jeżeli znamy numer systemowy rekordu, to można go wpisać w oknie, w lewym górnym rogu ekranu, co znacznie przyspiesza wyszukiwanie. Korzystanie z wybranych opcji wyszukiwania prezentują ekrany 2, 3.

Wyszukiwanie istniejących rekordów może być prowadzone z wykorzystaniem opcji „Szukaj” i zadawania zapytań prostych lub złożonych z 48 pól, m.in.: au-

tor/promotor, data zdokumentowania (od...do), jednostka organizacyjna, język, klasyfikacja APIN, nr systemowy rekordu, rok publikacji, seria, tytuł pracy, tytuł źródła, wskaźnik obecności na liście MNiSW, IF, LF, zasięg pracy, wskaźnik rozpowszechniania i in.

Ekran 2. Przykład dostępnych pól do wyszukiwania

Moduł katalogowania GUI-ALEPH umożliwia także wyszukiwanie zaawansowane w wielu dostępnych polach bazy z możliwością zadawania zapytań złożonych za pomocą operatorów logicznych Boole'a. Poniższy przykład (ekran 3) prezentuje wyszukiwanie z zapytaniem o liczbę prac z Impact Factor dla wydziału W03 (Wydział Chemii), opublikowanych w 2010 r., zawężone do pytania o wartość 40 p. (dla czasopism z listy MNiSW).

Ekran 3. Wyszukiwanie zaawansowane

1. Szukanie zaawansowane 2. Szukanie CCL w wielu bazach 3. WY

Baza: TUR02

Słowa sąsiadujące

Wsk. impact factor T

Wydział W03

Rok opublik./archiw. (WYR) 2010

Zawęż

Lista słów: Punkty ministerialne (WPM)

Słowa sąsiadujące

Zapytanie ograniczające: 40

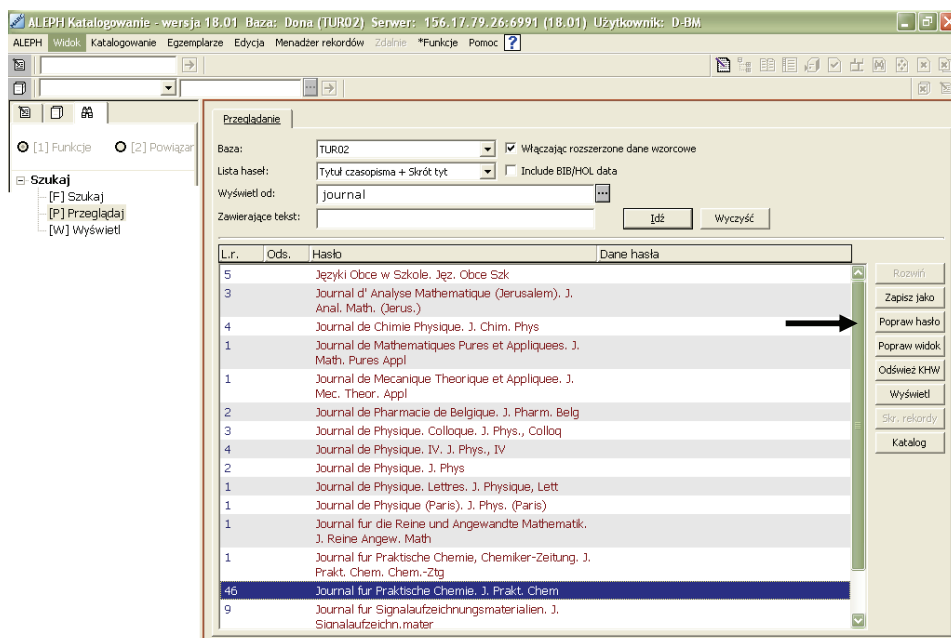
Działania: AND (część wspólna), OR (Suma), Pierwszy minus drugi, Drugi Minus Pierwszy

Zamówienie	Baza danych	Liczba rekordów
Wsk. impact factor = T AND Kod wydziału = W03 AND Rok opublikowania/ar = 2010	TUR02	233
(Wsk. impact factor = (T)) AND (Kod wydziału = (W03)) AND (Rok opublikowania/ar = (2010)) AND Punkty listy ministe = 40	TUR02	4

Druk/Wyślij, Usuń, Zapis, Wczytaj, Wyświetl

W wyniku wyszukiwania otrzymaliśmy liczbę rekordów spełniających powyższe kryteria (4), które można przeglądać lub modyfikować, włączając klawisz „Wyświetl”. Opcja „Przeglądaj” umożliwi wyszukiwanie rekordów poprzez dostępne indeksy, np.: autorski, tytułów prac, cytaty wydawniczej, jednostki organizacyjnej itp. Tryb wyszukiwania „Przeglądaj” wyświetla listę haseł, począwszy od zadanego do szukania. Dzięki opcjom „popraw hasło” i „popraw widok” możliwa jest szybka korekta, poprawienie hasła skutkuje bowiem poprawieniem danych we wszystkich wyszukanych rekordach.

Ekran 4. Opcja „Przeglądaj” – wyszukiwanie i korekta rekordów za pomocą indeksów

WPROWADZANIE NOWEGO REKORDU

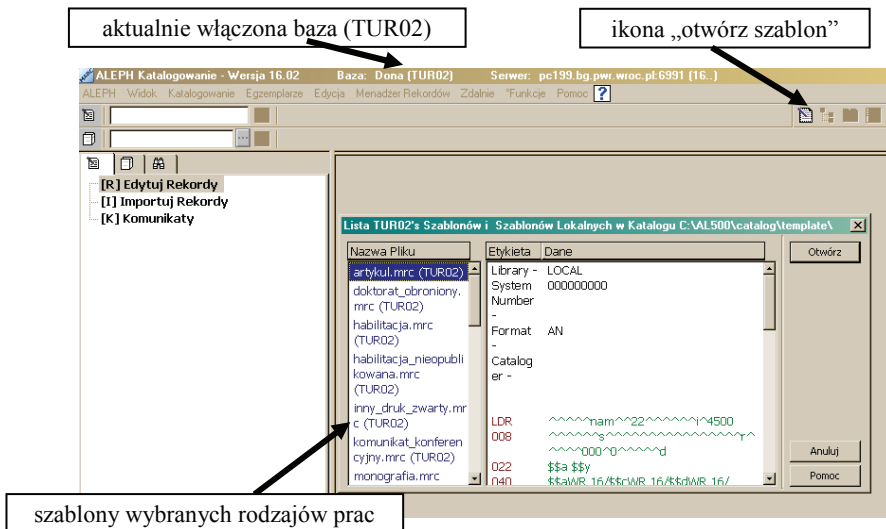
Dla każdego rodzaju pracy dokumentowanej w bazie DONA został utworzony szablon, który zawiera zestaw wszystkich pól koniecznych do prawidłowego wypełnienia rekordu. Opracowano szablony dla 24 rodzajów prac występujących w systemie. Struktura szablonu jest oparta na formacie MARC21 i uzupełniona o pola konieczne do zapisu danych nieuwzględnionych w formacie.

Podstawą sprawnego wprowadzania danych w systemie rozproszonym (w bibliotekach jednostek organizacyjnych PWr) jest opracowanie systemu pomocy kontekstowej, czyli szczegółowej instrukcji wypełniania pól, dostępnej w zakładce „Informacje etykiety” po otwarciu właściwego szablonu danego rodzaju pracy.

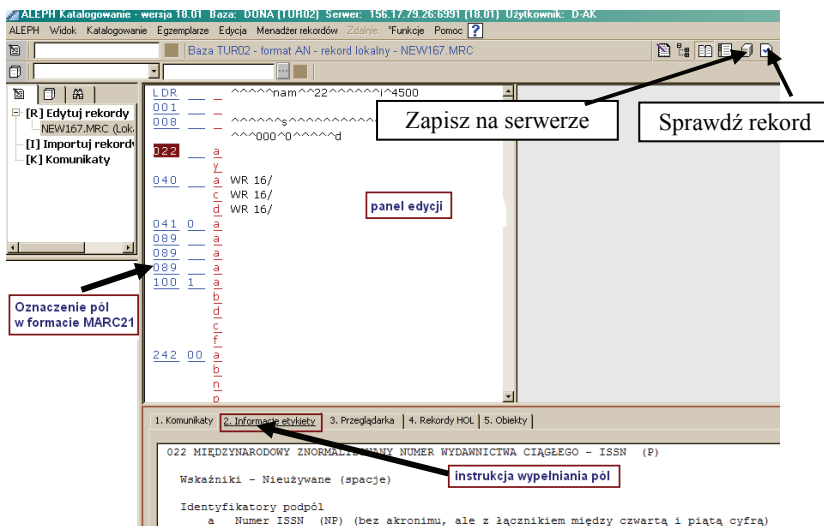
W celu utworzenia nowego rekordu należy:

- sprawdzić, czy jesteśmy zalogowani do odpowiedniej bazy, czyli TUR02,
- uruchomić ikonę „otwórz szablon”, która spowoduje wyświetlenie listy szablonów odpowiadających poszczególnym rodzajom dokumentów,
- wybrać format dla odpowiedniego rodzaju pracy (wszystkie rodzaje prac są ułożone alfabetycznie: artykuł, doktorat obroniony, habilitacja itp.) i kliknąć w przycisk „otwórz” (po prawej stronie ekranu),
- wprowadzać dane zgodnie z instrukcjami w zakładce „Informacje etykiety”.

Ekran 5. Wprowadzanie nowego rekordu

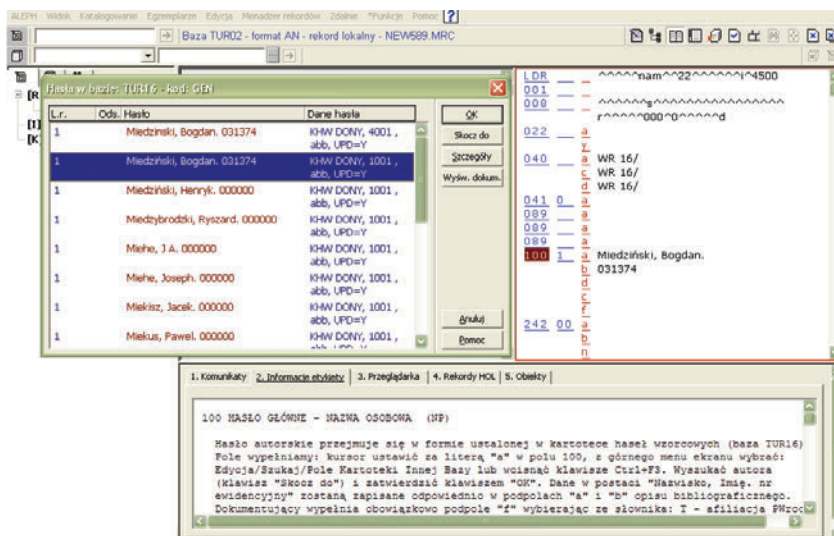

Ekran 6. Widok ekranu do wprowadzania rekordu

Zawartość pola wypełniamy, kierując się uwagami zawartymi w polu „Informacje etykiety”. Możliwe jest pobieranie gotowych elementów opisu dla wybranych pól ze słowników, indeksów, np. kodów języka, symbolu klasyfikacji, cytaty wydawniczej, jednostki organizacyjnej itp. W celu wypełnienia pola autorskiego (100 i 700) w rekordzie opisu bibliograficznego dane pobieramy z KHW (baza TUR16).

Ekran 7. Pobieranie nazw osobowych z KHW

Ekran 8. Struktura rekordu hasła osobowego w KHW

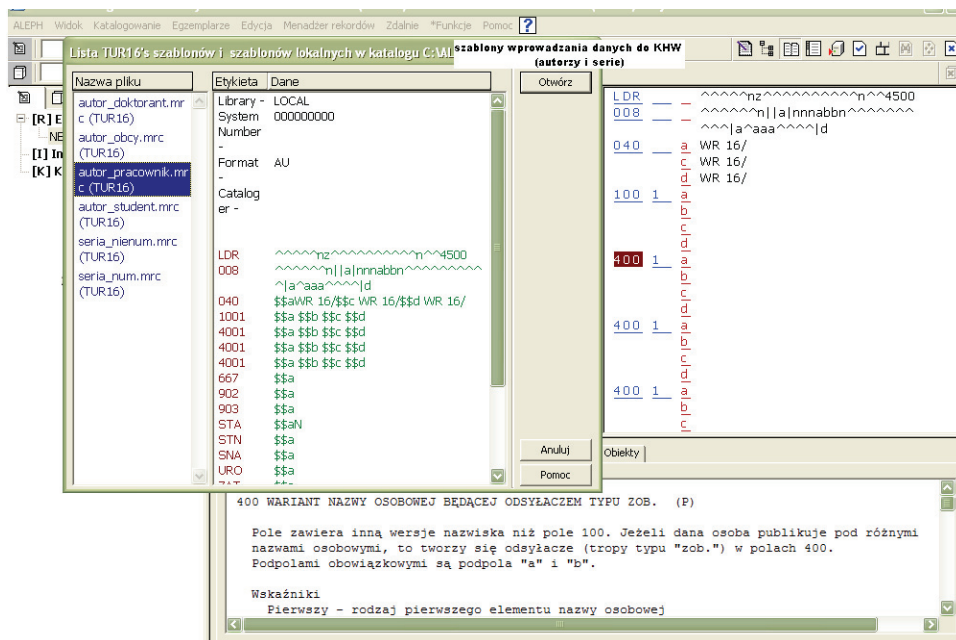
```

LDR   ---  ^^^^^nz^^^^^^^^^^^^^n^^4500
005   ---  20110418152031.0
008   ---  090216n||a|nnnabbn^^^^^^^^^^^^^|a^a
      aa^^^^|d
040   ---  |w| WR 16/
      |r| WR 16/GM
      |d| WR 16/AT
100  1|w| |a| Golub, Maria.
      |b| 007744
400  1|w| |a| Cieślak, Maria.
      |b| 007744
400  1|w| |a| Cieślak-Golub, Maria.
      |b| 007744
902   ---  |w| |a| W03/Z04
903   ---  |w| |a| W03
STA   ---  |w| |a| A
STN   ---  |w| |a| 1
SNA   ---  |w| |a| H
URO   ---  |w| |a| 1944
ZAT   ---  |w| |a| 1974
POW   ---  |w| |a| 2009
CYO   ---  |w| |a| 367
CYR   ---  |w| |a| 30
RCY   ---  |w| |a| 2009
ML    ---  |w| |a| Maria.Golub@pwr.wroc.pl

```

Jeżeli brak jest danych do pobrania – nowy autor, nowy tytuł serii, to otwieramy bazę TUR16 (KHW), wybieramy właściwy szablon dla autora (pracownik PWr, student, doktorant, autor spoza PWr) lub serii i wprowadzamy dane do właściwych pól. Szablony zawierają zestaw wszystkich pól koniecznych do prawidłowego wypełnienia rekordu. Szczegółowe instrukcje wypełniania pól są dostępne po otwarciu szablonu właściwego autora w zakładce „Informacje etykiety”.

Ekran 9. Wprowadzanie nowego autora do KHW

Rekord KHW – nazwa osobowa zawiera m.in. informację o nazwisku i jego wersjach odrzuconych, jednostkę – wydział, instytut, zakład, katedrę, status, stanowisko, stopień naukowy, termin zatrudnienia, powołania, zwolnienia, datę urodzenia, liczbę promotorstw doktoratów, cytowania – ogółem i w ostatnim roku, adres e-mail.

WPROWADZANIE DANYCH DO OCENY PUBLIKACJI

Ekran 10. Pola do oceny publikacji

W bazie DONA są zamieszczane informacje o obecności na liście filadelfijskiej (T), wskaźniku Impact Factor (T), wartości IF, obecności na liście czasopism MNiSW (T) i wartości punktów MNiSW. Taki system zapisu danych wartościujących pracę umożliwia zadawanie w bazie pytań złożonych z wykorzystaniem dodatkowych kryteriów – roku opublikowania, jednostki, autora itp. i wykonywanie różnych analiz naukometrycznych.

Wydział	W03
Data dok.	20100902
Rodzaj pracy	A
Status pracy	D
Zasieg publ. stary	Z
Zasieg publ. nowy	M
Charakter pracy	P
Wsk. listy minister	T
Punkty listy minist	40
Wsk. listy filadelf	T
Wsk. impact factora	T
Impact factor	11.829
Wsk. publikacji	T

ZAPISYWANIE REKORDU NA SERWERZE

Po wypełnieniu wszystkich wymaganych pól w formacie przewidzianym dla danego rodzaju pracy możemy sprawdzić ich poprawność, używając ikony „sprawdź rekord” (ekran 6). Możemy otrzymać komunikaty o błędach, tzn. o niewłaściwym wypełnieniu pola lub braku danych w polu obowiązkowym. Jeżeli tekst komunikatu jest:

- w kolorze **zielonym** – są to błędy dopuszczalne – możemy zapisać rekord na serwerze,
- w kolorze **czzerwonym** – są to błędy niedopuszczalne, nie mamy możliwości zapisania rekordu dopóki nie poprawimy błędu.

Ekran 11. Próba zapisania rekordu z błędami

Etykieta	DR	----	~~~~~nam^^22~~~~~i^4500
Numer archiwal.	001	----	
Dane kodowane	008	----	~~~~~g~~~~~
ISSN	022	----	
Źr. katal.	040	----	WR 16/ WR 16/ WR 16/
Język	041	0	a
Symbol klasyf.	089	----	a
Symbol klasyf.	089	----	a
Symbol klasyf.	089	----	a
HG osobowe	100	1	a
Tytuł tłum.	242	00	a b c f
Tytuł i ozn.od	245	00	a n p
Tyt. odmienny	246	1	a b c
Uwagi ogólne	500	----	a
Uwagi o cytacie	510	0	a
Uwagi o uczest.	511	0	a
Adnotacja	520	8	a
Ilości ninstari	530	----	a

Ostrzeżenia/błędy sprawdzania rekordu

Komunikat

- ! Pole 001 jest obowiązkowe i może wystąpić raz.
- ? Pole 022 jest obowiązkowe.
- ! Pole 041 jest obowiązkowe i może wystąpić raz.
- ? Pole 059 jest obowiązkowe.
- ! Pole 100 jest obowiązkowe i może wystąpić raz.
- ! Pole 245 jest obowiązkowe i może wystąpić raz.
- ? Pole 690 jest obowiązkowe.
- ! Pole 773 jest obowiązkowe.
- ! Pole 902 jest obowiązkowe i może wystąpić raz.
- ! Pole 903 jest obowiązkowe i może wystąpić raz.
- ! Pole DDO jest obowiązkowe i może wystąpić raz.
- ! Pole STA jest obowiązkowe i może wystąpić raz.
- ! Pole ZAS jest obowiązkowe i może wystąpić raz.
- ! Pole ZAN jest obowiązkowe i może wystąpić raz.
- ! Pole CHP jest obowiązkowe i może wystąpić raz.

Anuluj
Pomoc

Po upewnieniu się, że pola są wypełnione prawidłowo, zapisujemy rekord, który od tej pory jest dostępny dla wszystkich osób katalogujących, ale niewidoczny w Internecie!

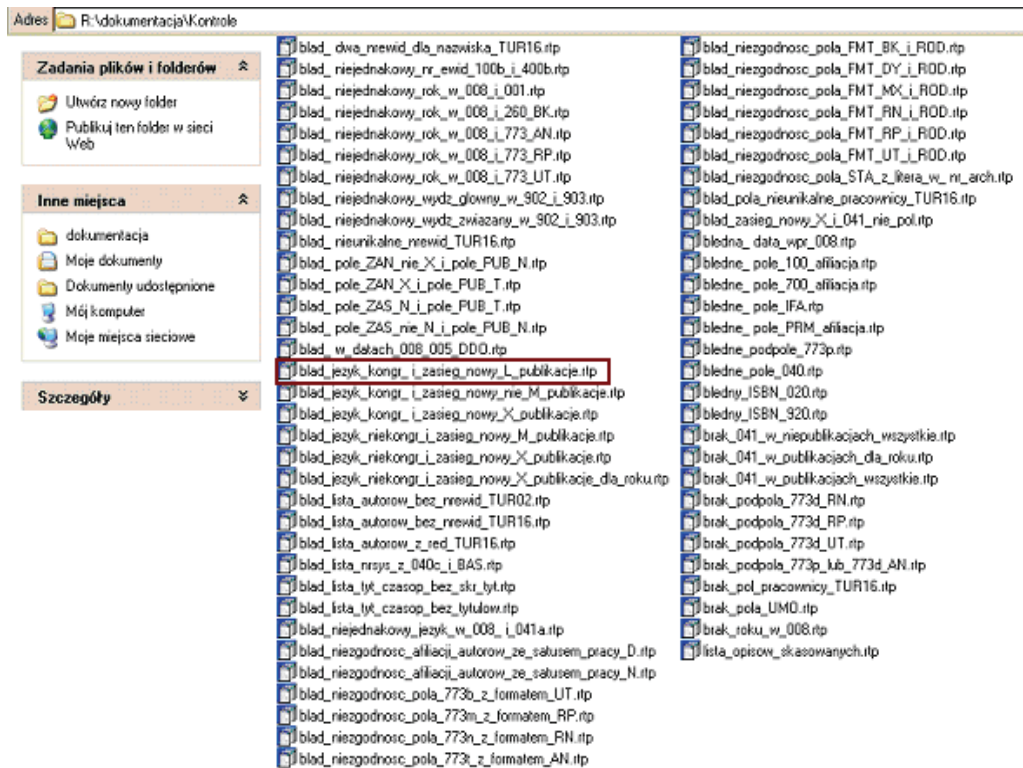
Z tak przygotowanym rekordem, oryginałami materiałów, kartą dokumentacyjną wydrukowaną (z systemu) i podpisaną przez redaktora naukowego na wydziale można zgłaszać się w Oddziale Dokumentacji w celu weryfikacji i zatwierdzenia pracy.

Na stronie WWW bazy DONA oraz dla wszystkich programów statystycznych rekord będzie widoczny dopiero po weryfikacji w Oddziale Dokumentacji. Wszystkie późniejsze zmiany w rekordzie będą mogły być wprowadzone tylko za zgodą OD.

SYSTEM KONTROLI I MODYFIKACJI DANYCH

W celu kontroli poprawności wypełniania pól zostały opracowane raporty systemu ALEPH, czyli programy sprawdzające zgodność danych zawartych w poszczególnych polach, np. błędy logiczne (sprzeczność między danymi w różnych polach), niezgodność pól z formatem dokumentu, brak obowiązkowych pól i podpól, błędy w KHW nazw osobowych i serii, kontrola pracowników dokumentujących z liczbą i rodzajem wykonanych rekordów w dowolnym okresie.

Ekran 12. Wykaz wybranych raportów kontrolnych

Ekran 13. Wykonanie raportu „błąd_jezyk_kongr_i_zasięg_nowy_L_publicacje”

Wykaz numerów systemowych publikacji zawierających języki kongresowe (eng, ger, rus, fre, spa) i zasięg lokalny (ZAN = L)

Lp. Nrsys
1. 000160437

Ekran 14. Przykład – błąd w rekordzie

Język	041 0	a	eng
Symbol klasyf.	089	a	1215
HG osobowe	100 1	a	Mirski, Zbigniew.
		b	135436
		f	T
Tytuł i ozn.od	245 00	a	Powder solders for hard soldering of aluminium and its alloys /
		c	Zbigniew Mirski, Kazimierz Granat, Hubert Drzeniek.
Uwagi o finans.	536	d	24002
Uwagi o związk	593	a	2008K Toż: Luty proszkowe do lutowania twardego aluminium i
			Biuletyn Instytutu Spawalnictwa w Gliwicach. 2008, R. 52, nr 5,
Hasła lokalne	690	a	lutowność aluminium
Cytata wydaw.	773 0	f	Welding International.
		p	Weld. Int.
		d	2011,
		q	vol. 25, nr 1, s. 37-40,
		h	12 rys., bibliogr. 10 poz.
Zasób - dostę	856 41	a	http://dx.doi.org/10.1080/09507111003655135
Jedn. organ.	902	a	W10/I24
Wydział	903	a	W10
Data dck.	DDO	e	20110422
Rodzaj pracy	ROD	a	A
Status pracy	STA	a	N
Zas. publ.- st.	ZAS	a	K
Zas. publ.- nw.	ZAN	a	L
Charakter pracy	CHP	a	P

BLAD ! Zasięg M - międzynarodowy

RAPORTY, STATYSTYKI, WYKAZY

Najważniejszym opracowaniem wykonywanym na podstawie bazy DONA jest *Analiza dorobku naukowego prac pracowników PWr do roku...*. Jest to ponad dwustronicowy raport generowany specjalnym programem Expertus zamówionym w firmie Splendor – systemy informacyjne. Raport jest przygotowywany raz w roku i dostarczany władzom Uczelni. Oprócz tego został opracowany program umożliwiający przekazywanie danych z bazy do jednostek organizacyjnych uczelni oraz ich wczytanie do programu OPI „Ankieta jednostki”. Na bieżąco możliwe jest wykonywanie różnego rodzaju analiz ilościowych i rankingów (dorobku autora, jednostek i uczelni), a także analiz naukometycznych na podstawie Impact Factor, listy filadelfijskiej i punktacji MNiSW. Podstawowe podsumowania statystyczne (dorobku autora, jednostki, zespołu badawczego) można wykonywać bezpośrednio na stronie WWW z komputerów sieci PWr. Pozostałe wykazy, analizy i rankingi tworzone na pełnej bazie

(z pracami poufnymi i tajnymi) są możliwe tylko w Oddziale Dokumentacji i wykonywane na zamówienie władz Uczelni i innych jednostek, np. Biura Promocji lub Działu Badań Naukowych. Analizy te dotyczą np. liczby prac jednostek organizacyjnych PWr w dowolnym okresie publikacji lub zdokumentowania średniej liczby publikacji dla jednostek (liczba publikacji na liczbę pracowników), prac o zasięgu międzynarodowym i lokalnym (według języka dokumentu), liczby publikacji na LF, z IF i listy czasopism MNiSW, rankingu autorów i jednostek z najwyżżej ocenianymi pracami według sumy punktów i wartości IF, rankingu najwyżżej ocenianych czasopism, w których publikowali pracownicy PWr itp.

Ekran 15. Dorobek indywidualny autora – podsumowanie statystyczne

prof. dr hab. inż. Jan Nowak

Liczba prac: 330

+			
<u>PUBLIKACJE PWr:</u>	256	<u>NIEPUBLIKACJE PWr:</u>	68
habilitacje: lokalne:	1	[promotorstwa doktoratów]	[11]
podręczniki lokalne:	2	doktoraty	1
skrypty:	1	sprawozdania PWr	41
utwory w wyd. zwartych <u>międzynar.</u> :	5	raporty	25
utwory w wyd. zwartych lokalne:	5	referaty <u>konf. niepublikowane:</u>	1
artykuły międzynarodowe:	137		
artykuły lokalne:	6		
referaty międzynarodowe:	10		
referaty lokalne:	4		
patenty: lokalne:	10		
redaktorstwa: międzynarodowe:	2		
PUBL. POP-NAUK.:	4		
PUBL. spoza PWr:	2		

Ekran 16. Dorobek jednostki – publikacje w j. angielskim

BAZA DONA (DOROBK NAUKOWY)

Typ dorobku: **publikacje**

Zakres lat zaliczenia/archiwizacji: **2010-2011**

Status pracy: **naukowa afiliowana (do PWr)**

Język dokumentu: **angielski**

Institut: **W08/I32**

PUBLIKACJE NAUKOWE PWr:	274
monografie <u>międzynarodowe:</u>	3
rozdziały w <u>książkach międzynarodowe:</u>	97
artykuły <u>międzynarodowe:</u>	115
referaty <u>międzynarodowe:</u>	38
recenzje <u>międzynarodowe:</u>	8
redaktorstwa <u>monogr. i prac zbior. międzyn.:</u>	13

Ekran 17. Publikacje jednostki organizacyjnej według listy czasopism punktowanych MNiSW

BAZA DONA (DOROBEK NAUKOWY)

Rok zaliczenia/archiwizacji: **2010**
 Status pracy: **naukowa afiliowana (do PWr)**
 Lista ministerialna: **tak**
 Instytut: **W04/I28**

Publikacje Naukowe PWr:	97
<i>artykuły międzynarodowe:</i>	<i>55</i>
<i>artykuły lokalne:</i>	<i>42</i>

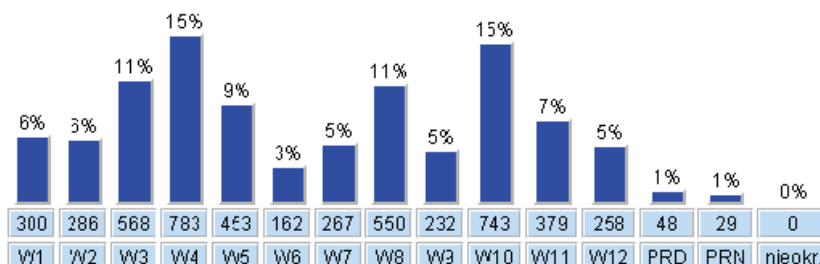
Ekran 18. Dorobek uczelni za 2010 r

Podsumowanie przekrojowe wg wydziałów

dla obiektu: **Cała uczelnia**
 rok: **2010**
 status prac: **naukowe**
 rodzaj prac: **wszystkie**
 wg stanu bazy na dzień: **2011.06.15**

Liczba prac ogółem: 4856

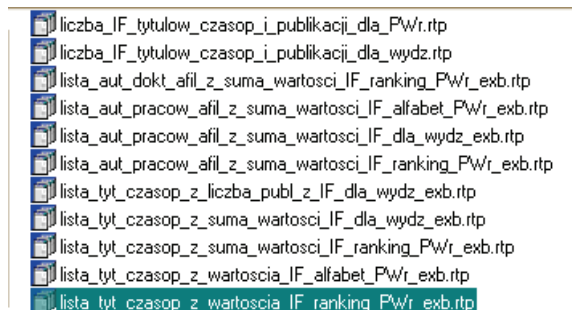
Suma prac na wykresie: 5058

W 1 - Wydział Architektury
 W 2 - Wydział Budownictwa Lądowego i Wodnego
 W 3 - Wydział Chemiczny
 W 4 - Wydział Elektroniki
 W 5 - Wydział Elektryczny
 W 6 - Wydział Geoinżynierii, Górnictwa i Geologii

W 7 - Wydział Inżynierii Środowiska
 W 8 - Wydział Informatyki i Zarządzania
 W 9 - Wydział Mechaniczno-Energetyczny
 W 10 - Wydział Mechaniczny
 W 11 - Wydział Podstawowych Problemów Techniki
 W 12 - Wydział Elektroniki Mikrosystemów i Fotoniki

Ekran 19. Przykłady raportów do analiz z wykorzystaniem IF

Ekran 20. Ranking najwyżej ocenianych czasopism, w których publikowali pracownicy PWr według wskaźnika IF

Lista tytułów czasopism z publikacjami pracowników PWr i z wartością Impact Factor w roku 2010

Status pracy = N   Okres zdokumentowania: 20100101 - 20110331

Układ wg wartości IF malejąco, dalej alfabetycznie

Lp.	Tytuł czasopisma	Wartość IF
1.	Chemical Reviews.	35.957
2.	Nature Reviews. Drug Discovery.	29.059
3.	Neuron (Cambridge, Mass.).	13.260
4.	Angewandte Chemie (International edition).	11.829
5.	Trends in Biochemical Sciences.	11.572
6.	Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America.	9.432
7.	Journal of the American Chemical Society.	8.580
8.	Nucleic Acids Research [Dokument elektroniczny].	7.479
9.	Physical Review Letters.	7.328
10.	Autophagy.	6.829

Ekran 21. Ranking autorów – pracowników PWr według sumy wartości IF

Lista autorów - pracowników afiliowanych na PWr z sumą wartości Impact Factor w roku 2010.

Status pracy = N   Okres zdokumentowania: 20100101 - 20110531

Układ wg sumy wartości IF malejąco, dalej alfabetycznie

Lp.	Autor	Nr ewidencyjny	Wydział	Jednostka	Suma IF
1.	Drąg, Marcin.	401760	W03	W03/Z13	67.269
2.	Misiewicz, Jan.	127884	W11	W11/A09	51.821
3.	Kafarski, Paweł.	023603	W03	W03/Z03	43.377
4.	Samoch, Marek.	105950	W03	W03/A30	39.979
5.	Wojaczyńska, Elżbieta.	404320	W03	W03/Z05	38.582
6.	Pohl, Paweł.	406630	W03	W03/Z02	27.871
7.	Kudrawiec, Robert.	414870	W11	W11/A09	26.774
8.	Mucha, Artur.	308373	W03	W03/Z03	24.901
9.	Wójs, Arkadiusz.	355828	W11	W11/A09	21.984
10.	Urbańczyk, Wacław.	147671	W11	W11/A09	20.387

WNIOSKI

System ALEPH, dostosowany przez zespół pracowników Biblioteki Politechniki Wrocławskiej do tworzenia bibliograficznej bazy dorobku piśmienniczego Uczelni, jest wszechstronnym narzędziem do wprowadzania i modyfikowania danych bibliograficznych, a także umożliwia wykonywanie różnorodnych statystyk i analiz. Jest systemem przyjaznym i łatwym w opanowaniu wprowadzania danych i ich wyszukiwania. Umożliwia także dalszy rozwój bazy i jej modyfikację w miarę zmieniających się norm opisu lub potrzeb związanych z oceną dorobku publikacyjnego.

Barbara Urbańczyk, Paweł Bęben
Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

ANALIZA CYTOWAŃ PRAC NAUKOWYCH NA POLITECHNICE WROCŁAWSKIEJ. INSTRUKCJA WPROWADZANIA DANYCH W SYSTEMIE ALEPH. PODBAZA PRAC CYTUJĄCYCH – TUR05

WSTĘP

Analiza cytowań dla pracowników Politechniki Wrocławskiej, wykonywana w Bibliotece Głównej i OINT, ma swoje początki w połowie lat 70. XX wieku. Podstawą jej opracowania była baza Science Citation Index (SCI), która na przestrzeni tych lat ewoluowała od postaci drukowanej, poprzez wersję na CD-ROM-ach aż do wersji on-line Web of Science, wykorzystywanej od 2000 r. Poważnym problemem był zawsze brak powiązań informacji o cytowaniach z zawartością bazy DONA, rejestrującej piśmienniczy dorobek naukowy Uczelni. W konsekwencji nie było możliwości automatycznego wyszukiwania informacji o cytowaniach i tworzenia zestawień statystycznych oraz wykazów i diagramów do corocznych raportów, które są wykonywane z dużym nakładem czasu, głównie z użyciem pakietu programowego MS Office.

Pomysł utworzenia bazy danych rejestrującej cytowania PWr był jednym z warunków stworzenia wspólnej platformy informacji o dorobku naukowym integrującym wszystkie dane związane z działalnością publikacyjną (publikacje, IF, LS, MNiSW, cytowania). Najwięcej problemów powodował wybór sposobu rejestracji prac cytujących i powiązania ich z pracami cytowanymi. Po licznych testach i eksperymentach oraz dyskusjach wybrano zintegrowany system ALEPH, z powodzeniem wykorzystywany od 2009 r. do obsługi bazy DONA, po koniecznej adaptacji wykonanej przez zespół informatyków Biblioteki PWr.

Analiza cytowań jest wykonywana w Oddziale Informacji Naukowej Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej i przebiega obecnie w następujących etapach:

- analiza cytowań za dany rok dla całej Uczelni na podstawie Web of Science, zgodnie z wypracowanym schematem, bez autocytowań, z wykorzystaniem bazy DONA jako kompletnego źródła informacji o potencjalnych pracach cytowanych,
- napełnianie w systemie ALEPH bazy prac cytujących – TUR05 i powiązanie ich z opisami prac cytowanych z bazy DONA przez numer systemowy,
- kontrola poprawności wprowadzonych rekordów do bazy TUR05,
- korzystanie z oprogramowania umożliwiającego generowanie zestawień statystycznych, raportów oraz zbiorczych i indywidualnych wykazów cytowań.

Niniejsze opracowanie jest instrukcją wprowadzania danych o cytowaniach z Web of Science do podbazy cytowań TUR05. Zawiera informacje o danych wejściowych, szczególnych przypadkach, kontroli zawartości rekordów oraz obsłudze błędów. Stanowi również przegląd wybranych raportów i wykazów używanych do celów statystycznych oraz do kontroli błędów. Instrukcja została opracowana na potrzeby warsztatów zorganizowanych 30 czerwca 2011 r., w ramach konferencji III Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy.

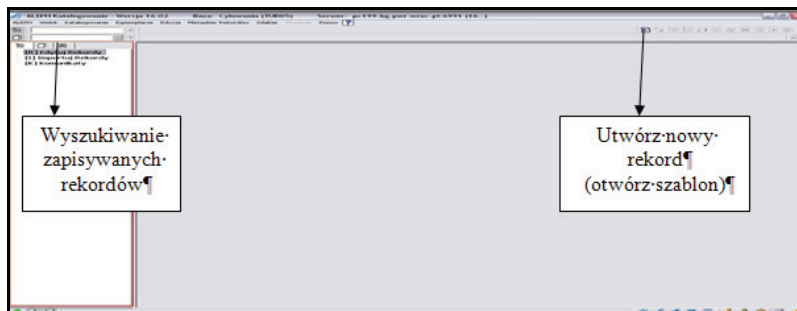
LOGOWANIE DO SYSTEMU

1. Na pulpicie uruchamiamy ikonę MARC Cytowania.
2. W okienku wpisujemy nazwę użytkownika i hasło nadane nam przez administratora systemu, następnie zatwierdzamy OK.

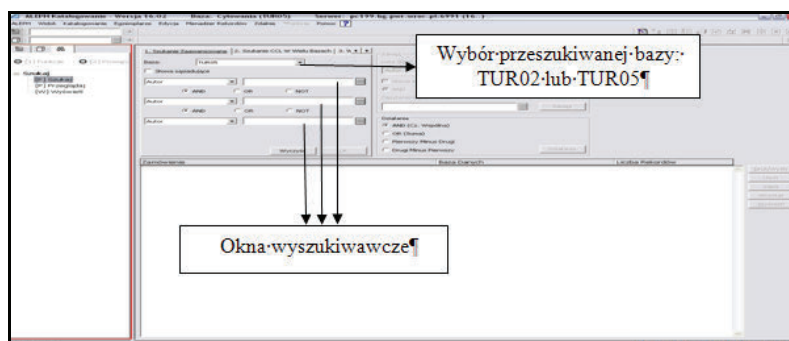
NAWIGACJA

1. Pierwszy ekran po wejściu do systemu

W celu wyszukania zapisanych przez nas rekordów klikamy na zaznaczoną ikonę lornetki.

2. Widok ekranu po włączeniu opcji szukaj

Po wybraniu opcji „szukaj” możemy odnaleźć interesujące nas rekordy w bazach:

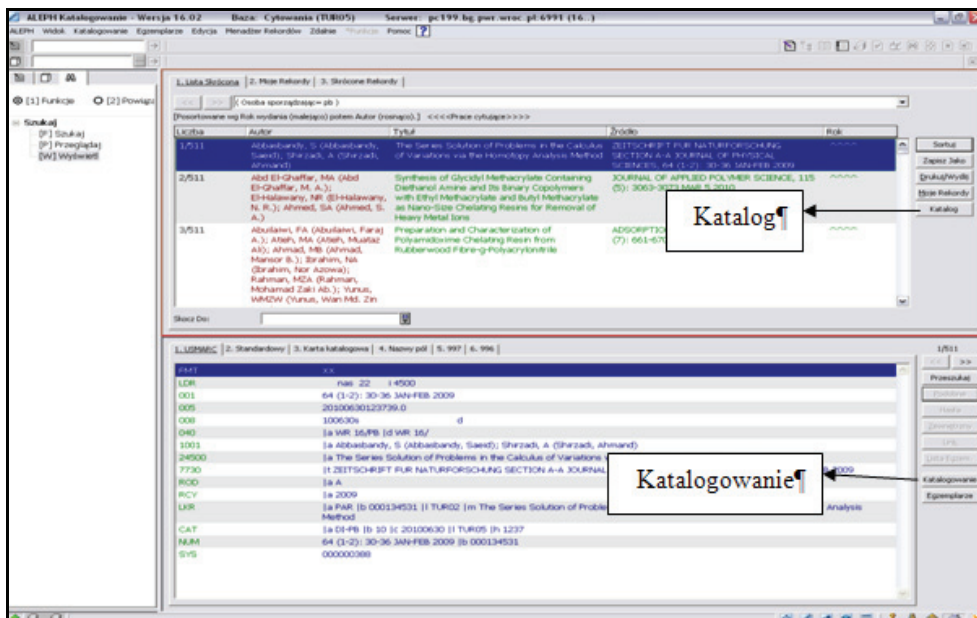
TUR02 – opisy bibliograficzne prac naukowych pracowników.

TUR05 – opisy bibliograficzne prac cytujących, które wyszukuje się według następujących kryteriów:

- autor pracy cytowanej,
- tytuł pracy cytowanej,
- źródło pracy cytowanej,
- rok cytowania,
- data wprowadzenia rekordu,
- osoba wprowadzająca rekord,
- osoba modyfikująca rekord,
- numer kontrolny (DOI),
- nr systemowy,
- nr systemowy pracy cytowanej.

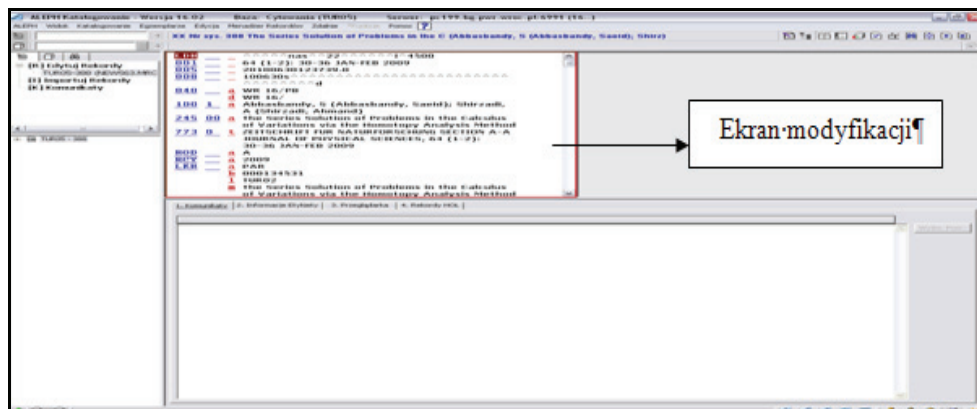
Można też wybrać wszystkie pola, jak również łączyć kryteria wyszukiwania za pomocą operatorów logicznych Boole'a.

3. Rezultat wyszukiwania

Wybrany rekord można modyfikować, klikając na niego dwukrotnie lub wybierając przycisk Katalog lub Katalogowanie.

4. Modyfikowanie wybranego rekordu

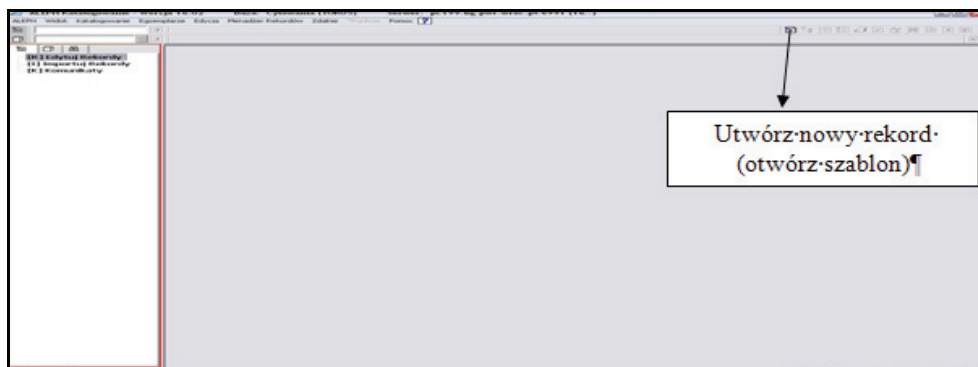
WPROWADZANIE NOWEGO REKORDU DO BAZY PRAC CYTUJĄCYCH TUR05

1. Praca cytująca z Web of Science, która cytuje prace z bazy TUR02

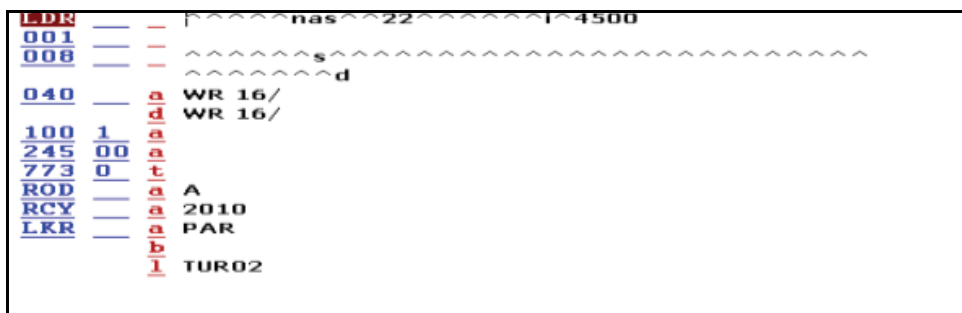
Author(s): Leyvand, Y (Leyvand, Yaron); Shabtay, D (Shabtay, Dvir); Steiner, G (Steiner, George); Yedidsion, L (Yedidsion, Liron)
 Title: Just-in-time scheduling with controllable processing times on parallel machines
 Source: JOURNAL OF COMBINATORIAL OPTIMIZATION, 19 (3): 347-368 Sp. Iss. SI APR 2010
 ISSN: 1382-6905
 DOI: 10.1007/s10878-009-9270-5

2. Otwieranie szablonu

Aby wprowadzić nowy rekord, należy uruchomić ikonę „otwórz szablon”:

Szablon wprowadzanego rekordu w bazie prac cytujących TUR05

3. Wypełnianie pól bazy TUR05 następującymi danymi z rekordu pracy cytującej z bazy WOS:

- 001 nr DOI pracy cytującej z bazy WOS lub ciąg znaków po tytule źródła pracy cytującej
 040 podpole „a” – inicjały osoby sporządzającej rekord
 100 nazwiska autorów pracy cytującej – Author(s)
 245 tytuł pracy cytującej – Title
 773 źródło pracy cytującej – Source
 LKR podpole „b” – nr systemowy pracy cytowanej zaczerpnięty z bazy TUR02

Rekord pracy cytującej z bazy WOS

Author(s): Leyvand, Y (Leyvand, Yaron); Shabtay, D (Shabtay, Dvir); Steiner, G (Steiner, George); Yedidsion, L (Yedidsion, Liron)
 Title: Just-in-time scheduling with controllable processing times on parallel machines
 Source: JOURNAL OF COMBINATORIAL OPTIMIZATION, 19 (3): 347-368 Sp. Iss. SI APR 2010
 ISSN: 1382-6905
 DOI: 10.1007/s10878-009-9270-5

Struktura rekordu TUR05

Etykieta	LDR	---	^^^^nas^^22^^^^^^i^4500
Numer kontroli	001	---	Numer DOI pracy cytującej lub ciąg znaków po tytule źródła pracy cytującej
Dane kodowane	008	---	110224130608.0
Źr. katal.	040	-a-	WR 16/inicjały osoby sporządzającej rekord
		-d-	WR 16/
HG osobowe	100	1-a-	nazwiska autorów pracy cytującej-Author(s)
Tytuł i ozn.od	245	00-a-	tytuł pracy cytującej- Title
Cytata wydaw.	773	0-t-	źródło pracy cytującej- Source
Rodzaj pracy	ROD	-a-	A
Rok cytowania	RCY	-a-	2010
Powiązanie	LKR	-a-	PAR
		-b-	nr systemowy pracy cytowanej zaczerpnięty z bazy TUR02
		-i-	TUR02
		-f-	762

Wypełniony rekord w bazie TUR05

LDR	---	^^^^nas^^22^^^^^^i^4500
001	---	10.1007/s10878-009-9270-5
005	---	20110224130608.0
008	---	110224130608.0
040	-a-	WR 16/DK
	-d-	WR 16/
100	1-a-	Leyvand, Y (Leyvand, Yaron); Shabtay, D (Shabtay, Dvir); Steiner, G (Steiner, George); Yedidsion, L (Yedidsion, Liron)
245	00-a-	Just-in-time scheduling with controllable processing times on parallel machines
773	0-t-	JOURNAL OF COMBINATORIAL OPTIMIZATION, 19 (3): 347-368 Sp. Iss. SI APR 2010
ROD	-a-	A
RCY	-a-	2010
LKR	-a-	PAR
	-b-	000111408
	-i-	TUR02
	-m-	Just-in-time scheduling with controllable processing times on parallel machines

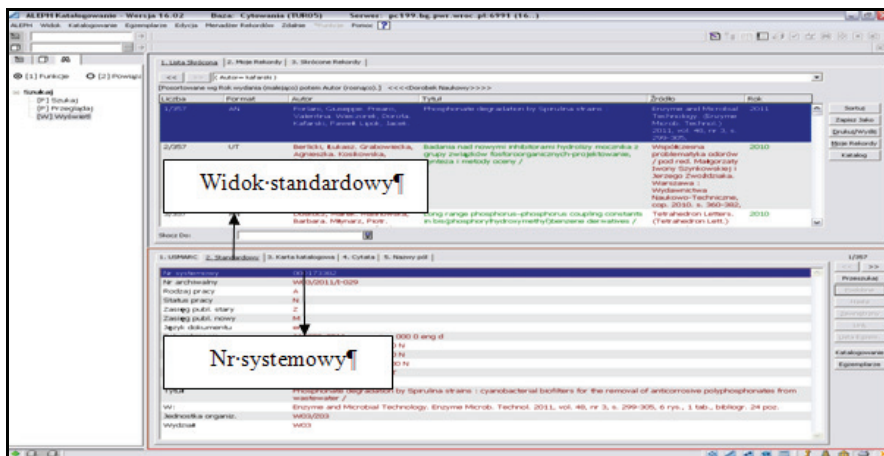
UWAGA: Jeżeli praca cytująca nie posiada nr DOI, do pola 001 kopiujemy ciąg znaków po tytule źródła w polu 773; w powyższym przykładzie jest to: 19 (3): 347–368 Sp. Iss. SI APR 2010.

Zawartość pola 001 w bazie TUR05 pełni funkcję unikalnego identyfikatora rekordu.

4. Wyszukiwanie numeru systemowego pracy cytowanej w celu połączenia jej z pracą cytującą:

a) TUR02

Należy znaleźć odpowiedni rekord pracy cytowanej w bazie TUR02, korzystając z opcji „szukaj”. Po wybraniu widoku standardowego, interesujący nas numer automatycznie podświetla się na niebiesko.

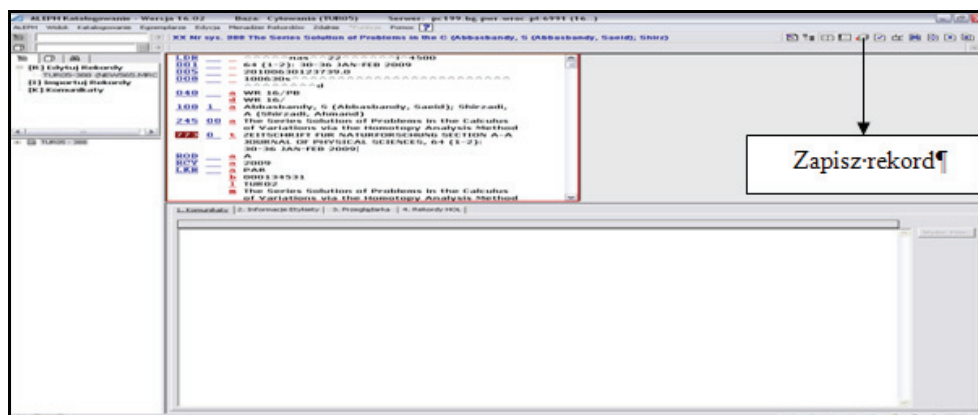
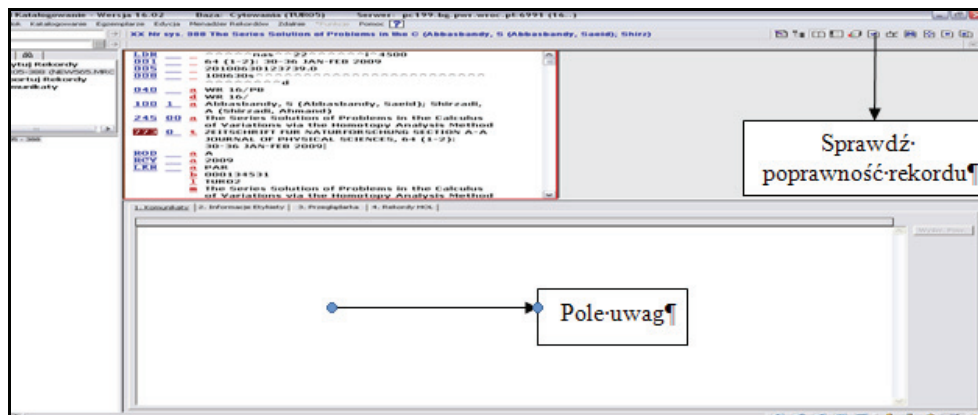
b) DONA-ALEPH

Wejście na stronę <http://aleph.bg.pwr.wroc.pl/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=TUR02> i skopiowanie nr systemowego (nie mylić z nr archiwalnym!)

5. Sprawdzanie poprawności rekordu

Po wypełnieniu rekordu należy go sprawdzić. Pole uwag pozostaje puste, jeśli rekord jest poprawny. Można wtedy zapisać go na serwerze.

6. Błędy przy wprowadzaniu rekordu

Najczęściej spotykanym komentarzem przy błędnym zapisywaniu rekordu jest: Tekst w polu 001 jest duplikatem w indeksie IND.

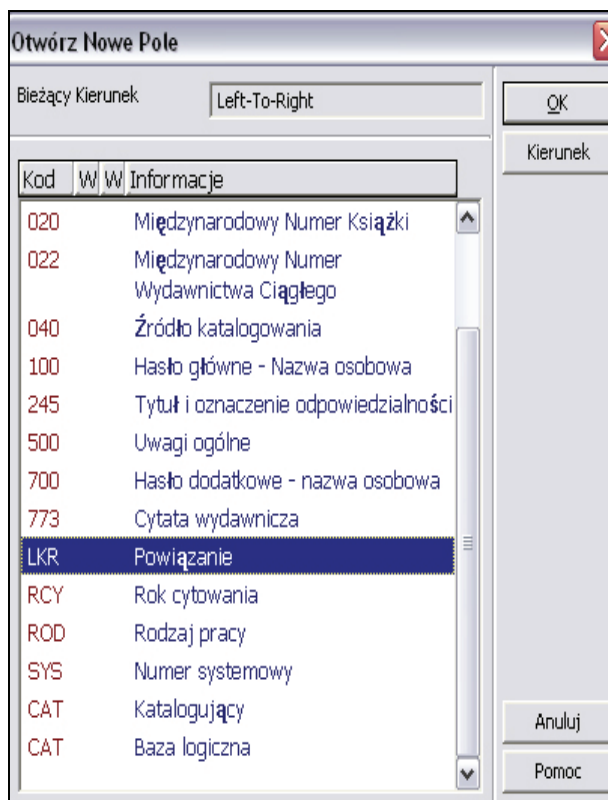
Oznacza to, że praca cytująca jest już w systemie i należy przypisać jej kolejną pracę cytowaną. Należy odnaleźć ją w bazie TUR05 i dokonać jej modyfikacji, wprowadzając numer systemowy kolejnej pracy cytowanej:

- odnalezienie pracy cytującej w bazie TUR05 (najlepiej przez nr DOI),
- edycja rekordu,

- powielenie pola LKR, gdzie wstawimy nr systemowy kolejnej pracy cytowanej,
- sprawdzenie i zapisanie edytowanego rekordu.

7. Powielanie pola LKR

a) umieszczamy kursor na dole edytowanego rekordu i wciskamy klawisz F5:

b) po pojawieniu się ekranu wyboru pola wybieramy LKR, a następnie:

- w podpolu „a” wpisujemy PAR,
- w podpolu „l” wpisujemy TUR02,
- w podpolu „b” wklejamy nr systemowy kolejnej pracy cytowanej z bazy TUR02.

8. Przeglądanie powiązanych prac w trybie edycji rekordu

Istnieje możliwość przeglądania powiązanych prac cytujących i cytowanych pod WWW. W tym celu należy umieścić kursor na dole edytowanego rekordu z bazy TUR05 i wybrać kombinację klawiszy „CTRL + O”.

Prace cytujące

Strona domowa biblioteki | Załoguj | Koniec sesji | Moje konto | Bazy | Preferencje | Komentarze

Nowości w katalogu | Indeksy | Wyszukaj | Lista wyników | Poprzednie wyszukiwania | Koszyk | Pomoc

| Dodaj do e-półki | Dodaj do koszyka | Szukaj | Zapisz/wyślij | Zapisz na serwerze | Dodaj do mojej e-półki | SFX

Pełny widok rekordu

Wybierz format: [Standardowy](#) [Karta katalogowa](#) [Cytata](#) [Nazwy etykiety](#) [Etykiety MARC](#)

Nr systemowy: 000001600

Nr kontrolny (DOI): [10.1007/s10878-009-9270-5](#)

Autor: [Levyand, Y \(Levyand, Yaron\); Shabtay, D \(Shabtay, Dvir\); Steiner, G \(Steiner, George\); Yedidson, L \(Yedidson, Liron\)](#)

Tytuł: [Just-in-time scheduling with controllable processing times on parallel machines](#)

W: [JOURNAL OF COMBINATORIAL OPTIMIZATION, 19 \(3\): 347-368 Sp. Iss. SI APR 2010](#)

Rodzaj pracy: A

Rok cytowania: 2010

Nr pracy cytowanej: 000111408, 000142252, 000095037, 000065873, 000074158, 000103407, 000110929, 000142494, 000158814, 000113394, 000151637, 000151635

Powiązanie z: [Kliknij, aby obejrzeć prace](#)

Powiązanie z: [Kliknij, aby obejrzeć prace](#)

Powiązanie z: [Kliknij, aby obejrzeć prace](#)

Powiązanie z: [Kliknij, aby obejrzeć prace](#)

Powiązanie z: [Kliknij, aby obejrzeć prace](#)

Powiązanie z: [Kliknij, aby obejrzeć prace](#)

Powiązanie z: [Kliknij, aby obejrzeć prace](#)

Opis-pracy-cytującej

Powiązane-z-nią-prace-cytowane

RAPORTY, STATYSTYKI, WYKAZY

Dostęp do modułu raportów mają uprawnione osoby, a logowanie się jest możliwe po podaniu indywidualnej nazwy użytkownika i hasła. Na użytek modułu cytowań zaprojektowano szereg raportów kontrolnych, statystyk oraz generowanych automatycznie zestawień wchodzących w skład corocznego wydawnictwa *Analiza cytowań prac naukowych pracowników PWr za rok...*

Wydawnictwo – raport roczny

Moduł cytowań pozwala automatycznie generować zbiorczy, blisko stustronicowy raport – wydawnictwo *Analiza cytowań prac naukowych pracowników PWr za rok...* Do 2010 roku wszelkie wyliczenia wykonywano nieautomatycznie z użyciem takich narzędzi, jak Excel i Word.

Wszystkie zestawienia zawarte w rocznym raporcie można podzielić na trzy grupy:

1) informacje liczbowe o cytowaniach Uczelni, poszczególnych wydziałów oraz ich jednostek w ostatnich pięciu latach wraz z wykazami imiennymi za ostatni rok,

2) analiza prac cytowanych (rodzaje prac cytowanych wraz z liczbą cytowań, listy tytułów cytowanych czasopism uzupełnionych o IF),

3) zestawienia rankingowe w skali całej Uczelni (wykaz najczęściej cytowanych autorów w danym roku, wykaz najczęściej cytowanych publikacji w danym roku).

Przykładowe zestawienia z raportu rocznego 2010

W03 - Wydział Chemiczny Analiza prac cytowanych							
	Artykuły	Książki	Referaty	Prace dr./hab.	Patenty	Inne prace	Ogółem
L. prac	1266	24	18	6	2	3	1319
L. cytowań	3023	42	20	7	2	3	3097

W03 - Wydział Chemiczny Czasopisma cytowane w roku 2010 w podziale na lata wydania				
	2010 - 2006	2005 - 2000	1999 - 1990	1989 -
L. tytułów	443	417	280	124
L. cytowań	1098	1079	609	179

Statystyki dla jednostek, wydziałów, osób i całej uczelni

Punktem wyjścia do wygenerowania statystyk jest interaktywny wykaz jednostek organizacyjnych Politechniki, dla których wykonywane są cytowania

SYSTEM DONA - ALEPH
Podsystem CYTOWANIA

Wykaz jednostek organizacyjnych PWr

[Odśwież - wykaz jednostek](#)

Lp	Kod jednostki	Nazwa jednostki PWr	Historia	Dane statystyczne
1	W01/I01	Instytut Architektury i Urbanistyki	Pokaż!	Aktualne
2	W01/I12	Instytut Historii Architektury, Sztuki i Techniki	Pokaż!	Brak danych
3	W01/R01	Katedra Planowania Przestrzennego	Pokaż!	Brak danych
4	W01/Z01	Wydziałowy Zakład Konserwacji i Rewaloryzacji Architektury	Pokaż!	Brak danych
5	W01/Z02	Wydziałowy Zakład Konstrukcji i Budownictwa Ogólnego	Pokaż!	Aktualne
6	W01/Z06	Wydział	Pokaż!	Brak danych
7	W01/Z07	Wydział	Pokaż!	Brak danych
8	W01/Z08	Wydziałowy Zakład Rysunku, Malarstwa i Rzeźby	Pokaż!	Brak danych
9	W01/Z09	Wydziałowy Zakład Urbanistyki	Pokaż!	Brak danych
10	W02/I02	Instytut Budownictwa	Pokaż!	Aktualne
11	W02/I10	Instytut Geotechniki i Hydrotechniki	Pokaż!	Aktualne
12	W02/I14	Instytut Inżynierii Lądowej	Pokaż!	Aktualne
13	W03/I26	Instytut Technologii Nieorganicznej i Nawozów Mineralnych	Pokaż!	Aktualne

Pokaż historię cytowań instytutu I-10 Wydziału W2

Historia cytowań jednostki W02/I10

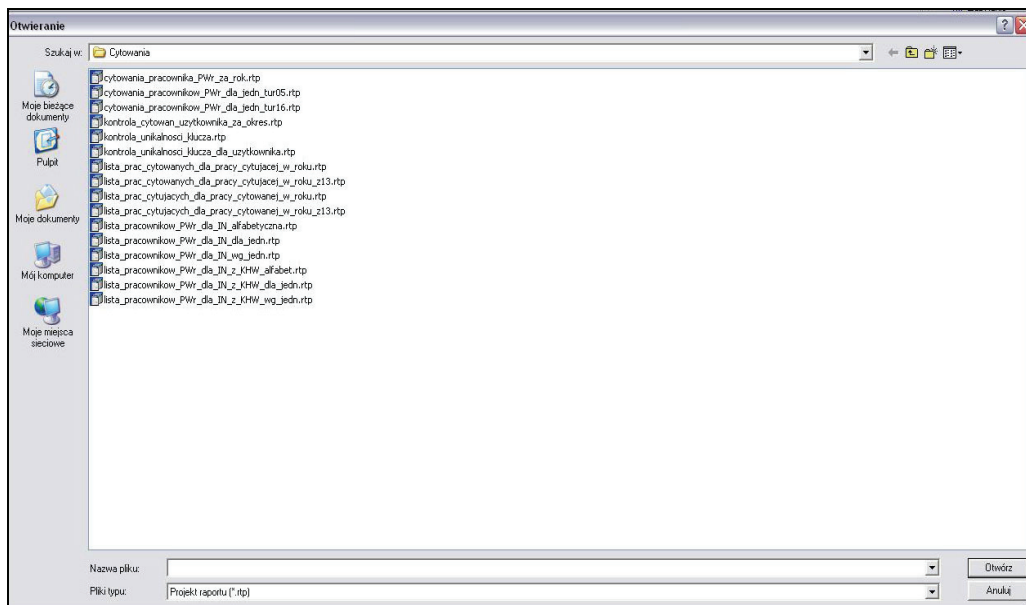
Lp.	Wydział	Jedn. Org.	Rok	Liczba pracowników	Liczba pracowników cytowanych	Liczba cytowań jednostki
1	W02	W02/I10	2005	40	8	10
2	W02	W02/I10	2006	39	10	21
3	W02	W02/I10	2007	38	6	21
4	W02	W02/I10	2008	37	5	15
5	W02	W02/I10	2009	36	10	18
6	W02	W02/I10	2010	35	8	19

Jednostka
  Wydział
  PWr

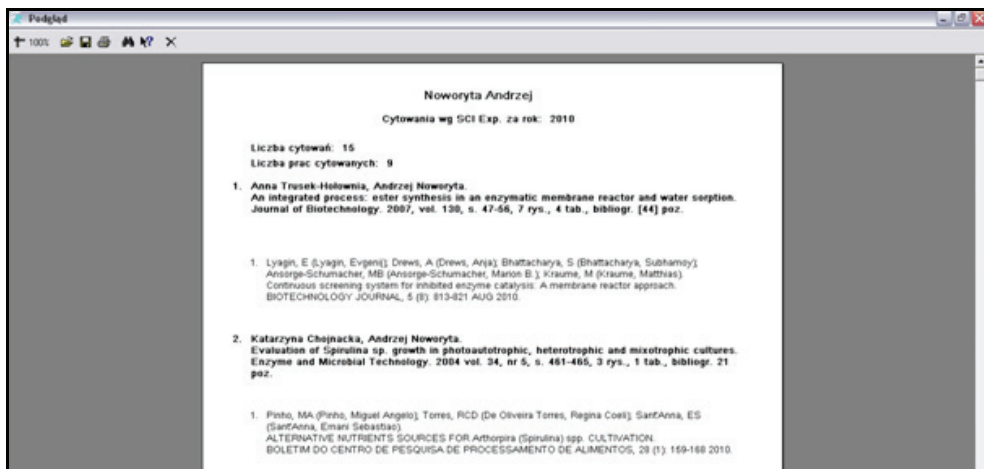
Po zaznaczeniu przycisku Wydział i PWr można otrzymać w podobnym formacie historię cytowań wydziału, do którego należy jednostka oraz historię cytowań całej Uczelni.

Raporty z systemu ALEPH

Z folderu cytowania wybieramy interesujący nas raport, klikając na jego nazwę

Przykłady raportów
Cytowania pracownika PWr za rok (2010)

Cytowania pracowników jednostki za rok (2010)

Wrocław, 2011-05-18

Cytowania pracowników jednostki W02 PWr za rok 2010

Układ alfabetyczny Status pracownika = "A" i "C"

Lp.	Autor	Numer ewidencyjny	Liczba prac cytowanych	Liczba cytowań
1	Bednarz, Lukasz J.	436960	1	1
2	Biegus, Antoni	003407	1	1
3	Biszczak, Jan	002936	1	1
4	Bryk, Danuta	108079	1	1
5	Brząkała, Włodzisław	148430	2	3
6	Głusz, Wojciech	148282	3	4
7	Orzelski, Tomasz	435840	1	1
8	Hawryszów, Paweł J.	445340	1	1
9	Heducki, Zdzisław	144791	1	1
10	Hutala, Eugeniusz	120098	1	1
11	Hola, Bożena	095015	3	6
12	Hola, Jerzy	095026	2	3

Kontrola unikalności klucza w rekordzie pracy cytującej

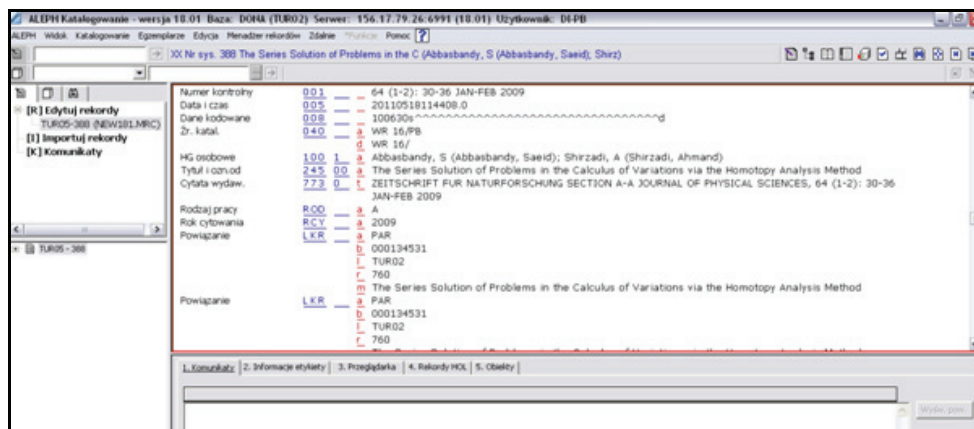
2011-05-18

Lista rekordów z nieunikalnym kluczem (nr kontroli TUR05 + nr systemowy TUR02)

Lp.	Nr kontroli/systemowy pracy cytującej	Nr systemowy pracy cytowanej	Identyfikator użytkownika
1.	64 (1-2) 30-26 JAN-FEB 2009 (000000388)	000134531	PB

Informacje w raporcie pojawiają się, gdy do pracy cytującej przypiszemy dwa razy tę samą pracę cytowaną. Dla ułatwienia otrzymujemy też inicjały osoby, która stworzyła rekord.

W błędnym rekordzie w polu LKR (podpole „b”), pojawił się dwa razy ten sam numer pracy cytowanej (000134531)

PODSUMOWANIE

Zaprojektowana podbaza cytowań – TUR05 daje możliwość rejestrowania prac cytujących z Web of Science i powiązania ich numerami rekordów prac cytowanych z modułu bibliograficznego bazy DONA (TUR02). Zastosowanie odpowiednich algorytmów wydatnie skraca czas potrzebny na generowanie zestawień, statystyk oraz raportów, a także zapewnia prawidłowe obliczenia cytowań związane z współautorstwem prac w ramach tych samych bądź różnych jednostek uczelni. Stworzenie bazy prac cytujących zaowocuje także w najbliższym czasie rozszerzeniem formularza wyszukiwawczego bazy DONA o informacje związane z cytowaniami.

CZĘŚĆ II
BIBLIOTEKA W UCZELNI
I W REGIONIE

Jarosław Gajda
Biblioteka Politechniki Lubelskiej

WYDAWNICTWO W BIBLIOTECE – BIBLIOTEKA CYFROWA W WYDAWNICTWIE? OŚRODEK DO SPRAW WYDAWNICTW I BIBLIOTEKI CYFROWEJ POLITECHNIKI LUBELSKIEJ

W wyniku zmian organizacyjnych, które nastąpiły w 2010 r. na Politechnice Lubelskiej, działalność wydawnicza dotycząca książek naukowych i dydaktycznych została zlokalizowana w strukturze Biblioteki. W artykule przedstawiono oryginalną koncepcję funkcjonowania Ośrodka ds. Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej. Model wydawniczy dla niskonakładowych publikacji opiera się na jednoczesnym publikowaniu książek oraz ich wersji cyfrowych w Internecie. Kluczowe dla rozpowszechniania publikacji są egzemplarze książek rozsyłane do bibliotek technicznych szkół wyższych oraz wersje elektroniczne znajdujące się w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej, dostępne bez jakichkolwiek ograniczeń, na zasadach pełnego dostępu.

WSTĘP

Trwająca od kilku lat w środowisku akademickim dyskusja na temat konieczności publikacji w sieci wyników badań prowadzonych za publiczne pieniądze [1] zaczyna przynosić wymierne efekty. Jednym z najbardziej spektakularnych jest rozpoczęcie prac legislacyjnych nad ustawą, która nałoży obowiązek otwartego publikowania wyników badań w sieci [9]. Należy pamiętać jednak, że ostatnie lata to okres, w którym otwarte publikowanie w polskim środowisku akademickim podlegało rozwojowi. Powstające nowe biblioteki cyfrowe, repozytoria oraz dobre praktyki wypracowane przez bibliotekarzy i informatyków mozolnie budują nowy wirtualny świat bibliotek.

Bardzo interesującym przykładem, jak wiele można zdziałać w szkole wyższej, jest udostępnienie w sieci od 1 marca 2011 r. bez żadnych ograniczeń pełnych tekstów artykułów naukowych z czasopism wydawanych przez Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie [8].

Wraz z publikacjami naukowymi bezpłatnym i otwartym dostępem powinny zostać objęte podręczniki. Deklaracja Kapsztadzka wzywa do budowania otwartych zasobów edukacyjnych oraz apeluje do organów władzy, dyrekcji szkół i uniwersytetów, aby nadały otwartej edukacji najwyższy priorytet [2]. Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich IFLA w deklaracji *IFLA statement on open access – clarifying IFLA's position and strategy* głosi, że powszechny i równy dostęp do informacji ma zasadnicze znaczenie dla rozwoju społecznego, kulturalnego i gospodarczego [6].

W polskich bibliotekach cyfrowych przeważają obecnie dokumenty z tzw. domeny publicznej, które:

- nigdy nie były objęte ochroną prawnoautorską (dzieła dawnych mistrzów),
- nie są chronione na mocy wyraźnych zapisów ustawowych (materiały i dokumenty rządowe),
- ich okres ochrony prawnoautorskiej dobiegł końca (w Polsce 70 lat od śmierci autora).

Druga grupa publikacji to dokumenty współczesne objęte ochroną prawnoautorską. Mogą one znaleźć się w bibliotekach cyfrowych w wyniku stosownej zgody twórców dzieła.

Przestrzeń szkoły wyższej jest niezwykle interesującym polem do otwartego publikowania. Według art. 14 ust. o prawie autorskim z 4 lutego 1994 r. instytucja naukowa, która jest pracodawcą twórcy, ma pierwszeństwo opublikowania utworu naukowego pracownika. Dotyczy to dzieła stanowiącego rezultat naukowego procesu poznawczego, będącego utworem, który pracownik stworzył w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy. Pracodawca ma prawo opublikowania utworu (zwielokrotnienia utworu i udostępnienia egzemplarzy utworu publicznie (art. 6 pkt 1 ust. o pr. aut.)) także w bibliotece cyfrowej uczelni. Biblioteka cyfrowa to, w rozumieniu obecnie obowiązujących przepisów, biblioteka, ale o szczególnym charakterze. Przepisy tego aktu normatywnego nie wyróżniają jej z grona bibliotek, o których stanowi ustawa o bibliotekach. Nie ma także odmiennych przepisów w tej sprawie w ustawie o prawie autorskim (m.in. w art. 28 ust. o pr. aut.) [5].

Istniejące przepisy pozwalają więc na to, aby przy dobrej woli władz uczelni oraz harmonijnej współpracy twórców, wydawnictw uczelnianych i bibliotek publikować w bibliotekach cyfrowych współczesne monografie, podręczniki i materiały dydaktyczne i konferencyjne. Praktyka pokazuje, że w akademickich bibliotekach cyfrowych brakuje współczesnych publikacji naukowych [4]. Zasoby bibliotek cyfrowych obejmujące pozycje wydane po 1990 r. stanowią około 10% zbiorów [7].

Wiodącą rolę w otwartym publikowaniu dokumentów współczesnych (licencjonowanych) pełnią biblioteki cyfrowe uczelni technicznych. W ich zbiorach mamy do czynienia z opracowaniami monograficznymi prezentującymi wyniki badań oraz podręcznikami. Specyfika studiów technicznych powoduje duże zapotrzebowanie wśród studentów na podręczniki, skrypty i inne materiały dydaktyczne. Zbiory współczesne

w bibliotekach cyfrowych uczelni technicznych stanowią do 35% zbiorów i proporcje te są korzystniejsze niż w innych bibliotekach [7].

Oryginalne rozwiązanie organizacyjne, jakie w 2010 r. wprowadzono na Politechnice Lubelskiej, polegające na połączeniu działalności wydawniczej i biblioteki cyfrowej w ramach Ośrodka ds. Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej dowodzi, że w ramach istniejących rozwiązań prawnych jest możliwe otwarte publikowanie najnowszych książek w bibliotece cyfrowej szkoły wyższej. Publikowanie to spełnia oczekiwania zarówno pracowników naukowych, jak i studentów.

BIBLIOTEKA CYFROWA POLITECHNIKI LUBELSKIEJ

Od początku swojego istnienia¹ Biblioteka Cyfrowa Politechniki Lubelskiej tworzyła zasób oparty na uczelnianych publikacjach naukowych i dydaktycznych. Zbiory biblioteki cyfrowej tworzą następujące kolekcje:

- Czasopisma,
- Historia nauki i techniki,
- Historia Politechniki,
- Konferencje,
- Podręczniki,
- Pomoce dydaktyczne,
- Publikacje naukowe,
- Rozprawy doktorskie.

Główne działania polegały na typowaniu najbardziej wartościowych, niezbędnych studentom pozycji oraz uzyskaniu zgody ich twórców na umieszczenie w bibliotece cyfrowej. Prowadzono równocześnie rozległą akcję promocyjną biblioteki cyfrowej wśród pracowników naukowych i studentów. Wskazywano, że dla niskonakładowych publikacji naukowych i dydaktycznych najbardziej efektywne jest opublikowanie książki oraz jej wersji elektronicznej w bibliotece cyfrowej [3].

Podstawą działania i uzyskiwania publikacji był osobisty kontakt oraz bezpośrednie rozmowy z twórcami. W efekcie tych działań odsetek publikacji współczesnych w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej wynosi około 90%² i jest jednym z najwyższych w Polsce.

W ramach prac nad tworzeniem zasobów biblioteki cyfrowej przedstawiono władzom uczelni następujące propozycje:

---

¹Biblioteka Politechniki Lubelskiej rozpoczęła działalność w lutym 2008 r., wcześniej od lipca 2007 r. istniała jako kolekcja w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Warszawskiej.

²Stan na 31 stycznia 2011 r..

- digitalizację najważniejszych publikacji naukowych i dydaktycznych,
- program aktywizacji twórców podręczników, zagwarantowanie środków na druk książek,
- wydawanie wszystkich nowych publikacji jednocześnie w wersji papierowej oraz elektronicznej,
- digitalizację prac doktorskich obronionych na Politechnice Lubelskiej.

Pierwszym kompleksowym rozwiązaniem dotyczącym publikowania elektronicznego było Zarządzenie nr R-10/2010 Rektora Politechniki Lubelskiej z dn. 11 marca 2010 r. w sprawie gromadzenia, opracowania i udostępniania przez Bibliotekę Politechniki Lubelskiej rozpraw doktorskich obronionych na Politechnice Lubelskiej. Zobowiązuje ono wszystkich doktorantów do umieszczenia w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej tekstu rozprawy doktorskiej [10].

OŚRODEK DO SPRAW WYDAWNICTW I BIBLIOTEKI CYFROWEJ

Zmiany znaczące dla Biblioteki Politechniki Lubelskiej nastąpiły na początku lipca 2010 r. Decyzją władz uczelni zostało rozwiązane Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej. Działalność wydawniczą podzielono między różne jednostki uczelni. Zadania organizacyjne i techniczne związane z wydawaniem publikacji naukowych i dydaktycznych powierzono Bibliotece [11]. Planowany termin rozpoczęcia działalności wydawniczej ustalono na początek nowego roku akademickiego. Jednocześnie Biblioteka otrzymała zadanie kompleksowego przygotowania koncepcji oraz szczegółowych rozwiązań dla tej działalności.

Najważniejsze strategiczne decyzje, jakie podjęto na początku prac nad szczegółowymi rozwiązaniami, to:

1. Rezygnacja z przejęcia aktywów i pasywów oraz pracowników Wydawnictwa Politechniki Lubelskiej.
2. Ścisłe połączenie wydawania książek z ich jednoczesnym publikowaniem w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej.
3. Powstanie w Bibliotece na prawach oddziału Ośrodka ds. Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej.

Między 1 lipca 2010 r. a 1 października 2010 r. przygotowano w Bibliotece Politechniki Lubelskiej projekty wszystkich dokumentów niezbędnych do prowadzenia działalności. Należały do nich:

1. Zakres obowiązków Ośrodka ds. Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej.
2. Zasady publikowania przez Politechnikę Lubelską. Dokument kompleksowo reguluje podstawowe zasady publikowania monografii, podręczników i materiałów konferencyjnych zgłoszonych do planu wydawniczego, określa źródła finansowania

oraz określa obowiązki twórców. Zasady publikowania jednoznacznie wskazują na jednoczesne wydawanie książki i jej elektronicznej wersji w bibliotece cyfrowej oraz ustalają zasady dystrybucji dzieła.

3. Zasady funkcjonowania Rady Wydawniczej Politechniki Lubelskiej. Rada Wydawnicza jest powoływana zarządzeniem rektora [13] i jest organem doradczym i opiniodawczym w zakresie działalności wydawniczej Uczelni. Do zadań Rady należy w szczególności:

- wytyczanie kierunków polityki wydawniczej Uczelni,
- opiniowanie rocznego planu wydawniczego na podstawie wniosków i propozycji autorów lub jednostek organizacyjnych Uczelni,
- zatwierdzanie procedury wydawniczej, zasad finansowania i dystrybucji wydawnictw,
- opiniowanie rocznego sprawozdania z działalności wydawniczej Uczelni,
- inicjowanie działań zmierzających do rozwoju działalności wydawniczej Politechniki Lubelskiej.

W skład Rady Wydawniczej, której przewodniczącym jest prorektor ds. Nauki, wchodzi przedstawiciele każdego wydziału, dyrektor biblioteki, przedstawiciel Samorządu Studenckiego, przedstawiciel Samorządu Doktorantów oraz kierownik Ośrodka ds. Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej jako sekretarz Rady.

4. Nowe wzory umów wydawniczych, według których twórcy przekazują wydawcy (Politechniki Lubelskiej) stosowne prawa do zwielokrotnienia utworu i udostępnienia go publicznie na wszystkich istniejących polach eksploatacji (także w bibliotece cyfrowej).

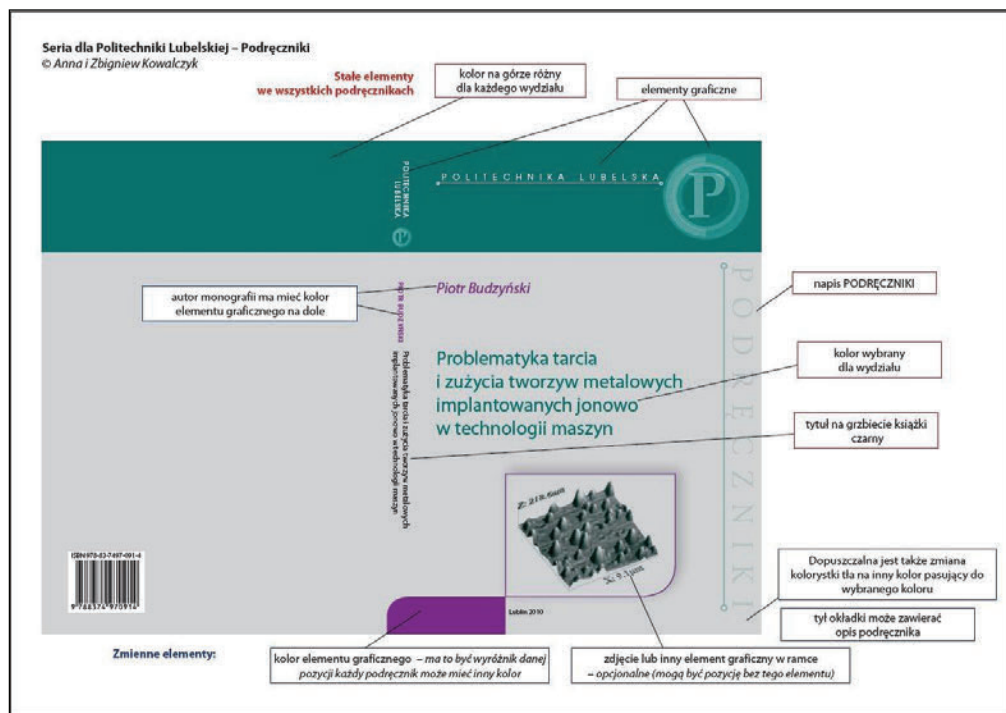
5. Wytyczne dla autorów, które regulują zasady typograficzne materiałów przygotowywanych do druku.

6. Projekt nowej szaty graficznej dla monografii, podręczników oraz materiałów konferencyjnych (il. 1).

Przedstawione władzom uczelni rozwiązania zostały zaakceptowane i decyzją rektora rozpoczął działalność Ośrodek do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej na podstawie Zarządzenia Nr R-45/2010 Rektora Politechniki Lubelskiej z dn. 1 października 2010 r. w sprawie wprowadzenia Regulaminu organizacyjnego Biblioteki Politechniki Lubelskiej [12].

8 listopada 2010 r. Rektor powołał Radę Wydawniczą Politechniki Lubelskiej. Na pierwszym spotkaniu rozpoczęła ona prace nad przygotowaniem planu wydawniczego na 2011 r. Jednocześnie Rada podjęła najważniejsze decyzje dotyczące wysokości nakładów monografii i podręczników oraz finansowania podręczników akademickich. Rada Wydawnicza rekomendowała, aby podstawowe nakłady książek wynosiły:

- monografie – maksymalny nakład do 100 egz.,
- podręczniki – pierwszy nakład (sygnalny) 100 egz. i dodruki zależne od popytu.

Il. 1. Projekt okładki podręcznika

Ustalono także zasady dystrybucji, rozpowszechniania i podziału nakładów dla różnych kategorii książek:

- monografie – cały nakład dzielony jest według ustalonego algorytmu pomiędzy bibliotekę oraz autora i jego jednostkę organizacyjną. Egzemplarze biblioteki są przeznaczone do rozpowszechniania bibliotecznego (egzemplarze obowiązkowe i wymiana międzybiblioteczna),

- podręczniki – nakład po odjęciu egzemplarzy autorskich i egzemplarzy do rozpowszechniania bibliotecznego jest przeznaczony do sprzedaży.

Przyjęto zasadę, że w ramach rozpowszechniania bibliotecznego oprócz egzemplarzy obowiązkowych po jednym egzemplarzu każdej publikacji będzie wysyłane do wszystkich politechnik.

ORGANIZACJA PRACY OŚRODKA

Ośrodek ds. Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej organizuje cały proces wydawniczy od przyjęcia materiału do druku do odbioru książki z drukarni:

1. Redakcja książki jest oparta na pracy własnej autora bądź na zleceniach zewnętrznych (skład, łamanie, korekta, itp).
2. Korekta typograficzna książki jest wykonywana przez pracownika Ośrodka.
3. W Ośrodku przygotowywany jest projekt okładki oraz pierwsze cztery strony tytułowe.
4. Ośrodek wraz z Biurem Zamówień Publicznych organizuje przetarg na druk książek.
5. Ośrodek kontroluje proces druku oraz odbiór jakościowy.
6. Ośrodek organizuje podział i dystrybucję nakładu.

Fundamentalnym elementem rozpowszechniania bibliotecznego jest umieszczenie elektronicznej wersji książki w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej. Wszystkie książki są dostępne na zasadzie pełnego i nieograniczonego dostępu Open Access.

Ośrodek do spraw Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej kompleksowo kataloguje książkę i dokument elektroniczny według ustalonego schematu:

1. Wprowadzenie metadanych publikacji do biblioteki cyfrowej.
2. Opublikowanie dokumentu w bibliotece cyfrowej.
3. Opis bibliograficzny książki w centralnym Katalogu NUKAT (wraz z wypełnionym odpowiednim polem, w którym znajduje się adres URL do wersji elektronicznej w bibliotece cyfrowej).
4. Kopiowanie opisu bibliograficznego z NUKAT do katalogu biblioteki.

Rozwiązanie takie powoduje, że do Oddziału Gromadzenia i Opracowania Zbiorów Politechniki Lubelskiej trafiają książki już opracowane, podobnie jak do bibliotek współpracujących z NUKAT, do których są wysyłane egzemplarze na wymianę.

Do katalogów wszystkich bibliotek, które kopiują opisy bibliograficzne z NUKAT, wraz z metadanymi trafia hiperłącze. Dzięki temu wszyscy użytkownicy z poziomu katalogu lokalnego biblioteki mają bezpośredni dostęp do pełnego tekstu w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej.

W ramach rozpowszechniania bibliotecznego książek Ośrodek prowadzi wymianę międzybiblioteczną, organizując wysyłkę egzemplarzy do bibliotek technicznych oraz egzemplarzy obowiązkowych.

ZAKOŃCZENIE

W okresie pierwszych trzech miesięcy funkcjonowania Ośrodka do spraw Wydawnictw i Biblioteki Politechniki Lubelskiej (01.10–31.12.2010) opublikowano 16 książek. Pełne teksty tych publikacji znajdują się w Bibliotece Cyfrowej Politechniki Lubelskiej.

Do planu wydawniczego Politechniki Lubelskiej na 2011 r. autorzy zgłosili 71 książek, w tym 41 monografii, 27 podręczników i materiały z 3 konferencji. Należy

do tego dodać jeszcze nieznaną liczbę publikacji poza planem wydawniczym, które pojawiają się podczas roku akademickiego.

Rada Wydawnicza postanowiła, że ze specjalnego funduszu celowego zostanie sfinansowany druk wszystkich zgłoszonych do planu wydawniczego podręczników. Finansowanie monografii rozłożone jest na różne źródła (środki własne jednostek organizacyjnych, granty, fundusz rozwoju kadry itp.).

Rozwiązanie organizacyjne, jakie przyjęto w Politechnice Lubelskiej, pokazuje, że w ramach istniejących rozwiązań prawnych można połączyć jednoczesne publikowanie książek oraz ich elektronicznych wersji w bibliotece cyfrowej. W przypadku niskonakładowych publikacji akademickich (monografii, podręczników, materiałów konferencyjnych) połączenie wersji tradycyjnej i elektronicznej jest niezastąpione dla powszechnego dostępu do tekstu oraz efektywnego i skutecznego rozpowszechniania jego treści.

Wprowadzenie planowanych rozwiązań legislacyjnych spowoduje zapewne, że w bibliotekach cyfrowych szkół wyższych będzie się pojawiać coraz więcej najnowszych publikacji naukowych i dydaktycznych. Można także oczekiwać, że w przyszłości publikowanie książek w wersji tradycyjnej (drukowanych) i elektronicznej (Open Access) będzie standardem obowiązującym na wszystkich uczelniach w kraju.

LITERATURA

- [1] Bendyk E., *Nauka polska – płacz nad trumną*, Polityka, 2008, nr 14, 32–37.
- [2] *Cape Town Open Education Declaration: Polish Translation* [online], [dostęp 20.04.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.capetowndeclaration.org/translations/polish-translation>>.
- [3] Gajda J., *Publikacja lokalna czy globalna? – wokół jednego przypadku*, [w:] *Przestrzeń informacyjna książki*, J. Konieczna, S. Kurek-Kokocińska, H. Tadeusiewicz (red.), Wydawnictwo Biblioteka, Łódź, 2009, 123.
- [4] Hollender H., *Strategia rozwoju bibliotek cyfrowych z uwzględnieniem zasad współpracy przy ich tworzeniu*, [w:] *Praktyczne doświadczenia w zarządzaniu dostępem do bibliotek cyfrowych*, XII edycja konferencji z cyklu Digitalizacja Zasobów Informacyjnych, 17.01.2008 r., Warszawa, Centrum Promocji Informatyki, 2008, 156.
- [5] Howorka B., *Prawa autorskie pracownika szkoły wyższej*, Forum Akademickie, 2009, nr 3, 21–23.
- [6] *IFLA Statement on open access – clarifying IFLA's position and strategy* [online], [dostęp 20.04.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/files/hq/news/documents/ifla-statement-on-open-access.pdf>>.
- [7] Skubała E., Kazan A., *Polskie biblioteki cyfrowe na platformie dLibra – zasób w kontekście tworzenia nowoczesnych kolekcji źródeł informacji dla nauk technicznych*, [w:] *Informacja dla nauki a świat zasobów cyfrowych*, H. Ganińska (red.), Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, Poznań, 2008, 22–33.
- [8] *Uwolnione czasopisma AGH*, [w:] *Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie* [online], [dostęp 20.04.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://agh.edu.pl/pl/aktualnosci/aktualnosci.html,i1104,0,vw,2194>>.
- [9] *Wyniki badań naukowych mają być dostępne za darmo w sieci*, [w:] *Nauka w Polsce* [online], [dostęp 20.04.2011]. Dostępny w World Wide Web:

- <http://www.naukawpolsce.pap.pl/palio/html.run?_Instance=cms_naukapl.pap.pl&_PageID=1&s=szabl原因.depesza&dz=szabl原因.depesza&dep=380149&data=&lang=PL&_CheckSum=-1645798298>.
- [10] Zarządzenie Nr R-10/2010 Rektora Politechniki Lubelskiej z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie gromadzenia, opracowania i udostępniania przez Bibliotekę Politechniki Lubelskiej rozpraw doktorskich broniących na Politechnice Lubelskiej [online], [dostęp 2.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pollub.pl/files/4/news/files/772_Zarzadzenie,Nr,R-10-2010.pdf>.
- [11] Zarządzenie Nr R-34/2010 Rektora Politechniki Lubelskiej z dnia 1 lipca 2010 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Politechnice Lubelskiej [online], [dostęp 2.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pollub.pl/files/4/news/files/746_Zarzadzenie,Nr,R-34-2010.pdf>.
- [12] Zarządzenie Nr R-45/2010 Rektora Politechniki Lubelskiej z dnia 1 października 2010 r. w sprawie wprowadzenia Regulaminu organizacyjnego Biblioteki Politechniki Lubelskiej [online], [dostęp 2.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pollub.pl/files/4/news/files/734_Zarzadzenie,Nr,R-45-2010.pdf>.
- [13] Zarządzenie Nr R-56/2010 Rektora Politechniki Lubelskiej z dnia 8 listopada 2010 r. w sprawie powołania Rady Wydawniczej Politechniki Lubelskiej [online], [dostęp 2.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pollub.pl/files/4/news/files/1568_Zarzadzenie,Nr,R-56-2010.pdf>.

A PUBLISHING HOUSE IN A LIBRARY – A DIGITAL LIBRARY IN A PUBLISHING HOUSE?
THE CENTRE FOR PUBLISHING AND DIGITAL LIBRARY
OF LUBLIN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

As a result of organizational changes that occurred in 2010 at the Technical University of Lublin, the activity concerning the publication of research and teaching materials was located in the structure of the Library. The paper presents an original concept of functioning of the Center for Publishing and the Digital Library of the Lublin University of Technology. The small-circulation publishing model is based on the simultaneous publication of books and their electronic versions on the Internet. Key factors for the dissemination of publications are copies of books, which are distributed to libraries of technical colleges and the electronic versions, which are located in the Lublin University of Technology Digital Library and are available without restriction, according to the principles of "Open Access".

Bożena Smentek
Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego

INNOWACYJNY SYSTEM WDROŻENIA NOWEGO PRACOWNIKA W BIBLIOTECĘ NAUKOWĄ NA PRZYKŁADZIE BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIwersytetu OPOLSKIEGO

Po podjęciu decyzji o zatrudnieniu i przedstawieniu oferty zatrudnienia powinniśmy zadbać o efektywne wdrożenie nowego pracownika do pracy w bibliotece. Od jakości tego procesu zależy, jak przyjęty pracownik wykorzysta swój potencjał na nowym stanowisku pracy i jak szybko stanie się pełnowartościowym członkiem zespołu. Karta wdrożenia, którą opracowało kierownictwo Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego, ma za zadanie ułatwić proces adaptacyjny osobie przyjętej do pracy, co powinno wpłynąć korzystnie zarówno na pozytywne postrzeganie firmy przez pracownika, jak i osiągnięcie przez niego w krótszym czasie efektywności, jaką wykazują bardziej doświadczeni współpracownicy.

WPROWADZENIE

W każdej instytucji nieustannie zachodzą zmiany różnego rodzaju. Zanikają dotychczas istniejące relacje, powstają nowe. Jest to proces zupełnie naturalny, jedni pracownicy odchodzą, inni przychodzą.

Adaptacja oznacza przystosowanie się do nowego środowiska, do nowych warunków [2]. Angielskie słowo *induction* pochodzi od łacińskiego *inductio*, które oznacza „wprowadzenie”, „pokazywanie drogi”.

System wdrożenia nowo zatrudnionej osoby staje się ważnym narzędziem kontroli zarządczej w organizacji. Z dotychczasowej praktyki wynika, że jest on wykorzystywany głównie w dużych dynamicznie rozwijających się firmach nastawionych na zysk. W organizacjach takich jak biblioteka jest to temat nowy, rzadko zgłębiany. Z czasem jednak odgrywać będzie coraz większą rolę w funkcjonowaniu polskich bibliotek. Ludzie są najcenniejszym zasobem organizacji [5]. Nie od dziś wiadomo, że jednym z najistotniejszych czynników sprawnego funkcjonowania biblioteki jest właściwie dobrany, wykwalifikowany personel biblioteczny. Skuteczne zarządzanie bi-

blioteką w coraz większym stopniu zależeć będzie od zdolności wykorzystania potencjału zatrudnionych pracowników [1].

Warto mieć na uwadze fakt, że na nic zda się profesjonalnie przygotowana rekrutacja, jeśli nowego pracownika pozostawimy samemu sobie, bez tzw. programu wprowadzającego. Takim właśnie programem wprowadzającym jest innowacyjny system wdrożenia nowego pracownika wprowadzony od niedawna w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Opolskiego.

CEL I ISTOTA WDROŻENIA

Adaptacja oznacza wprowadzenie nowo zatrudnionego pracownika do środowiska zawodowego i społecznego w miejscu pracy. Ma ułatwić pracownikowi przyswojenie nowych ról, wynikających z jego zakresu obowiązków oraz miejsca stanowiska w strukturze organizacyjnej przedsiębiorstwa [7].

Elementem wprowadzenia do pracy powinny być celowe działania związane z przydzieleniem pracownikowi odpowiednich zadań, zgodnych z jego kwalifikacjami. Istotne jest wyeliminowanie niekorzystnych warunków pracy, poczucia niepewności i zagrożenia, które towarzyszą nowemu pracownikowi podczas pierwszych dni w pracy. Prawidłowo przeprowadzony proces adaptacji ma umożliwić pracownikowi dogłębne poznanie biblioteki, w której będzie pracował, jej strukturę, cele, zasady działania oraz funkcjonowania. Nieprzygotowane wprowadzenie nowej osoby do pracy lub brak jakichkolwiek działań w tym zakresie ze strony pracodawcy może prowadzić do wielu negatywnych skutków wpływających na mniejszą efektywność pracownika w pierwszych miesiącach zatrudnienia, mimo potencjału rozwojowego kandydata i wysokich jego kwalifikacji. Należy do nich zaliczyć między innymi:

- znaczne wydłużenie okresu osiągania pełnej efektywności pracy zawodowej,
- niski poziom motywacji do pracy,
- trudności z akceptacją stylu zarządzania,
- poczucie zawiedzenia związane z oczekiwaniami nowego kandydata,
- alienację nowego pracownika (zarówno ze strony współpracowników, jak i czytelników),
- tworzenie niewłaściwego klimatu organizacyjnego,
- przekazywanie na zewnątrz negatywnego wizerunku biblioteki – utratę wizerunku dobrego pracodawcy,
- nadmierną fluktuację personelu.

Wskutek wystąpienia opisanych zjawisk najczęściej dochodzi do rezygnacji z pracy. Konrad Schwan i Kurt G. Seipel piszą: „Jak wykazują ogólnościowe badania, pracownicy najczęściej zmieniają pracę podczas pierwszych 12 miesięcy zatrudnienia. Pokazuje to, jak ważne jest dobrze przygotowane i troskliwe wprowadzenie na stanowisko i wdrożenie do zadań w pierwszych miesiącach w przedsiębiorstwie” [4].

Warto pamiętać, że proces wprowadzenia do pracy rozpoczyna się w momencie zatrudnienia wybranej osoby. Każdy pracownik, który obejmuje nowe stanowisko w Bibliotece Uniwersytetu Opolskiego, zostaje objęty programem wprowadzającym, którego zakres określa instrukcja dotycząca procedury wdrożenia nowego pracownika w Bibliotece Głównej i bibliotekach specjalistycznych Uniwersytetu Opolskiego [3]. Proces ten pomaga nowemu pracownikowi:

- stać się skutecznym we wczesnym etapie zatrudnienia,
- zrozumieć, gdzie pracuje (poznać kulturę organizacyjną instytucji),
- wyjaśnić stawiane przed nim oczekiwania,
- poznać wartości, którymi kieruje się dyrekcja i zespół pracowników,
- zrozumieć, w jaki sposób będzie wspierany (poznać system zarządzania instytucją),
- zyskać większą satysfakcję zawodową,
- szybko zyskać pewność siebie,
- uzyskać odpowiedzi na nurtujące go pytania,
- pomóc w integracji z zespołem współpracowników, zwiększyć poczucie przynależności do danego działu czy komórki organizacyjnej,
- zmniejszyć napięcie i stres związany z podjęciem nowej pracy,
- wypełnić zobowiązania prawne.

WDROŻENIE NOWEGO PRACOWNIKA DO PRACY

Za wdrożenie nowej osoby do pracy w Bibliotece Uniwersytetu Opolskiego odpowiada jej bezpośredni przełożony lub osoba przez niego wyznaczona. Najczęściej obowiązek ten spada na kierowników danych jednostek. Główną zaletą takiej sytuacji jest fakt, że to właśnie kierownik danej jednostki ma najlepsze rozeznanie, w jakim stopniu i na czym skupić uwagę nowego pracownika – czy podstawą efektywnie wykonanej pracy będzie bardzo dobra znajomość programu komputerowego w zakresie obsługi czytelnika, czy w zakresie opracowania czasopism. Upowszechnienie informacji składających się na proces adaptacji może dokonywać się różnorodnymi metodami, takimi jak np. udostępnienie broszur o bibliotece, zapoznanie z regulaminem organizacyjnym, przydzielenie specjalnego opiekuna sprawującego opiekę nad wdrożeniem, zapoznanie się z ludźmi, z którymi nowy pracownik będzie współpracował, prezentacja filmów o bibliotekach specjalistycznych itp. Część tych metod jest wykorzystywana w przeprowadzanych przysposobieniach bibliotecznych i może być pomocna również podczas wdrażania nowej osoby do pracy. Należy podkreślić, że sposób postępowania wobec nowo zatrudnionego pracownika zależy od wielu innych czynników warunkujących skuteczność i efektywność wdrożenia. Należą do nich m.in. dotychczasowe doświadczenie zawodowe pracownika – inny tok postępowania przyjmujemy wobec pracownika mającego bogate doświadczenie zawodowe, dla którego biblioteka jest kolejnym

miejscem pracy, a inaczej postąpimy wobec pracownika, który podejmuje pracę po raz pierwszy, szczególnie wobec absolwentów. Podstawowe znaczenie mają cechy osobowe ludzi (ich zdolność przystosowawcza) oraz kwalifikacje (mniej lub bardziej dopasowane). Istotnym czynnikiem jest czas trwania adaptacji nowej osoby do pracy. Bardzo ważne jest, by czas ten nie był bardzo długi.

Wprowadzanie pracownika w organizację powinno przebiegać stopniowo i ostrożnie zarówno w sferze formalnej, jak i nieformalnej. Zła reakcja na środowisko pracy może doprowadzić do zniechęcenia pracownika, a tym samym zmniejszenia efektywności jego działań, a nawet zrezygnowania z pracy. Nie ulega wątpliwości, że proces adaptacji jest dość skomplikowany i wymaga odpowiednich kwalifikacji nie tylko od kandydata, ale i od pracodawcy. Długość i charakter procesu wprowadzania w środowisko pracy zależy od rodzaju zadań, jakie dany pracownik ma do wykonania oraz od profesjonalnego przygotowania nowo zatrudnionego. Z doświadczenia wynika, że średni czas, jakiego przeciętny pracownik potrzebuje na wdrożenie, wynosi od dwóch do trzech tygodni w zależności od przyszłego stanowiska pracy. Nie ma idealnej recepty – znormalizowany kurs wprowadzający z pewnością nikogo nie zadowoli. Dlatego bezpośredni przełożony ma kluczowe zadanie dostosowania poszczególnych elementów tego procesu do indywidualnych potrzeb nowo zatrudnionego pracownika.

Profesor Jacek Wojciechowski w książce pt.: *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach* pisze: „Prawidłowości oraz reguły organizacji nie mogą, rzecz jasna, omijać bibliotek. Jak bowiem każda praca, również funkcjonowanie bibliotek opiera się na koniecznej sprawności organizacyjnej: wymaga dobrego zorganizowania. [...] Występujące w bibliotekarstwie zasady i prawidłowości organizacji mają ścisły związek z ich zadaniami oraz merytoryczną specyfiką. [...] Dlatego – jak wszędzie – ogólne reguły organizacji trzeba przystosować do bibliotecznej specyfiki oraz do specyfiki lokalnej lub specjalistycznej” [6].

Na szybkiej i przede wszystkim skutecznej adaptacji zawodowej powinno zależeć zarówno pracodawcy, jak i osobie nowo zatrudnionej w bibliotece. Jest to element wciąż mało doceniany w praktyce kontroli zarządczej. Zakres wykorzystania metod i form może być bardzo szeroki, zaczynając od możliwości organizacyjnych, personalnych, a kończąc na utrwalonej w tej dziedzinie tradycji, występującej w danej bibliotece. Wspólne omawianie zadań oraz osiągniętych postępów przez nowych pracowników i ich bezpośrednich przełożonych pozwala maksymalnie wykorzystać możliwości, jakie niesie ze sobą cały proces adaptacyjny.

DOKUMENTACJA PROCESU WDROŻENIA

Wdrożenie pracownika w Bibliotecznię Uniwersytetu Opolskiego odbywa się zgodnie z kolejnymi etapami określonymi w dokumencie „Karta wdrożenia”. Karta ta sta-

nowi załącznik do Instrukcji Nr 3/2011 dotyczącej procedury wdrożenia nowego pracownika w Bibliotece Głównej i bibliotekach specjalistycznych Uniwersytetu Opolskiego. Sama instrukcja zawiera cztery krótkie paragrafy informujące o tym, co zostało wprowadzone, kto jest odpowiedzialny za wprowadzenie określonych zasad oraz od kiedy dane zasady obowiązują.

Karta wdrożenia zawiera dziesięć najważniejszych tematów, z którymi przełożony musi zapoznać nowo przyjętą osobę w pierwszych dniach jej pracy. Tematy są podzielone na dwie części. Za wprowadzenie pierwszej części jest odpowiedzialny kierownik lub osoba przez niego wyznaczona, natomiast za wdrożenie drugiej odpowiada bibliotekarz systemowy.

Kierownik ma za zadanie przedstawić i omówić z nową osobą następujące działania:

- ochronę danych osobowych i baz w systemach informatycznych Uniwersytetu Opolskiego,
- odpowiedzialność materialną za powierzone mienie,
- zakres obowiązków,
- regulamin organizacyjny Biblioteki Głównej UO,
- regulamin udostępniania zbiorów BG UO,
- zasadę pobierania kaucji od czytelników,
- rejestrowanie i dokumentowanie wpłat ze świadczonych usług bibliotecznych,
- instrukcję i obsługę kasy fiskalnej (dotyczy nowych pracowników działu udostępniania oraz bibliotek specjalistycznych),
- zapoznanie ze stanowiskiem pracy, zadaniami i strukturą Biblioteki Głównej oraz bibliotek specjalistycznych.

Zadaniem bibliotekarza systemowego jest praktyczne przeszkolenie nowej osoby z obsługi programu komputerowego ALEPH. Najtrudniej jest sprecyzować czas wdrożenia nowego pracownika przez bibliotekarza systemowego.

Każdy rodzaj działania na karcie wdrożenia ma datę, podpis osoby wdrażanej oraz podpis osoby pilotującej dane zadanie. Cały proces wdrożenia zamyka podpis przedstawiciela pracodawcy, podpis pracownika oraz data zakończenia całego procesu w danej jednostce organizacyjnej.

PODSUMOWANIE

Niezależnie od formalnego ujęcia informacji, jakie powinny zostać przekazane nowemu pracownikowi podczas realizacji procesu wdrożenia, powinno odbywać się to w atmosferze życzliwości, otwartości i służenia radą ze strony współpracowników i kierownictwa, zwłaszcza gdy pojawią się jakiegokolwiek wątpliwości lub problemy. Tylko wówczas cały proces adaptacji może przynieść w pełni zamierzone rezultaty.

Proces adaptacyjny związany z podjęciem nowej pracy powinien być stałym elementem szeroko rozumianej kontroli zarządczej, powinien być przygotowany pod kątem istniejących w bibliotece stanowisk pracy z uwzględnieniem ich specyfiki. Po doświadczeniu zdobytym w czasie trwania wdrożenia nowy pracownik ma o wiele szerszy obraz pracy w bibliotece czy też w konkretnym dziale, zarówno w sferze poznawczej, jak i sferze umiejętności.

LITERATURA

- [1] Dąbrowicz M., *Proces ustalania kryteriów oceny dla pracowników biblioteki szkoły wyższej*, Zarządzenie Biblioteką, 2009, nr 1, 41–59.
- [2] Dereń E., Polański E., *Wielki słownik języka polskiego*, Krakowskie Wydawnictwo Naukowe, Kraków, 2008, 17.
- [3] Instrukcja Nr 3/2011 dot. procedury wdrożenia nowego pracownika w Bibliotece Głównej i bibliotekach specjalistycznych Uniwersytetu Opolskiego z dnia 1 kwietnia 2011 r. [dokument wewnętrzny Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego].
- [4] Schwan K., Seipel K.G., *Marketing kadrowy*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa, 1997, 205.
- [5] Ściborek Z., *Ludzie – cenny kapitał organizacji*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, 2004, 11.
- [6] Wojciechowski J., *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach*, PWN, Warszawa, 1997, 85.
- [7] Zając Cz., *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań, 2007, 112.

AN INNOVATIVE SYSTEM OF IMPLEMENTATION OF A NEW EMPLOYEE TO A SCIENTIFIC LIBRARY ON THE EXAMPLE OF THE MAIN LIBRARY OF OPOLE UNIVERSITY

After making a hiring decision and signing of the new employment contract we should ensure that the new employees participate in orientation that effectively integrates them into the new work environment at the library. The quality of this the process will determine how the new employee will use his potential in the new workplace and how quickly will become a full-fledged employee. Implementation of the Charter, which was developed by the executives of OU Central Library is designed to facilitate the process of adaptation and integration of the new hire to the workplace. This will enhance perception of new employees and will also enable him or her to reach the same level of efficiency as their more experienced colleagues in a shorter time frame.

Lidia Derfert-Wolf

Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy

ZASOBY I USŁUGI ELEKTRONICZNE W STATYSTYCE BIBLIOTECZNEJ, RANKINGACH I BADANIACH EFEKTYWNOŚCI

Przedstawiono zagadnienie ilościowego ujęcia gromadzenia i wykorzystania zasobów elektronicznych w bibliotekach akademickich zarówno pod względem międzynarodowych norm i zaleceń, jak i działań praktycznych. Kluczowe kwestie – ujednoczonego zliczania czasopism elektronicznych, baz danych, książek elektronicznych, zbiorów zdigitalizowanych oraz podawania miarodajnego stopnia ich wykorzystania omówiono na podstawie statystyki bibliotecznej GUS, rankingu Perspektyw oraz projektu „Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce”. Przedstawiono również prace Zespołu ds. Statystyki Źródeł Elektronicznych (StatEL), powołanego na wniosek Rady Wykonawczej KDBASP oraz Zespołu ds. Standardów dla Bibliotek Naukowych.

WPROWADZENIE

Zwiększająca się liczba elektronicznych zasobów i usług bibliotecznych oraz duże nakłady finansowe na ich wdrożenie i utrzymanie wymagają rzetelnej informacji na temat efektywności ich dostarczania. Bibliotekarze powinni dysponować statystykami co do wielkości i wykorzystania zasobów elektronicznych przez użytkowników. Zgromadzone dane mogą znaleźć zastosowanie m.in. do:

- właściwego doboru zasobów,
- efektywnego gospodarowania środkami finansowymi (dzięki obliczaniu np. kosztu wykorzystania danej bazy, pobrania artykułu itp.) [10, 11],
- promocji usług i źródeł bibliotecznych w środowisku,
- przekazywania danych zainteresowanym instytucjom, np. GUS-owi, twórcom rankingów prasowych, władzom nadrzędnym itp.,
- badań porównawczych.

W literaturze przedmiotu i normach od wielu lat pojawia się tematyka statystyki e-zasobów i e-usług bibliotecznych. Na podstawie analizowanych problemów można

uporządkować podstawową wiedzę, czego powinny dotyczyć gromadzone i analizowane dane [3, 4, 9]. Podsumowanie przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Statystyka zasobów i usług elektronicznych – najczęściej analizowane zagadnienia

Zasoby i usługi	Korzystanie z zasobów i usług	Koszty
Czasopisma elektroniczne	odwiedziny wirtualne	koszty zasobów
Bazy danych	zapytania informacyjne kierowane drogą elektroniczną	koszty usług
Książki elektroniczne	korzystanie z zasobów licencjonowanych	
Dokumenty cyfrowe	korzystanie z zasobów tworzonych przez bibliotekę	
Katalog biblioteczny	korzystanie z zasobów dostępnych bezpłatnie w sieci	
Zasoby dostępne bezpłatnie w sieci i skatalogowane przez bibliotekę	uczestnictwo w szkoleniach IT	
Informacyjne usługi wirtualne		
Szkolenia w trybie online		

W artykule skupiono się przede wszystkim na statystykach dotyczących płatnych zasobów elektronicznych, do których dostęp umożliwiają biblioteki akademickie, wraz z ich kosztami oraz wykorzystaniem. Uwzględniono również zasoby cyfrowe tworzone przez biblioteki oraz tzw. odwiedziny wirtualne. Z konieczności pominięto takie zagadnienia, jak np. korzystanie z katalogu bibliotecznego, szkolenia dla użytkowników z zakresu technologii informacyjnych, wykorzystanie sprzętu komputerowego.

PROBLEMY GROMADZENIA STATYSTYK e-ZASOBÓW I e-USŁUG

Praktyka gromadzenia danych statystycznych na temat zasobów i usług elektronicznych pokazała, że problemy pojawiają się podczas prób zliczenia niemal każdego z elementów przedstawionych w tabeli 1. Wiele z nich opisano w literaturze oraz w kolejnych edycjach normy dotyczącej międzynarodowej statystyki bibliotecznej [9]. Angela Conyers podsumowała projekt tworzenia standardowego zestawu danych gromadzonych przez SCOUNL (Stowarzyszenia Bibliotek Narodowych i Akademickich), w ramach którego grupa 25 brytyjskich bibliotek akademickich testowała 21 e-mierników [4]. Przedstawiła również trudności związane z uzyskaniem wiarygodnych i spójnych danych, takie jak np.:

- liczenie prenumerowanych czasopism elektronicznych i baz danych,
- dublowanie tytułów czasopism w różnych kolekcjach i w ramach serwisów agregujących,
- liczenie tytułów w kolekcji (różne modele licencji, zmiany w ciągu roku itp.),

- wyodrębnienie wersji wyłącznie elektronicznych spośród elektronicznych i drukowanych,
- różnice między bazą danych a kolekcją e-czasopism czy e-książek,
- liczenie książek elektronicznych (wydawnictwa ciągłe czy prenumerowane tytuły?) [4].

Inne problemy są związane z analizą wykorzystania zasobów elektronicznych, kiedy najistotniejsze jest ustalenie podstawowej jednostki treści, do której użytkownik ma dostęp (ang. *content unit*). Dziś na ogół przyjmuje się, że w przypadku bibliograficznych baz danych kluczowym miernikiem jest liczba wyszukiwań przeprowadzonych w danym okresie, a dla czasopism i baz pełnotekstowych – liczba pobranych pełnych tekstów artykułów. Jednak bazy bibliograficzno-abstraktowe i pełnotekstowe łączą się, przenikają wzajemnie i rozróżnienie między nimi i precyzyjne określenie, jaka jednostka jest liczona jako *content unit*, staje się coraz trudniejsze. W przyszłości prawdopodobnie zmniejszą się różnice między czasopismami elektronicznymi a pełnotekstowymi bazami danych. Problemy pojawiają się też, gdy bazy pełnotekstowe i kolekcje cyfrowe mają w swych zasobach jednostki inne niż teksty, np. obrazy, dźwięki czy kombinacje różnych typów plików [9].

MIĘDZYNARODOWE NORMY I ZALECENIA W ZAKRESIE STATYSTYKI ZASOBÓW I USŁUG ELEKTRONICZNYCH

W celu zniwelowania problemów wynikających z generowania statystyk zasobów i usług elektronicznych opracowano wiele norm, zaleceń i wytycznych w skali międzynarodowej, umożliwiających ujednoczenie definicji terminów oraz zasad liczenia danych. Godne podkreślenia jest to, że każda z opisanych niżej inicjatyw korzysta z dorobku innych, inicjatywy przenikają się wzajemnie.

NORMA ISO 2789:2006 – MIĘDZYNARODOWA STATYSTYKA BIBLIOTECZNA

Norma ISO 2789:2006 *Information and documentation – International library statistics*¹ zawiera definicje zasobów i usług elektronicznych oraz mierniki ich wykorzystania [9]. Wśród terminów dotyczących zasobów elektronicznych znajdziemy m.in. takie jak: baza danych, baza bibliograficzno-abstraktowa, baza pełnotekstowa, książka elektroniczna, elektroniczne wydawnictwo ciągłe, dokument cyfrowy, jednostka treści, rekord. W grupie „Korzystanie z biblioteki i użytkownicy” zdefiniowano

---

¹Nowelizacja normy przetłumaczonej na język polski (PN-EN ISO 2789:2005 *Informacja i dokumentacja – Międzynarodowa statystyka biblioteczna*), która została wycofana bez zastąpienia.

następujące terminy: usługa elektroniczna, zapytanie informacyjne, elektroniczne dostarczanie dokumentu, sesja, sesja odrzucona, czas trwania sesji, zapytanie wyszukiwawcze, pobrane treści, pobrany rekord, sesja internetowa, biblioteczna strona internetowa, odwiedziny wirtualne.

W normie podzielono cały elektroniczny zbiór biblioteki na trzy kluczowe elementy:

- 1) katalog online,
- 2) biblioteczna strona internetowa, na której mogą być posadowione różne rodzaje zasobów (np. treści zdigitalizowane, e-booki) lub linki do materiałów innych bibliotek czy serwisów sieciowych,
- 3) licencjonowane zasoby biblioteki, w tym czasopisma elektroniczne, bazy danych, książki elektroniczne i inne materiały.

W załączniku do normy szczegółowo opisano problemy związane z gromadzeniem i prezentacją statystyk wykorzystania elektronicznych usług bibliotecznych, opierając się na wynikach ważnych projektów, np. zaleceń ICOLC czy COUNTER.

NORMA ISO 11620 – WSKAŹNIKI FUNKCJONALNOŚCI BIBLIOTEK

W normie ISO 11620:2008 *Information and documentation – Library performance indicators*² opisano 44 wskaźniki funkcjonalności bibliotek [7, 8], wśród których znaleźć można kilka dotyczących kosztów i wykorzystania zasobów elektronicznych³:

- procent sesji odrzuconych,
- liczba pobranych jednostek treści w przeliczeniu na osobę,
- procent zapytań informacyjnych przesłanych elektronicznie,
- koszt sesji w bazie danych,
- koszt pobranej jednostki treści,
- wydatki na zbiory elektroniczne jako procent wydatków na gromadzenie informacji.

Definicje wszystkich danych wymaganych do obliczania wymienionych wskaźników zgodne są z normą ISO 2789:2006 *Information and documentation – International library statistics* [9].

---

²Norma zastąpiła ISO 11620:1998 AD1:2003 *Information and documentation – Library performance indicators* (polskie tłumaczenie tych norm PN-ISO 11620:2006 *Informacja i dokumentacja – Wskaźniki funkcjonalności bibliotek*) oraz ISO/TR 20983:2003 *Information and documentation – Performance indicators for electronic library services*. W przygotowaniu polskie tłumaczenie ISO 11620:2008.

³Pomijamy tu wskaźniki dotyczące sprzętu komputerowego, szkoleń IT i personelu IT, chociaż kilka z nich wyraźnie eksponuje nastawienie na rozwój zasobów elektronicznych.

NORMY ANSI/NISO

NISO (*National Information Standards Organization*) jest amerykańską organizacją non-profit, akredytowaną przez ANSI (*American National Standards Institute*), zajmującą się normami z zakresu zarządzania informacją, głównie w środowisku sieciowym. Zalecenia ANSI/NISO znajdują odzwierciedlenie w normach międzynarodowych, zwłaszcza opracowywanych przez 46 Komitet ISO ds. Informacji i Dokumentacji. Dla niniejszego materiału najbardziej istotne są:

- Z39.7 – 2004 *Information Services and Use: Metrics & statistics for libraries and information providers – Data Dictionary*⁴ [1]. Norma określa kategorie oraz związane definicje podstawowych bibliecznych danych statystycznych, w tym nowych mierników związanych z usługami sieciowymi i zasobami elektronicznymi. Zapisy z niej stały się źródłem nowelizacji ISO 2789 z 2006 r. [9].

- Z39.93 – 2007 *The Standardized Usage Statistics Harvesting Initiative (SUSHI) Protocol*⁵ [2]. Norma definiuje model automatycznego zbierania i zestawiania danych o wykorzystaniu elektronicznych zasobów różnych producentów. Została zaprojektowana między innymi, aby ułatwić tworzenie raportów zgodnych z zaleceniami COUNTER [13].

ZALECENIA ICOLC

Międzynarodowa Koalicja Konsorcjów Bibliecznych ICOLC (*International Coalition of Library Consortia*) opublikowała w 1998 r. zestaw minimalnych wymagań dotyczących statystyk wykorzystania licencjonowanych zasobów sieciowych. Dokument aktualizowano w 2001 r., a ostatnio w 2006 r.⁶ Inicjatywa była przełomowa w zakresie rozwiązywania problemu różnorodności danych od dostawców zasobów. Zalecenia ICOLC stały się też podstawą do tworzenia opisanych dalej norm COUNTER, które Koalicja oficjalnie poparła w 2003 r. Wśród wytycznych ICOLC znalazły się:

- Wykaz danych statystycznych, które powinni dostarczać dostawcy e-zasobów: liczba sesji (logowań), liczba zapytań (wyszukiwań), liczba opcji menu (funkcja przeglądania zasobów, np. witryny czasopisma elektronicznego), liczba pobranych jednostek pełnych treści oraz liczba sesji odrzuconych z powodu przekroczenia limitu liczby jednoczesnych użytkowników.

- Kryteria grupowania elementów danych: według poszczególnych baz danego dostawcy, według numerów IP użytkowników oraz nazwy instytucji lub konsorcjum,

⁴<http://www.niso.org/apps/group_public/project/details.php?project_id=7>.

⁵<http://www.niso.org/apps/group_public/project/details.php?project_id=21>.

⁶ICOLC, *Revised Guidelines for Statistical Measures of Usage of Web-Based Information Resource*, <<http://www.library.yale.edu/consortia/webstats06.htm>>.

w poszczególnych miesiącach oraz godzinach w ciągu dnia; sumowane dla całego roku oraz zagregowane dla całego konsorcjum.

• Inne wymagania dotyczące m.in.: poufności danych zbiorczych instytucji i konsorcjów oraz prywatności danych użytkowników, łatwego dostępu do danych dla administratorów konsorcjów i poszczególnych bibliotek, dostarczania raportów przez interaktywny system, możliwości konfigurowania i prezentacji treści raportów oraz dołączania do nich definicji poszczególnych elementów danych.

STANDARD COUNTER

Projekt COUNTER (*Counting Online Usage of Networked Electronic Resources*)⁷ to międzynarodowa inicjatywa powstała w 2002 r. w celu ujednoczenia statystyk wykorzystania zasobów elektronicznych. W ramach projektu są ustanawiane zasady ułatwiające rejestrację i wymianę ściśle określonych danych dotyczących różnych typów dokumentów elektronicznych (czasopism, baz danych, książek i wydawnictw informacyjnych) w sposób gwarantujący ich spójność, wiarygodność oraz porównywalność (zasada 3C: *consistent, credible, comparable*) [12–14].

Zalecenia COUNTER określają: elementy mierzonych danych wraz z definicjami, zawartość i format raportów, częstotliwość i metody ich dostarczania oraz protokoły kompilowania i dalszego przetwarzania.

Pierwsza procedura postępowania, obejmująca czasopisma i bazy danych, została wydana w 2003 r. (aktualizacja w 2008 r.⁸), a kolejna, dotycząca elektronicznych książek i wydawnictw informacyjnych – w 2006 r.⁹ Wytyczne zawierają standardowe elementy następujących raportów:

1. Wykorzystanie czasopism elektronicznych (Journal Reports):

• JR1: liczba pobranych pełnych tekstów artykułów w poszczególnych miesiącach według tytułów czasopism,

• JR1a: liczba pobranych pełnych tekstów artykułów z kolekcji archiwalnych w poszczególnych miesiącach według tytułów czasopism,

• [opcjonalnie] JR1b: liczba pobranych pełnych tekstów artykułów w poszczególnych miesiącach według tytułów czasopism i formatów, np. html, pdf,

• JR2: sesje odrzucone w związku z przekroczeniem limitu jednoczesnych użytkowników w poszczególnych miesiącach według tytułów czasopism,

• [opcjonalnie] JR3: liczba pobranych jednostek w poszczególnych miesiącach, według tytułów czasopism i typu strony www, np. pełen tekst, spis treści, abstrakt,

⁷<http://www.projectcounter.org/>.

⁸*The COUNTER Code of Practice, Journals and Databases: Release 3, 2008.*

<http://www.projectcounter.org/r3/Release3D9.pdf>.

⁹*The COUNTER Code of Practice. Books and Reference Works: Release 1, 2006.*

http://www.projectcounter.org/cop/books/cop_books_ref.pdf.

- [opcjonalnie] JR4: liczba wyszukiwań w poszczególnych miesiącach według nazw serwisów,

- JR5: liczba pobranych pełnych tekstów artykułów w poszczególnych latach według tytułów czasopism.

2. Wykorzystanie baz danych (Database Reports):

- DB1: liczba wyszukiwań i sesji w poszczególnych miesiącach według tytułów baz,

- DB2: sesje odrzucone w związku z przekroczeniem limitu jednoczesnych użytkowników w poszczególnych miesiącach według tytułów baz,

- DB3: liczba wyszukiwań i sesji w poszczególnych miesiącach według nazw serwisów.

3. Wykorzystanie elektronicznych książek i wydawnictw informacyjnych (Books and Reference Works Reports):

- BR1: liczba pobranych tytułów w poszczególnych miesiącach według tytułów,

- BR2: liczba pobranych rozdziałów książek w poszczególnych miesiącach według tytułów,

- BR3: sesje odrzucone w związku z przekroczeniem limitu jednoczesnych użytkowników w poszczególnych miesiącach według tytułów,

- BR4: sesje odrzucone w związku z przekroczeniem limitu jednoczesnych użytkowników w poszczególnych miesiącach według nazw serwisów,

- BR5: liczba wyszukiwań i sesji w poszczególnych miesiącach według tytułów,

- BR6: liczba wyszukiwań i sesji w poszczególnych miesiącach według nazw serwisów,

4. Raporty dla konsorcjów (Consortium Reports):

- CR1: liczba pobranych pełnych tekstów artykułów lub rozdziałów książek w poszczególnych miesiącach,

- CR2: liczba wyszukiwań w poszczególnych miesiącach według tytułów baz.

W projekcie określono również proces zatwierdzania zgodności raportów generowanych przez poszczególnych wydawców i dostawców zasobów z omówionymi zaleceniami. W serwisie internetowym projektu zamieszczono wykazy wszystkich spełniających poszczególne wymogi COUNTER z podziałem na dostawców czasopism i baz danych oraz dostawców elektronicznych książek i wydawnictw informacyjnych¹⁰.

STATYSTYKA ZASOBÓW I USŁUG ELEKTRONICZNYCH W POLSCE

Zasoby i usługi elektroniczne są również w Polsce przedmiotem dyskusji i publikacji oraz inspiracją dla nowych inicjatyw. Sprawdzone pod tym względem trzy wio-

¹⁰<<http://www.projectcounter.org/compliantvendors.html>>.

dące przedsięwzięcia związane ze statystyką i badaniem efektywności bibliotek: AFBN, projektowany formularz GUS oraz ranking szkół wyższych Perspektywy i Rzeczpospolitej. Analizując każde z nich, wyodrębniono terminy związane z zasobami, usługami elektronicznymi oraz ich definicje i/lub sposoby liczenia. Każdy z przedstawionych zestawów danych statystycznych był tworzony bądź opiniowany przez przedstawicieli Zespołu ds. Standaryzacji¹¹, a później powszechnie konsultowany w środowisku bibliotekarzy akademickich. W związku z tym starano się ujednolicić dane w miarę możliwości oraz czerpać definicje z wcześniej opisanych norm i zaleceń międzynarodowych. Opisy poszczególnych przedsięwzięć krajowych zawierają zatem wykazy wymaganych danych statystycznych z podziałem na odpowiednie grupy, uzupełnione określeniami bądź powołaniami na pierwowzory – zazwyczaj definicje AFBN jako opracowane najwcześniej.

PROJEKT AFBN

Projekt *Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce (AFBN)*¹² jest realizowany od 2002 r. i koordynowany przez Bibliotekę Uniwersytecką w Poznaniu [5]. Koncepcja AFBN opiera się na analizie danych z ankiet wypełnianych dobrowolnie przez biblioteki naukowe w trybie online¹³. Na podstawie zebranych danych, w większości zgodnych z omówionymi wcześniej międzynarodowymi normami i zaleceniami, automatycznie są obliczane odpowiednie wskaźniki¹⁴. Wśród danych wymaganych przez AFBN znalazły się również zagadnienia dotyczące zasobów i usług elektronicznych, wymienione w tabeli 2.

Tabela 2. Dane dotyczące zasobów i usług elektronicznych w ankiecie AFBN z 2011 r. (dane z 2010 r.)

Zbiory biblioteczne	
Książki elektroniczne	Liczba książek elektronicznych zakupionych bądź pozyskanych z innych źródeł na własność przez bibliotekę zgodnie z zapisami w księgach inwentarzowych. Nie wlicza się zbiorów zdigitalizowanych przez bibliotekę.
Książki elektroniczne (licencje)	Liczba niezainwentaryzowanych książek elektronicznych (w tytułach), np. książki, do których biblioteka wykupiła dostęp (licencje na czas określony lub nieokreślony). Wlicza się wydawnictwa seryjne i materiały konferencyjne dostępne w ramach serwisów wydawców, np. Springer Book Series, IEEE Conference Proceedings.

¹¹<http://ssk2.bu.amu.edu.pl/standaryzacja/>.

¹²[Ibidem](#).

¹³<http://ssk2.bu.amu.edu.pl/standaryzacja/BA.pdf>.

¹⁴http://ssk2.bu.amu.edu.pl/standaryzacja/AFBN_wskazniki.pdf.

cd. tabeli 2

1	2
Bazy danych	Liczba sieciowych lub jednostanowiskowych baz danych, zakupionych przez bibliotekę i baz danych na zdalnych serwerach, do których biblioteka pozyskała prawa dostępu. Wlicza się bazy danych bibliograficzne, abstraktowe, pełnotekstowe (np. EBSCO, PROQUEST), faktograficzne, bazy danych dostępne w ramach tzw. licencji krajowej, np. Web of Science. W przypadku serwisów wielobazowych (np. EBSCO) należy zsumować bazy danych. Należy uwzględnić bazy dostępne w ramach serwisów wydawców, takie jak np. IEEE Standards. Nie wlicza się serwisów czasopism elektronicznych jednego wydawcy lub grupy wydawców, np. SpringerLink, ScienceDirect, IEEE.
Czasopisma elektroniczne	Liczba czasopism bieżących publikowanych wyłącznie w formie elektronicznej albo równocześnie w formie elektronicznej i innej. Wlicza się czasopisma elektroniczne przechowywane na miejscu oraz zasoby zdalne, do których uzyskano prawa dostępu (opłaty indywidualne lub w ramach konsorcjum) oraz czasopisma dostępne w ramach tzw. licencji krajowej. Podaje się liczbę tytułów rejestrowanych w serwisach jednego wydawcy lub grupy wydawców, np. SpringerLink, ScienceDirect, IEEE. Wlicza się dodatkowe licencje na dostęp do elektronicznych wersji tytułów gromadzonych w formie drukowanej. Wlicza się tytuły z kolekcji archiwalnych pod warunkiem, że zostały zakupione w roku sprawozdawczym. Nie wlicza się czasopism rejestrowanych w pełnotekstowych bazach danych, np. PROQUEST. Nie wlicza się czasopism dostępnych w sieci bezpłatnie albo w modelu open access oraz zdigitalizowanych przez bibliotekę.
Budżet	
Wydatki na źródła elektroniczne	
Wydatki na zakup źródeł elektronicznych na jednego użytkownika/studenta w PLN	
Udostępnianie zbiorów, usługi informacyjne	
Elektroniczne zamawianie/rezerwacja poprzez OPAC	tak/nie
Elektroniczna prolongata poprzez OPAC	tak/nie
Elektroniczne powiadamianie czytelników o terminie zwrotów (e-mail, SMS)	tak/nie
Dostęp zdalny do prenumerowanych zasobów elektronicznych spoza sieci uczelnianej	tak/nie
Udostępnianie katalogu kartkowego w formie elektronicznej	tak/nie
Interaktywne usługi informacyjne (komunikatory, czat) poprzez biblioteczną witrynę internetową	tak/nie
Kanał RSS lub blogi tworzone przez bibliotekę i udostępniane na bibliotecznej witrynie internetowej	tak/nie
Wykorzystanie źródeł elektronicznych (dopuszcza się wypełnienie pola znakiem #, jeśli biblioteka nie ma danych statystycznych)	
Liczba logowań do licencjonowanych baz danych	Liczba logowań wszystkich użytkowników, z biblioteki i spoza. Logowania pracowników biblioteki oraz logowania w trakcie szkoleń włącza się w ogólną liczbę logowań do baz danych. Pytanie nie dotyczy baz pełnotekstowych, np. PROQUEST, EBSCO – dane z tych baz należy uwzględnić w „liczba pobranych dokumentów”. Wlicza się logowania do baz dostępnych w ramach tzw. licencji krajowej, np. Web of Knowledge.
Liczba pobranych dokumentów z licencjonowanych czasopism elektronicznych i pełnotekstowych baz danych	Pełne teksty dokumentów pobrane z czasopism elektronicznych lub pełnotekstowych baz danych, np. PROQUEST. Wlicza się pobrane dokumenty z serwisów dostępnych w ramach tzw. licencji krajowej, np. Elsevier, Springer, EBSCO, Nature i Science.

cd. tabeli 2

1	2
Liczba wyświetleń publikacji z własnej biblioteki cyfrowej	W przypadku udziału w regionalnej bibliotece cyfrowej należy podać tylko liczbę wyświetleń publikacji z własnej kolekcji.
Wydawnictwa własne, bazy danych własne	
Liczba obiektów zdigitalizowanych przez bibliotekę i włączonych do regionalnej/instytucjonalnej biblioteki cyfrowej. Należy podać stan na 31.XII, od początku istnienia biblioteki cyfrowej. Wyklucza się obiekty, które zawierają tylko streszczenia czy spisy treści publikacji bez pełnych tekstów.	
Liczba baz danych tworzonych lub współtworzonych przez bibliotekę	
Czy biblioteka bierze udział w tworzeniu repozytorium instytucjonalnego	tak/nie

STATYSTYKA BIBLIOTECZNA GUS

Od 2009 roku trwają prace nad nowym formularzem GUS do gromadzenia danych statystycznych w zespole składającym się z przedstawicieli GUS oraz pracowników bibliotek naukowych, publicznych i pedagogicznych pod kierunkiem Biblioteki Narodowej. Zaprojektowano wspólne sprawozdanie dla wszystkich typów bibliotek, zastępując dotychczasowe K-03 i K-04. Różne będą tylko dane stanowiące o specyfice określonego typu bibliotek, np. grupy obsługiwanych użytkowników. Jeśli projekt zostanie zatwierdzony, będzie obowiązywał od 2012 r. (dane z 2011 r.). W tabeli 3 przedstawiono proponowane dane i objaśnienia dotyczące zasobów i usług elektronicznych wspólne dla wszystkich typów bibliotek.

Tabela 3. Dane dotyczące zasobów i usług elektronicznych w projekcie GUS *Sprawozdania bibliotek: publicznej, naukowej i pedagogicznej oraz ich filii, fachowej, fachowo-beletrystycznej, towarzystw naukowych, ośrodka informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej z 2011 rok*

Dział 4. Zbiory biblioteczne	
1	2
Zbiory elektroniczne zinwentaryzowane	Dokumenty elektroniczne na nośniku fizycznym w postaci czytelnej tylko dla komputera, o dostępie lokalnym i zinwentaryzowane przez bibliotekę (np. liczba książek elektronicznych, baz danych zakupionych bądź pozyskanych z innych źródeł na własność przez bibliotekę zgodnie z zapisami w księgach inwentarzowych).
Licencjonowane zbiory elektroniczne, do których biblioteka opłaciła dostęp:	Niezinwentaryzowane zasoby elektroniczne o dostępie zdalnym, do których biblioteka opłaciła dostęp (samodzielnie lub w konsorcjum).
książki elektroniczne	Niezinwentaryzowane książki elektroniczne, np. książki, do których biblioteka wykupiła dostęp (w tytułach).
czasopisma elektroniczne	Definicja zgodna z AFBN (tabela 1) z zastrzeżeniem, że podaje się liczbę tytułów unikatowych (niedublowanych).

cd. tabeli 3

1	2
bazy danych	Tytuły baz danych na zdalnych serwerach, do których biblioteka pozyskała prawa dostępu. Wlicza się bazy danych bibliograficzne, abstraktowe, pełnotekstowe, faktograficzne. Nie wlicza się serwisów czasopism elektronicznych jednego wydawcy lub grupy wydawców. W przypadku serwisów wielobazowych należy zsumować bazy danych.
inne zbiory elektroniczne	Inne dokumenty cyfrowe, do których zakupiono dostęp (np. patenty elektroniczne, sieciowe dokumenty audiowizualne i inne).
Materiały zdigitalizowane przez bibliotekę	Obiekty zdigitalizowane przez bibliotekę, stanowiące część udostępnianych zbiorów bibliecznych oraz wydawnictwa ciągle zdigitalizowane przez bibliotekę – w numerach, zeszytach itp.
Dział 5. Finanse bibliotek	
Wydatki na materiały biblieczne w okresie sprawozdawczym, w tym wydatki na:	
zbiory elektroniczne zinventoryzowane	Wartość w zł
licencjonowane zbiory elektroniczne, do których biblioteka opłaciła dostęp (bazy danych, czasopisma, książki elektroniczne)	Wartość w zł
Dział 8. Wykorzystanie usług bibliecznych	
Korzystanie ze zbiorów elektronicznych dostępnych zdalnie lub w sieci lokalnej, w tym	Dane dotyczące wykorzystania zbiorów elektronicznych przechowywanych na miejscu w bibliotece oraz takich, do których biblioteka opłaciła dostęp. Wlicza się zbiory, do których biblioteka ma dostęp w ramach tzw. licencji krajowej.
liczba sesji	Definicja zgodna z AFBN, z zastrzeżeniem, że jeśli dostawca bazy nie generuje w statystykach liczby sesji, to dopuszcza się podawanie liczby przeszukiwań”.
liczba pobranych dokumentów	Definicja zgodna z AFBN i uzupełniona o pobranie strony z książek elektronicznych (jeżeli nie jest dostępna statystyka pobrań dokumentu, rozumianego w tym przypadku jako cała książka lub jej rozdział). Dodatkowe zastrzeżenie: nie wlicza się abstraktów, spisów treści itp.
liczba wyświetleń publikacji z własnej biblioteki cyfrowej	Definicja zgodna z AFBN.
liczba wejść na stronę internetową w ciągu roku sprawozdawczego	Liczba odwiedzin wirtualnych, tzn. liczba wywołań bibliecznej strony internetowej bez względu na liczbę przeglądanych stron i elementów
Dział 9. Usługi elektroniczne	
1. Usługi, które biblioteka oferuje:	TAK/NIE
katalog online	
możliwość zdalnego składania zamówień na książki	zgodne z AFBN
możliwość zdalnej rezerwacji książek do wypożyczenia	zgodne z AFBN
możliwość zdalnego przedłużania terminów zwrotów książek	zgodne z AFBN
elektroniczne (e-mail/sms) powiadamianie o terminach zwrotu książek	zgodne z AFBN

cd. tabeli 3

1	2
zdalny dostęp do licencjonowanych zasobów elektronicznych spoza sieci instytucji	zgodne z AFBN
interaktywne usługi informacyjne (komunikatory, czat itp.)	zgodne z AFBN
blogi biblioteczne, kanał RSS (wiadomości, ogłoszenia, wydarzenia w bibliotece)	zgodne z AFBN
formularze zapytań do bibliotekarza	
forum dyskusyjne, księga gości	
profile na portalach społecznościowych	
zbiory opracowane komputerowo jako procent ogólnej liczby zbiorów	zgodne z AFBN
2. Biblioteka tworzy samodzielnie lub we współpracy:	
bazy danych	zgodne z AFBN
bibliotekę cyfrową	zgodne z AFBN
repozytorium	zgodne z AFBN

RANKING SZKÓŁ WYŻSZYCH PERSPEKTYW I RZECZPOSPOLITEJ

Perspektywy i Rzeczpospolita publikują wspólnie każdego roku *Ranking szkół wyższych*¹⁵ na podstawie ściśle określonych kryteriów. W kategorii „warunki studiowania” umieszczono dwie grupy zagadnień: zbiory elektroniczne oraz warunki korzystania z biblioteki, w tym stopień informatyzacji biblioteki. Dane te są od kilku lat opracowywane przez twórców rankingu w porozumieniu ze środowiskiem bibliotekarzy.

Tabela 4. Dane dotyczące zasobów i usług elektronicznych w ankiecie *Ranking szkół wyższych 2011* Perspektyw i Rzeczpospolitej (dane z 2010 r.)

Zbiory elektroniczne	
1	2
Książki elektroniczne zinwentaryzowane	Definicja zgodna z AFBN (książki elektroniczne)
Inne książki elektroniczne	Definicja zgodna z AFBN (książki elektroniczne – licencje)
Czasopisma elektroniczne	Definicja zgodna z AFBN (czasopisma elektroniczne)
Bazy danych	Definicja zgodna z AFBN (bazy danych)
Inne dokumenty cyfrowe	Inne dokumenty cyfrowe, tj. jednostki informacji z określoną treścią, pozyskane w formie cyfrowej jako część zbiorów bibliotecznych, w tym patenty elektroniczne, sieciowe dokumenty audiowizualne i inne dokumenty stanowiące jednostkowe obiekty cyfrowe, np. raporty, dokumenty kartograficzne i muzyczne, reprinty, pojedyncze artykuły z czasopism, fragmenty większych całości (np. rozdziały książek).
Zbiory zdigitalizowane	Definicja zgodna z AFBN (wydawnictwa i bazy danych własne)

¹⁵<http://www.perspektywy.pl/>.

cd. tabeli 4

Wydatki na zakup zbiorów bibliecznych	
Zbiory elektroniczne	Wartość w zł
Komputeryzacja biblioteki i usługi elektroniczne	
Biblioteka	
Umożliwia zdalne elektroniczne składanie zamówień na książki	zgodne z AFBN
Umożliwia zdalną elektroniczną rezerwację książek do wypożyczenia	zgodne z AFBN
Umożliwia zdalne elektroniczne przedłużanie terminów zwrotów książek	zgodne z AFBN
Elektronicznie (e-mail/sms) powiadamia o terminach zwrotów książek	zgodne z AFBN
Umożliwia zdalny dostęp do licencjonowanych zasobów elektronicznych	zgodne z AFBN
Umożliwia korzystanie z bezprzewodowego dostępu do internetu	

PORÓWNANIE WYBRANYCH PROJEKTÓW KRAJOWYCH I ZAGRANICZNYCH

Statystyki biblieczne wielu krajów są oparte na zaleceniach norm międzynarodowych. Mimo to istnieją różnice w definiowaniu niektórych pojęć oraz w stopniu szczególności wymaganych danych. Aby pokazać te różnice, a jednocześnie zapoznać się ze stanem badań w innych krajach, zanalizowano dane dotyczące zasobów i usług elektronicznych w następujących normach, projektach i statystykach krajowych:

- norma International Library Statistics [9],
- norma Library Performance Indicators [8],
- projekt światowej statystyki bibliecznej – *Global library statistics* [6],
- statystyki bibliotek amerykańskich: NCEs (National Center for Education Statistics)¹⁶ oraz ARL (Association of Research Libraries) Statistics¹⁷,
- statystyki brytyjskiego stowarzyszenia SCOUNL¹⁸,
- statystyka niemieckich bibliotek akademickich¹⁹ oraz dane z projektu BIX²⁰,
- statystyka bibliotek akademickich Finlandii²¹,

¹⁶NCEs – Academic Libraries <<http://nces.ed.gov/surveys/libraries/academic.asp>>.

¹⁷ARL Statistics <<http://www.arl.org/stats/annualsurveys/arlstats/index.shtml>>.

¹⁸SCOUNL, The Performance Portal <<http://vamp.diglib.shrivenham.cranfield.ac.uk>>.

¹⁹DBS (*Deutsche Bibliotheksstatistik*) <<http://www.hbz-nrw.de/angebote/dbs/>>.

²⁰Der Bibliotheksindex BIX. Wissenschaftliche Bibliotheken <<http://www.bix-bibliotheksindex.de/>>.

²¹Research library statistics database (Finland) <<https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/>>.

- statystyka bibliotek akademickich Australii²²,
- statystyka biblioteczna GUS (propozycja nowego formularza dla wszystkich typów bibliotek),
- dane statystyczne wymagane w polskim projekcie AFBN,
- dane z „Rankingu szkół wyższych” Perspektyw i Rzeczpospolitej.

Tabela 5. Dane dotyczące zasobów i usług elektronicznych w statystykach i projektach krajowych oraz międzynarodowych normach i zaleceniach (wybór)

Dane statystyczne	ISO 2789:2006	ISO 11620	Global Library Statistics	USA (NCES, ARL)	Wielka Brytania (SCONUL)	Niemcy (BIX, DBS)	Finlandia	Australia (CAUL)	GUS (propozycja 2011)	AFBN	Ranking Perspektyw
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Zasoby elektroniczne											
Zbiory elektroniczne zinwentaryzowane (książki elektroniczne, bazy danych itp.)									×		
Książki elektroniczne, głównie zakupione (indywidualne tytuły i w ramach kolekcji)	×		×	×	×		×				
Książki elektroniczne otrzymane w darze, dostępne bezpłatnie w sieci* i zdigitalizowane przez bibliotekę					×						
Książki elektroniczne zakupione na własność								×		×	×
Książki elektroniczne – licencje								×	×	×	×
Czasopisma elektroniczne	×		×			×	×				
Czasopisma elektroniczne (unikatowe), bez tytułów w bazach danych i agregatorach				×							
Czasopisma elektroniczne z wykluczeniem tytułów w bazach danych i agregatorach									×	×	×
Czasopisma elektroniczne (tytuły pozyskiwane indywidualnie; zaleca się unikać dublowania)								×			
Czasopisma elektroniczne – kolekcje jednego wydawcy								×			
Czasopisma elektroniczne w ramach agregatorów								×			

²²CAUL Online Statistics.

<<http://statistics.caul.edu.au/>, http://statistics.caul.edu.au/print_defs.php>.

cd. tabeli 5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Czasopisma prenumerowane w wersji elektronicznej i drukowanej					×						
Czasopisma prenumerowane wyłącznie w wersji elektronicznej					×						
Czasopisma elektroniczne otrzymane w ramach wymiany lub darów					×						
Bazy danych	×		×					×			
Bazy danych i agregatory (np. bazy doktoratów, materiałów konferencyjnych, encyklopedie itp.)	×			×					×	×	×
Bazy danych i dokumenty cyfrowe (w tym dokumenty zdigitalizowane) z wykluczeniem oferty wydawców czasopism							×				
Pełnotekstowe bazy danych (artykuły z czasopism) kupowane przez bibliotekę	×				×						
Pełnotekstowe bazy danych (książki), kupowane przez bibliotekę	×				×						
Inne bazy danych (np. bibliograficzne, nietekstowe) kupowane przez bibliotekę	×				×						
Bazy danych otrzymane w darze albo dostępne w sieci bezpłatnie*					×						
Bazy danych tworzone lub współtworzone przez bibliotekę										×	
Dokumenty cyfrowe	×								×		×
Zbiory zdigitalizowane									×	×	×
Pełnotekstowe obiekty/obiekty (bez pełnego tekstu) włączone lub zarejestrowane w repozytorium instytucjonalnym**					×						
Wydatki na zasoby elektroniczne											
Wydatki na zasoby elektroniczne ogółem		×				×		×		×	×
Wydatki na zasoby elektroniczne zinwentaryzowane									×		
Wydatki na zasoby elektroniczne licencjonowane									×		
Wydatki na jednorazowe zakupy książek, czasopism archiwalnych i innych e-zbiorów				×							
Koszty prenumeraty czasopism elektronicznych (z wykluczeniem tych w bazach pełnotekstowych)		×		×	×		×				
Koszty bieżącej prenumeraty baz danych		×		×							
Koszty prenumeraty pełnotekstowych baz danych/agregatorów (głównie czasopism)					×						
Wydatki na książki elektroniczne		×					×				
Wydatki na książki elektroniczne (z wykluczeniem kupowanych w ramach baz)					×						
Wydatki na bazy e-książek		×			×						
Wydatki na inne bazy danych		×			×						
Korzystanie z zasobów i usług elektronicznych (w danym roku)											
Odwiedziny wirtualne	×					×	×		×		
Usługi informacyjne zrealizowane elektronicznie	×	×		×							
Pełne teksty pobrane z zasobów elektronicznych	×	×	×						×	×	
Pełne teksty pobrane z licencjonowanych czasopism elektronicznych	×	×			×	×	×				

cd. tabeli 5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Pobrane dokumenty cyfrowe (inne niż z czasopism elektronicznych)	×	×				×					
Rozdziały lub inne fragmenty pobrane z książek elektronicznych		×			×		×				
Wyszukiwania w zakupionych bazach danych (czasopism, książek oraz innych baz)	×				×						
Wyszukane rekordy z baz danych bibliograficznych, encyklopedii itp.	×						×				
Sesja w bazie danych	×	×				×			×	×	
Czas trwania sesji	×										
Sesja odrzucona	×	×									
Sesja internetowa	×										
Publikacje pobrane z własnej biblioteki cyfrowej									×	×	
Pełne teksty/rekordy bibliograficzne pobrane z repozytorium instytucjonalnego**					×						
Zapytania skierowane do katalogu bibliotecznego						×					

*Dotyczy wyłącznie zasobów skatalogowanych przez bibliotekę.

**Dotyczy repozytorium uczelnianego, za które jest odpowiedzialna biblioteka.

W tabeli 5 uwzględniono rodzaje wymaganych danych statystycznych w trzech grupach: zasoby elektroniczne (bez podziału na stan, nabytki i ubytki), wydatki na zasoby elektroniczne oraz korzystanie z zasobów i usług elektronicznych. Pominięto zagadnienia wymagające podawania jedynie odpowiedzi TAK/NIE, np. czy biblioteka oferuje usługi typu czat. Z przedstawionej analizy wynika, że właściwie nie ma danych powtarzających się we wszystkich badanych krajach. Różnice polegają głównie na:

- wyodrębnianiu zasobów licencjonowanych od kupowanych na własność oraz płatnych, ale otrzymywanych w darze,

- bardzo różnym liczeniu tytułów czasopism elektronicznych,
- traktowaniu grupy zasobów łącznie albo indywidualnie (np. bazy danych),
- uwzględnianiu bądź pomijaniu zasobów tworzonych przez bibliotekę.

Z analizowanych zagadnień można też wyłonić dane najczęściej wymagane w badanych projektach, choć identycznie definiowanych jest niewiele:

- liczba książek elektronicznych, głównie zakupionych (indywidualne tytuły i w ramach kolekcji),
- liczba baz danych i agregatorów,
- wydatki na zasoby elektroniczne ogółem,
- liczba pełnych tekstów pobranych z zasobów elektronicznych,
- liczba pełnych tekstów pobranych z czasopism elektronicznych,
- liczba sesji w bazie danych.

PRACE ZESPOŁU StatEL

Z opisanych doświadczeń dotyczących inicjatyw polskich oraz opinii bibliotekarzy wypełniających różne ankiety statystyczne wynika, że wymagane dane nie są zawsze w taki sam sposób interpretowane i podawane. Najwięcej trudności sprawia zliczanie unikatowych tytułów książek i czasopism elektronicznych oraz pobranych pełnych tekstów artykułów czy logowań do baz danych. W styczniu 2011 r. na wniosek Rady Wykonawczej Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich (KDBASP) oraz Zespołu ds. Standardów dla Bibliotek Naukowych przy AFBN powołano zespół roboczy ds. deduplikacji e-czasopism i baz danych dostarczanych w pakietach. W pierwotnych założeniach zespół miał wypracować model obliczania liczby czasopism elektronicznych prenumerowanych przez poszczególne instytucje, który podczas sporządzania statystyk eliminowałby wielokrotne liczenie tych samych tytułów czasopism występujących w różnych serwisach. Okazało się jednak, że niezwykle trudno jest wydzielić zdublowane czasopisma, na początek zajęto się więc statystyką zasobów elektronicznych. Ustalono, że głównymi celami prac zespołu StatEL²³ będzie uporządkowanie terminologii dotyczącej źródeł elektronicznych oraz ujednoczenie danych statystycznych podawanych do: GUS, AFBN, rankingów prasowych itp. Określono zadania do wykonania w 2011 r.:

- 1) uzgodnienie definicji: czasopism elektronicznych, baz danych, książek i innych dokumentów elektronicznych – źródłami definicji oraz inspiracją podstawowych przesłańek były normy i zalecenia międzynarodowe,
- 2) uzgodnienie rodzajów zasobów podlegających obliczaniu,
- 3) ustalenie listy tytułów zasobów elektronicznych, do których dostęp umożliwiają polskie biblioteki akademickie: w ramach opłat indywidualnych, w ramach opłat konsorcyjnych i w ramach licencji krajowej,
- 4) przyporządkowanie poszczególnych źródeł do właściwej kategorii, np. czasopism elektronicznych, baz danych itp.,
- 5) określenie (w miarę możliwości) liczby czasopism elektronicznych, baz danych i książek w poszczególnych serwisach.

Przyjęto również kilka podstawowych założeń. Ustalono, że w pracach Zespołu będą rozpatrywane płatne zasoby licencjonowane, bez względu na źródło finansowania – tym samym włączono zasoby, do których biblioteki mają dostęp w ramach tzw.

---

²³Skład zespołu StatEL: Lidia Derfert-Wolf – kierownik (Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy), Urszula Cieraszewska (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie), Helena Juszczyk (Politechnika Krakowska), Michał Kordek (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu), Mirosława Modrzewska (Gdański Uniwersytet Medyczny), Elżbieta Mroczek i Iwona Socik (Politechnika Warszawska), Paulina Studzińska-Jaksim (Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie), Gabriela Waliszewska (Uniwersytet Łódzki).

licencji krajowej. Uwzględnia się również zasoby bezpłatne dostępne w kolekcjach o płatnym dostępie. Wykluczono źródła bezpłatnie dostępne w sieci (np. OA) oraz dokumenty zdigitalizowane przez bibliotekę. Lista założeń jest poszerzana na bieżąco, w trakcie powstawania katalogu tytułów zasobów elektronicznych. Katalog jest tworzony zdalnie przez wszystkich członków zespołu StatEL, którzy dopisują tytuły, np. w ramach danej dziedziny albo w ramach typów uczelni. Następnie wspólnie omawia się każdy zasób i klasyfikuje według trzech głównych kategorii: baza danych, czasopiśma elektroniczne i książki elektroniczne. W wyniku pracy zespołu StatEL powinien powstać inwentarz źródeł kupowanych przez polskie biblioteki akademickie, zawierający takie elementy opisu każdego zasobu, jak nazwa, tematyka, typ zasobu, dostawcę, konsorcjum, liczbę tytułów w ramach kolekcji (czasopism, książek itp.). Wykaz będzie aktualizowany systematycznie i dostępny online z witryny KDBASP.

PODSUMOWANIE

Przedstawione wyniki międzynarodowych prac normalizacyjnych mogłyby prowadzić do wniosku, że statystyka biblioteczna w zakresie zasobów i usług elektronicznych stanie się – jak zakładano w projekcie COUNTER – spójna, wiarygodna i porównywalna. Jednak zbadane projekty i statystyki krajowe pokazują, że choć wymaga się od bibliotek podobnych danych i są one niekiedy bardzo precyzyjnie określone, widać wyraźne różnice w sposobie analizowania poszczególnych zasobów czy zjawisk, nawet w skali jednego kraju. Istnieje sporo problemów, a niekiedy wzbudzają one wiele emocji, zwłaszcza podczas rankingów. Należy więc ciągle zabiegać o możliwie jednolite podawanie definicji i sposobów liczenia oraz wymaganie realnych i łatwych do zgromadzenia danych statystycznych, pamiętając o przestrodze Alberta Einsteina przypomnianej przez Perspektywę: „Nie wszystko co się liczy, może być policzone, i nie wszystko co może być policzone, liczy się”²⁴.

LITERATURA

- [1] ANSI/NISO Z39.7:2004. *Information services and use: Metrics & Statistics for libraries and information providers – Data Dictionary*.
- [2] ANSI/NISO Z39.93:2007. *The standardized usage statistics harvesting initiative (SUSHI) protocol*.
- [3] Conyers A., *Building on sand? Using statistical measures to assess the impact of electronic services*, Performance Measurement and Metrics, 2006, 7 (1), 37–44.
- [4] Conyers, A., *E-measures: developing statistical measures for electronic information services*. Journal of Information and Knowledge Management Systems, 2004, 34 (4), 148–153.

---

²⁴http://www.perspektywy.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=3852&Itemid=0.

- [5] Derfert-Wolf L., Górski M., *Projekt Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce (AFBN) jako narzędzie oceny efektywności i jakości działań biblioteczno-informacyjnych*, [w]: *Biblioteki w procesie dydaktycznym i badaniach naukowych*, III Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, Łódź, 25–27 czerwca 2008 r., Łódź, 2008, s. 41–65.
- [6] Ellis S. Heaney M., Meunier P., Poll R., *Global library statistics*, IFLA Journal [online] 2009, 35 (2), 123–130 [dostęp 1.07. 2011 r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.ifla.org/files/hq/publications/ifla-journal/ifla-journal-35-2_2009.pdf>.
- [7] Głowacka E., Nowa edycja ISO 11620:2008: *Information and Documentation – Library Performance Indicators. Analiza przyczyn i źródeł nowelizacji normy*. Przegląd Biblioteczny, 2011 (1), 7–20.
- [8] ISO 11620:2008. *Information and documentation – Library performance indicators*.
- [9] ISO 2789:2006. *Information and documentation – International library statistics*.
- [10] Maciejewska Ł., Niemiec H., Wolańska A. *Model gromadzenia i udostępniania czasopism w bibliotece akademickiej uczelni technicznej*, [w]: *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia*, 8. II Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych, Wrocław, 2010, 121–138.
- [11] Modrzewska M., Omilian-Mucharska M., Grygorowicz A., Kraszewska E., *Jakie są granice inwestowania w dostęp do wiedzy? Analiza kosztów zakupu i statystyk wykorzystania zasobów elektronicznych w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej w Gdańsku w latach 2003–2007*, [w]: *Forum Bibliotek Medycznych* [online] 2009, R. 2, nr 2 (4), 472–493 [dostęp 1.07.2011 r.]. Dostępny w Internecie: < <http://bg.umed.lodz.pl/images/stories/wydawnictwa/forum/ForumNr4.pdf>>.
- [12] Pesh O., *Usage statistics: About COUNTER and SUSHI*, Information Services and Use, 2007, 27, (4), 207–213.
- [13] Shepherd P.T., *COUNTER: usage statistics for performance measurement*, Performance Measurement and Metrics, 2006, 7 (3), 142–152.
- [14] Wojtasik U.A. *Statystyki wykorzystania zagranicznych książek elektronicznych – potrzeba standaryzacji*, [w]: *Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych*, Wrocław, 4–6 lipca 2007 r. [online]. Materiały konferencyjne EBIB nr 17 [dostęp 1.07.2011 r.]. Dostępny w Internecie: <http://www.nowyebib.info/publikacje/matkonf/mat17/wojtasik.php>.

ELECTRONIC SERVICES AND RESOURCES IN LIBRARY STATISTICS, RANKINGS AND PERFORMANCE MEASUREMENT

The paper refers to quantitative approach of collecting data on acquisition and use of electronic resources in academic libraries. The issue has been presented both from the viewpoint of international standards and recommendations as well as of practical activities. Key issues like standardized counting of electronic journals, databases, e-books, digitized collections and their use have been discussed based on national statistics (CSO), “Perspektywy” ranking and of the “Analysis of the functioning of research libraries in Poland”. The paper also presents the activities of Team of Statistics of Electronic Resources (StatEL), established at the request of the Executive Council of the KDBASP and Standards Committee for Research Libraries.

Paulina Bartosik

Zespół Biblioteki Cyfrowej BG i OINT Politechniki Wrocławskiej

Anna Stach-Siegieńczuk

Biblioteka Wydziału Elektrycznego Politechniki Wrocławskiej

„PRAKTYKA CZYNI MISTRZA” – ZAJĘCIA DYDAKTYCZNE DLA STUDENTÓW BIBLIOTEKOZNAWSTWA PROWADZONE PRZEZ BIBLIOTEKARZY PRAKTYKÓW NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH OŚRODKÓW NAUKOWYCH

W Polsce istnieje wiele placówek, które kształcą przyszłych bibliotekarzy. Ich powstawanie i rozwój wpływa na zwiększenie wykształconej kadry bibliotecznej, która zdobywa doświadczenie i poszerza swoje kwalifikacje, podejmując pracę zawodową w księżnicach. W artykule podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy w aktualnych programach studiów bibliotekoznawczych w czterech ośrodkach naukowych w Krakowie, Łodzi, Wrocławiu i Warszawie są zajęcia dydaktyczne prowadzone przez bibliotekarzy praktyków, czy też tylko zajęcia teoretyczne. Szczegółowo zbadano i omówiono udział i rolę bibliotek w nauczaniu studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej ze szczególnym uwzględnieniem bibliotekarzy dyplomowanych.

WSTĘP

Dyskusje, prowadzone powszechnie na wyższych uczelniach na temat praktycznych zajęć dydaktycznych, dotyczą wszystkich kierunków studiów. Trudno jednak znaleźć jakiegokolwiek doniesienia, które dotyczyłyby praktycznego kształcenia studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. By wypełnić tę lukę, autorki zajęły się tym zagadnieniem. Przeprowadziły badania ankietowe, które pomogły w powstaniu niniejszego opracowania.

ZARYS HISTORII KSZTAŁCENIA BIBLIOTEKARZY W POLSCE

Kształcenie bibliotekarzy na ziemiach polskich rozpoczęło w latach 30. XX w. Powstały wtedy szkoły: Jednoroczna Koedukacyjna Szkoła Bibliotekarstwa przy Bi-

bliotece Publicznej m. st. Warszawy (1929), Dwuletnia Szkoła Pracownic Społecznych (istniała w latach 1928–1932). Od 1925 roku istniały wyższe studia bibliotekarskie Studium Pracy Społeczno-Oświatowej w Wolnej Wszechnicy Polskiej [1]. Od końca lat 40. XX w. powstają w Polsce katedry bibliotekoznawstwa (pierwsza powstała w Łodzi w 1945 r.) na krajowych uniwersytetach oraz ich filiach. Liczne kursy i szkolenia z początku lat 30. XX w. oraz kształcenie na poziomie akademickim przyczyniły się do powstania wyspecjalizowanej kadry bibliotecznej.

PODZIAŁ PRACOWNIKÓW BIBLIOTEK

Dokumenty prawne regulujące podział stanowisk bibliotekarskich powstawały wraz z pojawieniem się pierwszych kursów dla bibliotekarzy [2]. Obecnie istnieje wiele ustaw i rozporządzeń, które dotyczą pracowników biblioteki. W większości dokumenty dzielą pracowników księżnicy na bibliotekarzy, w tym bibliotekarzy dyplomowanych, którzy mają w swoich obowiązkach prowadzenie zajęć dydaktycznych już od lat 50. XX w. [2]. Od tamtego czasu pojawiają się coraz to nowsze rozporządzenia i uaktualnienia [3–8].

MATERIAŁ I METODYKA

W ustaleniu, czy w bibliotekach naukowych oraz w ośrodkach akademickich Łodzi (UŁ), Wrocławia (UWr), Warszawy (UW) i Krakowa (UJ i UP) kształcących w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa odbywają się zajęcia dydaktyczne prowadzone przez bibliotekarzy praktyków, czy tylko przez naukowców, oparto się na skonstruowanych przez autorki dwu typach ankiet. Ankiety dotyczą zajęć dydaktycznych prowadzonych na terenie biblioteki i w instytutach, nie brano zaś pod uwagę praktyk studenckich. Pierwszy rodzaj był skierowany do bibliotekarzy praktyków w tym bibliotekarzy dyplomowanych oraz został rozesłany do blisko 140 pracowników biblioteki.

Ze względu na brak informacji o dokładnej liczbie bibliotekarzy dyplomowanych zatrudnionych w księżnicach dane te zaczerpnięto częściowo z publikacji *Szkolnictwo wyższe 2009. Dane podstawowe* [9]. Dane z 2010 roku były dopiero przesyłane do wydawnictwa. Autorki referatu nie mogły więc dotrzeć do aktualnych danych, ponieważ ukazać się one już po napisaniu tej pracy. Nie istnieje też lista bibliotekarzy dyplomowanych, dlatego by dotrzeć do potencjalnych respondentów, zanalizowano strony WWW poszczególnych bibliotek. W nielicznych tylko przypadkach znaleziono informacje o zajmowanych stanowiskach przez bibliotekarzy z uwzględnieniem m.in. kustoszy

dypłomowanych. Gdy na stronach WWW bibliotek brakowało potrzebnych informacji, ankiety były wysyłane do dyrektorów bibliotek z prośbą o przekazanie (pocztą elektroniczną) potencjalnym respondentom. Ankieta w celu ułatwienia dostępu została umieszczona na płatnym portalu: Ankieta.pl. Składała się ona z dwudziestu pytań podzielonych na trzy sekcje. Pierwsza sekcja dotyczyła płci badanych, następna zajęć prowadzonych przez bibliotekarzy w ich miejscach pracy, ostatnia zaś – zajęć dydaktycznych prowadzonych przez bibliotekarzy w instytucjach kształcących studentów bibliotekoznawstwa.

Drugi rodzaj ankiety skierowany był do dyrektorów instytutów INIB w czterech miastach – miała ona dać odpowiedź na pytanie, ilu bibliotekarzy praktyków zatrudnionych w bibliotekach pracuje jednocześnie w instytutach, przekazując wiedzę praktyczną studentom. Takich ankiet rozesłano pięć.

Na ankietę skierowaną do bibliotekarzy praktyków i dypłomowanych odpowiedziało 72 bibliotekarzy zatrudnionych w bibliotekach naukowych, co pozwala uznać przedstawiony materiał za reprezentatywny. Przeważającą większość stanowili bibliotekarze dypłomowani, znikomą zaś bibliotekarze praktycy.

Na drugi rodzaj ankiet odpowiedziały cztery instytuty w Łodzi, we Wrocławiu i w Krakowie, co również pozwala uznać materiał w nich zawarty za wartościowy.

ANALIZA MATERIAŁU UZYSKANEGO NA PODSTAWIE ANKIET

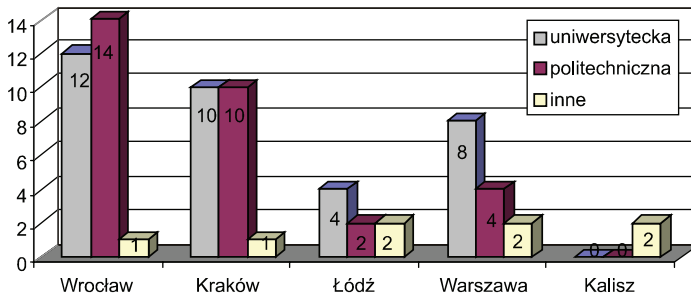
W wyniku przeprowadzonego badania w serwisie Ankieta.pl [10] uzyskano następujące wyniki.

Tabela 1. Płeć oraz zajmowane stanowisko ankietowanych
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

Stanowisko	Płeć		Razem
	Kobieta	Mężczyzna	
Starszy kustosz dypłomowany	24	11	35
Kustosz dypłomowany	21	2	23
Kustosz	2	1	3
Dokumentalista dypłomowany	1	0	1
Adiunkt biblioteczny	4	1	5
Asystent biblioteczny	0	1	1
Doktorant, młodszy bibliotekarz	2	2	4
Razem	54	18	72

Z tabeli 1 wynika, że bibliotekarzami biorącymi udział w badaniu są w 75% kobiety, natomiast w 25% mężczyźni. Należy stwierdzić jednocześnie, że zawód bibliotekarza jest nadal bardzo sfeminizowany, co jest tendencją odwrotną w porównaniu do XVII w., kiedy większość bibliotekarzy stanowili mężczyźni. 49% respondentów sta-

nowią osoby zatrudnione na stanowisku starszego kustosa dyplomowanego, 32% to pracownicy zatrudnieni na stanowisku kustosa dyplomowanego, natomiast reszta ankietowanych to: kustosz (4%), dokumentalista dyplomowany (1,25%), adiunkt biblioteczny (7%), asystent biblioteczny (1,25%), doktorant/młodszy bibliotekarz (5,5%). Oznacza to, że w przeważającej większości w ankiecie wzięli udział pracownicy z wieloletnim stażem pracy.

Il. 1. Typy bibliotek objęte badaniami w poszczególnych miastach.
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

Z analizy materiału zawartego na il. 1 wynika, że 37,5% respondentów reprezentowało biblioteki naukowe Wrocławia, 29% pochodziło z Krakowa, 19% z Warszawy, 11% z Łodzi, natomiast 3,5% z Kalisza. Najłatwiej było dotrzeć do bibliotekarzy z Wrocławia, gdyż tu mieszkają i pracują autorki referatu. Reszta zależała od tego, czy osoby, które zostały poproszone, udzieliły odpowiedzi na pytania.

Zdecydowana większość, bo prawie 66% zapytanych bibliotekarzy pracujących w księżnicach wie i słyszała, że na terenie ich biblioteki są prowadzone zajęcia dla studentów bibliotekoznawstwa, 26% odpowiada, że nie, natomiast 8% nie orientuje się w tej kwestii. Można stwierdzić, że bibliotekarze są dobrze poinformowani, w jakich przedsięwzięciach placówka bierze udział, a w jakich nie. Jednak tylko 32% bibliotekarzy prowadzi zajęcia dla studentów, natomiast 68% bibliotekarzy praktyków, w tym dyplomowanych, nie prowadzi zajęć dla studentów bibliotekoznawstwa, ponieważ nie zostali o to poproszeni. Należy pamiętać, iż w każdej bibliotece naukowej wytypowani zostali przez dyrektora nieliczni przedstawiciele bibliotekarzy, którzy zostali oddelegowani do nauczania młodzieży na terenie księżnicy. Prawie wszyscy ankietowani (98,61%) zauważyli i zgodnie stwierdzili, że udział studentów bibliotekoznawstwa w zajęciach dydaktycznych prowadzonych na terenie biblioteki jest ważnym elementem systemu edukacji.

ZAJĘCIA DYDAKTYCZNE NA TERENIE BIBLIOTEKI

Na pytania dotyczące zajęć na terenie biblioteki odpowiedzi udzieliło 23 respondentów, co oznacza, że tylko niespełna 32% prowadzi zajęcia w swoim podstawowym miejscu pracy. Zakres tematyczny tych zajęć przedstawiono w tabeli 2.

Z analizy materiału zawartego w tabeli 2 wynika, że bibliotekarze nie skupiają się tylko na jednej dziedzinie naukowej, a wykładane przedmioty obejmują tematykę związaną z ich pracą w bibliotece. Najczęstszą formą zajęć są wykłady i pokazy praktyczne. Te ostatnie powodują, że czynności wykonywane przez pracowników biblioteki pozostają w pamięci studentów na dłużej.

Tabela 2. Zakres tematyczny prowadzonych zajęć
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

Zakres tematyczny prowadzonych zajęć	Liczba ankietowanych prowadzących zajęcia	Główna forma zajęć
Gromadzenie/opracowanie zbiorów	6	wykład, pokaz praktyczny
Automatyzacja bibliotek	5	pokaz praktyczny
Udostępnianie zbiorów	4	
Informacja naukowa	3	
Dokumentacja prac naukowo-badawczych	3	wykład,
Marketing i zarządzanie w bibliotece	2	pokaz praktyczny

Zajęcia dydaktyczne prowadzone przez bibliotekarzy praktyków oraz dyplomowanych mają różną częstotliwość. Spośród bibliotekarzy udzielających odpowiedzi na pytanie w ośmiu przypadkach było to 1–15 h rocznie. Kolejnych ośmiu prowadzi zajęcia według potrzeb, natomiast siedmiu w granicach 30–60 rocznie.

Dużą część respondentów zna również opinie studentów na temat prowadzonych zajęć. Słuchacze są w większości zadowoleni, bowiem dzięki udziałowi w spotkaniach w bibliotece mogą m.in. „skorzystać z realnie funkcjonującego systemu bibliotecznego”.

ZAJĘCIA DYDAKTYCZNE PROWADZONE PRZEZ BIBLIOTEKARZY NA TERENIE INSTYTUCJI KSZTAŁCĄCYCH STUDENTÓW

Tylko 29% respondentów, to jest 21 osób biorących udział w ankiecie, podejmuje się pracy w innych placówkach. Większość (71%) nie podejmuje drugiego etatu, głównie dlatego, że nie zostali o to poproszeni. Wśród odpowiedzi znalazły się także: brak czasu (spowodowany pełnieniem ważnej funkcji administracyjnej w księżnicy) czy też mała liczba ciekawych ofert. Pojawiły się też pojedyncze odpowiedzi: brak współpracy z instytutem, krótki staż pracy.

Każdy bibliotekarz nauczający studentów w instytutach wyklada czasem po kilka przedmiotów, które dla pewnego ułatwienia i usystematyzowania autorki podzieliły na kategorie tematyczne. Tematyka zajęć została przedstawiona w tabeli 3.

Jak można zauważyć nie ma dominującej tematyki wśród zajęć dydaktycznych. W głównej mierze dotyczą one zagadnień, z którymi przyszli bibliotekarze będą na co dzień się spotykać w pracy zawodowej. Można zauważyć przewagę przedmiotów związanych z wykorzystaniem technologii komputerowej i coraz częściej obecnej

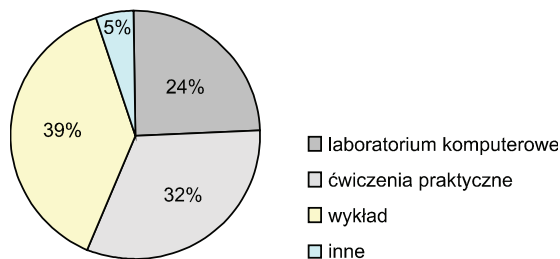

w mediach cyfryzacji. Marketing i zarządzanie pozwoli zaś wykorzystać metody *public relations* w późniejszej pracy bibliotekarzy.

Tabela 3. Tematyka zajęć
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

Tematyka zajęć	Liczba ankietowanych [%]
Marketing i zarządzanie w bibliotece	17,0
Informacja naukowa	6,5
Gromadzenie/opracowanie zbiorów	10,5
Bibliografia	3,0
Źródła informacji	6,5
Edytorstwo	3,0
Biblioteki w środowisku lokalnym i regionalnym	3,0
Seminarium magisterskie	6,5
Technologia informacyjna	17,0
Biblioteki cyfrowe	6,5
Czasopisma elektroniczne	14,0
Tworzenie bazy danych	6,5

Spośród 21 ankietowanych prawie wszyscy zaznaczyli po kilka odpowiedzi na jedno pytanie. Jak pokazano na il. 2, wciąż najbardziej popularną formą prowadzenia zajęć są wykłady, dalej ćwiczenia praktyczne oraz laboratorium komputerowe. Można więc śmiało stwierdzić, że instytucje kształcące przyszłych bibliotekarzy, które decydują się na zajęcia prowadzone przez praktyków, wybierają przedmioty, które pozwalają zdobyć umiejętności praktyczne oraz zastosować w praktyce wiedzę teoretyczną wyniesioną z wykładów.

Il. 2. Rodzaj prowadzonych zajęć
Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

Większość ankietowanych prowadzi zajęcia kilka razy w tygodniu (43%), część z nich raz na tydzień, 10% dwa razy w miesiącu, a reszta (20%) według zapotrzebowania. Nasuwa to wniosek, iż bibliotekarze starają się w miarę możliwości, aby jak

największa liczba studentów miała kontakt z zajęciami dydaktycznymi prowadzonymi przez praktyków, co jest korzystne dla studentów, jednakże uzależnione od wolnego czasu bibliotekarzy, którzy w pierwszej kolejności wykonują swoją pracę zawodową w bibliotece. Tę kwestię poruszyli także wypełniający ankietę, którzy uznali, że forma zajęć prowadzonych przez nich jest wystarczająca i nic by nie zmienili. Natomiast 42% odpowiadających na tę część pytań zwiększyłoby liczbę zajęć praktycznych.

Jako profit z prowadzenia zajęć najczęściej padały odpowiedzi: satysfakcja (36%), dodatkowe wynagrodzenie (15%), możliwość przekazania wiedzy innym (40%), inne (9). Większość respondentów zaznaczała po kilka odpowiedzi.

Z 72 osób biorących udział w badaniu 87,5% uważa, że powinna być zwiększona liczba zajęć praktycznych dla studentów bibliotekoznawstwa, natomiast 12,5% twierdzi, że ilość prowadzonych zajęć jest wystarczająca i nie widzą potrzeby zwiększenia zajęć praktycznych dla studentów bibliotekoznawstwa.

Jak widać na podstawie wyników, aktywność bibliotekarzy dyplomowanych i bibliotekarzy praktyków w zakresie prowadzenia zajęć dla studentów bibliotekoznawstwa nie jest duża. Jedynie sześciu respondentów prowadzi jednocześnie zajęcia w bibliotece oraz w instytucjach kształcących przyszłych bibliotekarzy. Stanowi to średnio 28% wszystkich ankietowanych, którzy zadeklarowali, że uczestniczą w spotkaniach dla studentów bibliotekoznawstwa.

ZAJĘCIA NA TERENIE INSTYTUTÓW WIDZIANE OCZAMI DYREKTORÓW

Drugi rodzaj ankiet skierowano do dyrektorów instytutów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa w czterech miastach: Wrocławiu, Krakowie (2 uczelnie), Warszawie i Łodzi. Odpowiedziały na nią 4 uczelnie (oprócz Uniwersytetu Warszawskiego). Współpracują one z bibliotekami w zakresie prowadzenia zajęć dydaktycznych na terenie uczelni. Żadna z instytucji nie ma problemów z nawiązaniem kontaktów w ramach współpracy z księżnicami. Studenci udają się najczęściej na zajęcia dydaktyczne do bibliotek naukowych (42%), bibliotek publicznych – wojewódzkich i powiatowych (29%) oraz do bibliotek szkolnych (29%). Jak widać biblioteki naukowe miast, w których znajdują się ośrodki dydaktyczne przewodzą. Może to być spowodowane tym, że instytuty oraz księżnice naukowe mają podobny statut akademicki.

W zależności od miasta zajęcia dla studentów są prowadzone w bibliotekach głównych poszczególnych uczelni (70%), bibliotekach publicznych (20%), bibliotekach szkolnych (10%). Jeśli zaś chodzi o formę przeważały wykłady i pokazy praktyczne. W zajęciach dydaktycznych prowadzonych na terenie księżnicy dla studentów bibliotekoznawstwa uczestniczą studenci z różnych lat studiów, najczęściej I–III roku studiów licencjackich oraz I roku studiów uzupełniających – magisterskich.

We wszystkich ankietowanych instytucjach są zatrudnieni w niepełnym wymiarze godzin bibliotekarze praktycy, którzy prowadzą zajęcia dydaktyczne z grupy zajęć praktycznych. W 50% przypadków liczba praktyków wynosi od 1–3, w 25% – 4–6, a w kolejnych 25% – 8. Można odnieść wrażenie, że instytuty coraz częściej dbają

o to, by słuchacze mieli kontakt z bibliotekarzami-praktykami, którzy chętnie dzielą się swoim doświadczeniem.

Najwięcej zajęć praktycznych ma w swojej ofercie Uniwersytet Jagielloński – 12 przedmiotów (635 h), po 6 oferują Uniwersytet Wrocławski oraz Uniwersytet Łódzki (180 h), natomiast najmniej Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie – 4, (120 h). Taka dysproporcja spowodowana jest być może tym, że Uniwersytet Jagielloński stawia bardziej na praktykę niż teoretyczne omawianie zagadnień i dodatkowo chce jak najlepiej przygotować studentów do zawodu.

Zdecydowana większość, bo 75% uważa, że liczba zajęć prowadzona przez bibliotekarzy praktyków powinna być większa, 25% zaś nie jest do końca o tym przekonana. Wszyscy ankietowani twierdzą zgodnie, że zajęcia praktyczne i na uczelniach, i w bibliotekach urozmaicają program studiów, pokazują praktyczne aspekty zawodu bibliotekarza oraz że zwiększyliby oni ilość zajęć praktycznych na terenie swoich instytucji.

PODSUMOWANIE

Bibliotekarze praktycy, w tym bibliotekarze dyplomowani, w swoich podstawowych miejscach pracy oraz w instytucjach kształcących studentów bibliotekoznawstwa w miarę możliwości starają się uatrakcyjnić zajęcia teoretyczne i pokazać, czym pracownicy biblioteki się zajmują. Tylko niewielka część bibliotekarzy zapoznaje studentów ze swoją pracą. W głównej mierze, jeśli już prowadzone są zajęcia praktyczne, to są to laboratoria komputerowe. Trzeba zaznaczyć, że w porównaniu do stanu sprzed kilku lat władze instytucyjne zmierzają w kierunku coraz to bardziej rozbudowanej praktyki, ale zmiany następują powoli. Zajmie to uczelniom jeszcze wiele lat, choć wydaje się, że sami studenci będą ten proces radykalnie przyspieszać.

LITERATURA

- [1] Gaca-Dąbrowska Z., *Zawód bibliotekarza w II Rzeczypospolitej*, Roczniki Biblioteczne, 1982, 26 (1/2), 117–118.
- [2] Gmiterek W., *Bibliotekarze dyplomowani – wczoraj, dziś i jutro*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji* [online], [dostęp 1.04.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.library.put.poznan.pl/2005/pdf/5_3.pdf>, 291–293.
- [3] Rozporządzenie Rady Ministrów z 22 kwietnia 1967 r. w sprawie warunków zatrudnienia w instytucjach naukowo-badawczych w PAN i szkolnictwie wyższym bibliotekarzy dyplomowanych (Dz.U. 1967 Nr 14 poz. 63).
- [4] Karta Praw i Obowiązków Nauczyciela z 27 kwietnia 1972 r. (Dz.U. 1982 Nr 3 poz. 19).
- [5] Rozporządzenie Rady Ministrów z 19 września 1983 r. w sprawie warunków zatrudnienia oraz zasad awansowania dyplomowanych bibliotekarzy i dyplomowanych pracowników dokumentacji naukowej w szkołach wyższych (Dz.U. Nr 57 poz. 256).

- [6] Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 1990 Nr 65 poz. 385).
- [7] Rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z 9 marca 1999 r. w sprawie wymagań kwalifikacyjnych uprawniających do zajmowania określonych stanowisk w bibliotekach oraz trybu stwierdzania tych kwalifikacji.
- [8] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 21 sierpnia 2006 r. w sprawie kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej.
- [9] *Szkolnictwo wyższe 2009. Dane podstawowe*, P. Jagielski, E. Żebrowska (red.), Dep. Finansowania Szkół Wyższych MNiSW, Warszawa, 2010.

“PRACTICE MAKES THE MASTER” – COURSES FOR STUDENTS OF LIBRARY SCIENCE CONDUCTED LIBRARIANS FROM SELECTED RESEARCH CENTERS

In Poland, many institutions educate future librarians. Their creation and development cause permanent increase in educated library staff that gains professional experience and expand their qualifications choosing their careers in libraries. The paper tries to answer the question: do actual current library science studies curricula in four research centers: Cracow, Łódź, Wrocław and Warsaw include courses, which are led by practitioner librarians or only their theoretical counterparts? The participation and role of libraries in teaching students of library and information science were carefully examined and discussed with particular consideration of certified librarians.

Agata Walczak-Niewiadomska, Zbigniew Gruszka, Grzegorz Czapnik
Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Łódzkiego

BIBLIOTEKARZ W FIRMIE INFOBROKERSKIEJ. POTRZEBY RYNKU A OFERTA EDUKACYJNA W ŚWIETLE BADAŃ

Efektom rosnącego znaczenia informacji w społeczeństwie i gospodarce jest pojawienie się i funkcjonowanie nowej na gruncie polskim profesji – zawodu infobrokera. Niektóre ośrodki akademickie przygotowały ofertę edukacyjną skierowaną do osób zainteresowanych podjęciem takiej działalności. Dotychczas nie wypracowano jednak standardów kształcenia brokerów informacji. W 2010 roku zespół Katedry Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Łódzkiego rozpoczął projekt badawczy, którego celem jest stworzenie modelu edukacji akademickiej obejmującego aktualny stan kształcenia, zapotrzebowanie rynku pracy oraz oczekiwania wobec pożądaných umiejętności absolwentów kierunku (specjalizacji) infobrokerskiej. Elementem projektu były badania przeprowadzone w uczelniach mających w ofercie dydaktycznej tego typu studia.

Elżbieta Barbara Zybert, analizując przemiany w zakresie kształcenia na kierunku Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa, zauważyła, że edukacja w tym zakresie jest ważnym elementem w procesie zaspokajania potrzeb informacyjnych, czego oznaką jest włączanie do programów nauczania przedmiotów i zagadnień informatologicznych [5, s. 73]. Przemiana ta, dokonana po 1989 r., sugeruje zmianę paradygmatu bibliotekoznawstwa i informatyki naukowej, czy raczej – jak obecnie przyjęto w standardach ministerialnych – informatyki naukowej i bibliotekoznawstwa [4].

Forsowane nową ustawą o szkolnictwie wyższym, która ma zacząć obowiązywać pod koniec 2011 r., zniesienie standardów kształcenia spowoduje „uwolnienie” kierunków studiów, które odtąd będą mogły być swobodniej kształtowane jako odpowiedź na potrzeby rynku pracy. Można się spodziewać, że kierunek (specjalizacja, dziedzina) Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo zostanie uzupełniony o treści z dziedzin pokrewnych – o elementy dziennikarstwa, komunikacji społecznej, zarzą-

dzania wiedzą, z akcentem na operowanie informacją czy wiadomością. Podobny trend był zauważalny na gruncie amerykańskim w latach 90. XX w., kiedy szkoły bibliotekarskie przeistaczały się w szkoły informacji (i-school) [1, s. 45].

Rozważania specjalistów w zakresie zmian obszaru i form kształcenia bibliotekoznawczego trwają w Polsce od lat 90. ubiegłego stulecia. W 1995 roku na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie przedstawiciele wszystkich ośrodków akademickiego kształcenia bibliotekarzy referowali dane o swoich placówkach, współpracy międzynarodowej, prowadzonych zajęciach i omawiali ważniejsze zmiany w programach nauczania [2]. Pod koniec ostatniej dekady XX w., również za sprawą środowiska krakowskiego, zaczęto mówić o kształceniu uniwersyteckim w zakresie bibliotekoznawstwa w kontekście potrzeb społeczeństwa informacyjnego. Wanda Pindłowa przewidywała, że w XXI w. przedsiębiorstwa niechętnie będą zatrudniały osoby niewykształcone, a większość osób będzie trudniła się – możemy powiedzieć po latach – zarządzaniem wiedzą [3, s. 56].

Od kilku lat obserwuje się włączanie do oferty studiów bibliotekoznawczych zagadnień z zakresu infobrokeringu. Proponowane przedmioty uczą umiejętności korzystania ze źródeł informacji, funkcjonowania w środowisku internetowym, zaznajamiają z prowadzeniem działalności gospodarczej. W pewnym stopniu jest to tradycyjna działalność dokumentacyjna, pozbawiona jednak szerszych standardów. Niniejszy artykuł jest prezentacją spotykanych rozwiązań i próbą wypracowania ogólnego schematu kształcenia brokerów informacji.

Badanie oferty dydaktycznej w zakresie infobrokeringu było prowadzone wśród krajowych ośrodków kształcenia bibliotekarzy w marcu 2011 r. Ankieta – wraz z pismem przewodnim od kierownika Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ – została wysłana tradycyjną pocztą oraz drogą elektroniczną. Respondenci mogli udzielać odpowiedzi, wypełniając formularz drukowany i odsyłając go na adres Katedry, bądź też wysyłając faks lub e-mail. Większość respondentów zdecydowała się wysłać odpowiedź elektronicznie.

Na ankietę odpowiedziały większość ośrodków krajowych. Nie udało się uzyskać odpowiedzi od następujących placówek: Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Ateneum Szkoły Wyższej, mających w ofercie studia bibliotekoznawcze i bibliologiczne, w tym – co można było sprawdzić za pośrednictwem stron internetowych – także z infobrokeringu. Łącznie uzyskano odpowiedzi ośmiu szkół wyższych. Były to: Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach (UJK), Uniwersytet Łódzki (UŁ), Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (UMCS), Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (UMK), Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (UP), Uniwersytet Śląski (UŚ), Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie (UWM), Uniwersytet Wrocławski (UWr).

Celem badania było zanalizowanie oferty szkół wyższych w zakresie kształcenia brokerów informacji. Ośrodki akademickie, które odpowiedziały na ankietę, uwzględniają zagadnienia infobrokeringu w planach studiów, nie wszystkie jednak zdecydowały się na utworzenie odrębnego kierunku studiów. Najczęściej treści te poruszane są

w programach studiów podyplomowych; takie rozwiązanie wprowadził UMK (Infobrokerstwo i zarządzanie informacją), UJK, UŁ (Broker informacji). Tematyka infobrokerska pojawia się także w czasie studiów I stopnia licencyjnych i II stopnia magisterskich. Niektóre uczelnie, np. UP i UWM, prowadzą ścieżki specjalizacyjne na obu typach studiów. UŁ wprowadza specjalizację infobrokerską na studiach II stopnia, obejmującą 210 h zajęć dydaktycznych z takimi przedmiotami, jak: Wprowadzenie do zawodu brokera informacji, Techniki wyszukiwawcze, Narzędzia informatyczne w pracy infobrokera, Zarządzanie wizerunkiem w Internecie, Specjalistyczne i dziedzinowe źródła informacji, Informacja gospodarcza oraz Podstawy zarządzania firmą. Cykl zajęć kończy się seminarium specjalizacyjnym.

Na osiem zbadanych placówek trzy szkoły wyższe – UMCS, UW r oraz UŚ – oferują swoim studentom pojedyncze przedmioty przybliżające działalność brokerów informacji. Najbogatsza wydaje się oferta UŚ – treści infobrokerskie są omawiane na zajęciach w łącznej liczbie 360 h. UŚ prowadzi w ramach specjalizacji Organizacja i zarządzanie informacją następujące przedmioty: Źródła informacji specjalistycznej, Projektowanie i tworzenie baz danych (po 60 h), Digitalizacja informacji, Ilościowe metody badania informacji, Organizacja zasobów cyfrowych (po 45 h), Projektowanie i tworzenie serwisów internetowych, Informacja prawna, patentowa i normalizacyjna (po 30 h), Systemy zarządzania treścią, Publikacje elektroniczne, Użytkownicy informacji (po 15 h).

Oferta UMCS obejmuje 285 h zajęć dydaktycznych. Wykłady, konwersatoria i ćwiczenia prowadzone są w następującym wymiarze godzin: Wprowadzenie do infobrokeringu na przykładzie informacji z zakresu ekonomii (60 h), Nauka o informacji, Internetowe zasoby informacji i wiedzy – wyszukiwanie i tworzenie, Specjalistyczne źródła informacji (3 przedmioty do wyboru) (po 45 h), Metody indeksowania i klasyfikowania dokumentów, Standaryzacja w usługach informacyjnych (po 30 h).

Najuboższa jest oferta UW r, w której treści infobrokerskie są poruszane jedynie w ramach przedmiotów: Źródła informacji, Heurystyka informacyjna, Społeczeństwo informacji i wiedzy oraz Zarządzanie informacją i wiedzą.

Przeprowadzone badania dowodzą, że najobszerniej treści infobrokerskie są omawiane w trakcie studiów podyplomowych. Oferta dydaktyczna w tej postaci wynosi najczęściej około 200 h wykładów, konwersatoriów i laboratoriów. Wgląd w nazwy przedmiotów pozwala stwierdzić, jak różnorodnie są realizowane poszczególne treści. W przypadku UJK program zdaje się przybliżać podstawowe treści użyteczne z punktu widzenia brokera informacji. Są tu więc zagadnienia wprowadzające: Broker informacji (6 h), Nauka o informacji, Podstawy wyszukiwania informacji (po 10 h). Najwięcej miejsca organizatorzy studium poświęcili Systemom zarządzania bazami danych i Tworzeniu serwisów WWW (po 20 h) oraz poszczególnym typom informacji (biznesowej, prawnej, medycznej, patentowej i normalizacyjnej – 56 h).

UMK również przewiduje Tworzenie serwisów WWW (20 h), jednak pomija wprowadzenie do specyfiki zawodu. Słuchacze studium poznają za to Informację w nauce, społeczeństwie i gospodarce (30 h), Metody, techniki i narzędzia profesjo-

nalnego wyszukiwania informacji (35 h) oraz Badanie użyteczności serwisów internetowych (20 h). Nadto w ofercie UMK znajdują się takie przedmioty, jak Zarządzanie informacją w repozytoriach i zasobach Open Access, Open Source w zarządzaniu informacją, Zarządzanie bibliotekami naukowymi (wszystkie po 15 h) czy Podstawy architektury informacji (10 h). Dominuje więc tematyka informatologiczna; tradycyjnym źródłem informacji poświęcono jedynie 15 h. Propozycja dydaktyczna UMK kończy się pracą dyplomową.

Studia podyplomowe prowadzi też UWM. Treści infobrokerskie pojawiają się na studium pod nazwą Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo jedynie w ramach przedmiotów: Heurystyka informacyjna, Źródła informacji (po 30 h), Informacja naukowa i Technologia informacyjna (po 20 h). Łącznie zajęcia te obejmują 100 h.

Określenie rozpoczęcia zajęć z infobrokeringu nie jest jednoznaczne. Niektóre jednostki podają datę wprowadzenia przedmiotu o omawianym zawodzie, inne moment rozpoczęcia studiów w całości poświęconych brokerstwu. UP już w roku akademickim 2003/2004 realizował zajęcia w ramach specjalizacji Metody pracy w bibliotece: informacja naukowa. Lata 2007–2009 są charakterystyczne dla organizacji pełnych studiów podyplomowych i specjalizacji w ramach studiów licencjackich i magisterskich dla wszystkich omawianych jednostek.

W proces dydaktyczny są zaangażowani wykładowcy wywodzący się ze stałej kadry dydaktycznej jednostki (najwięcej podaje UJK – dwanaście osób, najmniej UP w Krakowie – dwie osoby), ale też specjaliści spoza niej, co może wynikać ze specyfiki studiów infobrokerskich i dbałości o dostęp do praktycznych aspektów tego zawodu (wymieniani są przez UJK – cztery osoby i UMK – trzy osoby).

Literatura przedmiotu podana przez pięć ankietowanych jednostek jest reprezentowana przez autorów polskich i zagranicznych, odnosi się w większości do materiałów często wykorzystywanych przez osoby związane z tematem infobrokeringu w Polsce. Wśród wymienianych autorów są nazwiska specjalistów informacji naukowej i brokerów praktyków (m.in. Bożena Bednarek-Michalska, Sabina Cisek, Barbara Kamińska-Czubała, Katarzyna Materska, Bartosz Pastuszka, Diana Pietruch-Reizes, Mary Ellen Bates).

Teksty w większości poświęcone są tematom ogólnym i wprowadzającym do zawodu brokera informacji. Omawiają przede wszystkim historię powstawania oraz istotę profesji, problematykę etyki zawodowej, stowarzyszenia i organizacje infobrokerskie na świecie. Pozostałe materiały przedstawiają zagadnienia zarządzania informacją, pozyskiwania odpowiednich danych, metody wyszukiwania informacji, ocenę jakości elektronicznej informacji, wywiad konkurencji. Na liście wymienianej literatury występują też strony internetowe zakwalifikowane jako podstawowe źródła wiedzy, m.in. strona największego stowarzyszenia brokerów informacji na świecie – Association of Independent Information Professionals (AIIP), a także wiele dokumentów występujących tylko w formie elektronicznej.

Zajęcia, jak wynika z ankiet, wspomagane są również przez bogatą literaturę zagraniczną; odnaleźć tu można wydawnictwa ogólne wprowadzające w podstawy zawodu¹.

Ankietowane jednostki zaznaczyły wyraźnie, że prezentują jedynie wybór literatury ogólnej wykorzystywanej do zajęć; szczegółowe aspekty infobrokeringu wspierane są przez materiały pozyskiwane najczęściej z konkretnych stron internetowych i innych wiarygodnych źródeł informacji.

Na osiem jednostek biorących udział w ankiecie pięć prowadzi studia bądź specjalizacje infobrokerskie. Z podanych przez nie informacji wynika, że do 31 grudnia 2010 r. studia infobrokerskie ukończyło około 400 studentów. Dane te należy traktować w dużym przybliżeniu ze względu na różnorodność zajęć przyporządkowywanych do pojęcia broker informacji. UP oraz UWM podają liczbę osób, które zaliczyły przedmioty w ramach specjalizacji na studiach magisterskich i podczas studiów podyplomowych, UJK oraz UMK odnoszą się z kolei tylko do absolwentów oferowanych przez nie studiów podyplomowych.

W ośrodkach prowadzących specjalizację w ramach studiów I i II stopnia oraz podyplomowe studia infobrokerskie zagadnienia wykraczające poza problematykę ściśle bibliotekarską stanowią od 43% do ponad 50% treści programowych. Większość przedmiotów dotyczy informacji naukowej (informacja naukowa, wyszukiwanie informacji, źródła informacji) oraz zastosowania informatyki do wyszukiwania, zarządzania i udostępniania informacji (projektowanie systemów informacyjnych, zarządzanie bazami danych lub systemy zarządzania bazami danych, projektowanie, tworzenie i zarządzanie serwisem WWW, podstawy architektury informacji). Studia z infobrokeringu w szerszym zakresie niż w ramach informacji naukowej i bibliotekoznawstwa zaznajamiają ze specjalistycznymi źródłami, oceną ilościową i jakościową, wyszukiwaniem i obróbką informacji. Większość przedmiotów wymienionych przez respondentów odpowiada treściom uwzględnionym w standardach kształcenia dla kierunku Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo. Ministerialny dokument w grupie treści kierunkowych dla studiów I stopnia wymienia podobne lub nawet identyczne zagadnienia: *kategoryzacja użytkowników informacji, potrzeby informacyjne człowieka, zachowania informacyjne, monitorowanie i analiza potrzeb informacyjnych, wykorzystanie Internetu w świadczeniu usług informacyjnych, interakcja człowiek–komputer i interfejsy użytkownika, projektowanie i ocena systemów i usług informacyjnych, architektura informacji, internet jako środowisko informacyjne, metody i techniki wyszukiwania informacji w źródłach tradycyjnych oraz elektronicznych – lokalnych i zdalnych. Selekcja i ocena źródeł informacji* [4, s. 4, 5]. Na studiach

---

¹Literalnie w ankietach wymieniono: M.E. Bates, *Building and Running Successful Research Business*, 2003; F.M. Mason, Ch. Dobson, *Information Brokering*, 1998; C.L. Shamel, *Introduction to Online Market and Industry Research*, 2004; C. Vibert, *Introduction to Online Competitive Intelligence Research*, 2004.

II stopnia INiB treści te zostają poszerzone m.in. o zagadnienia marketingu informacyjnego, a także aspekty prawne i etyczne dotyczące działalności informacyjnej [4, s. 7]. Można zatem ocenić, że edukacja brokerów informacji jest najczęściej realizowana przez ośrodki akademickie jako rozszerzenie studiów INiB, a różnice występujące między nimi mają raczej charakter ilościowy, a nie jakościowy.

Wprowadzane do edukacji infobrokerskiej przedmioty charakterystyczne dla innych dziedzin akademickich niż informacja naukowa, bibliotekoznawstwo czy informatyka zostały wymienione jedynie przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa UJK w Kielcach, który w ramach studiów podyplomowych Broker informacji oferuje zajęcia: Prawo w działalności infobrokerskiej, Reklama i public relations oraz Podstawy statystyki. Również łódzki ośrodek do programu specjalizacji na studiach magisterskich włączył zajęcia z podstaw zarządzania firmą, a na Podyplomowym Studium „Broker informacji realizuje przedmioty: Uruchomienie i rozwój działalności gospodarczej, Prawne uwarunkowania działalności brokerskiej, Elementy statystyki i Marketing w pracy brokera informacji.

We wszystkich badanych placówkach, prowadzących wyodrębnione studia z zakresu infobrokeringu wiedza i umiejętności studentów są poddawane weryfikacji, a podstawowym kryterium testującym nabyte przez słuchaczy kwalifikacje jest wykonanie projektu infobrokerskiego. W trzech ośrodkach jego realizacja jest celem wyodrębnionych zajęć seminaryjnych (UMK i UJK – 10 h na studiach podyplomowych; UŁ – 15 h w ramach seminarium specjalizacyjnego na studiach magisterskich i 10 h w ramach seminarium dyplomowego na studium podyplomowym). Innymi wymienianymi formami potwierdzenia zdobytej przez studentów wiedzy i umiejętności są: realizacja kwerend infobrokerskich, monitoring mediów i badania benchmarkingowe firm (UMK), samodzielne wyszukiwanie i opracowywanie informacji na podstawie internetu (UWM), sporządzenie raportu ewaluacyjnego, zlecenia wyszukania informacji (UP). Co ciekawe, jedynie lubelski Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, który nie prowadzi studiów z zakresu infobrokeringu, lecz realizuje pojedyncze przedmioty w ramach innych ścieżek, zaznaczył, że dla studentów specjalności Zarządzanie informacją organizuje praktyki w firmach infobrokerskich.

Scharakteryzowane oferty dydaktyczne cechuje duża różnorodność przekładająca się na odmienne przygotowanie absolwentów do wykonywania zawodu brokera informacji – samozatrudnionego lub zaangażowanego w agencji infobrokerskiej.

Proponowane przedmioty często obejmują stosowanie wyłącznie technologii informacyjnej. Nie kładzie się wystarczającego nacisku na tradycyjne, drukowane, dostępne w bibliotekach źródła informacji, które są równie istotnym narzędziem w pracy infobrokera. Wykorzystanie tych źródeł w trakcie edukacji pozwoliłoby osobom, które nie miały okazji studiować informacji naukowej i bibliotekoznawstwa na zapoznanie się ze specyfiką pracy w bibliotekach oraz wzbogaciłyby ich warsztat pracy o zdolność korzystania z dokumentów zgromadzonych w księżnicach.

Programy kształcenia infobrokerów powinny w szerszym niż dotychczas zakresie odwzorowywać zróżnicowane formy działalności firm aktywnych na rynku informacji oraz multidyscyplinarny charakter zawodu brokera informacji. Konieczne wydaje się rozszerzenie programów o zagadnienia dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej oraz wiedzę o lokalnym i międzynarodowym rynku informacyjnym. Wraz z rozwojem tego rynku może pojawić się potrzeba kształcenia infobrokerów – specjalistów w określonej dziedzinie (infobrokerów dziedzinowych), co powinno zaowocować rozwojem oferty studiów podyplomowych.

Prowadzenie studiów, które kończą się pozyskaniem umiejętności praktycznych, wymaga od organizatorów nawiązania długofalowej współpracy ze zleceniodawcami, a co najmniej osadzenia działalności przyszłych brokerów informacji w realiach gospodarki wolnorynkowej, jak również zaznajomienia z technikami zdobywania zleceń, bez których broker informacji (agencja infobrokerska) nie może w pełni istnieć na rynku.

Ważnym elementem tak pojętej współpracy akademickiej i gospodarczej jest wprowadzenie systemu kwerend i zleceń, dzięki którym przyszli absolwenci pozyskiwaliby kontakty zawodowe i poznawaliby rynek zleceniodawców, czy też cyklu praktyk zawodowych zbliżających ośrodki akademickie do działalności przedsiębiorstw. W opinii autorów studia z infobrokeringu powinny kończyć się pracą dyplomową, studia magisterskie zaś – pracą przedstawiającą wybrany segment rynku zgodny z zainteresowaniami magistranta. Wzorem innych kierunków studiów magistrant powinien, ze wsparciem Uczelni, nawiązać współpracę z wybraną firmą, której wynikiem byłaby praca magisterska związana z pragmatyką brokerską, ułatwiająca późniejszy początek kariery zawodowej.

LITERATURA

- [1] Bobiński G.S., *Minimum programowe studiów w dziedzinie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w USA*, [w:] *Światowa strategia edukacji bibliotekarzy i specjalistów informacji naukowej*, M. Kocójowa (red.), Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 1998, 42–46.
- [2] *Edukacja z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na poziomie wyższym w Polsce: status i przyszłość*, M. Kocójowa (red.), Polskie Towarzystwo Bibliologiczne, Kraków, 1995.
- [3] Pindłowa W., *Kształcenie uniwersyteckie na potrzeby społeczeństwa informacyjnego*. Cz. 1. *Zmiany w kształceniu uniwersyteckim w ostatniej dekadzie XX wieku*, [w:] *Forum integracyjne krajowych stowarzyszeń z zakresu informacji naukowej, bibliotekarstwa i dziedzin pokrewnych*, Warszawa, 18.05.2000, D. Pietruch-Reizes (red.), Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, Warszawa, 2000, 59–66.
- [4] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dn. 16 października 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełniać uczelnia, by prowadzić studia międzykierunkowe oraz makrokierunki (Dz.U. Nr 180 poz. 1407) [dokument elektroniczny]. Załącznik 44: Standardy kształcenia dla kierunku studiów: Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo. Data ostatniej aktualizacji: 2010-10-25 [dostęp: 20.04.2011]. Dostępny w Internecie: <http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/23/61/2361/44_informacja_naukowa_i_bibliotekoznawstwo.pdf>.

- [5] Zybert E.B., *Współczesne tendencje rozwojowe w zakresie kształcenia pracowników bibliotek i informacji naukowej w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej*, [w:] *Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa: kształcenie w perspektywie nowego stulecia*, E.B. Zybert (red.), Wyd. SBP, Warszawa, 1995, 64–76.

LIBRARIAN AT INFORMATION BROKER'S COMPANY, MARKET NEEDS AND EDUCATIONAL OFFER BASED ON CONDUCTED RESEARCH

The emergence of the information broker profession in Poland results from growing significance of information in society and economy. Some universities prepare educational offer for people interested in such form of professional activity. However, there are no standards of training for information brokers. Chair of Library and Information Science at University of Lodz has begun in 2010 research project aiming at creation of model concerning current educational practice, employers' requirements and expectations of the desired skills of graduates. A part of the project is scientific research conducted among universities offering that type of studies.

Jürgen Warmbrunn
Instytut im. Herdera, Marburg

„BIBLIOTEKARZ UCZESTNICZĄCY” NA PRZYKŁADZIE KIEROWNIKA BIBLIOTEKI SPECJALIZUJĄCEJ SIĘ W HISTORII EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

W świecie naukowym bibliotekarze mogą spełniać decydującą rolę, wspierając cele ich instytucji przez stałą współpracę i komunikację z istniejącymi i potencjalnymi klientami. Uczestnicząc w możliwie licznych ważnych dziedzinach działalności, pomagają bibliotece stać się istotną częścią życia naukowego instytutu we wszystkich aspektach. W czasach, w których nieraz wątpi się w ważność i znaczenie bibliotek i ich pracowników, aktywność bibliotekarzy może nie tylko wesprzeć pozycję bibliotek, lecz też pozytywnie wpłynąć na całokształt instytucji (np. instytutu lub uniwersytetu). To oni: bibliotekarze – specjaliści informacyjni wczoraj dziś i jutra wzmacniają świadomość wartości niezawodnej informacji, którą dostarczają. Rozważania te poddano praktycznej ocenie na konkretnym przykładzie biblioteki specjalistycznej Instytutu im. Herdera w Marburgu.

Pojęcie *Embedded librarian* (ang.) – bibliotekarz umieszczony – istniejące od lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, pochodzi z dziennikarstwa amerykańskiego. Powstało w czasie wojny w Iraku, gdzie dziennikarze uczestniczyli bezpośrednio w wydarzeniach, które mogli dzięki temu lepiej relacjonować.

Taki rodzaj bibliotekarza oznacza fachowca, który opuszcza mury biblioteki, żeby aktywnie uczestniczyć w tym, co się dzieje w jego instytucji i dzięki swojej wiedzy pozytywnie wpływać na jej rozwój. Pojęcie bibliotekarza uczestniczącego szczególnie często kojarzy się z bibliotekarzami szkół wyższych, ponieważ tu relacja między biblioteką a nauką jest sprawą oczywistą. Moim zdaniem pojęcie „bibliotekarz uczestniczący” jest właściwym tłumaczeniem tego wyrażenia na język polski i będę się nim posługiwał w artykule.

Chciałbym rozważyć, czy i jak daleko możliwe jest wykonywanie takiej funkcji w bibliotece o precyzyjnie ograniczonej specjalizacji i jak miałyby ona w najlepszym wypadku wyglądać. Ponieważ będę opierał się na przykładzie instytucji, z której po-

chodzę, dlatego krótko ją przedstawię: Instytut im. Herdera w Marburgu jest naukowym ośrodkiem badań nad historią Europy Środkowo-Wschodniej. Biblioteka Instytutu jest największą biblioteką zajmującą się historią i kulturoznawstwem Europy Środkowo-Wschodniej na terenie krajów niemieckojęzycznych.

Instytut im. Herdera został założony w 1950 r. Była to instytucja Akademii Naukowej im. Johanna Gottfrieda Herdera, związku naukowców pochodzących z byłych terenów niemieckich na Wschodzie, m.in. ze Śląska. Dlatego w latach 50. i 60. zajmowano się w nim głównie historią tych terenów w Europie Środkowo-Wschodniej, tj. Śląska, Pomorza, Zachodnich i Wschodnich Prus. Mimo politycznego ukierunkowania Instytutu istniały już bardzo wcześnie intensywne kontakty na przykład z Polską. Od 1956 roku jest prowadzona wymiana książek z Biblioteką Uniwersytecką we Wrocławiu. Nie mogę tu przytoczyć całej historii Instytutu, chciałbym jednak podkreślić, że najpóźniej od lat 70. zajmujemy się obiektywnym badaniem historii Polski, Czech, Słowacji, Estonii, Litwy i Łotwy. Celowi temu służy m.in. biblioteka, archiwum prasowe i dalsze zbiory: archiwalia, zbiór i baza danych ikonograficznych, zbiór map historycznych. Będąc na konferencji bibliotecznej, nie można ominąć faktu, że Instytut im. Herdera od wielu lat aktywnie działa w dziedzinie bibliograficznej i współpracuje m.in. z partnerami we Wrocławiu, Toruniu, Poznaniu i Krakowie.

W tym roku dział bibliograficzny został włączony do Biblioteki, a dane bibliograficzne zostaną zintegrowane w heskiej sieci bibliotecznej (HeBIS)¹. Od paru lat Instytut współpracuje bardzo intensywnie z Uniwersytetem w Giessen, gdzie obecnie powstało uniwersyteckie Centrum Badań Historycznych nad Europą Wschodnią². Obecnie Instytut im. Herdera jest instytucją tak zwanej infrastruktury naukowej i członkiem Towarzystwa Naukowego im. Leibniza, finansowaną przez rząd federalny i 16 krajów związkowych.

Ta krótka prezentacja Instytutu była konieczna, aby uwidocznić sytuację, w jakiej znajduje się nasza biblioteka i pokazać, dlaczego funkcja bibliotekarza uczestniczącego jest szczególnie ważna dla takiej biblioteki, jaką jest biblioteka Instytutu im. Herdera, i dla jej kierownika. W przeciwieństwie do biblioteki uniwersyteckiej czy miejskiej biblioteka specjalistyczna, jak nasza, nie ma stałej i gwarantowanej liczby użytkowników, nie licząc pracowników własnej instytucji. Oznacza to, że biblioteka specjalistyczna może wprawdzie polegać na swoim dobrym imieniu i swoich dobrych zbiorach, jednak gdy liczba użytkowników w ciągu roku jest decydującym kryterium do oceny wydajności biblioteki, żaden bibliotekarz nie może lekkomyślnie twierdzić, że dobre zbiory książkowe są wystarczającą cechą.

Jeśli używam definicji bibliotekarz uczestniczący, to czynię to w przekonaniu, że termin ten nie dotyczy w pełni naszej biblioteki. Nie jest np. możliwa w bibliotece

---

¹<<http://www.hebis.de/>>.

²<<http://www.uni-giessen.de/cms/fbz/zentren/gizo>>.

specjalistycznej intensywna współpraca ze strukturami uniwersyteckimi. Mimo to pojęcie bibliotekarz uczestniczący wydaje się jednak bardzo odpowiednie, ponieważ pragniemy być nie tylko bibliotekarzami, ale także wykwalifikowanymi i kompetentnymi partnerami w różnych dziedzinach pracy Instytutu. Wybrałem cztery przykłady, aby zilustrować to uczestnictwo.

BIBLIOTEKARZ JAKO WYKŁADOWCA

Już od dwóch lat mój zastępca, Jan Lipinsky, i ja wykładamy na Uniwersytecie w Giessen w Instytucie Historycznym. Zajmujemy się znaczeniem informacji i mediów dla przyszłych historyków. Zwracamy szczególną uwagę na wady i zalety klasycznych i wirtualnych źródeł informacji. Wyjaśniamy również, jakie niebezpieczeństwa grożą w razie zbyt liberalnego korzystania z informacji z Internetu. Przykładem tego może być zdarzenie z ostatnich miesięcy: dwoje wybitnych niemieckich polityków – były minister obrony narodowej i ważna członkini parlamentu europejskiego – musiało zrezygnować ze swych funkcji z powodu licznych plagiatów, jakie popełnili w trakcie pisania prac doktorskich. Mamy nadzieję, że naszym studentom nigdy się to nie przydarzy.

BIBLIOTEKARZ JAKO CZŁONEK ZESPOŁU NAUKOWEGO

Głównym zadaniem naukowej biblioteki specjalistycznej i jej pracowników jest być niezawodnym i poważnym partnerem dla naukowców ich instytucji. W związku z tym wszyscy pracownicy Instytutu są zachęceni do prowadzenia własnych badań. W moim przypadku jest to projekt naukowy *Badanie historii bibliotek i bibliotekarzy w Polsce, w Czechosłowacji i na Łotwie po drugiej wojnie światowej*.

Na realizację takich projektów pracownicy mają określony czas do dyspozycji, ale z uwagi na podstawowe zadania w bibliotece praca naukowa staje się często nierealna.

BIBLIOTEKARZ JAKO ORGANIZATOR PROJEKTÓW

Od biblioteki i ich pracowników oczekuje się, aby aktywnie uczestniczyli we wnioskowaniu i realizacji projektów, które poprawią standardy biblioteki i w idealnym przypadku przyniosą korzyści finansowe. Nasza biblioteka uzyskała takie korzyści w przeszłości m.in. w ramach realizacji Wirtualnej Biblioteki Europa Wschodnia

(Virtuelle Fachbibliothek Osteuropa)³, którą omawiałem już na poprzednich Wrocławskich Spotkaniach. Aktualnym projektem naszej biblioteki, który prowadzimy wraz z Bawarską Biblioteką Państwową w Monachium, z Instytutem Europy Wschodniej w Regensburgu i z Collegium Carolinum w Monachium, jest stworzenie repozytorium dla badań nad Europą Wschodnią. Repozytorium OstDok⁴ ma się opierać na zasadzie open access i udostępniać wartościowe teksty naukowe – zarówno później digitalizowane materiały, jak i tak zwane *born digitals*. Wersja beta tej oferty jest już dostępna w Internecie. Biblioteka jest czołowym partnerem w tym projekcie i reprezentuje nasz instytut. Ostatnio uczestniczyła w organizowaniu międzynarodowej szkoły letniej, której centralnym tematem był projekt OstDok. Dotyczyło to zwłaszcza nowych form publikowania i mediów w naukach humanistycznych, przede wszystkim historycznych.

BIBLIOTEKARZ JAKO SPECJALISTA DO SPRAW PRAW AUTORSKICH

Dzięki omawianemu projektowi Biblioteka jest dzisiaj centralnym adresem i ekspertem w zakresie wszystkich spraw związanych z ochroną praw autorskich, mimo że w Instytucie mamy trzech różnych aktorów na tej scenie – autorów, wydawnictwo oraz bibliotekę i pozostałe zbiory Instytutu. Jest to dobry przykład na to, że działalność poza biblioteką w ścisłym tego słowa znaczeniu może mieć dobry wpływ na pozycję biblioteki w ramach całego Instytutu.

Ograniczyłem się do przedstawienia tylko czterech przykładów. Ważne jest dla mnie jednak podkreślenie, że nie spełniamy wszystkich kryteriów, aby stać się bibliotekarzami uczestniczącymi i prawdopodobnie ze względu na wielkość biblioteki i specjalizację nie będziemy w stanie ich wszystkich spełnić.

Decydujące jest dla nas to, że nie jesteśmy tylko kompetentnym partnerem, który oferuje drukowane i w coraz szerszym zakresie także elektroniczne media, ale również niezawodnym partnerem w innych dziedzinach. Ważne jest jednak, aby znaleźć równowagę między właściwymi bibliotekarskimi zadaniami (zakup, zgromadzenie zbiorów, katalogowanie, wypożyczanie zbiorów i doradztwo) a tą dodatkową działalnością, choćby dlatego, żeby nie doszło do podziału na dwie klasy bibliotekarzy: klasycznych i uczestniczących.

Ostatnim dobrym przykładem nowych ofert bibliotek naukowych są porady, które proponują koledzy z jednej z naszych partnerskich bibliotek – biblioteki Uniwersytetu w Södertörn koło Sztokholmu⁵. Członkowie specjalnego zespołu towarzyszyli na-

---

³<<http://www.vifaost.de/>>.

⁴<<http://www.ostdok.de/ostdok/>>.

⁵<<http://bibl.sh.se/>>.

ukowcom w podróży do krajów nadbałtyckich, gdzie ułatwili im dostęp do tamtejszych bibliotek i wspomagali ich zarówno fachowo, jak i językowo. W tym przypadku możemy mówić o bibliotekarzach faktycznie uczestniczących. Nie sądzę, abyśmy mogli taką pomoc oferować, ale może to być dobry pomysł dla naszej przyszłej działalności, którą – mam nadzieję – będę mógł Państwu w przyszłości zreferować na kolejnych Wrocławskich Spotkaniach Bibliotekarzy.

“EMBEDDED LIBRARIAN” ON THE EXAMPLE OF LIBRARY MANAGER
SPECIALIZING IN HISTORY OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE

In the academic world librarians can play a decisive role in furthering the aims of their institutions through constant collaboration and communication with their existing and prospective patrons. “Embedding oneself” in the sense of “participating” in as many relevant activities as possible enables the library to become an integral part of all aspects of institutional and academic life. In a time when the importance and relevance of libraries and their staff tend to be questioned the participation of librarians cannot only strengthen the position of their libraries but will also form a positive contribution to the overall status of their institutions (institutes, universities etc.) by raising for example the awareness of the value of reliable information as provided by librarians, the information specialists of yesterday, today and tomorrow. The paper will try to put these more theoretical considerations to a practical test with the specialized research library of the Herder-Institut Marburg as a case in point.

Elżbieta Marszałik

Indian Trails Public Library District, Wheeling, IL, USA

Aldona Salska

Prospect Heights Public Library, Prospect Heights, IL, USA

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKO- -AMERYKAŃSKICH NA TLE INNYCH STOWARZYSZEŃ BIBLIOTEKARZY W STANACH ZJEDNOCZONYCH

Stowarzyszenia bibliotekarzy w Stanach Zjednoczonych odgrywają ogromnie ważną rolę w rozwoju bibliotekarstwa i bibliotek w tym kraju. Ich liczba i różnorodność odzwierciedla bogatą strukturę bibliotek amerykańskich oraz aktywność zawodową bibliotekarzy i ich potrzeby wzajemnej współpracy i doskonalenia zawodowego. Oprócz ogólnokrajowej organizacji, jaką jest American Library Association (ALA), istnieje wiele organizacji bibliotekarskich na szczeblu stanowym i regionalnym, jak również bibliotekarzy poszczególnych typów bibliotek, np. akademickich, specjalnych czy publicznych, czy też poszczególnych specjalizacji, np. bibliotekarzy zajmujących się opracowywaniem zbiorów audiowizualnych (OLAC). Odrębną grupę stanowią etniczne organizacje bibliotekarzy amerykańskich. Do grona tych organizacji dołączyło ostatnio Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polsko-Amerykańskich (PALA), które powstało w celu nawiązania współpracy i kontaktów zawodowych między bibliotekarzami polskiego pochodzenia oraz bibliotekarzami amerykańskimi pracującymi z polskimi zbiorami lub świadczącymi usługi biblioteczne dla Polaków i osób zainteresowanych polską kulturą i historią. Genezę, cele i strukturę, jak również początki działalności i plany na przyszłość PALA przedstawiono na tle współczesnych stowarzyszeń bibliotekarzy w Stanach Zjednoczonych.

Stowarzyszenia bibliotekarzy w Stanach Zjednoczonych mają bardzo długą historię i od powstania odgrywały ważną rolę w rozwoju bibliotekarstwa i bibliotek w tym kraju. Ich liczba i różnorodność odzwierciedla bogatą strukturę bibliotek amerykańskich oraz aktywność zawodową bibliotekarzy i ich potrzeby współpracy i doskonalenia zawodowego. Z przeprowadzonej przez Sue Kamm ankiety opisanej w artykule *To join or not to join* [8] wynika, że najwięcej osób należy do ogólnokrajowej organi-

zacji American Library Association oraz do organizacji stanowych lub regionalnych. O wstąpieniu do danej organizacji decydują: szansa rozwoju zawodu bibliotekarza, możliwość kontaktów zawodowych oraz jakość zebrań i/lub konferencji [8]. Większość stowarzyszeń bibliotekarzy w Stanach Zjednoczonych wywodzi się z następujących kategorii: ogólnokrajowa, regionalna lub stanowa, dotycząca poszczególnych typów bibliotek, danej specjalizacji lub etniczna.

American Library Association zostało utworzone w Filadelfii w 1876 r. Współczesna konstytucja ALA definiuje cele organizacji: promowanie usług bibliotecznych i bibliotekoznawstwa. Organizacja ta, zrzeszająca obecnie ponad 60 000 członków (indywidualnych oraz instytucji i organizacji), odgrywa kluczową rolę w wspieraniu fundamentalnych wartości bibliotekoznawstwa i bibliotek, wolności intelektualnej, ustalaniu norm akredytacji bibliotekarskich programów magisterskich i doktoranckich, lobbowaniu na rzecz bibliotek, organizowaniu konferencji i zapewnieniu sieci kontaktów zawodowych na skalę narodową oraz międzynarodową. Struktura organizacji jest bardzo rozbudowana i zawiera między innymi radę nadzorczą, 11 oddziałów, 25 biur, 19 kół zainteresowań oraz wiele komisji. ALA wspiera również działalność oddziałów regionalnych oraz organizacji partnerskich [1].

Organizacje regionalne odgrywają znaczącą rolę na szczeblu stanowym i regionalnym. Jedną z największych i prężnie działających organizacji stanowych jest powstałe w 1896 r. Illinois Library Association (ILA), nazywane głosem bibliotek stanu Illinois i milionów, które na nich polegają. ILA oferuje swoim członkom rozwój kariery zawodowej, między innymi przez organizowane konferencje, warsztaty oraz publikacje. Jednym z jej ważniejszych działań jest utrzymywanie silnego głosu legislacyjnego we władzach stanowych. Podobnie jak ALA lobbuje na rzecz bibliotek w Waszyngtonie, ILA podejmuje akcje rzecznictwa legislacyjnego w Springfield, stolicy stanu Illinois. Inną wspólną cechą ALA i ILA jest docenianie różnorodności (ang. *diversity*) [6]. ILA Cultural and Racial Diversity (CARD) Committee oraz ALA Office for Diversity działają bardzo prężnie w tej dziedzinie.

Bibliotekarze pracujący w różnych typach bibliotek mają również możliwość przynależenia do stowarzyszeń bibliotek/bibliotekarzy akademickich, specjalnych, szkolnych, publicznych, medycznych, teologicznych itp. Organizacje związane ze środowiskiem akademickim, takie jak Association of Research Libraries (ARL), Research Libraries Group (RLG) oraz Association of College and Research Libraries (ACRL) są szczególnie aktywne na polu badań i publikacji naukowych w dziedzinie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Głównym ich celem jest inicjowanie i opracowanie planów na rzecz wzmocnienia zasobów bibliotek naukowych i usług bibliotecznych w zakresie wspierania szkolnictwa wyższego [5]. Jednym z ważniejszych projektów stowarzyszenia bibliotek specjalnych – Special Library Association (SLA) – było w ostatnich latach określenie kompetencji bibliotekarzy specjalnych XXI w. SLA nazywa się organizacją dynamicznych i zorientowanych na zmiany pracowników informacji naukowej. Natomiast stowarzyszenie bibliotek publicznych – Public Library Association (PLA) – i bibliotek szkolnych – American Association of School Libra-

rians (AASL) – mają charakter bardziej praktyczny i są obecnie oddziałami American Library Association.

Kolejną dynamiczną kategorię amerykańskich stowarzyszeń bibliotekarzy tworzą organizacje poszczególnych specjalizacji, np. bibliotekarzy zajmujących się opracowywaniem zbiorów audiowizualnych (OLAC) czy administratorów i użytkowników danego systemu bibliotecznego, np Innovative czy SirsiDynix.

OLAC – On-Line Audiovisual Catalogers – jest organizacją skierowaną do bibliotekarzy zajmujących się opracowaniem zbiorów niedrukowanych, w tym zasobów cyfrowych oraz bardziej tradycyjnych formatów, takich jak nagrania wideo i audio, strony internetowe, mapy, multimedia i materiały graficzne. Przez konferencje, warsztaty, publikacje oraz elektroniczną listę dyskusyjną członkowie OLAC wymieniają informacje zawodowe oraz zasięgają porad ekspertów w zakresie katalogowania zasobów audiowizualnych. Organizacja OLAC została założona w 1980 r., a od 2008 r. jest oficjalnym partnerem ALA [9].

Innovative User Group (IUG) [7] oraz Customers of SirsiDynix User Group, Inc. (COSUGI) [2] należą do organizacji zrzeszających biblioteki użytkowników danego systemu bibliotecznego. Są to organizacje niezależne, wspierające wywieranie wpływu na producentów danego systemu w kierunku doskonalenia systemu odpowiadającego na bieżące potrzeby bibliotek, jak również wspierające się nawzajem, przede wszystkim w dziedzinie wymiany doświadczeń i wiedzy w praktycznym użytkowaniu systemu.

Odrębną grupę stanowią etniczne organizacje bibliotekarzy w Stanach Zjednoczonych, których główny rozwój przypada na ostatnie ćwierćwiecze XX w. wraz z rozkwitem ruchów praw obywatelskich. W tym czasie powstała między innymi organizacja bibliotekarzy pochodzenia indiańskiego (American Indian Librarians Association – AILA), chińskiego (Chinese American Librarians Association – CALA), azjatyckiego (Asian/Pacific American Librarians Association – APALA) oraz bibliotekarzy hiszpańskojęzycznych (REFORMA). Wiele z tych grup jest obecnie afiliowanych przy ALA. Od lat 70. przy ALA działa również specjalne koło do spraw materiałów etnicznych i wymiany informacji – Ethnic Materials and Information Exchange Round Table (EMIRET), które promuje wielokulturowość i współpracuje z organizacjami etnicznymi.

Wstępujących do organizacji etnicznych łączy głównie zainteresowanie rozwojem kariery zawodowej bibliotekarzy grup mniejszościowych, zwiększeniem dostępu do bezstronnych informacji poszczególnych grup etnicznych oraz zatrudnianiem bibliotekarzy wywodzących się z grup mniejszościowych, aby skierować usługi bibliotek ku wielokulturowej przyszłości [3]. Organizacje te wypełniają niszę wśród stowarzyszeń bibliotekarzy, która powstała mimo istnienia wielu różnorodnych organizacji bibliotekarzy w USA.

Jedną z najprężniej działających organizacji bibliotekarzy etnicznych w USA jest Asian/Pacific American Librarians Association (APALA), utworzona w 1980 r. podczas konferencji ALA w Nowym Jorku. Organizacja powstała z inicjatywy grupy bibliotekarzy pochodzenia azjatyckiego, która odczuwała potrzebę utworzenia organizacji wspie-

rającej ich aspiracje zawodowe oraz służącej za forum do dyskusji i wymiany spraw zawodowych, sukcesów i problemów. Inną równie ważną sprawą była potrzeba dialogu z szerszą rzeszą bibliotekarzy, członków ALA i opinii publicznej w celu uwidocznienia i uznania zasług bibliotekarzy pochodzenia azjatyckiego dla zawodu bibliotekarza oraz dla społeczności azjatycko-amerykańskiej. Pośród założycieli APALA była Tamiye Trejo Meehan, uznana za jedną z wybitnych liderów bibliotekarzy azjatycko-amerykańskich. Meehan była bardzo aktywna w organizacjach zawodowych oraz wniosła ogromny wkład w tworzenie zbiorów wielojęzycznych i doskonalenie usług dla wielokulturowej społeczności Chicago i okolic [12].

Innym przykładem bardzo aktywnej organizacji etnicznej jest REFORMA, utworzona w celu promowania bibliotek i usług informacyjnych dla społeczności latynoskiej i hiszpańskojęzycznej, która ma obecnie 18 oddziałów regionalnych. Do głównych celów tej organizacji należą: rozwój zbiorów hiszpańskojęzycznych oraz skierowanych do osób pochodzenia latynoskiego, rekrutacja dwujęzycznego i wielokulturowego personelu bibliotecznego, promowanie bibliotek i bibliotekarstwa wśród Latynosów, wspieranie potrzeb informacyjnych społeczności latynoskiej oraz współpraca z innymi organizacjami zawodowymi [11].

HISTORIA, CELE I ZADANIA PALA

Kolejną etniczną organizacją bibliotekarzy jest stowarzyszenie skupiające bibliotekarzy polskiego pochodzenia. Pierwsze takie stowarzyszenie istniało krótko w latach 70. Główną siedzibą organizacji był Hamtramck w stanie Michigan. W latach 1976–1978 organizacja ta wydawała „Polish American Librarians Association Newsletter” [10]. Stowarzyszenie to jednakże wkrótce przestało istnieć.

Kolejna próba założenia organizacji bibliotekarzy polskich w Ameryce została podjęta w 2009 r. Historia tego stowarzyszenia pokazuje jak ważna i skomplikowana jest rola etnicznych ugrupowań bibliotekarzy w strukturze świata amerykańskiego bibliotekarstwa.

Początki stowarzyszenia były skromne. W kwietniu 2009 r. dwie bibliotekarki polskiego pochodzenia – Elżbieta Marszałik z Biblioteki Publicznej Indian Trails w Wheeling i Aldona Salska z sąsiadującej biblioteki publicznej w Prospect Heights (oba miasteczka są północnymi przedmieściami metropolii Chicago) spotkały się na kiermaszu informacyjnym bibliotekarzy pracujących ze zbiorami obcojęzycznymi i czytelnikami, dla których język angielski jest drugim językiem. Podczas krótkiej rozmowy okazało się, że obie są zainteresowane utworzeniem organizacji, która skupiałaby bibliotekarzy polskiego pochodzenia w Stanach Zjednoczonych. Zdecydowały się więc spotkać ponownie, aby przedyskutować projekt utworzenia takiej organizacji. Do spotkania doszło w sierpniu 2009 r. Wzięła w nim również udział Małgorzata Bylińska z biblioteki publicznej w Arlington

Heights (również północne przedmieście Chicago). Interesujące jest to, że osoby te przez lata pracowały w trzech sąsiadujących ze sobą bibliotekach i nie wiedziały o swoim istnieniu. Głównym tematem rozmowy tego spotkania była droga każdej z nich do kariery bibliotekarskiej w USA. Spotkanie to uświadomiło im, jak pomocna może być organizacja bibliotekarzy polskiego pochodzenia w rozwoju kariery bibliotekarskiej tych, którzy przyjechali z kraju i chcą rozpocząć zawodowe życie w USA, jak również tych, którzy już zdobyli tutaj status bibliotekarza. Kończąc spotkanie, jego uczestniczki postanowiły szukać dalszych kontaktów i podjąć próbę utworzenia takiej organizacji.

W ciągu kolejnych kilku miesięcy do grupy dołączyło pięć nowych bibliotekarek polskiego pochodzenia – Urszula Zyzik z biblioteki w Saint Xavier University, Helena Ziółkowska, emerytowana bibliotekarka z Biblioteki Portage Park w Chicago, powszechnie znana działaczka w kręgach polsko-amerykańskiego bibliotekarstwa i nauczycielstwa, Małgorzata Kot, dyrektor Biblioteki Muzeum Polskiego w Ameryce, Krystyna Grell, bibliotekarka z Biblioteki Muzeum Polskiego w Ameryce oraz Joanna Bohdziewicz-Borowiec, była bibliotekarka i dyrektor Zrzeszenia Amerykańsko-Polskiego. Regularne spotkania grupy odbywały się w Bibliotece Muzeum Polskiego w Chicago.

Wkrótce stało się oczywiste, że, aby dotrzeć do większej liczby bibliotekarzy polskiego pochodzenia, grupa musi zdobyć status prawny, to znaczy utworzyć zarząd, zarejestrować się w Urzędzie Stanu Illionis i sformułować statut. Pierwszy zarząd grupy został ukonstytuowany podczas zebrania w lutym 2010 r.; prezesem organizacji została Aldona Salska, wiceprezesem Elżbieta Marszałik, sekretarzem Urszula Zyzik i skarbnikiem Małgorzata Bylińska. Czterech pozostałych członków grupy weszło w skład zarządu. Grupa przyjęła nazwę Polish American Librarians Association (PALA), w polskiej wersji – Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w Ameryce. PALA zostało oficjalnie zarejestrowane w Urzędzie Sekretarza Stanu Illinois 18 lutego 2010 r.

Nowym i trudnym zadaniem dla założycieli PALA było sformułowanie statutu organizacji, jej misji i zadań. Pracując nad statutem, wzięto pod uwagę statuty podobnych etnicznych organizacji bibliotekarzy. Statut został zatwierdzony na zebraniu Stowarzyszenia 11 kwietnia 2010 r. Misja i cele zostały zaakceptowane na zebraniu 18 czerwca 2010 r. Za swoją misję Stowarzyszenie przyjęło wywieranie pozytywnego wpływu na jakość usług bibliotecznych świadczonych czytelnikom polskiego pochodzenia i osobom zainteresowanym kulturą i historią Polski. Zadania, jakie organizacja postawiła przed sobą, to:

- Wzbogacanie wiedzy zawodowej przez utworzenie forum do dyskusji i ułatwienie porozumiewania się personelu bibliotecznego pracującego z polskimi zbiorami i czytelnikami polskiego pochodzenia.
- Promowanie zrozumienia i wzajemnego szacunku dla innych kultur przez rozszerzenie dostępu do wiarygodnych, aktualnych informacji o kulturze polskiej i polsko-amerykańskiej.

- Promowanie polsko-amerykańskiego bibliotekoznawstwa.
- Zapewnienie możliwości współpracy z innymi stowarzyszeniami bibliotekarzy.

Niezmiernie ważnym krokiem w kształtowaniu formy i struktury Stowarzyszenia była decyzja dotycząca członkostwa w organizacji. Podstawowe rozważane w tej kwestii pytania to: (1) Czy zawęzić członkostwo w PALA tylko do bibliotekarzy i pracowników bibliotek? (2) Czy każdy członek PALA musi mieć polskie pochodzenie? (3) Czy można rozszerzyć członkostwo w PALA na wszystkich, którzy wspierają misję PALA? Dylemat ten został rozwiązany na korzyść tej ostatniej opcji. Postanowiono, że członkami PALA mogą zostać bibliotekarze, pracownicy bibliotek, jak również każdy, kto wspiera misję PALA; postanowiono również, że pochodzenie polskie nie jest niezbędnym warunkiem członkostwa. Decyzja ta ma kolosalne znaczenie – ma ona na celu zapobieganie socjalnej i kulturowej izolacji PALA od środowiska amerykańskiego, w którym PALA funkcjonuje, i któremu ma służyć.

Wiosną i latem 2010 r. do PALA dołączyło trzech młodych i pełnych zapału członków: Rita Ziemlo-Perona, bibliotekarka Biblioteki Publicznej w Elmhurst, Marcin Terlik, administrator systemu, i Aleksandra Slawska, kierownik grafiki w Bibliotece Publicznej Indian Trails. Rita Perona, pierwszy członek PALA, dla którego język polski jest drugim językiem, przyjęła stanowisko sekretarza, które pozostawało wolne od rezygnacji Urszuli Zyzik w marcu 2010 r. Marcin Terlik, utalentowany informatyk, skonstruował profesjonalną stronę internetową PALA, do której grafikę dostarczyła Aleksandra Slawska. W sierpniu 2010 r. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich w Ameryce zaistniało oficjalnie w sieci internetowej z adresem: <<http://www.palalib.org>>.

Posiadając status prawny i stronę internetową, PALA mogło rozpocząć kampanię marketingową na szerszą skalę. Bardzo pomocny w rozpropagowaniu Stowarzyszenia na forum wszystkich stanów USA był Leonard Kniffel, nowy członek PALA, naczelny redaktor i edytor czasopisma American Libraries (główny organ American Library Association). Po ukazaniu się artykułu na temat PALA w prenumerowanym przez większość bibliotek w USA elektronicznym biuletynie American Libraries Association stronę internetową PALA odwiedziło ponad tysiąc osób, w tym niektórzy z tak odległych krajów jak Chiny, Australia, Nowa Zelandia, Niemcy czy Polska.

Wkrótce do stowarzyszenia zaczęli przystępować nowi członkowie, wśród nich znaleźli się bibliotekarze z Teksasu, Minnesoty, Iowy, Indiany i Nowego Jorku. Ciekawym zjawiskiem jest to, że wielu nowych członków PALA to ludzie urodzeni i wykształceni w USA, dla których język polski jest drugim językiem lub językiem, którego w ogóle nie znają. W tej sytuacji zaistniała konieczność zmiany polskiej nazwy Stowarzyszenia na taką, która byłaby bardziej adekwatna do rzeczywistości. Konsekwentnie, jako polską nazwę stowarzyszenia przyjęto Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polsko-Amerykańskich.

Jesienią 2010 roku energia wszystkich członków skupiła się na przygotowaniach do pierwszego walnego zgromadzenia organizacji. Za datę tego historycznego wydarzenia przyjęto 20 lutego 2011 r. Jednym z ważniejszych zadań, jakie zarząd PALA musiał zrealizować przed walnym zgromadzeniem, było skonstruowanie planu strate-

gicznego rozwoju organizacji na dwa nadchodzące lata – 2011 i 2012. Plan ten skupia się na czterech głównych zagadnieniach: (1) rozwój sieci i usług organizacji; (2) marketing; (3) struktura Stowarzyszenia; (4) budowanie prestiżu PALA. Odnośnie do (1) zarząd PALA postanowił bardziej efektywnie wykorzystać dostępne narzędzia Internetu, takie jak Facebook, Google Groups czy LinkedIn, jak również wykorzystać swoją stronę internetową do rozwinięcia rzetelnego i wiarygodnego banku informacji, pomocnych bibliotekarzom pracującym ze zbiorami polskimi i czytelnikami zainteresowanymi kulturą polską. W kwestii marketingu (2) postanowiono między innymi dotrzeć z informacją o Stowarzyszeniu do możliwie największej liczby bibliotek w USA; promować polską literaturę i kulturę oraz promować bibliotekoznawstwo wśród studentów polsko-amerykańskich. Najważniejszym zadaniem w kwestii struktury organizacji (3) jest zakładanie komórek specjalistycznych, takich jak komisja finansowa, komisja do spraw rekrutacji nowych członków czy komisja do spraw reklamy; innym zadaniem jest organizowanie oddziałów Stowarzyszenia w poszczególnych stanach USA i sekcji specjalistycznych, takich jak sekcja bibliotek akademickich czy sekcja bibliotek publicznych. Ostatnim punktem planu strategicznego (4) jest budowanie prestiżu organizacji przez udział w lokalnych, narodowych i międzynarodowych konferencjach, publikacje w amerykańskich i polskich mediach oraz afiliacja z ALA. Plan ten został zatwierdzony na zebraniu zarządu 12 grudnia 2010 r. i przedstawiony na walnym zgromadzeniu 20 lutego 2011 r.

Pierwszy rok istnienia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polsko-Amerykańskich był czasem kształtowania jego struktury, formułowania statutu, misji, celów, planu strategicznego. Był to również czas propagowania organizacji przez publikacje w prasie polonijnej i amerykańskiej, wywiady w telewizji i radiu oraz informacje na stronie internetowej. Pierwszy rok uświadomił też, jak ważny jest związek z kulturą Polski i walka o prestiż dla tej kultury, dla Polaków żyjących w USA i dla tych, którzy szukają tożsamości w polskości swoich przodków.

Pierwsze walne zgromadzenie Stowarzyszenia było ogromnym sukcesem. Odbyło się ono 20 lutego 2011 r. w przepięknej sali głównej Muzeum Polskiego w Chicago. Uczestniczyło w nim około 100 osób – bibliotekarzy, pracowników bibliotek, studentów, wykładowców bibliotekoznawstwa z Dominican University. Wśród gości obecni byli Maria Cieśla, prezes Muzeum Polskiego w Chicago, Józef A. Drobot Jr., dyrektor Polskiej Unii Rzymsko-Katolickiej w Ameryce, Aleksandra Krystek, wicekonsul Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Chicago. W zgromadzeniu wzięli również udział księgarze polonijnych domów książki i wydawcy. Uroczystość zakończyła się krakowiakiem i polonezem w wykonaniu Zespołu Pieśni i Tańca Lajkonik.

Głównym punktem programu walnego zebrania był referat wygłoszony przez Leonarda Kniffela. Referat ten zaczął się pytaniem: „Dlaczego potrzebne jest w USA Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polsko-Amerykańskich?” Odpowiadając na to pytanie, Leonard Kniffel wykazał, jak ważna, ale jednocześnie, jak skomplikowana na gruncie bibliotekarstwa amerykańskiego jest rola stowarzyszeń etnicznych, takich jak Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polsko-Amerykańskich.

Formułując swoją odpowiedź, Leonard Kniffel skoncentrował się na jednym z podstawowych zadań PALA, jakim jest propagowanie zrozumienia i szacunku dla historii i kultury Polski przez ułatwianie dostępu do rzetelnej informacji o Polsce. Według Kniffela zadanie to jest niezmiernie ważne w środowisku amerykańskim, w którym pokutuje wiele mylnych opinii i koncepcji o kulturze i historii Polski. Jak ważne jest wypełnianie tego zadania, pokazuje na przykładzie własnej historii. Leonard urodził się i wychował w Ameryce i przez wiele lat czuł się nikim więcej, jak tylko Amerykaninem. Słyszając stereotypowe opinie o Polsce i Polakach, wierzył im i nie kwestionował ich wiarygodności. Bliski związek z jego babcią, która była Polką, spowodował jednak, że postanowił poznać historię i kulturę kraju jej pochodzenia. Rzetelna informacja o Polsce radykalnie zmieniła jego stosunek do historii i kultury polskiej. Zmianę tej postawy odzwierciedla książka, jaką napisał o swoich doświadczeniach – *A Polish Son in the Motherland: An American's Journey Home*.

Ten krótki zarys historii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polsko-Amerykańskich odzwierciedla ewolucję, jaką przeszło ono od początkowej idei utworzenia sieci bibliotekarzy polskiego pochodzenia do zbudowania organizacji skupiającej członków zainteresowanych wywieraniem pozytywnego wpływu na jakość usług bibliotecznych świadczonych czytelnikom polskiego pochodzenia i osobom zainteresowanym kulturą i historią Polski. Zadania, jakie organizacja stawia przed sobą, są bardzo ambitne. Realizacja tych zadań powinna przynieść między innymi znacznie rozszerzony dostęp do źródeł bezstronnej informacji o kulturze i historii Polski, jak również znacznie podnieść prestiż bibliotekarzy polsko-amerykańskich.

Etniczne stowarzyszenia bibliotekarzy odgrywają złożoną rolę w świecie bibliotekarstwa amerykańskiego. Tak jak w przypadku wszystkich innych stowarzyszeń ich podstawową rolą jest tworzenie platformy do wymiany specjalistycznej, profesjonalnej wiedzy oraz tworzenie sieci kontaktów zawodowych i osobistych, dążenie do umacniania wpływu danej grupy na politykę i kształtowanie bibliotekarstwa amerykańskiego oraz umocnienia prestiżu grupy. Etniczne stowarzyszenia bibliotekarzy różnią się jednakże od innych stowarzyszeń tym, że u ich podłoża leży również sentyment do określonej kultury i przynależności etnicznej.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polsko-Amerykańskich udowodniło już potrzebę swego powstania, o czym świadczy szeroka rzesza nowych członków, często odwiedzana strona internetowa, aktywność członków i ambitne plany na przyszłość. Mimo wielkiej różnorodności stowarzyszeń bibliotekarzy oraz organizacji etnicznych w USA PALA wypełnia niszę, która do tej pory istniała, i ma przed sobą ogromną szansę z jednej strony na zwiększenie aktywności zawodowej bibliotekarzy polskiego pochodzenia, z drugiej zaś na propagowanie polskiej kultury i historii pośród Polonii oraz wielokulturowej społeczności amerykańskiej.

LITERATURA

- [1] ALA [online], Chicago: American Library Association, 2011 [dostęp 4.04.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ala.org/ala/aboutala/missionhistory/history/index.cfm>>.
- [2] COSUGI [online], [dostęp 15.04.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.cosugi.org>>.
- [3] Echavarría T., Wertheimer A.B., *Surveying the role of ethnic-American library associations*, Library Trends, 1997, 46.2, 373; General Reference Center Gold [online] 1.04. 2011.
- [4] Frank D.G., *Activity in professional associations: the positive difference in a librarian's career*, Library Trends, 1997, 46.2, 307; General Reference Center Gold [online] 1.04.2011.
- [5] Glendenning B.J., Gordon J.C., *Professional associations: promoting leadership in a career*, Library Trends, 1997, 46.2, 258, General Reference Center Gold [online] 1.04.2011.
- [6] ILA [online], Chicago: Illinois Library Association, 2011 [dostęp 4.04.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ila.org/about-ila/frequently-asked-questions>>.
- [7] Innovative User Group [online], [dostęp 15.04.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://innovativeusers.org/>>.
- [8] Kamm S., *To join or not to join: how librarians make membership decision about their associations*, Library Trends, 1997, 46.2, 295. General Reference Center Gold [online] 1.04. 2011.
- [9] OLAC [online], [dostęp 15.04.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.olacinc.org/drupal/>>.
- [10] Polish American Periodicals: IHRC: Univeristy of Minnessota [online], [dostęp 15.04.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ihrc.umn.edu/research/periodicals/polish.php>>.
- [11] REFORMA [online], [dostęp 1004.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.reforma.org/>>.
- [12] Yamashita K.A., *Asian/Pacific American Librarians Association – A History of APALA and Its Founders*, Library Trends, 2000, 49.1, 88; General Reference Center Gold [online] 25.03.2011.

POLISH-AMERICAN LIBRARIAN ASSOCIATION
AND OTHER LIBRARIANS ASSOCIATIONS IN THE UNITED STATES

American librarians associations play an extremely important role in the development of librarianship and libraries in the United States. Their number and diversity reflects the rich structure of American libraries and the professional activity of librarians and their need for mutual cooperation and professional development. In addition to the nationwide organization, the American Library Association (ALA), there are many librarians organizations at the state and regional level, as well as various types of libraries such as academic, special or public, or specific expertise, e.g., the librarians involved in cataloging audio-visual materials (OLAC). Another category constitutes ethnic librarians associations. The Polish-American Librarians Association also recently became an active ethnic librarians association in the U.S, which was established to foster cooperation and working relationships between the librarians of Polish descent and librarians working with the Polish collections and to provide library services for the Poles and those interested in Polish culture and history. Genesis, objectives and structure, as well as the beginnings of the activities and future plans are presented among other contemporary associations of librarians in the United States.

Aureliusz Potempa

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie

SEKRETARZ NAUKOWY W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO W KRAKOWIE – PIĘĆ LAT DOŚWIADCZEŃ

Stanowisko sekretarza naukowego zostało utworzone w Bibliotece Główniej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie w 2006 r. Jego miejsce i rola w strukturze biblioteki oraz zadania zostały określone w regulaminie Biblioteki zatwierdzonym przez władze Uczelni. W artykule przedstawiono ewolucję zakresu obowiązków pełnionych przez sekretarza naukowego od momentu jego powołania do chwili obecnej.

Pomysł utworzenia stanowiska sekretarza naukowego w Bibliotece Główniej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie (BG UEK) pojawił się wiosną 2006 r. Zadania, jakie miałyby wykonywać, podlegały pewnym modyfikacjom, aby zostać ostatecznie sformułowane w zatwierdzonym przez władze Uczelni w 2010 r. *Regulaminie organizacyjnym systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie* (rozdz. 2, § 4):

„Do kompetencji sekretarza naukowego należą w szczególności:

- 1) nadzór nad Sekcją e-Wydawnictwa Biblioteki Główniej, do której zadań należy redakcja wydawnictw periodycznych Biblioteki oraz współredakcja zasobów biblioteki cyfrowej Uczelni,
- 2) prowadzenie prac badawczych w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej,
- 3) współpraca w zakresie rozwoju naukowego kadry bibliotecznej”.

Komentarza wymagają punkty pierwszy i trzeci. Wspomniana w punkcie pierwszym Sekcja e-Wydawnictw została utworzona w styczniu 2010 r. Celem jej utworzenia była koordynacja różnorodnych działań podejmowanych na przestrzeni ostatnich lat

w BG UEK w zakresie wydawnictw elektronicznych. Są to: Biuletyn Informacyjny Biblioteki Głównej UEK, serwis tematyczny *Ekonomia on-line*, bibliografia *Materiały do Polskiej Bibliografii Ekonomicznej do roku 1939* oraz zasoby Biblioteki Cyfrowej UEK. Zostaną one omówione szerzej w dalszej części tekstu.

Punkt trzeci zakresu zadań sekretarza naukowego dotyczy udziału w rozwoju naukowym kadry bibliotecznej. Polega on przede wszystkim na monitorowaniu i informowaniu o bieżących i przyszłych konferencjach, szkoleniach oraz seminariach z dziedziny bibliotekoznawstwa i informacji naukowej organizowanych w polskich i zagranicznych bibliotekach naukowych. W BG UEK tradycją jest przykładanie dużej wagi do doskonalenia i nabywania nowych umiejętności zawodowych bibliotekarzy, czego m.in. efektem jest sześciu bibliotekarzy dyplomowanych w szeregach kadry pracowniczej. Informacje o konferencjach i innych wydarzeniach mogących interesować bibliotekarzy są przekazywane na kolegiach kierowniczych oraz przesyłane pocztą elektroniczną do kierowników poszczególnych oddziałów Biblioteki.

Należy jeszcze dodać, że z racji swojego stanowiska sekretarz naukowy bierze udział w posiedzeniach Rady Bibliotecznej.

Pierwszym sekretarzem naukowym została dr Anna Osiewalska, obecnie pełniąca obowiązki dyrektora Biblioteki Głównej UEK. Realizacja zadań odbywała się m.in. przez redagowanie Biuletynu Informacyjnego Biblioteki Głównej UEK (numery od 27 do 33) oraz tworzenie bibliografii *Materiały do Polskiej Bibliografii Ekonomicznej do roku 1939*.

BIULETYN INFORMACYJNY BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UEK

Biuletyny informacyjne wydawane są w BG UEK od lat 70. XX w. Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Biblioteki Głównej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie jest kontynuacją Biuletynu Informacyjnego Biblioteki Głównej Akademii Ekonomicznej w Krakowie i wcześniejszej wersji drukowanej Biuletynu Informacyjnego, wydawanej w latach 1993–1997.

Wersja elektroniczna Biuletynu powstała w 2002 r. Po dziesięciu latach jego istnienia można się pokusić o małe podsumowanie. Łącznie publikowało w nim swoje teksty 62 autorów, z czego 59 to pracownicy Biblioteki. Początkowo w Biuletynie ukazywały się głównie wykazy nowości oraz sprawozdania z konferencji, później pojawiły się takie rubryki, jak *Sto lat temu...*, *Czy wiesz, że...*, *Wyciągnięte z sieci*, *Warto przeczytać*. Z racji dość dużej liczby odwiedzin na stronach Biuletynu (ponad 71 tysięcy w ciągu dziesięciu lat) od początku podlegał on korekcie.

Do tej pory w wersji elektronicznej ukazało się ponad dwadzieścia numerów Biuletynu. Od numeru 34 Biuletyn redaguje autor niniejszego tekstu.

MATERIAŁY DO POLSKIEJ BIBLIOGRAFII EKONOMICZNEJ DO ROKU 1939

Bibliografia *Materiały do Polskiej Bibliografii Ekonomicznej do roku 1939* powstała z inicjatywy dr A. Osiewalskiej, do czego bodźcem była podjęta przez prof. L. Krzywickiego w latach dwudziestych XX w. próba utworzenia retrospektywnej bibliografii polskich publikacji o treści ekonomicznej (*Materiały do bibliografii ekonomicznej w języku polskim*, 1923). *Materiały* docelowo mają mieć postać hipertekstowych dokumentów multimedialnych, łączących w sobie bibliografię wydanych do 1939 r. polskich książek, czasopism i artykułów z zakresu ekonomii oraz pełne teksty tych dzieł, na których umieszczenie pozwala Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

Z braku dostatecznych narzędzi dopiero od września 2010 r., po zmianie programu do wprowadzania danych projekt mógł być kontynuowany przez piszącego te słowa oraz mgr Jadwigę Pudełko z Sekcji e-Wydawnictw BG UEK. Obecnie baza liczy już ponad 1500 dokumentów. Prawdopodobnie jeszcze w tym roku *Materiały do PBE* zostaną umieszczone na stronie domowej Biblioteki.

W styczniu 2010 r. stanowisko sekretarza naukowego w BG UEK objął autor niniejszego tekstu. W zakresie jego obowiązków znalazły się dodatkowo: redakcja zasobów Biblioteki Cyfrowej UEK (w zakresie druków wydanych przez II wojną światową) oraz redakcja serwisu tematycznego *Ekonomia on-line*.

BIBLIOTEKA CYFROWA UEK

Biblioteka cyfrowa UEK, zapoczątkowana w 2006 r., wchodzi w skład Akademickiej Biblioteki Cyfrowej – Kraków, budowanej wspólnie z Biblioteką Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Według stanu na koniec kwietnia 2011 r. w ABC znajduje się ponad 2100 dokumentów elektronicznych, będących w zbiorach UEK. Sekretarz naukowy jest odpowiedzialny za dobór druków XIX- i XX-wiecznych z dziedzin reprezentujących nauki ekonomiczne i społeczne. Jest to obecnie 75 pozycji książkowych.

SERWIS TEMATYCZNY EKONOMIA ON-LINE

Ekonomia on-line jest przewodnikiem po internetowych polskich i zagranicznych źródłach ekonomicznych o charakterze naukowym. Wydawany jest przez BG UEK od 2000 r., jego wersja internetowa w obecnym kształcie istnieje od 2005 r. Twórcy serwisu, a pracowało przy nim w różnym czasie kilkanaście osób, starali się zgromadzić w szesnastu grupach tematycznych najbardziej wartościowe zasoby internetowe z zakresu szeroko pojmowanych nauk ekonomicznych. W ramach poszczególnych działów źródła pogrupowano według kilkunastu kategorii źródeł (m.in. czasopisma, organizacje i towarzystwa naukowe, strony tematyczne itp.). Aktualizacja serwisu,

czyli walidacja istniejących już źródeł i dodawanie nowych, odbywa się dwa razy w roku. *Ekonomia on-line* liczy obecnie ponad 3000 odnośników i jest jednym z najczęściej odwiedzanych zasobów elektronicznych Biblioteki (rocznie ponad 100 tysięcy odsłon).

Znaczna część obowiązków sekretarza naukowego jest związana z planowaniem, redagowaniem i koordynowaniem własnych wydawnictw elektronicznych Biblioteki. Nie wchodzi natomiast w zakres jego kompetencji zadania często kojarzone z tym stanowiskiem, takie jak organizowanie studenckich praktyk zawodowych i staży zawodowych bibliotekarzy, pozyskiwanie zewnętrznych środków finansowania czy działalność promocyjna biblioteki. Te znajdują się w kompetencjach dyrekcji i Zespołu ds. Promocji BG UEK.

SCIENTIFIC SECRETARY IN THE MAIN LIBRARY
OF CRACOW UNIVERSITY OF ECONOMICS – FIVE YEAR EXPERIENCE

The position of the scientific secretary was formed in the Main Library of Cracow University of Economics in 2006. The place of scientific secretary, its role in the structure of the library and the duties are defined in the library rules. The paper presents the evolution of the tasks performed by the scientific secretary since its establishment until now.

Lidia Lewicka

Biblioteka Ekonomiczna Uniwersytetu Szczecińskiego

CZYTELNA BIBLIOTEKA

Żyjemy w czasach dynamicznego rozwoju nowych technologii, przynoszących wiele nowości technicznych, które znajdują zastosowanie w udostępnianiu zasobów wiedzy użytkownikom bibliotek. Odwiedzający bibliotekę czytelnik to klient. Przez pryzmat oceny staranności i skuteczności w obsłudze klientów-czytelników przez bibliotekarzy pracujących w agendach udostępniania zbiorów kształtuje się opinia o bibliotece w określonym środowisku. Stwarza to konieczność ustawicznego szkolenia pracowników działów udostępniania oraz doskonalenia zasad komunikacji wewnątrz biblioteki. W pogoni za nowoczesnością konieczne jest jednak zachowanie równowagi między elektronicznymi i tradycyjnymi formami docierania z informacją do czytelnika, m.in. w odniesieniu do nowych nabytków biblioteki czy baz danych. Warto zastanowić się, czy udoskonalając możliwości dostępu do informacji, nie przerzucamy zadania komunikacji naukowej na systemy komputerowe, na coraz nowocześniejsze i obszerniejsze bazy danych? W łańcuchu komunikacyjnym nie może zabraknąć ogniwa, jakim jest kompetentny i profesjonalnie przygotowany do pracy bibliotekarz, wychowujący i kształtujący dojrzałych użytkowników informacji, nieprzejmujący na siebie ich obowiązków.

Joachim Leleweł pisał: „Biblioteka nie jest po to, by była w paki pozamykana albo do ozdoby służąca, jest po to by była powszechnie użytkowana”, a w trochę późniejszym okresie Alodia Kawecka-Gryczowa napisała: „Książka uzyskuje wówczas pełnię życia, gdy treść swą przekazuje czytelnikowi”¹. Idealnym miejscem do kontaktu czytelnika z książką jest biblioteka, w której oczekuje na niego dobrze przygotowany do wykonywania swojego zawodu bibliotekarz. Gryczowa, w 1936 roku, jako początkujący wówczas bibliotekarz naukowy, pisała w referacie: „Niewątpliwie najwięcej możliwości oddziaływania znajduje książka w bibliotece publicznej. Nietylko (sic!)

---

¹ Kawecka-Gryczowa A., *Bibliotekarstwo publiczne*, [w:] IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie dnia 31 maja–2 czerwca 1936 roku. Referaty. Cz. 2, Warszawa, 1936, 79.

dlatego, że tutaj jest ona dostępna każdemu, że przechodzi z rąk do rąk, że funkcje jej są zwielokrotnione. Ale i dlatego także, że tutaj znajduje ona pieczołowitego, bezinteresownego pośrednika, który, nie narzucając się, ukryty poza książką, najlepiej umie skierować na nią uwagę czytelnika². Tak więc idea biblioteki jako otwartego zasobu wiedzy jest sygnalizowana od zarania historii bibliotekarstwa polskiego przez kolejne bibliotekarskie pokolenia i reprezentujących je wybitnych bibliotekarzy.

Czasy, w których to nam przypadło w udziale tworzenie kolejnych kart historii bibliotekarstwa polskiego, obfitują w bardzo dynamiczny rozwój nowych technologii i przynoszą wiele nowinek technicznych, znajdujących zastosowanie w udostępnianiu zasobów wiedzy użytkownikom bibliotek. Na podstawie własnych doświadczeń i obserwacji, coraz bardziej jednak ugruntowuje się we mnie przekonanie, że pierwszoplanową rolę w procesie otwartego udostępniania wiedzy i na drodze rozwoju komunikacji naukowej powinien pełnić profesjonalnie przygotowany do pracy z użytkownikiem bibliotekarz. Sądzę również, że przytoczone stwierdzenie profesor Gryczowej można odnieść do każdego typu bibliotek, bez szczególnego zawężania problematyki udostępniania zbiorów do bibliotek publicznych.

Na fali poszukiwania różnych i wciąż lepszych dróg dotarcia do użytkowników zasobów bibliotecznych pojawiają się różne trendy i pomysły. Działaniom podejmowanym przez bibliotekarzy nadaje się określone nazwy. Przeglądając proponowane na 2011 rok tematy bibliotecznych konferencji naukowych w Polsce, zainteresowałam się bliżej problematyką określaną mianem „bibliotekarstwa uczestniczącego”. Warto zwrócić uwagę na samo określenie „bibliotekarz uczestniczący”. Judith A. Siess³ przedstawia w swoim artykule termin „bibliotekarz uczestniczący” (tzn. zapewniający studentom lepszy dostęp do biblioteki i jej zbiorów), jako analogiczny do terminu „dziennikarz uczestniczący” (tzn. mający z założenia lepszy dostęp do rozgrywających się wydarzeń). Przyznam szczerze, że czytałam ten artykuł z mieszanymi uczuciami, czasem wręcz się irytowałam. Działania przypisywane poczynaniom „bibliotekarzy uczestniczących” są bowiem właściwie cały czas realizowane przez pracowników Ośrodków Informacji Naukowej, bez konieczności generowania jakichś specjalnych nazw dla owej działalności. Zaniepokoiła i zirytowała mnie również wizja bibliotekarza, który wyręcza we wszystkim użytkownika biblioteki, użytkownika informacji. Otóż przedstawieni w artykule Judith A. Siess „bibliotekarze uczestniczący”: „Mogą spotykać się z klientami na ich własnym gruncie, prowadząc dla nich wyszukiwania literatury, przeszukując bazy danych (oraz Internet), zamawiając dokumenty, poleca-

²Tamże, s. 79–80.

³Siess J.A., *Bibliotekarstwo uczestniczące – co to takiego i czy nas bezpośrednio dotyczy?* [dostęp 03.02.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/2009/109/a.php?siess>>. Problematykę bibliotekarstwa uczestniczącego porusza też w swoim artykule Małgorzata Filipczak. Por. M. Filipczak, *Wokół bibliotekarstwa uczestniczącego – z podwórka Oddziału Informacji Naukowej* [dostęp 03.02.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/2009/109/a.php?filipczak>>.

jąc pozycje beletrystyczne do czytania rekreacyjnego oraz prowadząc szkolenia w dziedzinie źródeł i ich przeszukiwania. Również biblioteka publiczna jako taka może korzystać z usług bibliotekarzy uczestniczących. Czemuż by nie zaprosić na konkretny dzień bibliotekarza medycznego, aby pomógł klientom uporać się z pytaniami dotyczącymi zdrowia, bibliotekarza biznesowego, aby pomógł klientom pragnącym uruchomić lub zmodernizować mały biznes czy bibliotekarza prawnego, aby pomógł przeszukiwać systemy prawne?⁴ No cóż, osobiście sprzeciwiam się takiemu ewoluowaniu zawodu bibliotekarza. Tak się składa, że prywatnie jestem mamą trójki uroczych urwisów w wieku przedszkolno-szkolnym i na co dzień zmagam się z problematyką wychowywania do samodzielności, wspierania rozwoju i „popychania” ku większej dojrzałości moich pociech. Na podkreślenie zasługuje zwrot „wspierania”, gdyż nie jest to tożsame z robieniem czegoś za kogoś. Miarą dojrzałości jest stopień samodzielności dziecka. Tak samo postrzegam pracę bibliotekarza z użytkownikiem informacji. Uważam, że naszym celem powinien być wysiłek i dążenie w kierunku wychowania dojrzałych użytkowników informacji i zasobów biblioteki. To czytelnik musi określić nam temat swoich poszukiwań, wskazać zakres tematyczny informacji, który go interesuje. My możemy, współpracując z nim, wskazać mu narzędzie i wspierać jego wysiłek w procesie zdobywania informacji. Nie możemy okaleczać ludzi i odzwyczajając ich od myślenia oraz podejmowania wysiłku, bo nie będziemy nigdy w stanie przewidzieć w 100% ich konkretnego zapotrzebowania. Trzeba położyć nacisk na naukę korzystania ze źródeł wiedzy. Uporczywie nasuwa mi się analogia z zagadnieniami z obszarów psychologii i zdrowia psychicznego człowieka. Otóż jeżeli od wieku dziecięcego matka, czy ogólnie rodzice, wyręczają swoje dziecko niemal we wszystkim w ramach tzw. „bezsstresowego wychowania” i „pomagają” mu dokonywać życiowych wyborów, np. szkoły, pracy, a nawet życiowego partnera, to ubezwłasnowolniają psychicznie dziecko. Pogłębia się z czasem u takiego dziecka stan bezradności wobec wyzwań niesionych przez życie. Z psychologicznego punktu widzenia mamy do czynienia z patologią i to nawet głęboką, prowadzącą do degradacji człowieka, a nie do jego pełnego, dojrzałego rozwoju. Odnosząc te spostrzeżenia do rzeczywistości naszego zawodu, uważam, że bibliotekarz nie może wchodzić w kompetencje prawnika, lekarza, doradcy podatkowego itp. Niech każdy w odpowiedzialny sposób wykonuje dobrze to, co przyszło mu robić w życiu i na czym zna się najlepiej. Powinniśmy za to doskonalić narzędzia dostępu do informacji, podnosić kwalifikacje bibliotekarzy i szkolić użytkowników informacji.

Na podstawie własnych obserwacji wyciągam wnioski, że „pokolenie Internetu” jest odzwyczajone od podejmowania wysiłku. Często trafiają do nas studenci, którzy najchętniej wypowiedzieliby przed monitorem komputera zakłęcie i uzyskali na ekr-

---

⁴Siess J.A., *Bibliotekarstwo uczestniczące – co to takiego i czy nas bezpośrednio dotyczy?* [dostęp 03.02.2011]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/2009/109/a.php?siess,s.2>>.

nie sygnaturę do konkretnej książki. Problemem jest konieczność przewinięcia strony myszką, gdyż tabelka z sygnaturami znajduje się na dole strony. Często spotykam się w codziennej pracy ze studentami „ofiarami” propagowanego łatwego dostępu do wszelkich dóbr, „bezsresowego” kroczenia przez codzienność. Niedawno studentka, korzystając z dobrodziejstwa Internetu, dokonała w domowym zaciszu elektronicznej rejestracji jako przyszły użytkownik biblioteki. Mimo że jest podana na końcu procesu rejestracji informacja o konieczności udania się do wypożyczalni w celu dokonania zapisu i odbioru karty bibliotecznego, dziewczyna z zapalem dalej próbowała zarezerwować książki z tegoż domowego zacisza. Umęczyła się okropnie, uruchamiała jakieś programy, stosując się do różnych dziwnych poleceń widocznych na monitorze komputera. Zmarnowała jakieś trzy godziny i w końcu zrozpaczona przyszła po pomoc do biblioteki. Był więc potrzebny bezpośredni kontakt z bibliotekarzem i krótka, rzeczowa rozmowa. Po konsultacji z bibliotekarzem w całej postawie i na twarzy dziewczyny było widać uczucie ogromnej ulgi. Dostrzegam dużą potrzebę szkolenia użytkowników bibliotek i to nie wirtualnego, ale właśnie takiego „twarzą w twarz”, z możliwością przećwiczenia m.in. procedury rejestracji i elektronicznego zamawiania książek dostępnych w wypożyczalni. Warto może też zwrócić uwagę na sposób akcentowania ważnych informacji na stronach służących rejestracji do biblioteki. Skoro umykają one uwadze, to są może mało czytelne?

Zadaję sobie również pytanie, czy nie przedobrzyliśmy z gonitwą za unowocześnianiem stron WWW naszych bibliotek. W nawiązaniu do tego pytania i do problematyki sposobu przeprowadzania szkoleń bibliotecznymi, które coraz częściej pojawiają się w wersji online, powtórzę za jednym z kierowników pracujących w mojej bibliotece: „Nie podcinajmy gałęzi, na której sami siedzimy”⁵. Nie możemy pozwolić na to, by maszyna wyparła nas ze stanowiska pracy. To dobrze przygotowany merytorycznie do pracy bibliotekarz winien nadal być przewodnikiem (także po wirtualnych meandrach) dla szukającego wiedzy czy informacji użytkownika biblioteki.

Wykorzystywanie zdobyczy techniki jest jak najbardziej na miejscu i jak najbardziej wskazane. Czytelnik po przekroczeniu progów biblioteki nie może odnosić wrażenia, że oto wkracza w świat filmu typu „powrót do przeszłości”. Jednak nie może dochodzić do przewartościowań. Wymierne efekty przyniesie zachowanie równowagi i odwoływanie się zarówno do elektronicznych nośników informacji, jak i korzystanie z tradycyjnych form docierania z informacją do czytelnika, np. w odniesieniu do informowania o nowych nabytkach biblioteki. Oprócz informacji o nowościach na stronie internetowej biblioteki jak najbardziej na miejscu będzie umieszczenie tych no-

---

⁵Komentarz Tomasza Zajączkowskiego (kierownika OIN w Bibliotece Ekonomicznej US) do upowszechniania szkoleń bibliotecznymi online, wypowiedziany podczas wystąpienia na Sesji Środowiskowej Zachodniopomorskiego Porozumienia Bibliotek i Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich „Formy dydaktyki w bibliotekach”, zorganizowanej 20 maja 2010 roku w Bibliotece Głównej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie.

wych nabytków w tradycyjnych gablotach na bibliotecznych korytarzach czy w samych pomieszczeniach wypożyczalni lub czytelni książek i czasopism. Przejrzysta informacja o możliwości testowania nowych baz danych i o tych już dostępnych powinna znajdować się we wszystkich agendach udostępniania w bibliotece, a nie tylko w OIN, np. na estetycznych podstawkach (jak reklama menu w restauracjach czy pizzeriach). Niektórzy studenci przychodzą zresztą do OIN tylko po to, by sprawdzić swoje konto poczty elektronicznej lub wydrukować coś z własnego nośnika. Nie wchodzą tym samym na stronę biblioteki, a z informacji na podstawie obok komputera mogliby się dowiedzieć o możliwości testowania baz. Informacje z różnych agend powinny towarzyszyć czytelnikowi podczas całego pobytu w bibliotece. Czekać na obsługę w wypożyczalni, czytelnik nawet z nudów spojrzy na ladę, gdzie uzyska informację o możliwości testowania baz danych czy o najnowszych nabytkach (te ostatnie trzeba aktualizować raz w miesiącu lub raz na dwa miesiące). W bibliotece, w której pracuję, na pulpicie monitora komputera znajduje się skrót do katalogu głównego. Użytkownik nawet nie musi odwiedzać internetowej strony głównej biblioteki, aby dotrzeć do katalogu elektronicznego zbiorów. Jednak tylko na bibliotecznej stronie głównej można znaleźć informacje o nowych nabytkach. Może więc warto by tak skonstruować graficznie stronę z katalogiem biblioteki, aby na niej również pojawiały się informacje o nowych nabytkach biblioteki i bazach danych, które można nieodpłatnie testować.

Zastanawiałam się też nad tym, czy jest jeszcze miejsce na współistnienie tradycyjnych katalogów kartkowych jako metody docierania z informacją do użytkownika z informacją zamieszczaną na nośnikach elektronicznych? W moim odczuciu – tak. Teraz co prawda rzadko, ale zdarza się czasem jakiś poważny kataklizm typu awaria serwera, awaria sieci komputerowej, czasowy brak dostaw prądu. W takiej sytuacji, zdani tylko na katalogi elektroniczne, jesteśmy totalnie odcięci od informacji. Wokół nas znajdują się tysiące książek, z których nie ma jak korzystać, nie ma do nich dostępu, nawet nie jesteśmy w stanie zweryfikować w krótkim czasie ich istnienia w naszych zasobach, bo nie mamy dostępu do katalogu elektronicznego. Pół biedy z czytelniami, w których jest wolny dostęp do półek. Wszystkie dane są oczywiście do odzyskania, bo tworzone są kopie zapasowe, ale chwilowo zostajemy odcięci od źródła informacji. Nasuwa mi się natrętnie analogia odnosząca się do funkcjonowania banków. Kiedy przestaje działać system, dla klientów oznacza to katastrofę, dla banku paraliż. Na drzwiach przeczytamy kartkę z informacją o awarii i jesteśmy odcięci od pieniędzy i usług. To bardzo niekomfortowa i frustrująca sytuacja. Nasuwa się więc pytanie: czy słusznie rezygnujemy z prowadzenia katalogów kartkowych? Można by je traktować jako alternatywne źródło informacji i żadna awaria nie byłaby nam straszna, bo zbiory byłyby dostępne chociażby na poziomie czytelni.

Istnieje również potrzeba doskonalenia zasad komunikacji wewnątrz biblioteki. Instytucja sama dla siebie, dla tworzenia na zewnątrz wizerunku profesjonalnie skomunikowanej, musi dbać o drożność wewnętrznych kanałów dystrybucji informacji. Ważne jest w związku z tym wzajemne „międzyagendowe” zaznajamianie pracowni-

ków poszczególnych agend udostępniania ze specyfiką działalności każdej z nich. Istotna jest ciągłość łańcucha informacyjnego między przełożonymi a podwładnymi w różnych kwestiach dotyczących życia i funkcjonowania biblioteki. Nie jest dobrze, gdy różne informacje docierają do pracowników pocztą pantoflową, tuż przed faktem albo i już po nim. Biblioteka powinna być też czytelna i przyjazna dla użytkowników przybywających na nasze uczelnie z zagranicy. Niestety bywa i tak, że przychodzący do biblioteki obcokrajowiec po pierwsze nie może się porozumieć. Znajomość języków obcych nie jest bowiem mocną stroną bibliotekarzy, zwłaszcza tych w średnim wieku i starszych. Po wtóre nie zawsze znajdzie ów czytelnik angielskojęzyczną wersję strony internetowej biblioteki, no i ma utrudnioną ścieżkę zapisu do systemu bibliotecznego, gdyż formularz zgłoszeniowy przystosowany do potrzeb czytelnika z Polski wymaga podczas rejestracji podania np. numeru PESEL. Innym rozdziałem tej historii jest brak środków finansowych na zakup niezbędnej, aktualnej literatury w językach obcych.

Na bibliotekarzach obsługujących użytkowników biblioteki w agendach udostępniania zbiorów ciąży zatem ogromna odpowiedzialność związana z zachęcaniem użytkowników do korzystania z biblioteki. To przez pryzmat oceny ich staranności i skuteczności w obsłudze czytelników powstaje opinia o bibliotece w określonym środowisku. Jednym słowem „jaki personel usługowy, taka biblioteka”⁶.

Bibliotekarz musi być trochę psychologiem, przewidującym pewne sytuacje, pewne zachowania czytelnika i musi próbować w tych różnych sytuacjach dostarczyć czytelnikowi przydatne informacje. Aby jednak współpraca na linii udostępnianie–czytelnik dobrze funkcjonowała, bibliotekarze muszą mieć dostęp do szkoleń z zakresu rozwoju osobistego, profesjonalnej obsługi klienta czy otwartej komunikacji interpersonalnej. Warto zastanowić się nad zjawiskami natury psychologicznej powstającymi w procesie komunikacji interpersonalnej bibliotekarz–czytelnik. Dzisiejszy świat, zdominowany przez gospodarkę rynkową i powszechnie obecną konkurencję, dość wysoko stawia poprzeczkę w dziedzinie standardów obsługi klienta. Warto też czasem zastanowić się, czy w pogoni za udoskonalaniem kolejnych możliwości dostępu do informacji nie przerzucamy zadania komunikacji naukowej na systemy komputerowe, na coraz nowocześniejsze i obszerniejsze bazy danych? W łańcuchu komunikacyjnym nie może – moim zdaniem – zabraknąć tego ogniwa, jakim jest kompetentny i profesjonalnie przygotowany do swej pracy bibliotekarz. Czynnikiem sprzyjającym postrzeganiu biblioteki jako instytucji czytelnej dla użytkowników jest też bez wątpienia dobrze zaprojektowany budynek z logicznym układem poszczególnych pomieszczeń i ciągów komunikacyjnych. Bardzo istotne dla czytelności biblioteki jest też sprawne przeprowadzanie retrokonwersji używanych kiedykolwiek w bibliotece katalogów do jednego, aktualnie używanego przez daną instytucję katalogu elektronicznego.

---

⁶Wojciechowski J., *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach*, Kraków, PWN, 1997, 199–200.

CLEAR LIBRARY

We observe today a very dynamic development of new technologies. There are many technical innovations, which are used in the sharing of knowledge to readers. Users of a library are like customers. Evaluation of the librarian gives an opinion about the library in a particular environment. Continuous training of library staff that can cope with any kind of “customer” is necessary. Librarians must have access to training in personal development, professional customer service and interpersonal communication. What is needed, is the improvement of the principles of communication inside the library. It is necessary to strike a balance between electronic and traditional forms of outreach to the reader, for example, information on new books in the library or databases. It is worth considering whether in the pursuit of modernity did not toss the task of scientific communication on computer systems and newer and more comprehensive database. In the chain of communication within the library cannot do without librarians who are competent and well prepared for their work. They should educate and train independent and mature users of knowledge.

Katarzyna Maćkiewicz

Biblioteka Uniwersytecka, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

PRZESTRZEŃ WIRTUALNA W BIBLIOTECE UNIWERSYTECKIEJ W OLSZTYNIE

Fizyczna przestrzeń biblioteki akademickiej podlega ciągłym zmianom. Następuje procentowe zmniejszenie powierzchni tradycyjnych zbiorów na rzecz miejsc do nauki, laboratoriów i sal komputerowych, a przede wszystkim dostępu do zbiorów elektronicznych. Biblioteka stara się dostosować do potrzeb społeczności akademickiej, wśród których istotną rolę odgrywa przestrzeń wirtualna. W związku z tym w przestrzeni biblioteczej są dostrzegane nowe elementy, łączące usługi udzielania informacji, wypożyczeń, usługi w zakresie technologii informacyjnych oraz merytoryczne na płaszczyźnie student–wykładowca. Ta nowa forma usług informacyjnych, zlokalizowana jest w miejscu zwanym „Information Commons”. W artykule scharakteryzowano przestrzeń wirtualną Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie, omawiając różne elementy wpływające na jej kształt. Szczególną uwagę zwrócono na próbę stworzenia w Bibliotece Uniwersyteckiej Information Commons.

WPROWADZENIE

W nowoczesnej bibliotece uniwersyteckiej przestrzeń biblioteki jest dostosowywana do potrzeb użytkowników. Tworzone są miejsca pracy (indywidualnej i grupowej), spotkań czy relaksu (kawiarnie, ogrody zimowe, antresole). Klienci przyczyniają się do współtworzenia przestrzeni wiedzy i przestrzeni społecznej. Te realne przestrzenie przenika przestrzeń wirtualna (elektroniczna), której obecność jest ważna w realizacji zadań biblioteki akademickiej. Przestrzeń wirtualną można określić jako przestrzeń zarówno rzeczywistą, jak i abstrakcyjną odtworzoną w świecie programów komputerowych, w której nie ma „ścian i murów”, a dominuje multimedialna forma przekazu (tekst, grafika, dźwięk, animacje, tworzenie powiązań poprzez linki). Coraz częściej przestrzeń wirtualna staje się główną przestrzenią biblioteczną dla użytkowników. Wynika to z jej zalet, gdyż między innymi eliminuje barierę czasu (dostępna 24 godziny na dobę, przez 365 dni w roku), odległości (globalny zasięg), dostępnych egzemplarzy. Przestrzeń wiedzy tworzona przez bibliotekę uczelnianą sięga wszędzie

tam, gdzie docierają usługi za pośrednictwem Internetu oraz biblioteczej strony domowej.

PRZESTRZEŃ WIRTUALNA W PRZESTRZENI BIBLIOTECZNEJ

W październiku 2007 r. oddano do użytku nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej w Olsztynie. Biblioteka dysponuje 730 miejscami dla czytelników, w tym 225 stanowiskami komputerowymi zlokalizowanymi w segmencie bibliotecznym i dydaktycznym. Wydzielono czytelnię internetową, mieszczącą 60 stanowisk z komputerami. Klienci mogą też korzystać z własnych laptopów oraz z dostępu do Internetu drogą radiową. Powiększyły się powierzchnie Oddziału Informacji Naukowej, dzięki czemu zapewniono czytelnikowi warsztat pracy i dostęp zarówno do źródeł elektronicznych, jak i drukowanych. Czytelnicy oczekują jak najszerszego dostępu do sieci, zbiorów – głównie elektronicznych, automatyzacji usług, szybkiej i kompetentnej obsługi również przez Internet. Biblioteka zaczyna być postrzegana nie tylko w wymiarze fizycznym, jako budynek gromadzący i wypożyczający zbiory drukowane, ale również w wymiarze wirtualnym. W związku z tym personel biblioteczny promuje w społeczności akademickiej wiele usług i przekazywanie informacji drogą elektroniczną przez zautomatyzowane katalogi i bazy danych, biblioteki cyfrowe, pocztę e-mail.

Współczesny klient oczekuje od biblioteki zminimalizowania czasu oczekiwania na dokument lub informację, tworzenia nowoczesnych stanowisk pracy, fachowej pomocy w wyszukiwaniu informacji w systemach bibliotecznych i bazach danych, możliwości jak najszerszego korzystania ze źródeł elektronicznych oraz zdigitalizowanych zbiorów. Nowoczesne technologie komunikacyjno-informacyjne stały się niezbędne w procesie funkcjonowania biblioteki akademickiej [3].

Informacje dotyczące zbiorów elektronicznych są wysyłane przez Oddział Informacji Naukowej (OIN) do użytkowników posiadających konta mailowe utworzone w domenie uniwersyteckiej – @uwm.edu.pl. Komunikacja tego typu zwiększa zainteresowanie źródłami elektronicznymi, zdalnym dostępem do baz abstraktowych i pełnotekstowych (dostęp na hasło z komputerów domowych), e-czasopismami i e-książkami zarówno ze strony pracowników, jak i studentów, testowaniem nowych baz danych (34 bazy elektroniczne w 2010 r.) czy szkoleniami tematycznymi. Większość kwerend realizowanych przez Oddział Informacji Naukowej jest przekazywana pocztą elektroniczną. Bibliotekarze OIN otrzymują na swoje skrzynki mailowe korespondencje wysłane na adres bib.oin@uwm.edu.pl. Na wszystkie zapytania odpowiedzi są udzielane jak najszerzej i jak najszybciej, z reguły w ciągu kilkudziesięciu minut w godzinach pracy Biblioteki.

Biblioteka Uniwersytecka w Olsztynie oferuje dostęp do dwunastu licencjonowanych baz polskich: AGRO, SIGŹ, BZCz, PBPE, Polska Bibliografia Lekarska,

BazTech, LEX, Legalis, Infor Lex Ekspert, LexPolonica, EMIS Emerging Markets, ibuk.pl, czterech zagranicznych: Scopus, Web of Science, Journal Citation Index, Journal Citation Reports, ISSN Online oraz 7 konsorcjów: Wiley Online Library, Elsevier, EBSCOhost, ProQuest, SpringerLink, Emerald, Knovel. W sieci intranetowej można korzystać z 4323 tytułów czasopism oraz 1491 książek elektronicznych. Według listy A-to-Z czytelnicy mają natomiast do dyspozycji 56 079 czasopism elektronicznych.

ARCHITEKTURA STRONY WWW

W 2010 roku powstała nowa strona domowa Biblioteki Uniwersyteckiej (BU). Architektura strony nawiązuje do strony WWW Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, prezentuje podobny układ modułów tematycznych oraz kolorystykę. Strona domowa BU ma na celu łatwe i sugestywne odnalezienie informacji oraz proste poruszanie między poszczególnymi stronami. Oprócz komunikacji za pomocą poczty elektronicznej jest ona najszybszym sposobem informowania o zmianach i nowych rozwiązaniach bibliotecznych. Najważniejsze treści są umieszczone na pasku centralnym. Zostały ułożone w czterech modułach: aktualności, informacje, katalogi i e-zbiory. Bieżące wiadomości i wydarzenia, np. zmiana godzin pracy Biblioteki, wystawy, konferencje, dostępny test do baz, można znaleźć w *Aktualnościach*.

Moduł *Informacje* składa się z zakładki dotyczących informacji o Bibliotece i jej pracownikach, zbiorach i możliwościach korzystania z nich. Zawiera także: regulaminy Biblioteki Uniwersyteckiej oraz zakładkę *Dla nauki*. Poznawanie zasobów bibliotecznych i poruszanie się po budynku Biblioteki ułatwiają ulotki, przewodniki, prezentacje i filmy szkoleniowe. Zakładka *Dla nauki* skupia szeroki wachlarz zarówno informacji, jak i baz danych służących tworzeniu, ocenie oraz analizie dorobku naukowego.

W module *Katalogi* umieszczono odesłania do *Katalogu online* Biblioteki Uniwersyteckiej oraz linki do katalogów bibliotek centralnych i bibliotek znajdujących się w regionie. Katalog (OPAC – *Online Public Access Catalogue*) pracuje w systemie bibliotecznym ALEPH (*Automated Library Expandable Program*). Przydatną funkcją tego systemu jest generowanie i wysyłanie za pomocą poczty elektronicznej powiadomień zarówno o realizacji zamówienia książki z magazynu, jak i o zbliżającym się terminie zwrotu książki – na siedem i trzy dni wcześniej. Usprawnia to komunikację z czytelnikami. ALEPH umożliwia korzystanie z wypożyczeń międzybibliotecznych. W Bibliotece usługa ta dostępna jest dla pracowników, doktorantów oraz studentów przygotowujących prace dyplomowe na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie. W tym zintegrowanym systemie bibliotecznym zakładanie kont czytelnikom odbywa się automatycznie, podobnie jak aktywowanie.

Czwarty moduł to *E-Zbiory*, w którym znajduje się: biblioteka cyfrowa Uniwersytetu, bazy danych, e-czasopisma, e-książki, przydatne adresy oraz informacje o zdal-

nym dostępie do baz i Internetu. Wyszczególnienie tego typu zakładki wynika z potrzeb użytkowników. Bazy danych zostały ułożone alfabetycznie i dziedzinowo. W pierwszym z nich zamieszczono wszystkie bazy elektroniczne wyselekcjonowane przez doświadczonych bibliotekarzy informacji naukowej. Każdą bazę opisano schematycznie, biorąc pod uwagę typ, tematykę, dostęp, zasięg, charakterystykę, co ułatwia klientowi ocenę przydatności danej bazy. Układ dziedzinowy natomiast odzwierciedla kierunki studiów na Uniwersytecie Warmińsko--Mazurskim. W obrębie dziedzin bazy danych uszeregowano w podziale na polskie i zagraniczne.

Użytkownicy chwalą zmiany i zawartość nowej strony internetowej BU, tym bardziej że z jej dolnego paska można przejść na stronę UWM czy BIP.

INFORMATION COMMONS

Biblioteka jest obecnie postrzegana nie tylko jako miejsce, gdzie przychodzi się po książki i czasopisma, ale stała się również przestrzenią informacyjną, łączącą nauczanie, uczenie się, komunikację i kontakty towarzyskie. W przestrzeni bibliotecznej pojawiły się nowe elementy, takie jak usługi udzielania informacji, wypożyczeń, usługi w zakresie technologii informacyjnych oraz merytoryczne przez kontakt z wykładowcami. Ta nowa forma usług informacyjnych jest zlokalizowana w miejscu zwanym „Information Commons”. Można określić je jako szczególny sposób współpracy między biblioteką a centrum informatycznym. Biblioteka Uniwersytecka wpisuje się w nowe zadania. Na jej powierzchni oprócz stanowisk komputerowych z dostępem do Internetu lub bezprzewodowej sieci internetowej klienci mogą korzystać z kilku sal dydaktycznych, auli wykładowej, laboratorium komputerowego, pokoi pracy indywidualnej i grupowej. Obok głównego wejścia do Biblioteki znajduje się Informatorium – stanowisko dla personelu bibliotecznego zajmującego się udzielaniem informacji. Bibliotekarze prowadzą również zajęcia w zakresie umiejętności informacyjnych. W czytelni internetowej studenci poszukują źródeł informacji, piszą prace, drukują teksty, czatują, wysyłają i odbierają pocztę elektroniczną, uzyskują pomoc w korzystaniu z sieci i programów komputerowych itp. Tradycyjne zbiory znajdują się w wolnym dostępie. Należy podkreślić też rolę kawiarni, ogrodu zimowego czy antresoli, które służą odpoczynkowi oraz sprzyjają podtrzymywaniu kontaktów towarzyskich jako elementu Information Commons. Szczególnie dużą popularnością cieszy się antresola z naturalnym światłem, wyposażona w stoły i fotele, którą w 2008 r. odwiedziło około 240 tysięcy studentów [1]. Ta nowatorska organizacja przestrzeni w Bibliotece Uniwersyteckiej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego nadaje jej nowy wymiar, gdyż wpisuje się w potrzeby użytkowników i sprzyja ich aktywności. Mogą oni w tym samym budynku uczestniczyć w zajęciach dydaktycznych, uczyć się, napisać referat,

korzystać ze zbiorów bibliotecznych, źródeł elektronicznych, prywatnych laptopów, spotkać się ze znajomymi.

Biblioteka podlega nieustannym zmianom, których celem jest stworzenie przyjaznego środowiska do nauki oraz zapewnienie dostępu do różnorodnych zasobów elektronicznych. W przyszłości, jak twierdzi Grażyna Piotrowicz, „Biblioteka w swej fizycznej i wirtualnej postaci będzie podparą budowania w kampusie wspólnie tworzonej i wykonywanej przestrzeni informacyjnej, czyli tzw. information commons” [2].

PODSUMOWANIE

Wszystkie działania Biblioteki wychodzą naprzeciw potrzebom społeczności akademickiej, która coraz większe znaczenie przypisuje zasobom elektronicznym i usługom informacyjnym w przestrzeni bibliotecznej. Ważną rolę zaczynają odgrywać programy linkujące (ang. *linksolvers*), gdyż przeszukują jednocześnie rozproszone zasoby elektroniczne (bibliograficzne bazy danych, katalogi bibliotek, serwisy czasopism i książek elektronicznych).

LITERATURA

- [1] Konieczna D., *The development strategy of academic libraries in the 21st century in the context of library space design and educational processes*, [w:] *History – Archive Studies – Information Science: Methodological issues*, K. Narojczyk, M. Świgoń, M. Wolny (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn, 2010, 199–205.
- [2] Piotrowicz G., *Cyfrowa przyszłość, czyli biblioteki w erze informacji*, [w:] *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?*, Politechnika Łódzka, Łódź 2006, 247–266.
- [3] Smoderek A., Trojanowski J., *Koncepcja zmiany kwalifikacji: „czytelnik–klient biblioteki” w aspekcie zmieniających się standardów zachowań użytkownika biblioteki akademickiej XXI wieku*, [w:] *Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników* [online], Warszawa 23–24 września 2002 [dostęp 12.04.2011]. Dostępny w Internecie http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/pw/referaty/ASmoderek_JTrojanowski.pdf.

THE VIRTUAL SPACE OF THE UNIVERSITY LIBRARY IN OLSZTYN

Physical space of the academic library is constantly evolving, followed by the percentage reduction in the area of traditional collections to places for learning, computer laboratories, and above all access to electronic collections. The library tries to adapt to needs of the academic community, for which an important role plays virtual space. A new form of information services is Information Commons, being the place of access to books, magazines, information, electronic resources, and space for teaching, learning and communication. It may be called a form of cooperation between the library and information center. The paper describes virtual space of the University Library in Olsztyn, presenting the various elements that affect its shape. A particular attention was paid to the attempt to create Information Commons in the University Library.

Krystyna Szyllabel

Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej

BIBLIOTEKA NA UCZELNI CZY UCZELNIA W BIBLIOTECE? ŚRODOWISKOWA BIBLIOTEKA NAUK ŚCISŁYCH I TECHNICZNYCH NA POTRZEBY INNOWACYJNEJ GOSPODARKI

Przedstawiono projekt Środowiskowej Biblioteki Nauk Ścisłych i Technicznych na Potrzeby Innowacyjnej Gospodarki. W nowej wersji biblioteka ta jest instytucją łączącą funkcjonowanie Centrum Informacji Naukowo-Technicznej ze współpracującymi z nią laboratoriami naukowymi. Działalność tych jednostek jest wsparta zapleczem informatycznym Wrocławskiego Centrum Sieciowo-Superkomputerowego. Projekt nowej biblioteki jest kompromisem między potrzebami Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej a wymogami stawianymi wobec wnioskujących o dotacje finansowe z Programu Operacyjnego „Innowacyjna Gospodarka”. Uwzględnia tendencje rozwojowe bibliotek przyszłości, systemów informacyjnych oraz potrzeby środowisk: naukowego i gospodarczego.

Działania wielu ludzi zaangażowanych w ideę budowy budynku dla Biblioteki Politechniki Wrocławskiej zostały uwieńczone sukcesem. 2 czerwca 2010 r. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego podpisało umowę o dofinansowanie projektu „Środowiskowa Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych na Potrzeby Innowacyjnej Gospodarki”. Tym samym pojawiły się możliwości budowy nowego obiektu, według projektu architektonicznego, który wygrał konkurs w 2007 r. (Heinle, Wicher und Partner Freie Architekten GbR Polswiss-Projekt Sp. z o.o. Spółka Cywilna). Zaprojektowany budynek będzie zlokalizowany w centralnym punkcie kampusu Politechniki Wrocławskiej, przy placu Grunwaldzkim. Według planu powierzchnia budynku będzie wynosić około 11 000 m². Konstrukcja składa się z trzech części (A, B, C) wydzielonych na czterech kondygnacjach (wraz z garażem). W części A i B przewidziana jest obsługa użytkowników, a w części C zaplanowano pomieszczenia dla pracowników. Na poziomie parteru, pierwszego i drugiego piętra zgrupowano różne formy

działalności Centrum Informacji Naukowo-Technicznej (DCINT). Na ostatnim, trzecim piętrze ulokują się: Laboratorium Komputeryzacji i Przetwarzania Danych Wrocławskiego Centrum Sieciowo Super-Komputerowego (WCSS) oraz laboratoria naukowo-badawcze. Całkowity koszt urzeczywistnienia projektu wynosi ponad 103 mln zł. Zgodnie z umową termin realizacji kończy się 30.09.2014 r. [1].

Budynek i jego funkcjonalność odzwierciedlają zaprojektowane strefy [2]:

- 1) strefa wejścia i ogólnodostępna,
- 2) strefa udostępniania zasobów cyfrowych i informacji naukowej,
- 3) strefa czytelni komputerowych i pracowni multimedialnych,
- 4) strefa pracowni Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej,
- 5) strefa obsługi Centrum Informacji Naukowo-Technicznej (DCINT),
- 6) strefa pracowni systemów informatycznych,
- 7) strefa gospodarcza DCINT,
- 8) zespół laboratoriów naukowo-badawczych,
- 9) Laboratorium Komputeryzacji i Przetwarzania Danych (WCSS).

Przewidywana liczba użytkowników Biblioteki wynosi ok. 25 000 osób.

Na wykonanie przedsięwzięcia spodziewano się otrzymać pomoc finansową ze środków unijnych. Wniosek o dofinansowanie oraz pozostałą dokumentację przygotowano siłami administracji Uczelni ze wsparciem bibliotekarzy jako przyszłych użytkowników obiektu. Rektor PWr powołał pełnomocnika ds. realizacji projektu odpowiedzialnego za koordynację prac oraz kilka zespołów roboczych, których zadaniem było opracowanie poszczególnych materiałów. Podstawą projektu architektonicznego oraz pozostałej dokumentacji były założenia programu funkcjonalno-użytkowego (PFU). Przygotowano dwa dokumenty – PFU dla Biblioteki Nauk Ścisłych i Technicznych [4], a następnie Modyfikację Programu Funkcjonalno-Użytkowego dla Środowiskowej Biblioteki Nauk Ścisłych i Technicznych na Potrzeby Innowacyjnej Gospodarki [3], uwzględniającą wymagania związane z dofinansowaniem projektu. W pierwszym podejściu przewidywano budowę budynku mieszczącego przede wszystkim zbiory Biblioteki Politechniki Wrocławskiej. Zaplanowano również szeroko pojętą działalność informacyjną na rzecz środowiska Dolnego Śląska. Niestety projekt nie znalazł uznania w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W zmodyfikowanym PFU zaproponowano zatem rozwiązanie oparte na wykorzystywaniu dokumentów cyfrowych i elektronicznym dostępie do nich. Wobec sztywnych wymagań związanych z dofinansowaniem przedsięwzięcia dokonano również modyfikacji w projekcie architektonicznym, uwzględniając wprowadzenie wielu laboratoriów naukowych.

NOWE OBLICZE BIBLIOTEKI

Wobec zaistniałych trudności z realizacją pierwotnego projektu, padło następujące pytanie: Jaka ma być Środowiskowa Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych na

Potrzeby Innowacyjnej Gospodarki w swej nowej strukturze? Według dokonanych zmian Biblioteka w nowej wersji, zaakceptowanej przez MNiSW, łączy funkcjonowanie Dolnośląskiego Centrum Informacji Naukowo-Technicznej ze współpracującymi z nią laboratoriami naukowymi. Działalność tych jednostek jest wsparta zapleczem informatycznym Laboratorium Komputeryzacji i Przetwarzania Danych WCSS. Model nowej biblioteki uwzględnia tendencje rozwojowe bibliotek przyszłości, systemów informacyjnych oraz potrzeby środowiska naukowego i gospodarczego. Główne zadania przyszłej biblioteki to:

- pozyskiwanie informacji w formie cyfrowej (akwizycja),
- autonomiczne generowanie informacji i wiedzy w formie cyfrowej (ekstrakcja),
- przekształcanie informacji do postaci cyfrowej (digitalizacja),
- kolekcjonowanie i przechowywanie informacji i wiedzy (repozytoria),
- wymiana informacji cyfrowych z innymi ośrodkami w kraju i za granicą,
- przetwarzanie informacji i wiedzy cyfrowej,
- zarządzanie informacją i wiedzą,
- udostępnianie oraz rozpowszechnianie informacji i wiedzy,
- opracowanie nowych technologii generowania i przetwarzania informacji,
- wdrażanie nowych technologii w celu wyszukiwania i przetwarzania informacji.

DOLNOŚLĄSKIE CENTRUM INFORMACJI NAUKOWO-TECHNICZNEJ (DCINT)

Ważną organizacją w strukturze nowej Biblioteki jest Dolnośląskie Centrum Informacji Naukowo-Technicznej, przejmujące działalność informacyjno-biblioteczną dotychczasowej Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej. Aktywność DCINT obejmie działalność informacyjną, bibliotekę cyfrową oraz systemy informatyczne. Silny nacisk zostanie położony na realizację zadań w obrębie zapotrzebowania na szybką informację o prowadzonych badaniach naukowych oraz zapotrzebowania na informację o osiągnięciach naukowych. Te dwa istotne problemy, niezmiernie ważne dla nauki i gospodarki, są również tematem zainteresowania nowoczesnych bibliotek naukowych. Wykorzystywane tutaj dane są gromadzone w bazach dziedzinowych, tematycznych etc., zawierających zweryfikowane informacje. Jest to ważne źródło wiedzy, której poszukują użytkownicy. Nieocenionym partnerem w poszukiwaniach literaturowych pracownika naukowego czy przedsiębiorcy może stać się bibliotekarz sprawnie zarządzający informacją. Realizację biblioteczných zadań planuje się przez modyfikację obecnie istniejących agend Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej oraz powołanie nowych zespołów.

W strukturze DCINT pracę będą kontynuować m.in.:

- Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa, której rola wzrośnie dzięki zwiększeniu jej zaplecza, jakim będą Laboratoria Digitalizacji i Multimediów,

- Punkt Informacji Normalizacyjnej, wyróżniający się wieloletnią współpracą z Urzędem Patentowym RP,

- Dział Własności Intelektualnej i Ochrony Patentowej, istniejący obecnie w strukturze Uczelni.

Wymienione jednostki będą wspierać swoimi zasobami informacyjnymi prowadzone prace badawcze, niezwykle istotne pod względem potencjalnych wdrożeń w gospodarce oraz prawnej ochrony rezultatów badawczych.

Powstanie wiele pracowni i stanowisk, takich, jak:

- Pracownie komputerowe wielostanowiskowe – miejsca zaopatrzone w sprzęt komputerowy oraz dostęp do Internetu, umożliwiające przeglądanie różnorodnych baz oferowanych przez DCINT – od zdigitalizowanych książek w dostępie nieograniczonym, mających wartości informacyjne, do nowych form multimedialnych.

- Minipracownie (boksy), przeznaczone do pracy indywidualnej, oddzielające użytkownika od pozostałej części obiektu. Istotą tych pracowni będzie stworzenie zaplecza przestrzennego i informacyjnego dla odbiorcy wywodzącego się z nowego społeczeństwa informacyjnego.

- Komputerowe stanowiska czytelnicze – lokalne miejsca do korzystania z zdigitalizowanych książek, których rozpowszechnianie jest chronione prawami autorskimi.

- Pracownia i czytelnia multimediów – zostały zaprojektowane jako przyjazne miejsca do korzystania z różnych form elektronicznych, dostępnych lokalnie i zgromadzonych w Bibliotece.

- Pracownia dla osób niepełnosprawnych w powiązaniu z Laboratorium Tyfloinformatycznym zaoferuje dostęp do informacji za pomocą narzędzi dostosowanych do korzystania przez osoby z dysfunkcją wzroku i ruchu.

- Punkt poboru informacji elektronicznej umożliwi bezpośrednio i natychmiastowe dojście do elektronicznych źródeł informacji i ich pobranie na lokalny nośnik.

- Laboratorium metod naukometrycznych będzie jedną z bardzo ważnych agend współpracujących z pracownikami naukowymi w zakresie cytowań literaturowych. Już dziś wiadomo, że są one wskaźnikiem znaczenia badania naukowego przeprowadzonego przez autora publikacji. Precyzja i szybkość dostarczenia informacji o cytowaniach ma wartość również dla czynników odpowiedzialnych za kształtowanie polityki badań naukowych.

- Ośrodek ds. promocji badań naukowych z podziałem na dwie agendy: informacja o źródłach elektronicznych oraz punkt informacji europejskiej. Będzie to jednostka w bibliotece, której rola skupi się na dostarczaniu kompletnych danych o przedsięwzięciach podejmowanych przez Unię Europejską w zakresie wspierania i finansowania badań naukowych oraz ich popularyzowania przez konferencje międzynarodowe. Zakres działalności tego ośrodka w dużej mierze wyznaczą potrzeby użytkownika.

- Repozytorium wyników badań naukowych (sprawozdań z badań, prac doktorskich, prac magisterskich) stanie się swoistym archiwum, gromadzącym informacje o osiągnięciach w badaniach naukowych. Zajmie się jednocześnie promocją pracowników naukowych Politechniki Wrocławskiej i ich dorobku naukowego.

- Centrum informacji o grantach zaplanowano jako nową agendę w Bibliotece i jego zadania będą polegać na wyszukiwaniu, gromadzeniu, rozpowszechnianiu oraz przekazywaniu informacji o międzynarodowych programach i grantach badawczych, programach strukturalnych Unii Europejskiej oraz innych programach europejskich. Zakłada się, że przy udziale laboratoriów badawczych powstanie specjalne centrum wykorzystujące najnowsze narzędzia informatyczne do generowania szybkiej i zweryfikowanej informacji.

- Pracownie indywidualnych projektów – miejsca wyposażone w urządzenia, które pozwolą doraźnie opracowywać lub korygować własne projekty. Umożliwią też rozwijanie metod współpracy i konsultacji oraz wymianę myśli projektowej.

- Sala ekspozycyjna to zwieńczenie działalności nowej Biblioteki. Zostaną umieszczone tam projekty badawcze w formie ekspozycji wyników. Będzie to również miejsce, w którym mogą być prezentowane osiągnięcia pracowników całej Uczelni. Zlokalizowanie sali ekspozycyjnej w pierwszoplanowym miejscu budynku zapewni odwiedzającym łatwą dostępność do obiektów wystawy.

- Nową agendą Biblioteki stanie się też Biuro Informacji o Nowych Technologiach, z którym DCINT będzie prowadzić ścisłą współpracę. Działalność tego biura obejmie m.in. doradztwo środowiskom naukowym i gospodarczym w regionie [3] w zakresie możliwości wdrażania technologii wytworzonych na uczelniach i jednostkach, zakupu licencji, linii technologicznych, analizy konkurencyjności etc.

- Punkty Info. Rola transferu informacji podstawowej, faktograficznej oraz naukowej przeżywa obecnie rozkwit. Powoduje to potrzebę zorganizowania wielu punktów informacyjnych, których działalność skupi się na udzielaniu informacji w bardzo szerokim zakresie. Punkty będą miały różny stopień specjalizacji w świadczeniu usług informacyjnych: od podstawowych, aż do wysoko specjalistycznych, oferowanych przez poszczególne agendy. Informacja ma tylko wtedy wartość, gdy przychodzi w odpowiednim czasie i w formie wymaganej przez użytkownika. Na tę cechę przyszłej działalności nowej jednostki zostanie położony silny nacisk. Wsparcia dostarczą rozwijające się technologie informatyczne oraz dobrze przygotowani pracownicy, którzy potrafią sprostać informacyjnym potrzebom użytkownika.

LABORATORIA

W siedzibie Biblioteki, głównie na trzecim piętrze, znajdują swoje miejsce liczne laboratoria pracujące na rzecz nauki. Obecność tych jednostek wskazuje na charakter

budowanego obiektu, podkreśla spójność jednostek w Uczelni i ich wzajemne powiązanie. Oto niektóre z laboratoriów [3]:

- Laboratorium Dostępu Zdalnego do Cyfrowych Zasobów Bibliotecznych – prowadzone tu będą badania związane z opracowaniem i wdrożeniem nowych technologii w celu realizacji bezpiecznego i szybkiego udostępniania zasobów bibliotecznych oraz dostępu do repozytoriów cyfrowych.

- Laboratorium Ochrony i Bezpieczeństwa Repozytoriów Cyfrowych – jego aktywność skupi się wokół opracowania i wdrożenia technologii zapewniającej bezpieczne i poufne przechowywanie danych cyfrowych, ochronę repozytoriów przed atakami zewnętrznymi, awariami sprzętu, zapobieganie nieautoryzowanemu kopiowaniu zasobów cyfrowych, ochronę praw własności etc.

- Laboratorium Baz i Hurtowni Danych – jego działalność będzie związana m.in. z badaniami dotyczącymi efektywnego wykorzystania technologii OLAP do tworzenia i zarządzania złożonym repozytorium cyfrowym.

- Laboratorium Ekstrakcji i Gromadzenia Wiedzy poprowadzi badania w celu opracowania i wdrożenia nowych technologii, m.in. uczenia maszynowego, technik semantycznych, sztucznej inteligencji, sieci neuronowych etc.

- Laboratorium Eksploracji i Analizy Zasobów Cyfrowych zostanie powołane w celu realizacji opracowań i wdrożeń zapewniających kontrolę plagiatów, inteligentnych systemów wyszukiwania informacji w systemach sieciowych i internetowych etc.

- Laboratorium Technologii e-Nauczania zrealizuje potrzebę badań dotyczących opracowania i wdrożenia technologii szybkiego i niekosztownego przygotowania zajęć w formie elektronicznej, prowadzenia praktycznych zajęć laboratoryjnych w sposób wirtualny, efektywnego prowadzenia zajęć w trybie zdalnym etc.

- Laboratorium Jakości Użytkowej Systemów Informacyjnych poprowadzi działalność zmierzającą ku wyjaśnieniu interakcji człowieka z komputerem, lokowanej na pograniczu ergonomii i informatyki. Prace będą związane z jakością użytkową funkcjonujących systemów informacyjnych oraz projektowanych w przyszłej bibliotece.

Środowiskowa Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych na Potrzeby Innowacyjnej Gospodarki, której struktura została ściśle związana z cyfryzacją dokumentów i postępowymi technikami ich udostępniania, będzie nowoczesnym obiektem, z innym podejściem do roli i zadań bibliotek w społeczeństwie. Duży nacisk podczas projektowania założeń organizacyjnych został położony na obecność i współpracę jednostek naukowych oraz udział bibliotekarzy w projektach mających wpływ na nowoczesność i rozwój bibliotek. Założono dużą swobodę i samodzielność użytkownika korzystającego z technologii informatycznych oraz zaplanowano możliwość uzyskania szybkiego dostępu do informacji i wiedzy. Uwzględniono również potrzebę dobrej komunikacji personalnej w obiekcie, która jest warunkiem prawidłowej obsługi użytkownika. Dzięki projektom digitalizacji rozwiązano częściowo problem udostępniania i magazynowania księgozbioru (książki drukowane).

LITERATURA

- [1] < <http://www.inwestycjeunijne.pwr.wroc.pl>>.
- [2] Heinle T., *Środowiskowa Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych na Potrzeby Innowacyjnej Gospodarki: projekt architektoniczno-budowlany*, Wrocław, wrzesień 2010.
- [3] Heinle T., Stryzewska-Słońska A., *Środowiskowa Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych na Potrzeby Innowacyjnej Gospodarki: Modyfikacja Programu Funkcjonalno-Użytkowego*, Wrocław, kwiecień 2010.
- [4] Iłow A., Nasterski Z., *Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych Politechniki Wrocławskiej: Program Funkcjonalno-Użytkowy*, Wrocław maj 2007.

LIBRARY IN THE COLLEGE OR UNIVERSITY IN A LIBRARY? REGIONAL LIBRARY OF LIFE SCIENCES, ENGINEERING AND TECHNOLOGY FOR INNOVATIVE ECONOMY

Outlines of Regional Library of Life Sciences, Engineering and Technology for Innovative Economy have been presented. In its new version, the institution connects the function of the Centre for Scientific and Technical Information with cooperating scientific laboratories. The activities of these entities are supported by the computer facilities of Wrocław Centre for Networking and Supercomputing. The draft of the new library is a compromise between the needs of the Main Library and Scientific Information Centre and legal requirements to applicants for financial grants from the Operational Program Innovative Economy.

CZEŚĆ III
ŹRÓDŁA ELEKTRONICZNE
W BIBLIOTECE I NA RYNKU

Joanna Grześkowiak-Stepowicz
Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu

BADANIE WYKORZYSTANIA E-BOOKÓW NA BRYTYJSKICH UCZELNIACH – WNIOSKI KOŃCOWE PROJEKTU REALIZOWANEGO PRZEZ JISC COLLECTIONS

Przedstawiono wyniki projektu prowadzonego przez JISC w latach 2008–2009 w brytyjskich bibliotekach uczelnianych. W artykule omówiono podstawowe założenia projektu oraz zastosowane metody badawcze. Analizowano, kto i w jaki sposób korzysta z e-booków, jaką rolę w udostępnianiu publikacji tego typu odgrywają biblioteki, czy i w jakim zakresie szeroki dostęp do podręczników w formie e-booków wpływa na wypożyczenia i – co ważniejsze – na sprzedaż ich wersji drukowanych. Po zakończeniu realizacji projektu sformułowano wnioski dotyczące użytkowników e-booków, bibliotek i wydawców. Sformułowano wskazówki i uwagi odnoszące się do sposobu prowadzenia podobnych badań w przyszłości.

GENEZA PROJEKTU

Pomysł projektu zrodził się w 2006 r. wraz z powstaniem Joint Information Systems Committee (JISC) Collections, którego najważniejszym zadaniem jest centralne negocjowanie na poziomie narodowym warunków licencji na zasoby udostępniane online przede wszystkim na potrzeby szkolnictwa wyższego i edukacji. Dzięki działaniom JISC Collections uczelnie wyższe i instytucje edukacyjne mają dostęp do darmowych oraz objętych subskrypcją zasobów online, takich jak pełnotekstowe bazy danych, e-booki, czasopisma elektroniczne, cyfrowe materiały ilustracyjne, filmy czy materiały edukacyjne itp., a ponadto oszczędzają czas i pieniądze.

Działalność JISC Collections wspiera sześć grup roboczych, które zajmują się pozyskiwaniem wartościowych zasobów online. Jedną z nich jest e-Books Working Group, czyli grupa ds. e-booków. Grupa ta z powodzeniem negocjuje umowy na korzystanie z e-booków w zakresie literatury pomocniczej, jednakże biblioteki już od

dłuższego czasu sygnalizują rosnącą potrzebę udostępniania elektronicznych podręczników i opracowań często wykorzystywanych w procesie kształcenia akademickiego. Wydawcy niechętnie wychodzą naprzeciw tym potrzebom zarówno z powodu braku rzetelnych danych na temat rzeczywistego zapotrzebowania na podręczniki online, jak i ze względu na obawy, jaki wpływ na sprzedaż literatury drukowanej miałyby powszechne udostępnienie e-podręczników. Dodatkowy problem stanowiło przygotowanie odpowiednich licencji umożliwiających dostęp do podręczników online.

W 2006 roku JISC Collections sporządził raport na temat aktualnego statusu e-booków w bibliotekach uczelnianych: *Feasibility Study on the Acquisition of e-Books by HE Libraries and the Role of JISC*. Wynikało z niego, że chociaż wydawcy publikują coraz więcej książek elektronicznych, wciąż nie są to prace najbardziej pożądane przez uczelnie wyższe.

W raporcie wskazano także, jaką potencjalną rolę może odegrać JISC Collections w rozwoju rynku elektronicznych podręczników. W efekcie powstał projekt analizy wykorzystania cieszących się największym zainteresowaniem e-podręczników z czterech wybranych dziedzin nauki na brytyjskich uczelniach. Osobne miejsce w projekcie zajęły badania wpływu masowego udostępnienia podręczników elektronicznych na sprzedaż i wypożyczenia ich wersji drukowanych. Realizatorzy projektu mieli nadzieję, że wyniki tych badań mogą być ważnym argumentem w rozmowach z wydawcami, niezbyt przychylnie nastawionymi do powszechnego dostępu do e-booków.

Menadżerem projektu została Caren Milloy, która specjalizuje się w zawieraniu umów licencyjnych dla JISC Collections. Jest ona odpowiedzialna między innymi za nadzorowanie prac związanych ze sporządzaniem i publikowaniem raportów. Nad realizacją całości projektu czuwał natomiast trzynastoosobowy zarząd, w którym oprócz członków JISC Collections znaleźli się przedstawiciele wielu brytyjskich uczelni wyższych, a przede wszystkim bibliotek uczelnianych.

NAJWAŻNIEJSZE ZAŁOŻENIA PROJEKTU

Za najistotniejsze zadania projektu uznano:

- Uzyskanie licencji *free-at-the-point-of-use*¹ na najważniejsze e-podręczniki z wybranych dziedzin wykorzystywane w brytyjskim szkolnictwie wyższym i udostępnienie ich na wszystkich uczelniach.
- Zachęcenie do udziału w projekcie jak największej liczby uczestników przez udostępnienie e-booków na różnorodnych platformach (wydawców, agregatorów itp.).

---

¹Określenie *free at the point of use* oznacza „nie płacisz, kiedy korzystasz” i zazwyczaj pojawia się, kiedy mowa o brytyjskiej służbie zdrowia. Oznacza ono, że usługa, z której się korzysta, została lub zostanie opłacona w jakiś inny sposób. W przypadku projektu JISC koszty wykupienia licencji na korzystanie z e-podręczników pokrywa HEFCE.

Dzięki temu uczelnie miałyby możliwość korzystania z e-booków za pośrednictwem takiej platformy, do której jej studenci są przyzwyczajeni.

- Ocena wykorzystania e-booków metodą analizy logów oraz wpływu udostępniania e-podręczników na zasadzie free at the point of use na rynek wydawców, agregatorów oraz na biblioteki.

- Przekazanie wniosków z projektu wydawcom, agregatorom i bibliotekom w celu przyspieszenia rozwoju rynku e-booków, który korzystałby z odpowiednich wypracowanych modeli biznesowych i licencyjnych.

BUDŻET I CZAS REALIZACJI PROJEKTU

Projekt jest finansowany przez Higher and Further Education Funding Council (HEFCE) – instytucję zajmującą się finansowaniem szkolnictwa wyższego w Wielkiej Brytanii. Budżet projektu zaplanowano na poziomie 967 000 £, z czego:

- 690 000 £ stanowią koszty wykupienia licencji na nieograniczony równoczesny dostęp do wybranych e-podręczników dla wszystkich uczelni Wielkiej Brytanii zarówno dla studentów, jak i dla pracowników naukowych,

- 109 000 £ przeznaczono na zarządzanie projektem oraz na jego promocję,

- 168 000 £ to koszt prowadzonych badań.

Realizację projektu zaplanowano na okres styczeń 2007–sierpień 2009 i podzielono na sześć etapów z określonym czasem realizacji.

Utworzono specjalną, systematycznie aktualizowaną stronę internetową², na której publikowano wszystkie informacje związane z projektem, aktualności, blogi, raporty, ankiety itp.

WYBÓR E-PODRĘCZNIKÓW I UZYSKANIE LICENCJI NA DOSTĘP DO NICH

Intencją autorów projektu było wytypowanie podręczników z różnych dziedzin wiedzy w celu sprawdzenia, czy istnieją wyraźne różnice w sposobach ich wykorzystywania. Zdecydowano, że należy wybrać e-booki z czterech szeroko rozumianych dyscyplin naukowych, reprezentujących nauki humanistyczne, ścisłe, medyczne i społeczne. Ostatecznie projekt ograniczono do następujących dziedzin:

- biznes i zarządzanie,
- nauki techniczne,
- medycyna (z wyłączeniem psychiatrii i pielęgniarstwa),
- medioznawstwo.

Do współpracy przy wyborze konkretnych podręczników zaproszono wydawców. W marcu 2007 r. zorganizowano spotkanie z najważniejszymi wydawcami i agregato-

---

²<http://www.jiscebooksproject.org/>.

rami publikacji elektronicznych w celu wyjaśnienia im idei projektu, zasad wyboru e-podręczników oraz wskazanie korzyści, jakie mogą odnieść, uczestnicząc w projekcie. Wydawcy i agregatorzy publikacji elektronicznych zostali poproszeni o przedstawienie list e-podręczników z czterech objętych projektem dziedzin. Chodziło o wytypowanie najbardziej aktualnych wydań, które najlepiej przystają to przyjętego w projekcie modelu licencji, takiego, który gwarantuje nieograniczony równoczesny dostęp do wybranych e-podręczników dla wszystkich uczelni w Wielkiej Brytanii.

Zgłosiło się 11 instytucji zarówno wydawców, jak i agregatorów, z których sześć pozytywnie przeszło weryfikację do dalszego etapu. W sumie instytucje te zgłosiły 136 e-booków: 7 z medioznawstwa, 29 z zakresu nauk technicznych, 42 z medycyny i 58 z dziedziny biznesu i zarządzania. Następnie autorzy projektu zwrócili się do szkół wyższych z prośbą o zweryfikowanie listy podręczników. Na stronach projektu zamieszczono cztery formularze przygotowane w programie Excel, odrębne dla każdej dziedziny, wraz z instrukcją ich wypełniania³. Należało wskazać 7 najważniejszych podręczników z poszczególnych dziedzin; każda z instytucji mogła głosować tylko raz. Ostatecznie wybrano 36 podręczników. Wykupiono na nie dwuletnią licencję (wrzesień 2007–sierpień 2009), która umożliwiła ich nieodpłatne, równoczesne udostępnianie wielu użytkownikom we wszystkich instytucjach szkolnictwa wyższego.

Na platformie MyiLibrary udostępniono 26 e-podręczników:

- nauki techniczne – 14 publikacji wydawnictw Elsevier, Thomas Telford oraz Cambridge University Press,
- medioznawstwo – 7 publikacji wydawnictw Taylor and Francis oraz Palgrave,
- biznes i zarządzanie – 5 podręczników wydawnictw Palgrave Macmillan oraz Pearson Education.

Wolters Kluwer Health udostępnił 10 podręczników elektronicznych (Lippincott, Williams and Wilkins) na platformie Books@Ovid⁴.

W projekcie wzięło udział 127 uniwersytetów, co stanowi 76% wszystkich brytyjskich uczelni wyższych.

WPROWADZANIE E-PODRĘCZNIKÓW DO KATALOGÓW BIBLIOTEK

Przystępując do realizacji projektu, jego autorzy zdawali sobie sprawę, że potencjalnym problemem jest niepotrzebne dublowanie przez wiele bibliotek tych samych prac związanych z pobieraniem od wydawców i integrowaniem z własnymi katalogami rekordów markowskich publikacji wybranych do projektu. Aby tego uniknąć, stworzono NEOCaR – katalog, w którym zgromadzono wcześniej sprawdzone

³<<http://www.jiscebooksproject.org/overview/consultation/ranking-the-e-books-consultation-instructions>>.

⁴Pełna lista wybranych tytułów jest dostępna na stronach projektu:

<<http://www.jiscebooksproject.org/the-e-books>>.

i poprawione rekordy MARC wszystkich e-booków objętych licencją w ramach projektu⁵. Biblioteki uczestniczące w projekcie po zalogowaniu się mogły swobodnie pobierać rekordy i wprowadzać je do własnych katalogów.

PROMOCJA PROJEKTU

Podjęto rozmaite działania w celu promocji projektu w środowisku akademickim, a także poza nim. Przygotowano informacje prasowe, materiały promocyjne i prezentacje, które miały przybliżyć ideę przedsięwzięcia. Komunikaty lub wykłady na ten temat pojawiały się na różnych seminariach i konferencjach, np. na konferencji JISC Opening Digital Doors w 2009 r. w Edynburgu, na Digital Publishing Forum zorganizowanym po raz drugi na uniwersytecie londyńskim UCL (London's Global University), na konferencji UK Serials Group odbywającej się w Torquay. Projektowi poświęcono specjalne seminarium podczas tegorocznych Londyńskich Targów Książki.

Zorganizowano także 13 warsztatów, w których uczestniczyło 250 bibliotekarzy ze 131 instytucji. Warsztaty były okazją do wyjaśnienia najważniejszych założeń i celów projektu, jednak przede wszystkim były poświęcone problemom pozyskiwania e-podręczników oraz roli, jaką odgrywają e-booki w działalności bibliotek.

RODZAJE PRZEPROWADZONYCH BADAŃ

Aby zakres uzyskanych wyników był dostatecznie szeroki i uwzględniał różne aspekty problemu, prowadzono cztery rodzaje badań:

- badania porównawcze wśród użytkowników e-booków w styczniu 2008 r. i w styczniu 2009 r.,
- badania fokusowe na ośmiu uczelniach wśród studentów, nauczycieli akademickich oraz bibliotekarzy,
  - analiza logów z platformy MyiLibrary i Ovid,
  - analiza wypożyczeń bibliotecznych oraz danych ze sprzedaży podręczników drukowanych.

Realizację badań powierzono centrum CIBER, mającemu wieloletnie doświadczenie w badaniu zachowania użytkowników różnorodnych mediów elektronicznych: prasy dostępnej online, periodyków naukowych, baz danych, interaktywnej telewizji itp.

---

⁵ <<http://edina.ac.uk/neocar/description.html>>.

BADANIA PORÓWNAWCZE PROWADZONE WŚRÓD UŻYTKOWNIKÓW E-BOOKÓW

W styczniu 2008 r. CIBER zaprosiło studentów, nauczycieli akademickich i naukowców do udziału w badaniach online, które miały dostarczyć materiału porównawczego dla całego projektu wykorzystania e-booków na brytyjskich uczelniach. Informację o prowadzonych badaniach zamieszczano na stronach WWW bibliotek, rozsyłano pocztą elektroniczną, zamieszczano w newsletterach. Uczestniczący w badaniu odpowiadali na pytania związane z ich statusem na uczelni, czyli skierowano je do studentów, nauczycieli akademickich oraz do osób nieprowadzących zajęć dydaktycznych. Od 18 stycznia do 1 marca 2008 r. udało się uzyskać 23 437 odpowiedzi, najwyższy wynik w badaniach e-booków na świecie.

W styczniu 2009 r. badanie online powtórzono, aby sprawdzić, jak bardzo zmieniły się zachowania użytkowników od wdrożenia projektu. Badano wykorzystanie e-booków udostępnionych na platformie MyiLibrary – w sumie 26 tytułów.

W obydwu przeprowadzonych badaniach użytkownicy odpowiadali na takie same pytania. W sumie uzyskano ponad 52 000 odpowiedzi.

BADANIA FOKUSOWE PROWADZONE NA UCZELNIACH

Badania przeprowadzono wśród studentów, nauczycieli akademickich oraz bibliotekarzy ośmiu uczelni. Respondenci każdej z badanych grup odpowiadali na pytania do nich skierowane. Zebrany materiał posłużył analizie zachowań i zwyczajów użytkowników e-booków.

ANALIZA DANYCH ZE SPRZEDAŻY PODRĘCZNIKÓW DRUKOWANYCH ORAZ DANYCH DOTYCZĄCYCH WYPOŻYCZEŃ BIBLIOTECZNYCH

Badanie miało pokazać, w jaki sposób powszechne udostępnienie e-podręczników wpływa na sprzedaż ich wersji drukowanych oraz na ich wypożyczanie w bibliotekach. W tym celu wykorzystano statystyki sprzedaży podręczników drukowanych, statystyki wypożyczeń prowadzone przez biblioteki oraz prowadzone dla platform cyfrowych statystyki wykorzystania e-podręczników w standardzie COUNTER. Informacje dotyczące sprzedaży zapewniła firma Nielsen BookScan. Były to szczegółowe dane z 13 czterotygodniowych okresów każdego roku objętego projektem. Badano, jak w różnych okresach roku kształtowała się sprzedaż poszczególnych tytułów oraz dziedzin, które reprezentują. Porównywano także sprzedaż rzeczywistą podręczników ze sprzedażą zakładaną, wyliczoną po zanalizowaniu danych ze sprzedaży uzyskanych z 80 miesięcy poprzedzających realizację projektu JISC.

Na podstawie danych uzyskanych z 37 bibliotek podobne analizy przeprowadzono również dla wypożyczeń podręczników drukowanych.

ANALIZA LOGÓW

Analiza logów (ang. *Deep Log Analysis – DLA*) stanowiła zasadniczą część projektu, która pozwoliła ocenić wykorzystanie e-booków na brytyjskich uczelniach oraz zachowanie ich użytkowników.

WYNIKI BADAŃ

Po opracowaniu wyników badań sporządzono i opublikowano następujące dokumenty:

- raport końcowy, zatytułowany *JISC national e-book observatory project. Key finding and recommendations*,

- raport z badania logów, dotyczący zachowań użytkowników podręczników elektronicznych: *Scholarly e-books usage and information seeking behaviour: a deep log analysis of MyiLibrary*,

- raport z badania użytkowników e-booków: *Headline findings from the user surveys*,

- raport z badania fokusowego pracowników uczelni oraz studentów: *E-book use by academic staff and students in UK universities: focus groups report*,

- raport z badania fokusowego dotyczącego zarządzania kolekcjami e-booków w brytyjskich bibliotekach uniwersyteckich: *E-book collection management in UK university libraries: focus groups report*,

- ocenę wpływu podręczników elektronicznych na wypożyczenie i sprzedaż ich wersji drukowanych: *Assessing the impact of electronic course texts on print sales and library hard copy circulation*,

- wskazówki metodyczne dotyczące prowadzenia badań nad znaczeniem e-booków: *Establishing methods for future studies on the impact of e-books*.

Ostateczne wnioski, sformułowane po analizie wyników wszystkich rodzajów badań, podzielono na trzy grupy, dotyczące użytkowników e-booków, bibliotek oraz wydawców

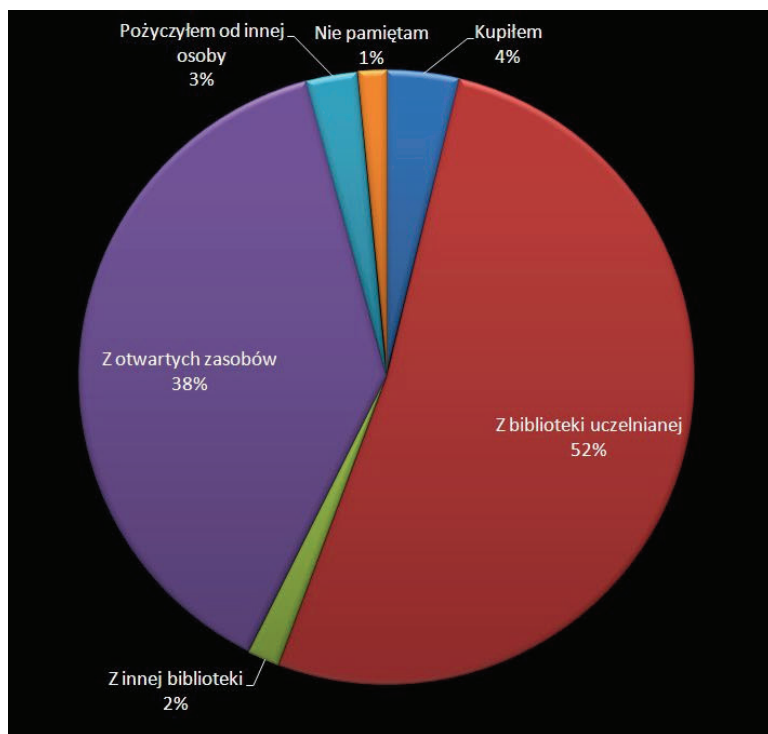
WNIOSKI DOTYCZĄCEJ UŻYTKOWNIKÓW E-BOOKÓW

Badanie fokusowe w 2009 r. wykazało, że aż 64,6% studentów i wykładowców brytyjskich wyższych uczelni korzysta z podręczników formie e-booków i są to przede wszystkim podręczniki zakupione przez biblioteki, dostępne w Internecie lub uzyskane z innych źródeł. Zaledwie 3,8% badanych zadeklarowało, że sami kupują potrzebne im podręczniki elektroniczne.

Liczba osób korzystających z e-podręczników się zwiększa i oczekują one, że dostęp do materiałów edukacyjnych tego typu zapewni im biblioteka uczelniana. Badania fokusowe przeprowadzone w odstępie 12 miesięcy pokazały, że wśród studentów aż o 8%

wzrosło wykorzystanie podręczników JISC w bibliotekach akademickich (2008 – 43,5%, 2009 – 51,5%). Nieograniczony dostęp do podręczników elektronicznych przez 24 godziny na dobę rozwiązuje problem niedostatecznej liczby ich drukowanych wersji, zwłaszcza w okresach największego zapotrzebowania (sesja egzaminacyjna). Z badań wynika, że w czasie realizacji projektu JISC wzrósł stopień zadowolenia studentów z oferowanego im przez biblioteki dostępu do podręczników (2008 – 44,6%, 2009 – 47,9%).

Il. 1. Odpowiedzi na pytanie: „Skąd miałeś elektroniczny podręcznik, z którego ostatnio korzystałeś?”

Analiza logów wykazała, że czytelnicy docierali do e-podręczników przede wszystkim za pośrednictwem linków (61%) i katalogów na stronach bibliotek (37%), znacznie mniej osób znajdowało potrzebną literaturę przez wyszukiwanie zintegrowane. Podobne dane uzyskano w odniesieniu do innych e-booków udostępnianych na platformie MyiLibrary (il. 1).

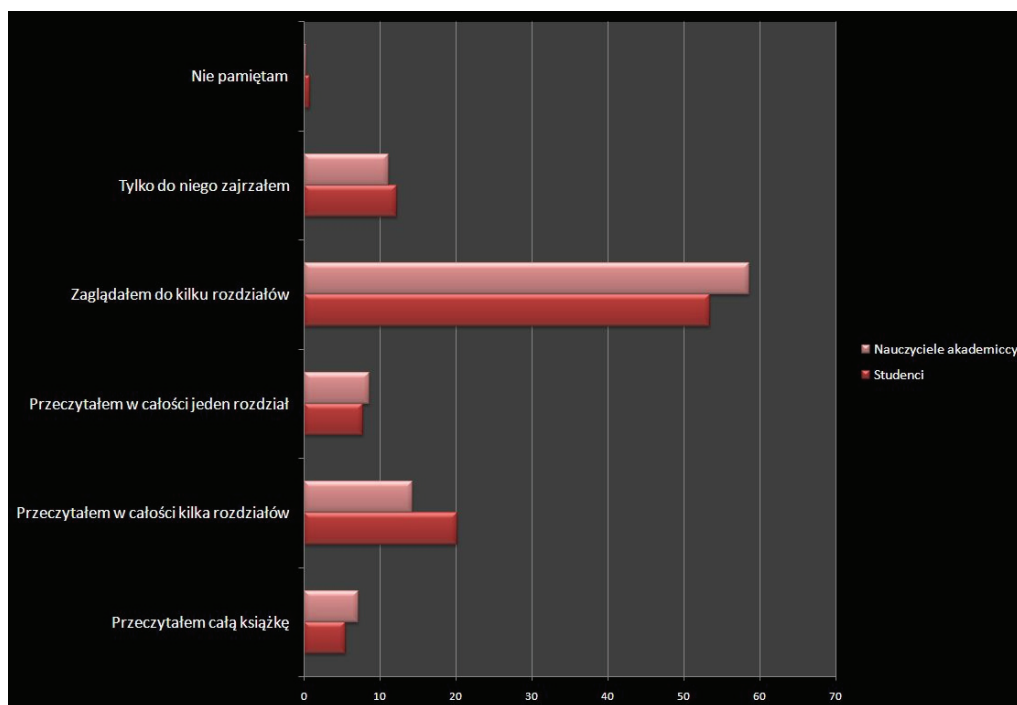
Użytkownicy twierdzili także, że odnajdywanie podręczników elektronicznych sprawia im sporo trudności. Kluczową kwestią w uproszczeniu procesu wyszukiwania e-podręczników ma stosowanie metadanych wysokiej jakości.

Większość wejść na strony e-podręczników, bo aż 63%, jest dokonywana z terenu kampusu, 31% to wejścia spoza kampusu, a 6% to wizyty z zagranicy. Najwięcej odwiedzin odbywa się w godzinach od 8 do 14. Częstotliwość wykorzystania e-booków

jest ściśle związana z rytmem roku akademickiego; e-podręczniki są czytane wtedy, kiedy są potrzebne, czyli w okresach intensywnych zajęć na uczelniach i podczas sesji.

W JAKI SPOSÓB CZYTELNICY KORZYSTAJĄ Z E-BOOKÓW

Od listopada 2007 r. do grudnia 2008 r. użytkownicy ponad 46 000 razy korzystali z 26 podręczników udostępnionych na platformie MyiLibrary (co stanowi 2,6% wszystkich e-booków udostępnionych na platformie MyiLibrary – w sumie jest ich 10 026). Czytelnicy zainicjowali 46 263 sesje (11,5% wszystkich sesji na MyiLibrary) i przejrżeli ponad 761 000 stron. Średnio strony każdego z tytułów oglądane były około 18 000 razy. Typowa sesja trwała 13 minut i przeglądano podczas niej osiem stron. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez CIBER, trwała ona znacznie dłużej niż w przypadku sesji na platformach udostępniających czasopisma elektroniczne.

Il. 2. Odpowiedzi na pytanie: „Kiedy ostatnio korzystałeś z e-booka, jaką jego część przeczytałeś?”

Zarówno studenci, jak i nauczyciele akademicy raczej przeglądają e-podręczniki niż je czytają (il. 2). Zaledwie 5% badanych poświęca więcej niż 5 minut na przeczytanie strony, a aż 85% czyta jedną stronę krócej niż minutę. Typowy czas przeglądania jednej strony waha się od 10 sekund do niecałej minuty. Respondenci twierdzili, że do e-booków sięgają przede wszystkim wówczas, gdy chcą mieć szybki dostęp do tabel,

wykresów, ilustracji, bibliografii itp., natomiast dłuższe fragmenty wolą czytać z książek drukowanych. Dane te świadczą o tym, że podręczniki elektroniczne służą do szybkiego uzyskania potrzebnej informacji i że nie zastępują książek drukowanych, a jedynie stanowią ich uzupełnienie.

60% użytkowników podręczników elektronicznych deklarowało, że czyta je bezpośrednio z ekranu, gdyż tak jest szybciej i wygodniej, ale także dlatego, że ładowanie i drukowanie e-booków nastręcza pewne problemy (np. istniejące ograniczenia co do liczby drukowanych stron). Wielu czytelników uważało, że narzędzia nawigacyjne w e-bookach są mało przyjazne, a dwie najbardziej nie lubiane czynności to *scrolling* i korzystanie z przycisku „następna strona”. Sporo użytkowników sygnalizowało również brak dobrych mechanizmów wyszukiwawczych w samych podręcznikach. Zaledwie 9% wszystkich sesji zanalizowanych na platformie MyiLibrary odbywało się z wykorzystaniem narzędzi wyszukiwawczych e-booków.

Z powyższych danych wynika, że interfejs e-podręczników oraz ich narzędzia wyszukiwawcze nie odpowiadają w pełni potrzebom użytkowników i konieczne byłoby wprowadzenie lepszych rozwiązań.

JAKIE W OPINII UŻYTKOWNIKÓW SĄ NAJWIĘKSZE ZALETY E-PODRĘCZNIKÓW

Na pytanie „Jakie twoim zdaniem są trzy największe zalety e-booków w porównaniu z książkami drukowanymi?” respondenci wskazywali przede wszystkim dostępność online (52,4%) i możliwość przeszukiwania (13,2%), chociaż – jak powiedziano wcześniej – narzędzia wyszukiwawcze nie są w pełni satysfakcjonujące (il. 3).

Dostępne online	52,4%
Przeszukiwalne	13,2%
Koszty	10,8%
Łatwość przenoszenia, poręczność	5,3%
Wygoda korzystania	2,9%
Przyjazny dla środowiska	2,8%
Łatwość przechowywania	2,2%
Nieskomplikowana nawigacja	2,2%
Wielu użytkowników równocześnie	1,7%
Łatwość odnajdywania	1,3%

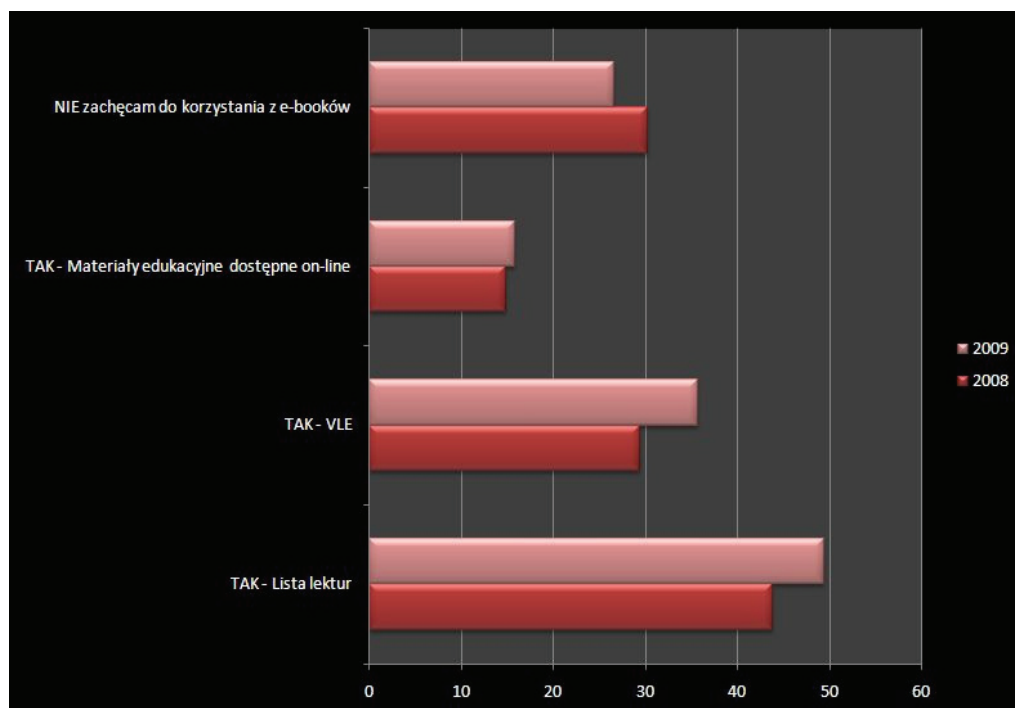
Il. 3. Największe zalety e-booków w opinii użytkowników

Badania pokazują również oczekiwania czytelników:

- więcej podręczników w postaci e-booków,
- lepsza promocja e-podręczników zarówno ze strony nauczycieli akademickich, jak i bibliotek,
- więcej szkoleń z zakresu korzystania z podręczników i innych zasobów elektronicznych,

- nieograniczony, równoczesny dostęp,
- bardziej przyjazny interfejs i prostsze mechanizmy wyszukiwawcze,
- możliwość drukowania więcej niż jednej strony na raz,
- możliwość zapisywania e-booków na przenośnych pamięciach,
- złączenie DRM.

Oznacza to, że użytkownicy bibliotek korzystają z e-booków i podręczniki w takiej postaci są dla nich atrakcyjne, konieczna jest jednak lepsza promocja e-booków i rzetelna edukacja w zakresie posługiwania się tego typu źródłami. Z badań wynika także, że nauczyciele akademicy coraz częściej zachęcają studentów do korzystania z podręczników elektronicznych, uznając je za doskonałe i bardzo wygodne materiały edukacyjne (il. 4).

Il. 4. Odpowiedzi na pytanie: „Czy zachęcasz studentów do korzystania z podręczników elektronicznych, a jeśli tak – to jakie źródła e-booków polecasz?”

PROFIL SUPERUŻYTKOWNIKA PODRĘCZNIKÓW ELEKTRONICZNYCH

Na podstawie analizy zachowań 8800 studentów korzystających z podręczników JISC określono cechy „superużytkownika”, co ma szczególne znaczenie marketingowe, gdyż są to użytkownicy, którzy często pierwsi korzystają z e-booków i w związku z tym mogą być bardzo pomocni podczas testowania wersji beta nowych wydawnictw.

Zebrane dane wykazały, że superużytkownik:

- ma 22–35 lat, czyli jest starszy od większości studentów,
- częściej studiuje kierunki ekonomiczne i techniczne niż medycynę,
- czyta więcej niż pozostali użytkownicy, a inicjowane przez niego sesje trwają dłużej (ok. 20 minut),
- nie jest maniakiem komputerowym, czyli jego zainteresowania e-podręcznikami nie można tłumaczyć zainteresowaniem samą technologią,
- efektywnie wyszukuje e-podręczniki, korzystając nie tylko z katalogów bibliotek, ale także z innych narzędzi,
- często odwiedza bibliotekę uczelnianą zarówno w jej fizycznej, jak i cyfrowej postaci i wysoko ocenia oferowany przez nią dostęp do podręczników drukowanych i elektronicznych.

WNIOSKI DOTYCZĄCE BIBLIOTEK

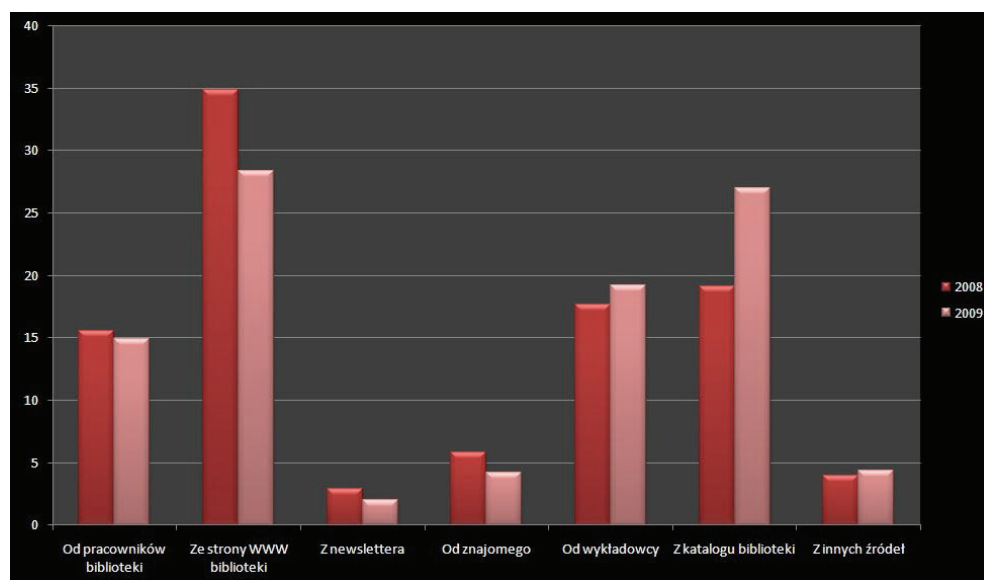
Biblioteki są żywo zainteresowane podręcznikami elektronicznym z kilku powodów: przede wszystkim użytkownicy mogą mieć do nich symultaniczny dostęp przez całą dobę, co jest szczególnie istotne w okresach wzmożonego korzystania z zbiorów biblioteki i rozwiązuje problem zbyt małej liczby potrzebnych książek. Poza tym, możliwość korzystania z e-podręczników ma szczególne znaczenie dla studentów zaocznych czy uczących się na odległość. Samo udostępnianie e-booków eliminuje nieoddawanie pożyczonych materiałów w terminie lub wręcz ich zniszczenie.

Niestety z badań wynika, że oczekiwania bibliotek dotyczące e-podręczników znacznie różnią się z ofertą wydawców. Duży problem stanowią także skomplikowane i bardzo restrykcyjne systemy licencjonowania e-booków i związana z nimi kwestia zapewnienia ciągłego dostępu do wykupionych materiałów. Aby podręczniki elektroniczne stały się naprawdę atrakcyjną ofertą, konieczna jest ścisła współpraca bibliotek, środowiska akademickiego i wydawców.

Chociaż biblioteki starają się zachęcać użytkowników do korzystania z podręczników elektronicznych, to jednak badania fokusowe wykazują, że konieczne jest stosowanie odpowiednio przygotowanej strategii promocyjnej, mającej na celu popularyzację tego typu wydawnictw. Podstawowym źródłem informacji o e-bookach już teraz są strony WWW bibliotek (il. 5), aby jednak dotrzeć do jak najszerszego grona użytkowników z informacją o podręcznikach elektronicznych i możliwościach, jakie oferują, bibliotekom potrzebne jest wsparcie i zaangażowanie środowiska akademickiego

Z analiz przeprowadzonych przez CIBER wynika, że respondenci znacznie chętniej korzystaliby z podręczników elektronicznych, gdyby biblioteki i wydawcy nie piętrzyli przed nimi różnych trudności. Potencjalnych użytkowników zniechęcają przede wszystkim problemy z dotarciem do e-booków oraz restrykcyjne prawa autorskie dotyczące dzieł cyfrowych (DRM). Biblioteki stają zatem przed poważnym wy-

zwaniem, jakim jest zapewnienie łatwego dostępu do treści cyfrowych, których stale przybywa. Użytkownicy są zdezorientowani wielości narzędzi, za pomocą których muszą szukać podręczników elektronicznych (strony WWW bibliotek, katalogi, specjalne wyszukiwarki), chcą znaleźć potrzebne materiały szybko i w prosty sposób. W tworzeniu łatwych dróg dostępu do publikacji cyfrowych bibliotekom mogą pomóc ich wydawcy i agregatorzy, dostarczając odpowiednie metadane wydawanych prac.

Il. 5. Odpowiedzi na pytanie: „Jeśli korzystałeś z podręczników elektronicznych w swojej bibliotece uczelnianej, to skąd dowiedziałeś się o ich istnieniu?”

WPLYW KORZYSTANIA Z E-PODRĘCZNIKÓW NA UDOSTĘPNIANIE I WYPOŻYCZANIE ICH WERSJI DRUKOWANYCH

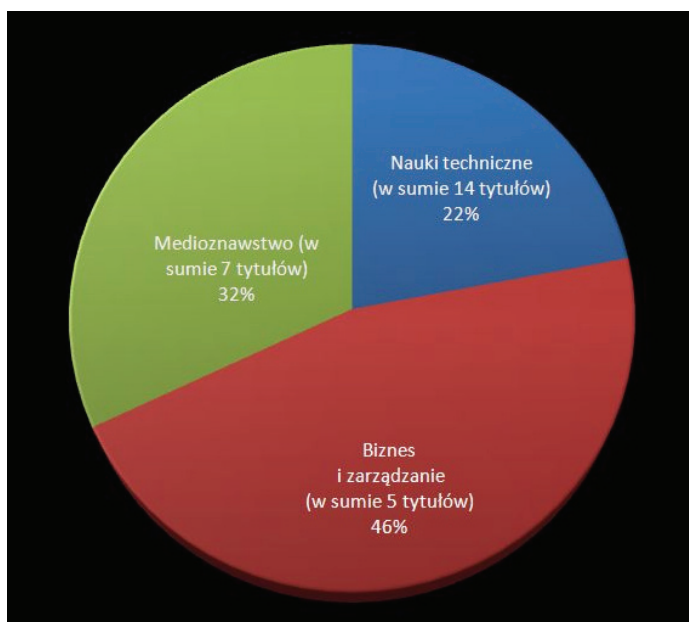
W ramach projektu zanalizowano dane dotyczące wypożyczenia podręczników drukowanych z 37 bibliotek uczelnianych. Brano pod uwagę liczbę wypożyczonych egzemplarzy i zliczano te dni, w których podręczniki były wypożyczone.

W roku akademickim 2007/2008, czyli w okresie realizacji projektu JISC, pojedynczy egzemplarz podręcznika drukowanego był wypożyczony średnio przez 47,4 dni, natomiast rok wcześniej – przez 51,5 dni. Zmniejszenie wypożyczeń jest nieznaczne i nie ma żadnego wyraźnego dowodu na to, że powszechne udostępnienie e-podręczników na brytyjskich uczelniach miało wpływ na korzystanie z wersji drukowanych. Stanowi to potwierdzenie tezy od dawna głoszonej przez biblioteki, że podręczniki drukowane i ich cyfrowe odpowiedniki nie stanowią dla siebie konkurencji, lecz wzajemnie się uzupełniają.

WNIOSKI DOTYCZĄCE WYDAWNICTW

70–90% zysku wydawnictw z podręczników drukowanych stanowi ich sprzedaż studentom, pozostała część to zakupy dokonywane przez instytucje, w tym biblioteki uczelniane. Dokładne oszacowanie obrotów na rynku podręczników drukowanych jest trudne, chociażby z powodu braku danych dotyczących kupowania używanych książek, niemniej jednak wiadomo, że od co najmniej 10 lat sprzedaż nowych podręczników drukowanych utrzymuje się na stałym, niezbyt wysokim poziomie i nic nie wskazuje na to, żeby ta sytuacja miała ulec zmianie. Z danych Departamentu Innowacji, Uniwersytetów i Umiejętności (Department for Innovation, Universities and Skills) wynika, że studenci studiów dziennych wydają około 130 £ rocznie na kupno podręczników. Także wydatki bibliotek na zakup książek drukowanych pozostają na niezmiennym poziomie, nie oznacza to jednak, że rynek podręczników nie będzie się rozwijał, gdyż można zaobserwować wyraźne zainteresowanie zarówno bibliotek, jak i ich użytkowników wydawnictwami elektronicznymi.

Badania przeprowadzone przez CIBER wykazały, że zachowanie użytkowników e-podręczników udostępnionych w ramach projektu JISC różni się w zależności od dziedziny naukowej (il. 6). Analiza logów z platformy MyiLibrary pokazała, które e-booki i z jakiej dziedziny cieszyły się największym zainteresowaniem. Wynika z niej, że najchętniej czytane były podręczniki z biznesu i zarządzania. Chociaż dostępnych były jedynie 5 tytułów, prawie połowa wejść była właśnie na ich strony.

Il. 6. Procent wykorzystania e-podręczników JISC w zależności od dziedziny

Zauważono ponadto, że podręczniki z każdej dziedziny miały swój własny moment szczytowego wykorzystania: e-booki z dziedziny biznesu i zarządzania były najczęściej czytane w sierpniu, z nauk technicznych – w lutym, te z medjoznawstwa – w kwietniu.

Około 50% użytkowników e-booków z zakresu medjoznawstwa przeglądało pojedynczą stronę w czasie krótszym niż 5 sekund, tymczasem użytkownicy e-podręczników reprezentujących nauki techniczne poświęcali na to znacznie więcej czasu (od 10 sekund do 1 minuty).

Użytkownicy podręczników z zakresu biznesu i zarządzania chętniej korzystają z e-podręczników poza kampusem, natomiast użytkownicy e-booków z medjoznawstwa – raczej na terenie kampusu. Dzieje się tak prawdopodobnie dlatego, że osoby studiujące nauki ekonomiczne często pracują już zawodowo, większość czasu spędzają poza kampusem, a po e-booki sięgają właśnie w miejscu pracy. Wydaje się więc, że wydawcy powinni uwzględnić te różnice i wypracować rozmaite modele sprzedaży e-booków, tak aby jak najlepiej odpowiadały oczekiwaniom ich potencjalnych użytkowników.

Wyniki badań pokazują, że odpowiednio dobrana oferta wydawnicza sprawia, iż użytkownicy bibliotek chętnie korzystają z e-podręczników. Spośród 26 tytułów udostępnionych w ramach projektu JISC na platformie MyiLibrary 5 było czytanych tak często, że wejścia na ich strony stanowiły 52% wszystkich wejść na e-podręczniki JISC. W czasie trwania projektu 16 podręczników elektronicznych JISC znalazło się wśród 50 najczęściej wykorzystywanych spośród wszystkich 10 000 e-booków z platformy MyiLibrary.

WPLYW E-PODRĘCZNIKÓW NA SPRZEDAŻ ICH WERSJI DRUKOWANYCH

Podręczniki elektroniczne udostępnione w ramach projektu JISC stanowiły odpowiednik około 1% drukowanych podręczników sprzedawanych na brytyjskim rynku, analiza logów zaś była prowadzona przez nieco ponad rok. Trudno jest zatem na podstawie uzyskanych wyników wyciągać ogólne wnioski, niemniej jednak wydaje się mało prawdopodobne, aby powszechne udostępnienie e-podręczników negatywnie wpłynęło na sprzedaż ich wersji drukowanych. E-booki, o czym już była mowa wcześniej, stanowią raczej uzupełnienie tradycyjnych podręczników niż wydawnictwa z nimi konkurujące.

Na potrzeby projektu zanalizowano dane ze sprzedaży wszystkich podręczników JISC w okresie styczeń 2006–sierpień 2008. Nie zauważono wyraźnych różnic w sprzedaży podręczników drukowanych w latach 2007 i w 2008, czyli przed i w trakcie realizacji projektu. Co prawda roczna sprzedaż w 2008 r. zmniejszyła się o 13,7% w porównaniu ze sprzedażą w 2007 r., jednak znacznie większe różnice w sprzedaży były zauważalne już wcześniej, zanim rozpoczęła się realizacja projektu JISC – roczna sprzedaż w 2007 zmniejszyła się aż o 18,7% w porównaniu ze sprzedażą w 2006 r. Co więcej, CIBER przeprowadził porównania sprzedaży podręczników JISC ze sprzedażą podręczników z tych samych dziedzin wydanych w tym samym okresie, ale nieobjętych projektem.

Okazało się, że sprzedaż podręczników JISC była znacznie lepsza niż zakładano. W tabeli 1 przedstawiono wyniki sprzedaży drukowanych wersji 10 najpopularniejszych e-podręczników JISC. Sprzedaż egzemplarzy drukowanych tych podręczników była większa niż zakładali wydawcy. Aby określić, jaka może być sprzedaż e-booków w czasie trwania projektu JISC, zanalizowano dane ze sprzedaży podręczników z 80 miesięcy przed rozpoczęciem realizacji projektu i na tej podstawie oparto założenia.

Tabela 1. Zakładana i rzeczywista sprzedaż podręczników drukowanych, których wersje elektroniczne były najczęściej wykorzystywane w czasie trwania projektu (2008 r.)

Tytuł	Spodziewana sprzedaż	Rzeczywista sprzedaż	Różnica
<i>Organisational Behaviour and Analysis</i>	271	883	612
<i>Media, Gender and Identity</i>	213	291	78
<i>Management Concepts and Practices</i>	191	360	169
<i>Integrated Marketing Communication</i>	572	741	338
<i>Marketing Strategy and Competitive Positioning</i>	337	640	641
<i>Cinema Studies: The Key Concepts</i>	336	508	172
<i>Power without Responsibility</i>	561	528	-33
<i>Chemical Engineering</i> , Vol. 6	219	317	98
<i>The Dynamics of Employee Relations</i>	352	283	-69
<i>Engineering Materials</i> , Vol. 1	206	417	211

Wnioski dotyczące wpływu powszechnego udostępnienia podręczników elektronicznych na sprzedaż ich wersji drukowanych należy formułować bardzo ostrożnie. Na sprzedaż książek wpływa bardzo wiele czynników, powszechne udostępnienie online jest tylko jednym z nich i nie należy go rozpatrywać w oderwaniu od pozostałych. Trzeba także pamiętać o tym, że sprzedaż podręcznika nie utrzymuje się na stałym poziomie – zwykle najwięcej egzemplarzy sprzedawanych jest w drugim roku od publikacji, a potem sprzedaż powoli się zmniejsza.

Niemniej jednak badania prowadzone przez inne ośrodki, na przykład przez Królewskie Towarzystwo Chemiczne (The Royal Society of Chemistry) zdają się potwierdzać tezę, że podręczniki elektroniczne nie zagrażają sprzedaży ich tradycyjnych wersji, a w określonych sytuacjach mogą nawet tę sprzedaż zwiększyć. W raporcie *Assessing the impact of electronic course texts on print sales and library hard copy circulation*) ostatecznie sformułowano następujące wnioski dotyczące sprzedaży wersji drukowanych podręczników:

Standardowe badania statystyczne nie wykazały różnic w sprzedaży wersji drukowanych podręczników JISC w latach 2007 i 2008. Można jednak dostrzec, że sprzedaż podręczników JISC w 2008 r. była nieznacznie większa niż w 2007 r. (w 2007 r. mniejsza o 18,75% niż w 2006 r., ale w 2008 r. mniejsza tylko o 13,7% niż w 2007 r.).

Sprzedaż rzeczywista podręczników JISC była w wielu przypadkach większa niż zakładana, obliczona na podstawie analiz z 80 miesięcy poprzedzających projekt.

Udostępnienie e-podręczników na licencji „free-at-the-point-of-use” ma znikomy, o ile w ogóle jakikolwiek, wpływ na sprzedaż ich odpowiedników drukowanych.

CECHY DOBREJ PLATFORMY OFERUJĄCEJ DOSTĘP DO E-BOOKÓW.

Dla wydawców podręczników elektronicznych niezmiernie istotna jest kwestia stworzenia przyjaznej platformy dostępu do e-booków, z której chętnie korzystają czytelnicy. Na podstawie danych uzyskanych w czasie realizacji projektu JISC ustalono, jakie cechy – w opinii użytkowników – powinna mieć taka platforma:

- jest łatwa do znalezienia w katalogach bibliotek oraz za pośrednictwem popularnych wyszukiwarek,
- ma bogaty zasób podręczników,
- udostępnia najnowsze wydania bez ograniczeń,
- nie stosuje nadmiernie restrykcyjnych DMR i praw autorskich, które zniechęcają użytkowników,
- jest wyposażona w przyjazne oprogramowanie dobrej jakości, umożliwiające powiększanie, stosowanie hyperlinków, włączanie materiałów audiowizualnych i szybkie ładowanie stron,
- stosuje zaawansowane opcje ekranowe,
- umożliwi osobom niedowidzącym personalizowanie interfejsu e-booków, tak by odpowiadał ich potrzebom,
- zapewnia stały dostęp do raz zakupionych e-podręczników,
- jest prosta w obsłudze, tak by nie było konieczne szkolenie użytkowników – nikt przecież nie przechodzi kursu korzystania z Amazona!

Wydawcy i agregatorzy treści elektronicznych oraz biblioteki powinni wspólnie wypracować takie standardy, które pozwolą użytkownikom w prosty, intuicyjny sposób korzystać z różnych zasobów cyfrowych: e-booków, czasopism elektronicznych, obrazów itp.

WNIOSKI OGÓLNE PROJEKTU JISC

W raporcie końcowym JISC przedstawił także wnioski podsumowujące cały projekt:

- Podręczniki elektroniczne na trwałe wpisały się już w proces kształcenia akademickiego i korzystanie z nich deklaruje 65% pracowników naukowych i studentów.
- Biblioteki odgrywają kluczową rolę na wschodzącym rynku e-podręczników. Ponad połowa respondentów stwierdziła, że korzysta z tego typu publikacji za pośrednictwem bibliotek.
- Biblioteki dysponują zbyt małą liczbą egzemplarzy podręczników drukowanych. Blisko 1/4 badanych studentów jest niezadowolona lub bardzo niezadowolona z oferty

bibliotek w tym zakresie, a połowa pracowników naukowych mówi, że studenci regularnie skarżą się na brak podręczników w bibliotekach.

- Podręczniki elektroniczne stanowią dla bibliotek rozwiązanie problemu zbyt małej liczby egzemplarzy drukowanych.

- Intensywność korzystania z e-podręczników zależy od okresu w roku akademickim.

- Największą zaletą e-podręczników jest możliwość korzystania z nich w dowolnym czasie i z dowolnego miejsca. Dzięki temu studenci i pracownicy naukowci łatwiej mogą łączyć pracę z nauką. Prawie 1/3 stron podręczników elektronicznych jest oglądana poza kampusem i w ciągu całego dnia.

- Użytkownicy doceniają zalety e-booków, jednak dostrzegają pewne utrudnienia w korzystaniu z nich. Są to przede wszystkim ograniczenia dotyczące ich drukowania i ładowania (np. w opinii części respondentów strony e-booków ładują się zbyt wolno).

- Projekt JISC cieszył się dużym zainteresowaniem (w badaniach fokusowych uzyskano 52 000 odpowiedzi z całego kraju) i przyczynił się do promocji e-booków. Biblioteki powinny to wykorzystać.

- Projekt pokazał, że podręczniki elektroniczne są czytane w podobny sposób jak encyklopedie czy słowniki – użytkownicy chcą w nich szybko i łatwo znaleźć potrzebną informację, nie czytają ich w sposób ciągły.

- Interfejsy e-booków nie spełniają oczekiwań użytkowników, są zbyt mało przyjazne i intuicyjne. Jeśli podręczniki elektroniczne mają być powszechnie wykorzystywane, konieczne jest stworzenie interfejsów nastawionych przede wszystkim na czytelnika.

- W opinii bibliotekarzy modele sprzedaży e-booków nie przystają do potrzeb środowiska akademickiego, licencje są zbyt skomplikowane, a ceny podręczników za wysokie.

- Analiza logów wykazała, że stopień wykorzystania e-booków w procesie kształcenia akademickiego zależy od studiowanej dyscypliny. Podręczniki elektroniczne są popularne na studiach ekonomicznych, znacznie rzadziej są wykorzystywane na studiach technicznych. Konieczne byłoby przeprowadzenie dalszych badań w celu określenia tych zależności i wykorzystania ich w praktyce.

- Użytkownicy e-booków oczekują uproszczenia procesu wyszukiwania treści elektronicznych. Korzystanie z różnych ścieżek dostępu do zasobów cyfrowych i platform oferujących e-booki przysparza czytelnikom wiele trudności.

- Nie zauważono negatywnego wpływu powszechnego udostępnienia podręczników elektronicznych na sprzedaż ich wersji drukowanych. Potwierdziła się opinia, że wersje papierowe i elektroniczne podręczników wzajemnie się uzupełniają.

- Sprzedaż podręczników w Wielkiej Brytanii utrzymuje się na stałym, niezbyt wysokim poziomie i biorąc pod uwagę dochody studentów, sytuacja ta raczej się nie zmieni. Wydawcy i biblioteki zostaną prawdopodobnie zmuszeni do zintensyfikowania prac nad wprowadzeniem nowych, bardziej elastycznych modeli sprzedaży podręczników.

- Katalogi i strony bibliotek to narzędzia, za pomocą których czytelnicy najczęściej odnajdują podręczniki elektroniczne. Same wyszukiwarki to jednak zbyt mało – aby wyszukiwanie e-podręczników było jak najskuteczniejsze, konieczna jest inten-

sywna promocja i działania marketingowe prowadzone przez biblioteki, nauczycieli akademickich i wydawców.

- Dzięki analizom prowadzonym przez CIBER udało się stworzyć profil tzw. superużytkownika, czyli czytelnika, który bardzo szybko sięga po nowe podręczniki elektroniczne. Tacy czytelnicy stanowią bardzo ważną grupę docelową w badaniach fokusowych, ankietowych, działaniach promocyjnych i marketingowych. Opinie uzyskane na podstawie badań superużytkowników są szczególnie cenne dla wydawców podręczników elektronicznych.

REKOMENDACJE DO DALSZYCH BADAŃ

Projekt JISC Collections był największym badaniem dotyczącym e-booków, jakie kiedykolwiek przeprowadzono w Wielkiej Brytanii. Po zakończeniu projektu jego autorzy wskazali kierunki dalszych badań nad publikacjami elektronicznymi, niezbędnych do uzyskania jak najpełniejszego obrazu rzeczywistego wykorzystania e-booków oraz ich roli w przyszłości zarówno w dziedzinie edukacji, jak i na rynku wydawniczym. Autorzy projektu zalecają:

- Badania dotyczące zachowań związanych z procesem czytania online. Chociaż zasoby cyfrowe dynamicznie się rozwijają, wciąż niewiele wiadomo o tym, w jaki sposób są one czytane, ani jakie cechy w epoce cyfrowej powinna mieć dobrze skonstruowana informacja.

- Badania wykorzystania katalogów OPAC, wyszukiwarek oraz stron WWW bibliotek w celu znalezienia dostępnych zasobów cyfrowych.

- Określenie pożądanych cech interfejsu e-booków. Jeżeli książki elektroniczne mają być tak popularne, jak się powszechnie zakłada, należałoby sprawdzić, jakie cechy w opinii użytkowników powinien mieć przyjazny interfejs książek elektronicznych. Badania przeprowadzone dotychczas pokazują, że współcześnie stosowane interfejsy nie spełniają oczekiwań użytkowników.

- Badanie zależności między dyscypliną naukową reprezentowaną przez e-podręczniki a sposobami korzystania z nich. Analiza logów wykazała, że istnieją różnice w sposobie korzystania z e-booków w zależności od dziedziny, do jakiej należą; zdaniem realizatorów projektu konieczne jest dokładniejsze określenie tych zależności, a następnie opracowanie optymalnych modeli biznesowych e-podręczników z poszczególnych dziedzin.

- Badanie zachowania studentów związanego z nabywaniem podręczników drukowanych i elektronicznych, nowych i używanych. Dokładniejsze zbadanie tej kwestii byłoby z pewnością pomocne zarówno dla wydawców, jak i dla bibliotek udostępniających podręczniki elektroniczne.

• Analizę modeli biznesowych związanych z e-bookami. Konieczne jest wypracowanie przewidywalnych, prostych i niedrogich modeli, które gwarantowałyby pewną stabilność zainteresowanym stronom (wydawcom i użytkownikom e-booków) i rozwiązywały problem archiwizowania treści elektronicznych⁶.

LITERATURA

- Assessing the impact of electronic course texts on print sales and library hard copy circulation, Final Report*, November 2009 [online], [dostęp 24.06.2011]. Dostępny na World Wide Web: <<http://www.jiscebooksproject.org/reports/assessing-the-impact-of-electronic-course-texts-on-print-sales-and-library-hard-copy-circulation>>.
- E-book collection management in UK university libraries. Focus groups report, Information Automation Limited, Final Report*, November 2009 [online], [dostęp 24.06.2011]. Dostępny na World Wide Web: <<http://www.jiscebooksproject.org/reports/librarian-focus-groups>>.
- E-book use by academic staff and students in UK universities. Focus groups report, Information Automation Limited, Final Report*, November 2009 [online], [dostęp 24.06.2011]. Dostępny na World Wide Web: <<http://www.jiscebooksproject.org/reports/headlines-from-staff-and-student-focus-groups>>.
- Establishing methods for future studies on the impact of e-books, Information Automation Limited, Final Report*, November 2009 [online], [dostęp 24.06.2011]. Dostępny na World Wide Web: <<http://www.jiscebooksproject.org/reports/future-e-book-research>>.
- The Feasibility Study on the Acquisition of e-Books by HE Libraries and the Role of JISC, Final Report*, October 2006 [online], [dostęp 24.06.2011]. Dostępny na World Wide Web: <<http://www.jiscebooksproject.org/faq-links/ebwgreports/e-bookacquisition>>.
- Headline findings from the user surveys, CIBER, Final Report*, November 2009 [online], [dostęp 24.06.2011]. Dostępny na World Wide Web: <<http://www.jiscebooksproject.org/reports/user-survey-findings>>.
- JISC national e-book observatory project. Key findings and recommendations*, November 2009 [online], [dostęp 24.06.2011]. Dostępny na World Wide Web w formacie PDF: <<http://www.jiscebooksproject.org/reports/finalreport>>.
- Scholarly e-books usage and information seeking behaviour: a deep log analysis of MyLibrary, CIBER, Final Report*, November 2009 [online], [dostęp 24.06.2011]. Dostępny na World Wide Web: <<http://www.jiscebooksproject.org/reports/understanding-e-book-users>>.

THE ANALYSIS OF E-BOOKS USAGE IN THE UK UNIVERSITIES. DESCRIPTION OF THE JISC PROJECT

The results of the JISC project realized in 2008–2009 in British academic libraries have been presented. Main assumptions of the project have been described as well as research methods implemented. Behaviour of e-books users, the role libraries plays in providing access to such type of documents and the impact of electronic course texts on library hard copy circulation and print sales were analyzed within the frames of JISC observatory projects. The conclusions concerning e-books users, libraries activity and publishers have been drawn and, finally, recommendations for further research have been given.

⁶Wszystkie materiały dotyczące realizacji projektu JISC, a także raporty opublikowane po jego zakończeniu dostępne są na stronie <<http://www.jiscebooksproject.org>>.

Aleksandra Erlandsson
Centrum för Pedagogisk Inspiration, Malmö

CZYTELNIK ZAGUBIONY W E-DŻUNGLI – Z DOŚWIADCZEŃ SZWEDZKIEGO UŻYTKOWNIKA E-BIBLIOTEKI

Szybki rozwój e-booków obserwuje się już od kilku lat i łączy się go często z projektem Google Books, który według wielu ekspertów zwrócił uwagę wydawców na tę formę produkcji i dystrybucji tekstu. W ciągle rozwijającym się świecie e-booków nie brak jednak problemów, z którymi na co dzień spotyka się ich przeciętny czytelnik. W artykule zwrócono uwagę na utrudnienia związane z wypożyczaniem i korzystaniem z e-booków, z jakimi konfrontowany jest użytkownik szwedzkich bibliotek. Pokróćce zanalizowano szwedzki rynek e-booków ze szczególnym zwróceniem uwagi na monopolizację, dostępność i politykę cen. Wychodząc z punktu widzenia użytkownika e-biblioteki, największą uwagę zwrócono na nadal istniejącą barierę techniczną spowodowaną różnorodnością formatów, oprogramowania oraz urządzeń dostępnych na rynku.

DYSTRYBUTORZY

W krajach nordyckich dominującym producentem i dostawcą książek cyfrowych w języku szwedzkim, duńskim, norweskim i fińskim jest bez wątpienia eLib¹. Powstał on w 2000 roku i jest własnością czterech największych szwedzkich wydawnictw. Poza e-bookami oferuje również książki w innych formatach cyfrowych, takich jak MP3 czy też dostępne drogą online książki mówione. Użytkownik prywatny może zakupić swój egzemplarz e-booka lub wypożyczyć go w bibliotece współpracującej z eLib. Podobnie jak w innych krajach e-booki oferują również różnego rodzaju księgarnie internetowe, nie są one jednak nastawione na współpracę z bibliotekami, lecz służą odbiorcy prywatnemu. Największym dostawcą literatury angielskojęzycznej, z którego ofert korzystają szwedzkie biblioteki, jest Amazon.

---

¹<http://www.elib.se/ebook_about_elib_eng.asp>.

Oprócz komercyjnych firm oferujących e-booki istnieją również projekty, które udostępniają elektronicznie starszą literaturę, która nie jest już chroniona prawami autorskimi. Znany wszystkim Projekt Gutenberg jest dziś dostępny zarówno przez komputer, jak również jako app do iPhone'a i smartphonów z systemem Android. Szwedzki odpowiednik tego projektu o nazwie Projekt Runeberg nie zaszedł aż tak daleko w rozwoju i publikuje starszą literaturę nordycką jedynie w formie zeskanowanych faksymilów. Dostępny jest również Litteraturbanken, który obejmuje jedynie literaturę szwedzką. Ciekawym projektem, który polecają szwedzkie biblioteki, jest LibriVox oferujący książkę mówioną, czytaną przez entuzjastów. Podobnie jak w poprzednich projektach można tu publikować jedynie literaturę, której prawa autorskie już wygasły.

Jak łatwo się domyślić, ten obraz szwedzkiego rynku e-booków nie jest korzystny dla bibliotek. Monopol eLib hamuje rozwój różnych form dostarczania bibliotekom e-źródeł od wielu dostawców i narzuca określone, pozbawione konkurencyjności warunki. Niełatwo jednak jest zmienić ten stan rzeczy, gdy eLib jest własnością największych koncernów wydawniczych, które decydują nie tylko o tym, co ukazuje się w formie e-booków, ale często i o formie sprzedaży.

ZAKUP I POLITYKA CEN

Analizując bliżej eLib, głównego obecnie dostawcę e-booków w języku szwedzkim, można stwierdzić, że różni się on sposobem sprzedaży i polityką cen od innych podmiotów rynku e-booków. Biblioteki współpracujące z eLib nie zakupują książek jako egzemplarzy. Według podpisanej z eLib umowy każda biblioteka płaci kwartalnie za każde wypożyczenie. Ta forma rozrachunku daje oczywiście możliwość nieograniczonego dostępu do tego samego tytułu wielu osobom. Z drugiej zaś strony nie jest to optymalna forma płatności, ponieważ biblioteka nie może ustalić konkretnego budżetu na zakup e-booków. Budżety te są tworzone na podstawie analizy statystyki z poprzedniego roku, co oczywiście nie jest w pełni adekwatne, gdyż zainteresowanie e-bookami cały czas rośnie. Część bibliotek rozwiązuje po części ten problem, ograniczając indywidualnemu czytelnikowi liczbę wypożyczeń w ciągu tygodnia. Każdorazowe wypożyczenie „egzemplarza” kosztuje bibliotekę około 2 €. Według bibliotekarzy jest to cena dość wysoka, gdy porównać ją z kosztami zakupu książki drukowanej w stosunku do ilości jej wypożyczeń. Dziesięć elektronicznych wypożyczeń odpowiada bowiem cenie jednego egzemplarza książki w twardej oprawie, którą można wypożyczać więcej razy. Dwa elektroniczne wypożyczenia odpowiadają cenie jednego egzemplarza książki kieszonkowej. Jest to kolejny problem związany z monopolizacją szwedzkiego rynku wydawniczego e-booków. Nie mając konkurencji na rynku wydawniczym, eLib ustala warunki sprzedaży według własnych zasad i kryte-

riów. Mimo protestów i dyskusji środowiska bibliotekarskiego nie ma jednak – jak dotychczas – sposobu na rozwiązanie tego dylematu.

OFEROWANA LITERATURA

Niestety Szwecja należy do tych krajów, gdzie dostęp do e-booka w języku rodzimym jest ograniczony. eLib oferuje obecnie jedynie 3000 e-booków i 2000 tytułów książki mówionej. Analizując oferowane tytuły według kategorii, łatwo zauważyć, że największą grupę wśród literatury pięknej stanowią powieści, a dokładniej – powieści kryminalne i dreszczowce. Wśród literatury popularno-naukowej dominuje natomiast polityka, psychologia, medycyna i zdrowie oraz ekonomia i reklama. Spośród prawie 5 000 tytułów tylko około 250 należy do kategorii dla dzieci i młodzieży, z czego na dodatek większość to książka mówiona. Dostępność do szwedzkojęzycznych e-booków dla dzieci i młodzieży jest w Szwecji największym problemem. Mimo ogólnego dostępu do czytników, smartphonów i tabletów szwedzcy wydawcy nie są zbyt zainteresowani publikacją elektroniczną literatury dla dzieci i młodzieży, podobnie jak podręczników zarówno szkolnych, jak i uniwersyteckich. Co prawda sytuacja powoli się zmienia, ale wymagało to wielu lat, by wydawcy w ogóle zaczęli brać pod uwagę taką formę dystrybucji. Szwedzki czytelnik i użytkownik biblioteki elektronicznej ma więc ograniczony w znacznej mierze dostęp do szerszego wyboru literatury. To, co jest oferowane przez biblioteki jako uzupełnienie, to publikacje elektroniczne w języku angielskim.

WYSZUKIWANIE

eLib oferuje bibliotekom dostęp do e-booków według dwóch poziomów: Elib Bas i Elib 3.0. Zasadniczą różnicą między nimi jest integracja z katalogiem bibliotecznym. Wersja podstawowa, jaką oferuje eLib, działa na zasadzie odrębnego katalogu, do którego dostęp jest dzięki linkowi umieszczonemu na stronie domowej biblioteki czy też w katalogu bibliotecznym. Jest to prosta wersja systemu bibliotecznego, który w pierwszej kolejności nadaje się do mniejszych bibliotek. Biblioteka otrzymuje według tego modelu standardową stronę internetową, na której może umieścić swoje logo. Strona ta zawiera podstawowe funkcje wyszukiwawcze, kategorie, nowości i bestsellery. Każdy tytuł, poza podstawowymi informacjami bibliograficznymi, prezentowany jest tutaj z dokładną adnotacją dotyczącą treści, informacją o czasie wypożyczenia oraz dostępnymi formatami. Czytelnik e-booków ma możliwość umieszczenia oceny i komentowania lektury.

Elib 3.0 jest natomiast preferowany przez większe biblioteki, które integrują katalog eLib w swoich lokalnych katalogach. Zaletą tego rozwiązania jest łatwiejsze wyszukiwanie literatury. Czytelnik, który jest zaznajomiony z katalogiem swojej biblioteki, dużo łatwiej znajduje e-booka w zintegrowanym katalogu, ponieważ katalogi biblioteczne mają inne, większe możliwości wyszukiwania niż uproszczony katalog eLib. Innym ważnym elementem zintegrowanego wyszukiwania jest równoczesne pokazywanie w katalogu różnych form publikacyjnych tego samego tytułu. Jako przykład można tu podać wyszukiwanie tytułu „Snömannen” w zintegrowanym katalogu Biblioteki Publicznej w Malmö² i w katalogu bibliotek szkolnych Malmö³, który korzysta jedynie z linku do katalogu eLib. Wyraźnie widać tu zalety zintegrowanego katalogu prezentującego nie tylko różne formaty publikacji, ale również różne wersje językowe. Niestety, wybór tego zintegrowanego rozwiązania łączy się z dodatkową administracją, na którą mniejsze biblioteki nie mają zazwyczaj czasu. Czytelnik ma więc nieco utrudniony sposób wyszukiwania lektury.

FORMATY I OPROGRAMOWANIE

Kolejną poprzeczką, jaką szwedzki czytelnik bibliotecznych e-booków musi pokonać, jest bariera techniczna, która jednak nadal sprawia największe kłopoty, a dokładniej – wprowadza dezorientację, oferując zarówno szeroką gamę formatów, urządzeń, jak i oprogramowania. Dla przeciętnego użytkownika nie jest łatwe odnalezienie się w tej dżungli. Dostęp do bibliotecznych e-booków jest dodatkowo utrudniony różnymi zabezpieczeniami. Zakupiony e-book należy do jednego czytelnika, natomiast biblioteczne e-booki muszą być w specjalny sposób zabezpieczone lub znaczone, by ich wypożyczenie nie wymknęło się spod kontroli. Paradoksem jest, że szwedzcy wydawcy doszli do porozumienia, iż należy znieść zabezpieczenia wokół sprzedawanych e-booków ze względu na skomplikowaną procedurę instalacji e-booków w różnych urządzeniach, natomiast nadal mocno trzymają się zabezpieczenia DRM, jeśli chodzi o biblioteczne e-booki. Obawa wydawców przed rozszerzaniem się pirackiego kopiowania sprawiła, że dostęp do e-booka poza komputerem i czytnikiem był przez dłuższy czas niemożliwy. Apsy, jakie pojawiły się do iPhone’a, iPada, iPod’a, telefonów z systemem Android były na początku dostępne jedynie dla e-booków zakupionych przez czytelników. Dopiero od niedawna istnieją programy do czytania bibliotecznych

² <<http://malmo.stadsbibliotek.org/search-S7/?searchtype=X&searcharg=Nesb%C3%B8+sn%C3%B6mannen&searchscope=7&sortdropdown=&SORT=DZ&extended=0&SUBMIT=Search&searchlimits=&searchorigarg=Xsn {232} omannen%26SORT%3DDZ>>.

³ <<http://www.elib.se/library/search.asp?title=sn%F6mannen&author=&isbn=&publisher=&lang=SE&typ50=50&typ58=58&typ54=54&typ56=56&typ71=71&lib=934&option=&secondrun=YES>>.

e-booków w tych urządzeniach. Nadal jest to jednak nieco skomplikowana procedura. Najpierw czytelnik musi zarejestrować się na stronie Adobe i stworzyć tam swoje konto, które daje mu unikatowy identyfikator Adobe. Jest on potrzebny do identyfikacji różnych urządzeń, na których czytelnik chce mieć dostęp do bibliotecznych e-booków. Takich urządzeń może być maksimum sześć. Po otrzymaniu identyfikatora instaluje się program Adobe Digital Editions, który umożliwi czytanie e-booków w komórce, czytnikach i telefonach komórkowych oraz w komputerze. Za jego pomocą, po autoryzacji dodatkowych urządzeń, można przysyłać e-booki do dowolnego urządzenia. Jest to procedura jednorazowa i mogłoby się здаwać, że po jej zakończeniu z zadowoleniem i bez problemu można wypożyczyć swojego pierwszego e-booka. Niestety, gdy już czytelnik zdecyduje się na interesujący go tytuł, staje przed kolejnym wyzwaniem – w jakim formacie wybrać swój e-book; wiele tytułów oferowanych jest bowiem w więcej niż jednym formacie.

eLib oferuje e-booki w czterech formatach: ePub, pdf, Mobipocket i MS Reader. Dodatkowym formatem jest Library Reader szwedzkiej firmy Touch & Turn. Jest on przeznaczony do „kartkowania” w dziełach historycznych. Strony wyglądają dokładnie tak jak w oryginale i za pomocą myszki można je odwracać tak jak w książce drukowanej. Format ten działa jedynie w systemie Windows.

Najprostszy oferowany format, który właściwie jest przeznaczony do wydruku, choć również bywa używany do czytania e-booków, to format pdf. Jest on formatem statycznym, co oznacza, że każda strona jest zawsze taka sama, bez względu na wielkość ekranu, co z kolei przyczynia się do tego, że czytanie tego formatu na mniejszych ekranach jest utrudnione, a tekst nienaturalnie dzielony. Z tego formatu korzystać można zarówno w komputerach personalnych, Mac, systemie Linux, jak i w czytnikach, telefonach komórkowych czy też iPhone'ach, iPadach i tabletach. Adobe Digital Edition i Adobe Reader to programy umożliwiające jego odczyt.

Mobipocket przez kilka lat był popularnym formatem e-booków, przeznaczonym głównie do komputerów kieszonkowych typu PDA i telefonów komórkowych. Jest to format płynny, dzięki któremu tekst dopasowuje się do wielkości ekranu. Jest on możliwy do odczytania również w komputerach osobistych oraz niektórych czytnikach za pomocą programu Mobipocket Reader. Nie jest natomiast kompatybilny z żadnym z produktów Apple.

Kolejnym płynnym formatem jest Microsoft Reader stworzony głównie dla komputerów personalnych, choć możliwy do używania również w niektórych czytnikach i komórkach z wykorzystaniem programu Microsoft Reader.

Najlepszym, choć dotychczas najkosztowniejszym do utworzenia, formatem e-booka jest ePub. Jest to, uważany już za standardowy, format nowo produkowanych e-booków. Jego cechą charakterystyczną jest tak zwana płynność, co oznacza, że tekst ciągle dopasowuje się do rozmiaru ekranu oraz wielkości i rodzaju używanej czcionki. Z tego względu e-booki produkowane w tym formacie w łatwy sposób dostosowują się zarówno do czytników, jak i do innych przenośnych urządzeń, takich jak telefony czy tablety. E-booki w formacie ePub można czytać w komputerach PC, Mac, syste-

mie Linux, czytnikach, iPhone'ach, tabletach oraz w telefonach komórkowych w systemie Android. Programy, jakie odczytują ten format, to przede wszystkim Adobe Digital Edition, Aldiko dla Androida oraz Bluefire Readers dla iPhone'a, iPada etc.

URZĄDZENIA

Dążenie do jak największej mobilności sprawiło, że również dostęp do urządzeń, które umożliwiają czytanie e-booków znacznie się rozszerzył. Niełatwo więc zdecydować, które z nich jest najodpowiedniejsze. Gdy porówna się pierwsze proste czytniki przeznaczone jedynie do czytania e-booków z tymi, które są dziś dostępne na rynku, widać w jak szybkim tempie nastąpił ich rozwój i jak bardzo różnią się one od siebie. Przemiana dokonała się od czarno-białych ekranów do kolorowych, od bezinternetowych do podłączonych wi-fi z Internetem i bezpośrednio z biblioteką, od prostych czytników do urządzeń wielofunkcyjnych. Użytkownik staje więc przed kolejnym konkretnym wyborem i pytaniem: do czego to urządzenie ma mu służyć? Czy tylko do czytania e-booków? Jeśli tak, to czy cena czytnika jest na tyle atrakcyjna, by w niego zainwestować? A może wielofunkcyjny telefon komórkowy albo tablet – nieco tylko droższe, a jednak dające więcej możliwości? Zamiast kilku urządzeń tylko jedno. Pytań i dylematów jest wiele, dlatego niezbędna jest pomoc techniczna ze strony bibliotekarzy. Potrzeba będzie prawdopodobnie jeszcze więcej czasu, by użytkowanie bibliotecznych, szwedzkojęzycznych e-booków stało się w Szwecji popularne na większą skalę.

LOST IN THE E-JUNGLE – SWEDISH E-LIBRARY USER'S EXPERIENCE

The growing phenomenon of e-books have already been observed for several years being often recognized from the Google Books project. According to many experts, the project has influenced the publishers view on new forms of production and distribution of texts. In the world of constant development of e-books, the reader on daily basis often comes across various problems of the new technology. The paper focuses on the problems associated with renting and using of the e-books in Swedish libraries. The author shortly analyzes the current Swedish market of e-books paying special attention to monopolization, access and prices policy. From the users point of view the e-library has still technical barriers caused by variety of formats, software and equipments available on the market

Barbara Chmielewska
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

ZAGRANICZNE KSIĄŻKI ELEKTRONICZNE W BIBLIOTECE UNIWERSYTECKIEJ W WARSZAWIE – DOSTĘPNE MODELE SPRZEDAŻY I DOŚWIADCZENIA PRACOWNIKÓW BIBLIOTEKI

Rynek książek elektronicznych szybko się rozwija. Oferowane są różne modele zakupu. W artykule scharakteryzowano zagraniczne modele zakupu e-książek (lub dostępu do e-książek) i opisano doświadczenia związane z zakupem na przykładzie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Na rynku produktów elektronicznych działają kontrahenci udostępniający e-książki różnych wydawców. Wydawcy z kolei sami tworzą oferty zakupu własnych publikacji w formie elektronicznej. Wykształciły się i funkcjonują dwa główne modele: zakup wybranych, oddzielnych tytułów oraz subskrypcja tytułów w całości lub w określonych pakietach. Modele te różnią się przede wszystkim ceną, a także, w przypadku dostępu czasowego, jego długością. Dodatkowo każdy z produktów elektronicznych ma jemu właściwe charakterystyki, takie jak różnorakie narzędzia do pracy z treścią książek czy też ich kompatybilność z publikacjami papierowymi i innymi produktami danej firmy. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie kupuje zagraniczne książki elektroniczne od 2008 r. Pierwsze e-książki zakupione zostały na platformie MyiLibrary. Dwa lata później zaczęliśmy również korzystać z oferty firmy Dawson, która uruchomiła platformę z e-książkami Dawsonera. Oferta ta okazała się dla biblioteki najkorzystniejsza nie tylko pod względem finansowym. Stwarza również możliwości kształtowania elektronicznego księgozbioru tak, aby mógł efektywnie współistnieć z książkami papierowymi. Zakup książek elektronicznych stawia także przed Biblioteką pytanie o to, w jaki sposób produkty elektroniczne stają się własnością biblioteki i pod jakimi warunkami.

Ostatnie kilka lat przyniosło prawdziwy rozkwit rynku książki elektronicznej¹. W Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie (BUW) często prezentowane są najnow-

---

¹O historii książek elektronicznych w zwięzły, a przy tym zajmujący sposób pisze Arnaud Pellé: *E-książki: ewolucja zamiast rewolucji*, źródło: <<http://www.ebib.info/2008/94/a.php?ebooks>>.

sze produkty i usługi; jest to dla biblioteki doskonała okazja, aby, po pierwsze, zapoznać się z interesującymi ofertami, po drugie, od czasu do czasu dokonać weryfikacji podjętych decyzji, i – w razie potrzeby – poszukać lepszego rozwiązania. Taki rodzaj współpracy jest, naszym zdaniem, korzystny także dla producentów i dostawców produktów elektronicznych. Biblioteka jest bez wątpienia cennym źródłem informacji o potrzebach użytkownika.

Na rynku produktów elektronicznych działają kontrahenci udostępniający e-książki różnych wydawców czy agregatorów na wielu różnych platformach, jak np. Ebrary współpracujące w Polsce z firmą ABE Marketing (ABEIPS od marca 2011 r.), MyiLibrary, związane z firmą Akme Archive, platforma Safari, przejęta ostatnio przez firmę Ebsco platforma NetLibrary, czy też platforma EBL (Electronic Book Library). Wydawcy z kolei sami tworzą oferty zakupu własnych publikacji w formie elektronicznej. Z większych wydawców udostępniających własne tytuły w formie elektronicznej, należy wymienić Oxford University Press, Wiley & Blackwell, Walter de Gruyter, Brill, Taylor and Francis lub Elsevier.

Wykształciły się dwa główne modele zakupu książek elektronicznych: zakup wybranych, oddzielnych tytułów oraz subskrypcja tytułów w całości lub w określonych pakietach. Modele te różnią się przede wszystkim ceną, a także czasem dostępu. Najczęściej jest to okres jednego roku z możliwością zmiany modelu zakupu w nowym okresie rozliczeniowym lub zamiany tytułów w pakiecie. Użytkownikowi oferuje się bądź kolekcje tematyczne, stworzone przez wydawcę, bądź określoną liczbę tytułów w kolekcji, ale kupujący ma możliwość wybrać je sam z listy zaproponowanej przez dostawcę. Każdy z produktów elektronicznych ma sobie właściwe charakterystyki, takie jak różnorakie narzędzia do zapoznania się z treścią książek czy też ich kompatybilność z publikacjami papierowymi i innymi produktami danej firmy.

Każdy z przedstawionych modeli (jak wszystkie inne produkty) ma lepsze i gorsze właściwości, ale co jest lepsze, a co gorsze zależy w dużej mierze od charakteru biblioteki lub innej instytucji zainteresowanej kupnem e-książek. Biblioteka taka jak BUW, będąc biblioteką uniwersytecką, musi mieć na względzie przede wszystkim zapewnienie jak najlepszych pomocy naukowych studentom wszystkich wydziałów. To prawda, że gromadzimy przede wszystkim książki z dziedziny humanistyki, nauk społecznych, ale także z nauk przyrodniczych i nauk ścisłych. Dlatego spośród dostępnych produktów szukaliśmy takiego, który najlepiej odpowiada naszemu profilowi gromadzenia.

Kupno książek elektronicznych od konkretnego wydawcy jest związane najczęściej z wyborem określonej tematyki. Dla przykładu firma Wiley & Blackwell na platformie Wiley Online Library oferuje książki przede wszystkim z dziedziny nauk ścisłych – inżynierii i chemii, co stanowi na pewno świetne rozwiązanie dla bibliotek wydziałowych lub instytutowych. Jednakże BUW zdecydowała się na zakup e-książek z platformy skupiającej wielu wydawców, aby mieć możliwość wyboru książek z różnych dziedzin. Ceny książek w takim modelu zakupu są wyższe niż u poszczególnych wydawców. W tabeli 1 porównano ceny zakupu wybranych 20 e-booków na

platformie Wiley Online Library z cenami tych samych książek na platformie Dawsonera.

Tabela 1. Porównanie cen wybranych tytułów na platformach: Wiley Online Library i Dawsonera w I półroczu 2011 r. (opracowanie własne)

Tytuł	Cena (PLN bez VAT)	
	Wiley Online Library	Dawsonera
<i>Food waste to animal feed</i>	316	349
<i>Material identities</i>	287	330
<i>Art history. Contemporary perspectives on method</i>	100	115
<i>The engineer's career guide</i>	200	230
<i>Macroeconomics for managers</i>	215	193
<i>DNA. Forensic and legal applications</i>	359	330
<i>Anaerobic biotechnology for bioenergy production</i>	646	710
<i>Large rivers. Geomorphology and management</i>	947	1040
<i>A companion to Greek tragedy</i>	545	497
<i>The myth of popular culture. From Dante to Dylan</i>	229	296
<i>The reformation in Germany</i>	373	296
<i>A companion to Byzantium</i>	516	660
<i>Sound patterns of spoken English</i>	344	269
<i>Twentieth-century American poetry</i>	402	462
<i>Continental philosophy of science</i>	373	340
<i>Wittgenstein in Cambridge. Letters and documents 1911–1951</i>	373	408
<i>Sacrifice and community. Jewish offering and Christian Eucharist</i>	315	287
<i>The Blackwell companion to postmodern theology</i>	574	660
<i>Statistical data analysis explained</i>	315	346
<i>Stahltragwerke im Industriebau</i>	387	313
Średnia cena książki	390	406

Innym ważnym kryterium, okresowo nawet ważniejszym niż profil gromadzenia, jest cena oferowanych produktów. Ceny książek elektronicznych z roku na rok się obniżają, choć jest to proces jeszcze dość powolny. Wydawcy dążą jednak do tego, aby cena książki w obu wersjach (papierowej i elektronicznej) była identyczna. Takie rozwiązanie stosuje już np. Walter de Gruyter, a za nim podążają stopniowo inne wydawnictwa.

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie kupuje zagraniczne książki elektroniczne od 2008 r. Pierwsze e-książki zostały zakupione na platformie MyiLibrary. W tamtym czasie była to dla biblioteki najbardziej korzystna oferta. Zainteresowanie BUW książkami elektronicznymi zbiegło się w czasie z ofertami zakupu e-książek, prezentowanymi przez działających na polskim rynku sprzedawców. Zanim dokonano wyboru, wśród wszystkich kontrahentów oferujących książki elektroniczne została prze-

prowadzona ankieta. Jej celem było zbadanie i ocena pięciu głównych punktów każdej oferty, tzn.: opłata za platformę, zawartość kolekcji, możliwości przeszukiwania, możliwość kopiowania oraz ogólna funkcjonalność. Wyniki tej ankiety miały wpływ na podjęcie ostatecznej decyzji o zakupie.

Dwa lata później rozpoczęto rozpoznanie oferty firmy Dawson, która uruchomiła platformę z e-książkami Dawsonera. Oferta ta okazała się dla naszej biblioteki korzystniejsza od dotychczasowej, nie tylko pod względem finansowym. Stwarza ona bowiem wiele możliwości kształtowania elektronicznego księgozbioru tak, aby mógł efektywnie współistnieć z książkami papierowymi.

Firma Dawson ma w ofercie książki elektroniczne od 2007 r. Z jej usług korzysta około 1000 instytucji, w większości są to biblioteki uniwersyteckie w Wielkiej Brytanii, ale także we Francji, w Niemczech, Szwajcarii, Holandii oraz biblioteki skandynawskie². Z ofertą sprzedaży książek elektronicznych firma Dawson zwróciła się do Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie na początku 2009 r. Był to czas, kiedy zaczęliśmy poszukiwania innego produktu na rynku e-książek, korzystniejszego niż zakup książek na platformie MyiLibrary. Wtedy jeszcze zakup nowych książek na tej platformie musiał być w każdym roku dokonany za określoną kwotę minimalną. W przypadku braku zakupu nowych tytułów należało uiścić opłatę za roczny dostęp do wcześniej zakupionych książek. W 2011 roku sytuacja wygląda już inaczej, bo od drugiej połowy 2009 r., także MyiLibrary oferuje możliwość zakupu pojedynczych tytułów.

Jednocześnie w BUW odbyło się spotkanie z przedstawicielami firmy Ebrary, oferującej dostęp do około 45 000 e-książek, dla wielu użytkowników jednocześnie, w subskrypcji na rok, za sumę stanowiącą jedną czwartą naszego budżetu³. Cena produktu Ebrary jest uzależniona od wielkości wskaźnika FTE⁴. Gdyby BUW dysponowała wówczas (tj. w 2009 r.) większymi środkami finansowymi, takie rozwiązanie byłoby z pewnością bardzo korzystne, zwłaszcza że ponad połowa z dostępnych tytułów to książki z dziedziny humanistyki. Nie mogliśmy jednak wtedy pozwolić sobie na taki wydatek.

Wydaje się, że najlepsza forma dostępu do książek elektronicznych jest dla BUW taka sama jak do książek papierowych, tzn. z możliwością zakupu wybranych tytułów

---

²Dla przykładu: Aberdeen College, Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, Birmingham City University, Cardiff University, Freie Universität Berlin, Universität Heidelberg.

³Jeśli biblioteka chciałaby mieć dostęp do pojawiających się sukcesywnie nowych tytułów, to podana cena z każdym rokiem zwiększa się o 10%. W czasie rozmowy pojawiło się pytanie, czy możliwy jest wariant jednorazowego zakupu całej kolekcji i płacenia w kolejnych latach tej samej kwoty z dodatkową możliwością uzupełniania kolekcji o pojedyncze tytuły. O ile mi wiadomo, taka możliwość już istnieje.

⁴FTE – Full-Time Equivalent: liczba studentów na studiach dziennych. Im jest ona większa, tym większa opłata za daną usługę lub produkt.

bez minimalnej określonej liczby i dodatkowych opłat, tak aby zakupiona książka stała się własnością biblioteki.

Novum w ofercie prezentowanej przez firmę Dawson na platformie Dawsonera była przede wszystkim możliwość zakupu pojedynczych tytułów, nazwana przez dostawcę *pick and choose*. Cena książki obejmuje cenę podstawową wersji elektronicznej oraz dodatkowo 12% tej ceny jako opłata konserwacyjna (ang. *maintenance fee*). Wprawdzie jest to pewna dodatkowa kwota, która może stanowić równowartość rocznej opłaty za dostęp, ale jest rozłożona na mniejsze sumy. Niemniej jednak przy malejących cenach e-książek maleje także procent od ceny, podczas gdy opłata stała utrzymuje się zazwyczaj na tym samym poziomie. Ceny kilku wybranych tytułów na różnych platformach porównano w tabeli 2.

Tabela 2. Zestawienie cen wybranych książek elektronicznych (wartości z drugiego półrocza 2009 roku), opracowanie własne

Tytuł	Dostawca				
	MyiLibrary	Blackwell	Ebrary	Dawson	Dawson + 12%
<i>Adult learners on campus</i>	258,45 GBP (multiple user access)	112,32 GBP (single user access)	103,78 GBP (single user access)	85,00 GBP (multiple user access)	95,2 GBP
<i>Reconceiving the Renaissance</i>	47,03 GBP (multiple user access)	31,21 GBP (single user access)	28,84 GBP (single user access)	32,65 GBP (multiple user access)	36,56 GBP
<i>Endocrine therapy in breast cancer</i>	227,83 GBP (multiple user access)	198,13 GBP (multiple user access)	91,54/137,32 GBP (single/multiple user access)	85,00 GBP (multiple user access)	95,2 GBP
<i>Effective knowledge management for law firms</i>	100,95 USD (multiple user access)	88,18 USD (multiple user access)	73,76 GBP (single user access)	83,47 GBP (multiple user access)	93,48 GBP

Kolejne książki na platformie Dawsonera, zamawiane przez osobę wyznaczoną do zakupu są dodawane do kolekcji w przeciągu 24 h. Płatność odbywa się tak jak w przypadku książek papierowych – na podstawie faktur, które firma Dawson wystawia w złotych.

Inną zaletą platformy Dawsonera jest to, że wszystkie książki są przeznaczone dla wielu użytkowników korzystających jednocześnie. Nie znaczy to jednak, że dostęp do książki jest nieograniczony. Każdej książce przyporządkowana została określona liczba kredytów, zazwyczaj około 400 na rok. Liczba kredytów zmniejsza się za każdym razem, gdy książka jest otwierana online lub ściągana na dysk przez kolejnych użytkowników. Na początku nowego roku liczba kredytów zostaje przywrócona. Jest to rozwiązanie podobne jak w przypadku książek papierowych. Jeśli książka jest często

czytana i kredyty wyczerpują się szybko, trzeba po prostu dokupić kolejny egzemplarz.

Wraz z rozwojem platformy wydawcy przekazują niekiedy swoje książki na bardzo atrakcyjnych zasadach. Przykładem jest wydawnictwo Elsevier, które na platformie Dawsonera od lipca 2010 r. udostępnia prawie 13 000 tytułów z nieograniczoną liczbą kredytów przy każdej książce. Taka oferta zawsze daje większe możliwości wyboru i jest szczególnie korzystna w przypadku książek cieszących się popularnością wśród czytelników i zazwyczaj obecnych w bibliotece w kilku egzemplarzach w wersji drukowanej. Platforma Dawsonera oferuje też bardzo ciekawą usługę dla tych klientów, którzy kupują za jej pośrednictwem także książki papierowe. Otóż za każdym razem, gdy książka zakupiona w wersji papierowej pojawia się na rynku jako produkt elektroniczny, biblioteka otrzymuje stosowną informację. Jeśli książka papierowa jest poczytna, wtedy warto zastanowić się nad kupnem także jej wersji elektronicznej. Taka usługa jest możliwa dzięki zintegrowanemu systemowi zarządzania zamówieniami Dawsonenter, połączonemu oczywiście z platformą Dawsonera.

Zakup pierwszych książek poprzedzał 30-dniowy dostęp próbny. Poproszono także użytkowników BUW o wypełnienie krótkiej ankiety, na którą odpowiedziało jedynie 20 osób, ale i ta liczba daje pewien obraz oczekiwań czytelniczych. Pośród wypowiedzi rekomendujących zakup dostępu do tej platformy, kilkakrotnie powtarzało się stwierdzenie, że „znajdują się na niej książki niedostępne ani na polskim rynku, ani w polskich bibliotekach”⁵. Warto może zacytować wypowiedź jednego ze studentów Wydziału Prawa i Administracji: „Rewelacyjna baza anglojęzycznej literatury z zakresu filozofii społecznej i ekonomii”. Oczywiście, w ankiecie pojawiały się także głosy krytyczne, zwracające uwagę na małą liczbę publikacji z najwyższej półki, lub na zbyt małą liczbę tytułów ogółem. W większości jednak opinie były pozytywne.

Pierwsza partia książek – 20 tytułów – została zakupiona w kwietniu 2010 r. O pomoc w wyborze tytułów zwróciliśmy się do bibliotekarzy wydziałowych oraz informatorów dziedzinowych pracujących w BUW. W październiku 2010 r. została zakupiona druga partia książek – 44 tytuły. W 2011 r. zaplanowano zakup kolejnych e-książek, który będzie częściowo sfinansowany z badań statutowych UW.

Według stanu na początek 2011 r. Dawsonera oferuje możliwość zakupu 160 000 tytułów od ponad 400 wydawców. W większości są to książki w języku angielskim, ale procent książek w innych językach stale się zwiększa, zwłaszcza tych w języku niemieckim i hiszpańskim. Niewątpliwą zaletą platformy jest fakt, że można tam znaleźć zarówno książki nowe, jak i te sprzed kilkudziesięciu lat. Najnowsze publikacje od początku są tworzone w wersji cyfrowej, natomiast starsze są poddawane cyfrowej obróbce i przetwarzane do formatu PDF. Jest to powszechnie przyjęty sposób elektro-

---

⁵Cytat zaczerpnięty z ankiety przygotowanej i przeprowadzonej przez BUW. Wszystkie odpowiedzi ankiety są przechowywane w formie pliku Excel w Oddziale Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów BUW.

nicznego udostępniania starszych drukowanych publikacji⁶. Obie grupy książek są systematycznie uzupełniane w odróżnieniu od niektórych innych platform, gdzie zdarza się, że książki z lat ubiegłych są wycofywane z kolekcji. W przypadku Dawsonery z raz zakupionego tytułu można korzystać tak długo, jak istnieje platforma lub firma, stanowiąca jej prawne zabezpieczenie. Przed zakupem pierwszych książek BUW podpisała umowę licencyjną z firmą Dawson, w której znalazł się właśnie taki zapis, gwarantujący ciągłość dostępu do zakupionych tytułów.

Dawsonera oferuje także standardowe narzędzia do pracy z książkami elektronicznymi czyli: przeszukiwanie pełnotekstowe, możliwość robienia notatek, tworzenia własnych kolekcji. Książki są zintegrowane z systemem RefWorks, a od niedawna także z EndNote.

Spośród narzędzi do pracy szczególnie przydatnych bibliotekarzowi warto wymienić usługę doboru tytułów z określonej dziedziny (ang. *Title matching facility*), bieżące informacje o nowościach, szczególnie o nowych wydawcach, przyłączających się do Dawsonery, a także proste w obsłudze konto administratora wraz z różnego rodzaju statystykami i raportami. Po roku użytkowania BUW jeszcze oswaja się z produktem. Cieszy nas to, że co pewien czas pojawiają się nowe funkcje, z których będzie można w przyszłości korzystać.

Każdy klient Dawsonery ma możliwość wyznaczenia administratora odpowiedzialnego za zamówienia, zakupy, wypożyczanie książek (jeśli zostanie wybrana taka opcja) i tworzenie kont użytkowników. W zależności od potrzeby administrator może wyznaczyć dodatkowe osoby mające prawo do typowania książek i ich zakupu. BUW nie ma dotychczas włączonej opcji wypożyczeń, ale za każdym razem, kiedy jakiś użytkownik przegląda książkę i poprosi o jej wypożyczenie⁷ (klikając w odpowiednie miejsce na stronie internetowej), do administratora zostaje automatycznie wysłana informacja o tej książce. Jest to bardzo cenna informacja, pokazująca, jakie książki czy też jaką dziedzinę należy uwzględnić w kolejnych partiach zakupów.

Możliwość wyznaczania dodatkowych osób o statusie administratora i określanie zakresu ich funkcji jest rozwiązaniem bardzo praktycznym, zwłaszcza dla dużych bibliotek lub bibliotek działających w sieci, tak jak BUW i biblioteki wydziałowe Uniwersytetu Warszawskiego. Dzięki temu wiele osób może mieć wgląd do całej oferty e-książek z możliwością wybierania nowych tytułów do zakupu. Takie konta można otworzyć zarówno dla bibliotekarzy, jak i dla wykładowców uniwersyteckich czy innych pracowników. W planach BUW jest także stworzenie właśnie takiej sieci, jako że kupujemy e-książki dla całego Uniwersytetu i wszyscy posiadający kartę wstępu do biblioteki mają dostęp do książek elektronicznych.

⁶ Zob. *Biblioteki Cyfrowe i Książka Elektroniczna*, Warszawa 2010, s. 18.

<<http://nowoczesnapolska.org.pl/wp-content/uploads/2010/03/E-book-raport-dla-Komisji.pdf>>.

⁷ Zob. <http://www.buw.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=649&Itemid=180>.

Na koniec warto poruszyć jeszcze jedną, istotną kwestię. Zakup książek elektronicznych stawia także przed Biblioteką pytanie o to, w jaki sposób produkty elektroniczne stają się własnością biblioteki i pod jakimi warunkami.

Gdy BUW zakupiła pierwsze e-książki na platformie MyiLibrary, w umowie licencyjnej znalazł się zapis, że w przypadku rozwiązania umowy zakupione do tego momentu tytuły przechodzą na własność biblioteki. Dlatego właśnie te tytuły, na podstawie wzmiankowanego zapisu, zostały wpisane do inwentarza jako własność BUW.

Na początku 2011 r. zaczęto rozważać, czy zamiast korzystać z dwóch platform z zagranicznymi e-książkami, nie skupić się na jednej, to znaczy zrezygnować z platformy MyiLibrary i docelowo przejść wyłącznie na Dawsonerę. Po wstępnej rozmowie z firmą Akme Archive okazało się jednak, że otrzymanie książek na własność jest obwarowane ze strony wydawców dodatkowymi warunkami. Przed uzyskaniem własnej kopii książki kupujący musi przedstawić swoisty plan jej zagospodarowania, to znaczy, w jaki sposób będzie ten tytuł udostępniał. Jest to zrozumiałe, książki elektroniczne bowiem rządzą się prawami autorskimi innymi niż książki papierowe⁸. Uwypukla to jedynie zasygnalizowaną na początku artykułu potrzebę biblioteki (czy uzasadnioną?), by warunki zakupu książek elektronicznych jak najmniej różniły się od tych dla papierowych. Być może pozostanie to jedynie marzeniem bibliotekarza...

Dostęp do książek na platformie Dawsonera jest w BUW traktowany jak zakup usługi elektronicznej, a taka nie wlicza się do majątku biblioteki. W umowie licencyjnej, o czym już była mowa, znajduje się zapis gwarantujący, w przypadku likwidacji firmy Dawson, zapewnienie dostępu do licencjonowanego materiału przez inną firmę – poręczyciela.

Kolekcja książek elektronicznych, tworzona z tytułów oferowanych na platformie Dawsonera powoli, ale systematycznie wzrasta. Mamy nadzieję, że z czasem liczba kupowanych e-książek zwiększy się tak, aby zarówno czytelnik, jak i bibliotekarz odczuwali satysfakcję z ich obecności w bibliotece.

LITERATURA

Collection development policies: new directions for changing collections, D.C. Mack (red.), Haworth Information. Press, New York, 2003.

Gołębiewski L., *E-książka/book, Szerokopasmowa kultura*, Biblioteka Analiz, Warszawa, 2009.

Littman J., Silipigni-Connnaway L., *A Circulation Analysis of Print Books and E-Books in an Academic Research Library*, Library Resources & Technical Services, 2008, 48 (4).

---

⁸Interesująca wypowiedź na ten temat przyszłości prawa autorskiego odnośnie do książek elektronicznych znajduje się pod adresem: <<http://www.digitalbookworld.com/2010/copyright-ebooks-and-the-unpredictable-future/>>. Problem ten, w odniesieniu do rynku książki w Polsce, został zasygnalizowany jedynie w jednym z raportów Kongresu Kultury Polskiej z 2009 r.: <http://www.kongreskultury.pl/title, Raport_o_ksiazce,pid,136,oid,787,cid,171.html>.

- Pellé A., *E-książki: ewolucja zamiast rewolucji* [online], Biuletyn EBIB, 2008 (3, 94), Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/2008/94/a.php?ebooks>>.
- Potocka A., *Podręczniki akademickie w zbiorach wyższej uczelni technicznej – nowe wyzwania* [online]. Dostępny w Internecie: <<http://www.nowyebib.info/publikacje/matkonf/mat20/potocka.php>>.
- Strony internetowe: <www.dawsonbooks.co.uk>, <www.dawsonera.com>, <www.copyright-watch.org>.

E-BOOKS IN THE LIBRARY OF WARSAW UNIVERSITY
– VARIOUS PURCHASE MODELS AND EXPERIENCE OF THE LIBRARY'S STAFF

Market of electronic books is growing fast. Various models of purchase are available. The goal of this paper is to give a general characteristic of foreign e-book purchase models (or e-book access purchase models) and to share experience with purchasing on the example of Library of Warsaw University. Within the electronic products market, numerous suppliers offer books from various publishers. Publishers themselves prepare their own e-book purchase patterns. There are two main functioning models of purchase: the pick and choose model and a subscription model, of either a full or a subject collection. The models of purchase differ first of all in price, and, in the case of a time-limited access, in the length of the availability period. Moreover, each of the e-book products has its own specific traits such as manifold tools organizing the book content, or their co-existence with the paper version and other products of the supplier. Library of Warsaw University has been purchasing e-books since 2008. First titles were purchased from the MyiLibrary platform. Two years later we have begun to buy e-books offered by the Dawson company, which had launched their e-book platform Dawsonera. At that time this offer was the most convenient for our library not only in the financial aspect. It also provided us with the possibility to shape our e-book collection in an effective coexistence with paper books. E-books purchasing by the library evokes also a question, in what way the electronic products become the library's property and under what conditions.

John Michalski
Library of Congress

Małgorzata Kuziela, Izidor Statkiewicz
Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

DMEP PO PIĘCIU LATACH NA PRZYKŁADZIE POLSKICH PARTNERÓW

DMEP, czyli Duplicate Materials Exchange Program to narzędzie służące selekcji tytułów przeznaczonych na wymianę z zasobów Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych (Library of Congress) drogą online. W porównaniu z wcześniejszym systemem dystrybucji książek opartym na drukowanych listach tytułów program Web DMEP zapewnia kontrahentom wiele usprawnień. Przedstawiono różnice w jakości pracy obu systemów, a także efekty funkcjonowania DMEP po pięciu latach jego eksploatacji w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej i w innych bibliotekach polskich.

Wieloletnia współpraca Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej z Biblioteką Kongresu Stanów Zjednoczonych (Library of Congress – LC) przebiegała z różną intensywnością i z różnymi skutkami w zależności od modelu organizacyjnego obu bibliotek. Powszechnie przyjętą zasadą wymiany jest wysyłanie i otrzymywanie czasopism i wydawnictw ciągłych. Taka umowa gwarantuje ciągłość i możliwość oszacowania współpracy obu partnerom. Biblioteka Kongresu zamiast czasopism proponuje na wymianę wyłącznie książki wydane w języku angielskim.

OPEN EXCHANGE

By właściwie ocenić dzisiejszą współpracę i jej efekty, warto porównać ją z wcześniejszym modelem wymiany przed 2005 r. Biblioteka Kongresu Stanów Zjednoczonych to jedna z największych bibliotek świata ze zbiorami przekraczającymi 100 mi-

lionów jednostek. Szacunkowo przyjmuje się, że ok. 40% jej zbiorów to wpływy pochodzące z wymiany¹. Odnotowanych jest ok. 2,5 tys. partnerów amerykańskich i światowych. Podstawą i przedmiotem wymiany LC są dublety pochodzące od wydawców amerykańskich i brytyjskich, przekazywanych bibliotece w dwóch egzemplarzach, z czego jeden pozostaje w zbiorach LC, a drugi jest przeznaczony do rozpowszechniania. W zamian za rozesłane publikacje LC otrzymuje: czasopisma, książki, wydawnictwa kartograficzne i inne w formie tradycyjnej i elektronicznej.

Początkowo w wymianie przyjęto zasadę „Open Exchange”, co miało oznaczać wymianę otwartą, wolną, a w praktyce oznaczało dużą dowolność. Wysyłka i wpływy nie były precyzyjnie kontrolowane, a ich liczba i wartość oceniana dość subiektywnie i realizowana w podobny sposób. Tym samym jeden kontrahent mógł otrzymać znacznie więcej niż inny, choć liczba czy wartość wysyłanych przez kontrahentów publikacji mogła być podobna.

Tak więc potencjalny partner wymiany nie do końca mógł być usatysfakcjonowany efektami współpracy. Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej zapewniała LC rocznie ok. 30 tytułów prac naukowych i 12 tytułów czasopism wydawanych przez Oficynę Wydawniczą Politechniki Wrocławskiej, tj. około 80 woluminów. Z LC cztery razy w roku otrzymywaliśmy listy ofertowe (il. 1).

The Library of Congress Exchange List: Technology	
Includes LC Classes: Agriculture - S, Technology - T	
Technology (June, 2010)	Expiration Date: February 1, 2011
<p>1 Fernaldez Prieto, Leida. Espado de poder: ciencia y agricultura en Cuba: el Círculo de Hacendados, 1878-1917 / Leida Fernaldez Prieto. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2008. 331 p. : ill. ; 25 cm. ISBN 9788400087425 LC Class: S477.C8</p> <p>2 Karplus, Valerie J. Agricultural biotechnology in China: origins and prospects / Valerie J. Karplus, Xing Wang Deng; foreword by Norman E. Borlaug. New York: Springer, c2008. xxiii, 165 p. : [16] p. of plates : ill. (some col.), maps (some col.); 25 cm. ISBN 0387711384 LC Class: S494.5.B563</p> <p>3 Weissenbacher, Manfred. Sources of power: how energy forges human history / Manfred Weissenbacher. Santa Barbara, Calif.: Praeger, c2009. 2 v. (xiv, 890 p.) : ill., maps; 25 cm. ISBN 0313356319 (v. 2 : ebook) LC Class: S494.5.E5</p> <p>4 Weissenbacher, Manfred.</p>	<p>10 Stenstrup, Allen. Diminishing resources. Greensboro, N.C.: Morgan Reynolds Pub., c2010. 112 p. : ill. (chiefly col.); 24 cm. ISBN 9781599351162 (alk. paper) LC Class: SD371</p> <p>11 Schelhas, John. Saving forests, protecting people? : environmental conservation in Central America / John Schelhas and Max J. Pfeffer. Lanham, MD: AltaMira Press, c2008. (Globalization and the environment series ;) xx, 310 p. : ill., maps; 24 cm. ISBN 075910946X (cloth : alk. paper) LC Class: SD414.C1</p> <p>12 Wildfire risk : human perceptions and management implications / edited by Wade E. Martin, Carol Raish, and Brian Kent. Washington, DC: Resources for the Future, c2008. xiv, 310 p. : ill.; 24 cm. ISBN 1933115521 (pbk. : alk. paper) LC Class: SD421</p>

Il. 1. Przykład listy ofertowej

Każdy wykaz zawierał kategorie przedmiotowe porządkujące zestaw publikacji i wyznaczoną datę zgłoszenia zapotrzebowania na wybrane tytuły. Mimo dużej dys-

¹Raporty DMEP – Library of Congress.

cypliny w przestrzeganiu określonych przez LC zasad nie zawsze możliwe było zmieszczenie się w czasie i zamówienie wybranego tytułu.

Pracownik LC, polegając bardziej na intuicji niż na faktach, mógł przydzielić wybrany przez nas tytuł zupełnie innej instytucji. Bilans roczny naszej współpracy wykazywał niezadowolający brak równowagi. W zamian za 80 tytułów prac Politechniki Wrocławskiej otrzymywaliśmy kilkunastu publikacji z LC.

System Open Exchange okazał się więc na tyle niesatysfakcjonujący dla obu stron, że wymagał gruntownej weryfikacji. Przełom wieków zbiegł się z przeorganizowaniem systemu wymiany w LC. Dotychczasowy niefunkcjonalny schemat wymiany, brak klarownych zasad „za co, komu i ile”, wysokie i nieopłacalne koszty obsługi wymiany (druki ofertowe), brak zintegrowanego systemu obsługi kontrahentów spowodowały LC do prób ujednoczenia i usprawnienia organizacji pracy.

W latach 1999/2000 przyjęto w LC projekt Business Process Improvement, który, modernizując proces zarządzania firmą, przyniósł zmiany także w wymianie. Wprowadzono nową zasadę „item for item” – pozycja za pozycję, centralizację wymiany, obniżenie kosztów m.in. przez ograniczenie edycji wykazów z czterech do dwóch rocznie, a przede wszystkim przez uruchomienie programu DMEP.

DUPLICATE MATERIALS EXCHANGE PROGRAM – DMEP

Projekt DMEP, służący do wybierania i zamawiania książek z wymiany, powstał w 2002 r. i był częścią programu reorganizacji systemu funkcjonowania Oddziału Gromadzenia LC, którego nadrzędnym celem była poprawa jakości i wydajności pracy z jednoczesnym obniżeniem kosztów. DMEP jest wielozadaniowym, zintegrowanym systemem, który obejmuje m.in.

- selekcję i systematykę zbiorów przeznaczonych na wymianę,
- tworzenie i udostępnianie oferty wysyłkowej,
- ocenianie zapotrzebowania, przydzielanie i rozsyłanie wydawnictw.

Od 2005 roku zewnętrzny interfejs programu rozszerzono o przedrostek Web, co podkreśla internetowy sposób dostępu do oferty. Wersja sieciowa WebDMEP ma następujące cechy:

- symultaniczność – kontrahenci mają zagwarantowany dostęp do oferty w tym samym czasie i zakresie tematycznym, co wyrównuje szanse wyboru i realizacji zamówienia,
- wielopoziomowe przeszukiwanie bazy danych,
- dostęp do pełnej oferty tytułów,
- dostęp online do wersji drukowanej,
- komunikatywność – po złożeniu zamówienia partnerzy otrzymują pocztą elektroniczną natychmiastową informację zwrotną, potwierdzającą ich wybór, a następnie informację o stanie realizacji i wysyłki,

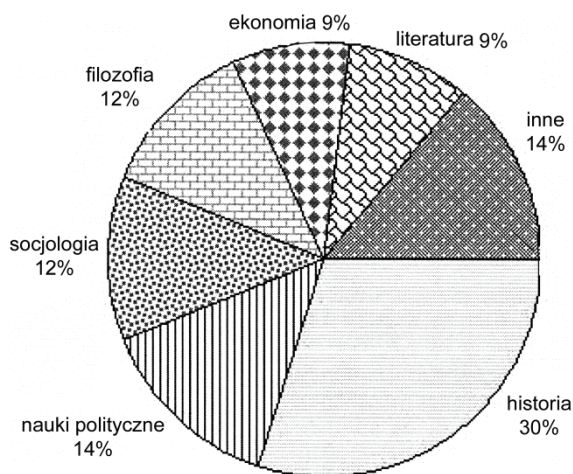

- gwarancję otrzymania wybranego tytułu – tytuł zarezerwowany przez kontrahenta jest niedostępny dla innych,
- szybkość realizacji – zamówione książki są wysyłane bezpośrednio po złożeniu zapotrzebowania na nie,
- automatyczny monitoring konta kontrahenta – możliwość sprawdzenia, ile tytułów zostało zamówionych i zrealizowanych, a ile zostało punktów w uzupełnianym co roku kontyngencie klienta,
- bezpośredni kontakt z administratorem systemu – możliwość zgłaszania uwag i sugestii.

Lista udogodnień i zalet WebDMEP jest dość długa i przekonująca, jednak nie zrezygnowano także z drukowanej wersji listy tytułów. Rozpowszechniana w cyklach półrocznych, jest przeznaczona dla kontrahentów, którzy z powodów technicznych nie mają dostępu do wersji online lub po prostu preferują wersję drukowaną. Oferta na listach drukowanych nie pokrywa się w pełni z ofertą online.

Ważne jest to, że model tworzenia i funkcjonowania obu systemów jest oparty na podobnych zasadach:

- na wymianę są przeznaczone duplikaty – pierwsze i kolejne wydania książek amerykańskich i brytyjskich wydawców,
- pojedyncze edycje czasopism klasyfikowanych przez LC,
- książki o trwałej wartości naukowej w naukach ścisłych i technicznych,
- beletrystyka i książki popularnonaukowe w zasadzie nie podlegają wymianie.

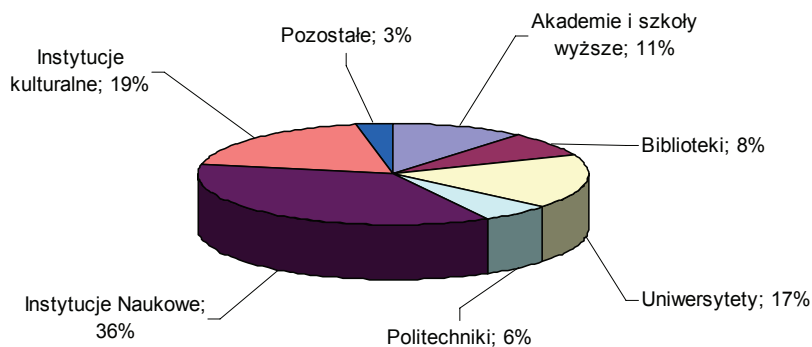
Il. 2. Sześć głównych kategorii (86%) publikacji do wymiany w LC według stanu na 22.06.2011

Główne kategorie tematyczne publikacji zakwalifikowanych do wymiany przez LC pokazano na il. 2. Pozostałe kategorie, stanowiące 14% oferty, to: technologia, edukacja, nauka, medycyna, antropologia, sztuka i muzyka.

Kluczowym elementem współpracy z kontrahentami jest zarejestrowanie i nadanie numeru identyfikacyjnego klientowi, którym będzie się on posługiwać w kontaktach z LC przez cały czas trwania umowy i bez względu na wybór metody – tradycyjnej czy online. Dla każdego z partnerów wymiany tworzony jest roczny bilans oparty na wpływach książek i czasopism, od których liczby zależy kontyngent do dyspozycji kontrahenta na zasadzie tytuł za tytuł. Za czasopismo otrzymuje się dwie książki. Ustalenie puli wpływów jest punktem wyjścia do współpracy z kontrahentem i racjonalnej polityki wymiany. Część partnerów wymiany jest również uprawnionych do kontynuacji prenumeraty Roczno Raportu Biblioteki Kongresu i/lub Biuletynu Informacyjnego Biblioteki Kongresu oraz innych publikacji stałych w ramach przydziału rocznego.

DMEP W POLSCE – WYMIANA LC Z POLSKIMI PARTNERAMI W LATACH 2005–2010

Wymiana polska należy do sekcji Germanic/Slavic, obejmującej grupę krajów, w której mieszczą się kraje południowo-wschodniej i centralnej Europy, Niemcy, Rosja, kraje skandynawskie i bałtyckie. W LC jest zarejestrowanych 145 kontrahentów polskich. Wśród nich najliczniejszą grupę stanowią instytuty naukowo-badawcze, w większości przynależące do PAN (37%). Zaskakująco duża jest grupa muzeów i towarzystw naukowych (18,6%), za to niewielka (5,5%) bibliotek przy politechnikach. Wśród partnerów są także jednostkowe instytucje, takie jak Narodowy Bank Polski czy Polski Rejestr Statków – (2,8%) (il. 3)².

Il. 3. Profil kontrahentów polskich

²Ibidem.

Warunkiem przynależności do grupy kontrahentów jest w większości przypadków publiczny charakter instytucji o profilu naukowym lub kulturalnym z możliwością prowadzenia systematycznej wymiany publikacji naukowych w języku polskim lub angielskim. Baza polskich adresów przez ostatnie pięć lat prawie się nie zmieniła, jednak aktywność polskich partnerów współpracujących z LC jest różna. Między rokiem 2005 a 2010 na 145 zarejestrowanych kontrahentów tylko 87 prowadziło obustronną wymianę publikacji. Najchętniej z oferty WebDMEP korzystają biblioteki przy politechnikach. Na ośmiu kontrahentów osiem prowadzi aktywną wymianę (100%). Najmniejsze zaangażowanie wykazują instytucje kulturalne – muzea i towarzystwa. Spośród dwudziestu siedmiu zarejestrowanych w bazie ośrodków tylko dziewięć (33%) włączyło się w proponowany przez LC system elektronicznej usługi wymiany.

Biblioteka Kongresu, przyjmując dość liberalny stosunek do tempa i możliwości przystosowania kontrahentów do nowoczesnego narzędzia, jakim jest WebDMEP, proponuje alternatywne korzystanie z ofert drukowanych, rozsyłanych tradycyjną pocztą do wybranych instytucji. W Polsce wciąż pozostaje niewielka grupa ośrodków korzystających z tej możliwości (tabela 1), a liczba chętnych pozostających przy tradycyjnym sposobie prowadzenia wymiany z roku na rok jest mniejsza (il. 4).

Tabela 1. Kontrahenci polscy korzystający z list drukowanych

Rok	Liczba kontrahentów	Liczba woluminów otrzymanych z wymiany
2005	brak danych	
2006	10	583
2007	10	481
2008	9	586
2009	8	333
2010	4	136

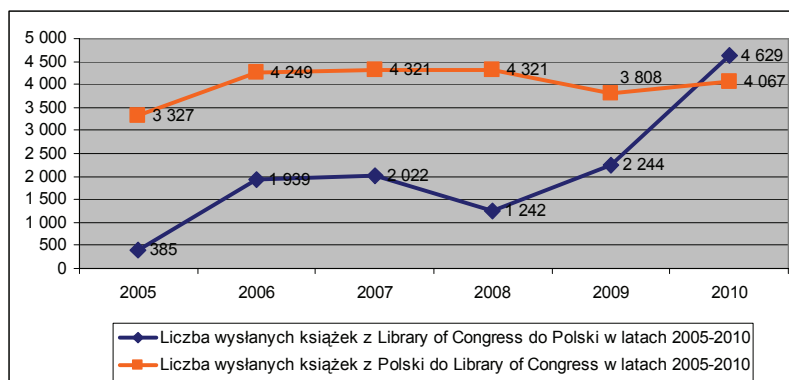
Dane dotyczące wymiany w ostatnich pięciu latach pokazują, że posługiwanie się drukowanymi ofertami doprowadziło do niekorzystnego dla polskich kontrahentów bilansu wymiany. Biblioteka Kongresu od 2005 r. do 2010 r. otrzymała 24 tys. woluminów, wysyłając w zamian partnerom polskim tylko 12 tys. woluminów. Duże różnice między liczbą wysyłanych i otrzymywanych książek zmotywowały pracowników LC do monitowania kontrahentów nieaktywnych, lub tych, którzy prowadzą wymianę jednostronną, wysyłając prace danej instytucji i nie oczekując niczego w zamian. Odpowiedzi polskich kontrahentów pozwoliły uporządkować przyczyny tego braku aktywności. Najczęściej podawanym przez polskich kontrahentów powodem niekorzystania z programu WebDMEP było:

- brak ścieżki dostępu – kontrahenci nie utrwaliли swoich loginów i haseł umożliwiających dostęp do bazy książek,
- trudności techniczne – brak sprzętu, oprogramowania, dostępu do Internetu itp.,

- bariera językowa - osoby odpowiedzialne za prowadzenie wymiany nie posługiwały się językiem angielskim,
- oferta tytułów LC niezgodna z zainteresowaniem i profilem uczelni,
- przywiązanie do tradycyjnych, drukowanych ofert tytułów.

Stopniowe przyswajanie nowych warunków jest często efektem eliminowania przeszkód natury technicznej i mentalnej, ale nie bez znaczenia jest także fakt dużej otwartości i zaangażowania pracowników LC przy przechodzeniu kontrahentów z usług tradycyjnych na elektroniczne.

Jak efektywne jest wprowadzenie programu WebDMEP do współpracy w ramach wymiany publikacji między LC a polskimi kontrahentami ilustruje wykres na il. 4. Wysyłki kontrahentów polskich utrzymują się niezmiennie na poziomie 3–4 tys. woluminów rocznie. Liczba książek wysłanych przez LC polskim kontrahentom w ciągu ostatnich pięciu lat wzrosła od 385 do 4 629 woluminów rocznie³.

Il. 4. Wymiana między polskimi kontrahentami a LC w latach 2005–2010

Zbiegające się punkty wartości wymiany na wykresie są nie tylko najlepszą ilustracją sprawnego działania programu DMEP, ale też pokazują, że po wielu latach udało się doprowadzić do równorzędnego, partnerskiego układu między polskimi kontrahentami a LC. Dobrym przykładem tworzenia nowego systemu współpracy niech będzie przykład Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej (BG).

DMEP W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ I OINT POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

Kontakt Biblioteki PWr z LC w zakresie wymiany trwa od końca lat 70. z bardzo zmiennymi efektami. Poziom zadowolenia z wymiany zaczął wzrastać od momentu

³Ibidem.

wprowadzenia WebDMEP (2005 r.) i wyznaczenia w BG osoby odpowiedzialnej za wybieranie i zamawianie książek za pomocą udostępnionego narzędzia. Duża dyscyplina pracy, systematyczność i wiedza informatyczna konsultanta umożliwiły maksymalne wykorzystanie możliwości WebDMEP w zakresie wymiany. Uważna i czynna obecność pracownika Biblioteki Politechniki Wrocławskiej w tworzeniu WebDMEP w ciągu sześciu lat pozwoliła zaobserwować korzystne, funkcjonalne zmiany systemu, m.in.:

- utworzenie kont dla doradców (wspólników) podczas selekcji (*Manage associates, subordinate accounts*), uprawnionych do umieszczania w koszyku (*cart*) wyszukanych przez siebie książek z puli wymiany LC; ułatwia to współpracę z konsultantami dziedzinowymi;

- wyszukiwanie zaawansowane (*advanced search*) umożliwiające wyszukiwanie pozycji doładowanych do puli od zadanej daty, a więc z ominięciem przejranych już wcześniej pozycji;

- pełniejszy opis bibliograficzny książek już na pierwszym ekranie wyników wyszukiwania, m.in. z rokiem wydania.

Oczekiwane są kolejne usprawnienia i nowe funkcje. Wyszukiwanie książek w liczącej kilkanaście tysięcy puli wymiany jest żmudne i czasochłonne. Politechnika Wroclawska liczy 12 wydziałów. Żeby wyszukać książki z wielu interesujących pracowników naukowych dziedzin, trzeba obecnie w systemie wykonać ponad 100 pojedynczych wyszukiwań. W tej sytuacji byłoby korzystne zakładanie w systemie profilu użytkownika i wykorzystywanie go przy kolejnych wyszukiwaniach, co oznacza zastąpienie połowu na wędkę połowem na sieć rybacką. Ponadto koszyk powinien być dostosowany do rozbudowy systemu o konta doradców i mieć też inne, dodatkowe udogodnienia (m.in. powinien umożliwiać ranking typowanych do wymiany książek oraz sortowanie według roku wydania, kategorii tematycznych, wartości rankingu).

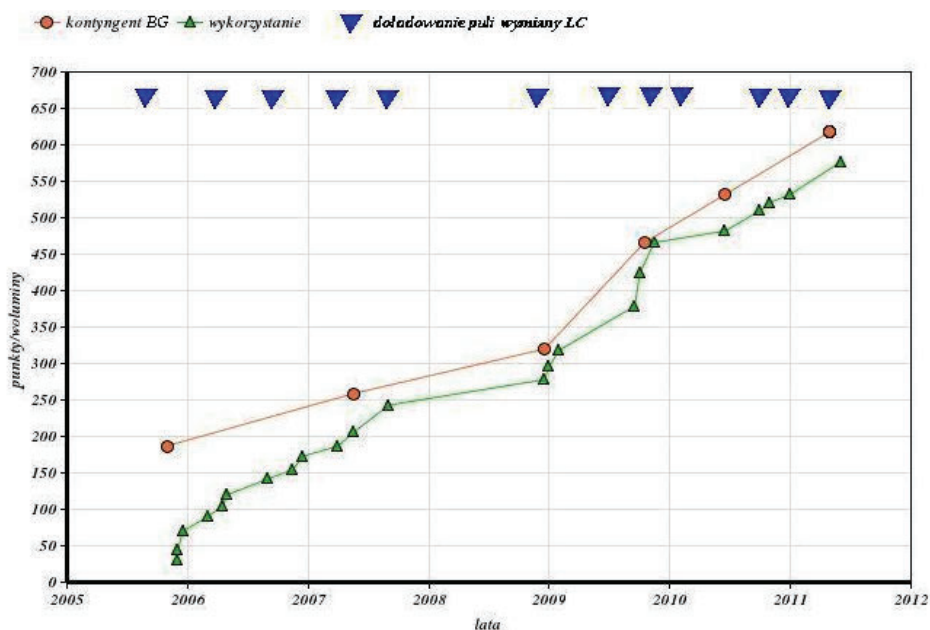
DMEP jest czynny całą dobę. Przerwy w jego działaniu są bardzo rzadkie. Bez zarzutu działa powiadamianie pocztą elektroniczną o doładowaniach kontyngentu punktów i puli wymiany dla kontrahentów LC, o przyjęciu zamówienia i wysyłce książek. Sporadycznie zdarza się (kilka razy w ciągu 6 lat), że LC nie może nadesłać jakiejś książki z przyjętego przez system zamówienia (za co grzecznie przeprosza).

W Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej od listopada 2005 r. do maja 2011 r. złożono 23 zamówienia i otrzymano 23 transze książek z wymiany z LC. Zawierały one 577 książek, co daje średnio 25 książek na jedną transzę. Wykorzystano 93% z przyznanego przez te lata kontyngentu punktów, tj. 618⁴. Transze docierają do Polski zazwyczaj drogą morską, co zajmuje wiele tygodni, a czasem szybko, pocztą lotniczą. Paczki są starannie zapakowane, docierają bez uszkodzeń, zgodnie z zamówieniem.

---

⁴Raporty konsultanta BG.

Pulę wymiany LC doładowywała w tym czasie 11 razy, średnio 2 razy w roku, łącznie o około 80,5 tys. woluminów (średnio o 7,3 tys.). Na jedno doładowanie przypadają średnio 2 zamówienia BG. Kontyngent punktów uzupełniany jest corocznie, najczęściej na wiosnę, dla BG średnio o 103 punkty. Przebieg doładowań kontyngentu punktów BG, puli książek wymiany LC oraz składanych przez BG zamówień w latach 2005–2011 pokazano na il. 5.

Il. 5. Dynamika doładowań kontyngentu, puli wymiany LC oraz jej wykorzystanie w BG

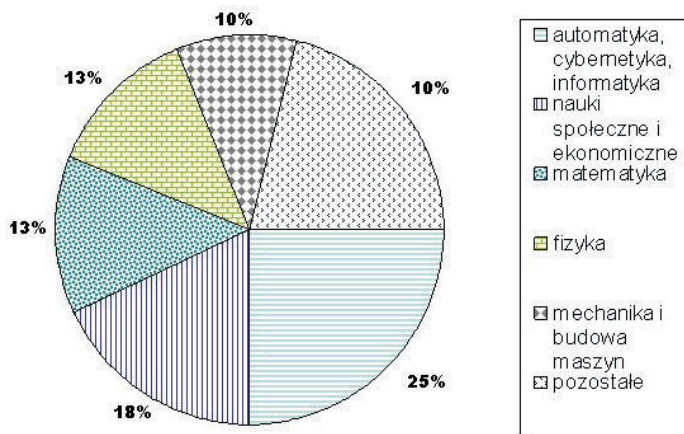
W ostatnich latach ukształtowała się optymalna dla BG strategia działania w wymianie z LC, by nie wykorzystywać od razu całego kontyngentu punktów, a zachowywać pewien ich zapas w oczekiwaniu na kolejne doładowania puli wymiany.

Od uruchomienia DMEP w 2005 r. tematyka książek pochodzących z wymiany z LC w zbiorach BG rozkłada się następująco (il. 6):

- automatyka, cybernetyka i informatyka (161),
- nauki społeczne i ekonomiczne (126),
- nauki ścisłe: fizyka (101), matematyka (87), chemia (36),
- mechanika i budowa maszyn (76),
- telekomunikacja i akustyka (23),
- inżynieria sanitarna, ochrona środowiska (23),
- budownictwo, inżynieria lądowa i wodna (19),
- technologia elektronowa (18),
- technologia chemiczna (16),

- energetyka i technika ciepła (11),
- zagadnienia ogólne i różne (36),
- pozostałe działy (34)⁵.

W nawiasach podano liczbę książek zakwalifikowanych do 21 podstawowych działów lokalnej klasyfikacji tematycznej.

Il. 6. Tematyka książek pochodzących z wymiany z LC w zbiorach BG

532 książkom przydzielono 795 kodów klasyfikacji, tzn. jedną książkę z wymiany opatrzone średnio liczbą 1,5 kodów. Są to więc książki najczęściej jedno- lub dwudzielinowe. Podział książek przyjętych przed 2005 r. według tematyki zbioru wymiany jest podobny jak w późniejszym okresie.

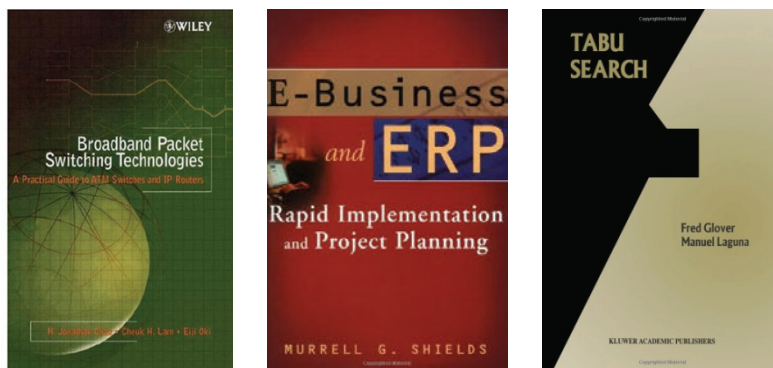
Książki z LC trafiają w zasadzie do Biblioteki Głównej, ale od kilku lat także do bibliotek wydziałowych i instytutowych. Pracownicy naukowo-dydaktyczni i bibliotekarze tych bibliotek są zapraszani do BG, aby obejrzeni książki i wskazali te najbardziej przez nich pożądane. Powodem takiej organizacji pracy jest poszerzenie statusu książki lektoryjnej, jaką mają książki z LC w Bibliotece Głównej o możliwość wypożyczenia wybranych tytułów kierowanych do bibliotek dziedzinowych (sieci).

Z kilku powodów trudno ocenić zainteresowanie czytelników książkami z LC. Danych o ich wykorzystaniu na wydziałach i instytutach nie mamy. Czasem jakiś wykładowca wyraża radość, że wreszcie ma podręcznik, jaki jest mu potrzebny do prowadzenia zajęć po polsku, a coraz częściej i po angielsku. Studenci i pracownicy (dla siebie i dla kolegów) zwykle kopiują interesujący fragment książki lektoryjnej, więc formalnie korzysta z niej jedna osoba i tylko raz, a faktycznie kilka lub nawet kilkanaście osób. Zdarza się coraz częściej, że książka z wymiany jest teraz dodatkowo dostęp-

⁵Ibidem.

na w wersji elektronicznej w serwisie Knovel, MyiLibrary, Safari czy Springer-Link. Wśród książek zamawianych ponad 15 razy do czytelnicy BG (od 2003 r.) są tylko trzy tytuły (Il. 7):

- Chao, Lam, *Oki Broad Packet Switching Technologies: A Practical Guide to ATM Switches and IP Routers*, Wiley, 2001 (19 wypożyczeń),
  - Murrell, *E-business and ERP: Rapid Implementation and Project Planning*, Wiley, 2001 (17 wypożyczeń),
  - Glover, Laguna, *Tabu Search*, Springer, 1998 (16 wypożyczeń).
- Książek zamawianych ponad 5 razy jest 13, więcej niż jeden raz – 54⁶.

Il. 7. Książki z wymiany z LC zamawiane ponad 15 razy do czytelnicy BG

Frekwencja wypożyczeń książek pochodzących z LC dowodzi, że poświęcony czas i praca konsultanta ma sens, a sprawnie działający system DMEP umożliwia szybką i właściwą selekcję tytułów.

Książki pochodzące z wymiany z LC stanowią obecnie (dane z 2010 r.) ok. 7% książek w języku angielskim nabywanych do BG w ciągu roku. Są one wartościowym uzupełnieniem księgozbioru, służąc wykładowcom, doktorantom i studentom.

DMEP AFTER FIVE YEARS: EXPERIENCE OF POLISH EXCHANGE PARTNERS

Duplicate Materials Exchange Program (DMEP) is a web-based user interface system that, concurrently with printed lists, allows selection of titles available for exchange from the Library of Congress. The online DMEP provides its exchange partners with many improvements over the earlier process of book distribution based on printed titles lists. In the paper, the differences in the quality of performance of both systems have been presented as well as the results of DMEP after five years of its operation at the Wrocław University of Technology Main Library and other Polish libraries.

⁶Raport Aleph *max_liczba_wyp_czyt_dla_dostawcy*

Roman TABISZ

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

JAK POWSTAJE SPRAWOZDANIE ROCZNE Z DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W WARSZAWIE I BIBLIOTEK WYDZIAŁOWYCH UW

Statut UW zobowiązuje dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie (BUW) do corocznego składania Senatowi sprawozdania z działalności systemu biblioteczno-informacyjnego Uczelni, na który składa się BUW jako biblioteka główna oraz czterdzieści siedem bibliotek wydziałowych, instytutowych, katedr, zakładów i jednostek pozawydziałowych UW, zwanych ogólnie bibliotekami wydziałowymi (BW). Przedstawiono kolejne etapy przygotowania sprawozdania rocznego z działalności systemu biblioteczno-informacyjnego UW w aspekcie technicznym i organizacyjnym. Omówiono podstawowe źródła danych gromadzonych, opracowywanych i analizowanych w sprawozdaniu rocznym. Następnie przedstawiono proces gromadzenia danych do sprawozdania rocznego w jednostkach organizacyjnych BUW. W kolejnej części krótko scharakteryzowano system biblioteczno-informacyjny UW, po czym omówiono bazę danych *Sprawozdania roczne BW*, za pośrednictwem której biblioteki wydziałowe składają do BUW sprawozdania ze swojej działalności. Na zakończenie przedstawiono strukturę sprawozdania oraz zakres zawartych w nim danych, a także przykładowe możliwości wykorzystania tych danych.

WPROWADZENIE

Na Uniwersytecie Warszawskim, podobnie zresztą jak i w innych placówkach uczelnianych, działa system biblioteczno-informacyjny. Jego dwoma filarami są: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (BUW) będąca biblioteką główną oraz biblioteki pozostałych jednostek organizacyjnych uczelni – wydziałów, instytutów, katedr, zakładów oraz jednostek pozawydziałowych (BW). Dyrektor BUW zgodnie ze Statutem UW z jednej strony kieruje biblioteką główną, z drugiej – koordynuje działalność systemu biblioteczno-informacyjnego UW. Statut UW nakłada na dyrektora BUW obowiązek składania Senatowi corocznego sprawozdania z działalności systemu biblioteczno-informacyjnego. Ze swojego zadania wywiązuje się on, przedstawiając na jednym z posiedzeń Senatu UW najważniejsze dokonania bibliotek UW

w formie prezentacji. Są one szerzej opisywane oraz analizowane w pełnej wersji sprawozdania rocznego, które otrzymuje postać drukowaną, a jego wersja elektroniczna jest zamieszczana na stronie domowej BUW¹.

Przygotowania sprawozdania rocznego systemu biblioteczno-informacyjnego UW nie należy jednak traktować wyłącznie w kategoriach obowiązku prawnego. Tworzenie tego dokumentu ma także wyraźne znamiona działań o charakterze marketingowym. Jednym z nich jest promocja, rozumiana jako przeznaczony dla biblioteki zbiór instrumentów i działań pełniących funkcję informacyjną w systemie komunikowania się i służących pozyskiwaniu akceptacji środowiska dla pełnionych przez nie funkcji, a w szczególności jej podstawowe narzędzie – public relations mające na celu budowanie środowiskowego zaufania do instytucji oraz do prowadzonej przez nią działalności [1].

Patrząc z tej perspektywy na sprawozdanie roczne, widać wyraźnie, że warto zadbąć o jego formę wydawniczą, szatę graficzną, wewnętrzną spójność, przejrzystość przedstawianego materiału, precyzyjny oraz jednoznaczny język, a nade wszystko o rzetelność oraz wiarygodność prezentowanych w nim danych. Nie należy jednak traktować sprawozdania rocznego jak nośnika reklamowego. Nie może ono kreować idealnego wizerunku systemu biblioteczno-informacyjnego. Biblioteki winny być przedstawiane jako placówki działające w określonych realiach instytucjonalnych oraz ekonomicznych, a ich obraz powinien być tworzony na podstawie skrupulatnej i merytorycznie uzasadnionej analizy zebranych danych. Warto więc w sprawozdaniu eksponować spektakularne sukcesy, które odniosła biblioteka w analizowanym okresie sprawozdawczym, ale jednocześnie nie należy przemilczać problemów, z którymi się w tym czasie borykała. Tak właśnie starają się postępować autorzy sprawozdania rocznego z działalności BUW i bibliotek wydziałowych UW, czyniąc je w ten sposób wiarygodnym źródłem informacji o działalności systemu, dostarczającym materiał do analiz porównawczych, a jednocześnie traktując je jako skuteczne narzędzie do tworzenia dobrej atmosfery wokół biblioteki w środowisku jej użytkowników oraz władz uczelni.

ŹRÓDŁA DANYCH DO SPRAWOZDANIA ROCZNEGO

Nieodłączną część sprawozdawczości bibliotecznej stanowi prowadzenie statystyki, które jest procesem trwającym nieprzerwanie cały rok kalendarzowy. Pozwala ona gromadzić dane ilościowe charakteryzujące poszczególne obszary działalności bibliotecznej. Stanowią one wartościowy materiał analityczny, niezbędny do programowania i planowania polityki bibliotecznej czy też do zarządzania i kierowania biblioteką. Mogą być także doskonałym miernikiem rozwoju biblioteki oraz prognozowania jej przyszłości [2].

---

¹<http://www.buw.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=33&Itemid=145>.

Podobnie jak w innych bibliotekach akademickich [3] w bibliotekach UW podstawowym źródłem danych statystycznych wykorzystywanych w sprawozdaniu rocznym jest zautomatyzowany system komputerowy. Oprogramowanie VTLS/Virtua zostało zakupione przez BUW dzięki otrzymanym na ten cel środkom z fundacji Mellona [4]. Jego wdrażanie rozpoczęto od modułu opracowania. W tworzonych rekordach bibliograficznych wykorzystywano rekordy kartotekowe (formalne i przedmiotowe), wprowadzane do Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych prowadzonej w BUW dla wszystkich bibliotek akademickich użytkujących ten system komputerowy. Po napełnieniu bazy danych katalogu online odpowiednią liczbą rekordów bibliograficznych z dołączonymi do nich rekordami zasobu oraz egzemplarza w 1997 r. w BUW uruchomiono moduł udostępniania. W kolejnych latach stopniowo do współpracy w zakresie wykorzystywania zautomatyzowanego systemu bibliotecznego przystępowały biblioteki innych jednostek organizacyjnych UW [5], a w 2010 r. także pierwsza jednostka organizacyjna inna niż biblioteka. Dotychczas nie wdrożono jednak pozostałych modułów zintegrowanego systemu bibliotecznego VTLS/Virtua, takich jak moduł gromadzenia. Nie uruchomiono także obsługi udostępniania prezencyjnego zbiorów. Również wypożyczenia służbowe nie są rejestrowane w systemie VTLS/Virtua. W konsekwencji system ten nie jest jedynym źródłem automatycznie generowanych statystyk wykorzystywanych w sprawozdaniu rocznym.

Dla sprawozdawczości prowadzonej w BUW niezwykle istotne są dane przejmowane do sprawozdania rocznego biblioteki z baz danych prowadzonych z wykorzystaniem innego oprogramowania. Dwie podstawowe bazy danych tworzone w programie Access wspierają działalność Oddziału Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów (UGiUZ) oraz Oddziału Wydawnictw Ciągłych (OWC). Obydwie aplikacje powstały w Oddziale Komputeryzacji BUW. Podczas ich projektowania oraz tworzenia zwracano szczególną uwagę na możliwość generowania zestawień statystycznych niezbędnych w bieżącej pracy, w tym także takich, z których dane będą wykorzystywane w sprawozdaniu rocznym z działalności BUW. Baza danych *Akcesja* prowadzona w OGiUZ umożliwia np. tworzenie raportów zawierających dane dotyczące m.in. rocznego wpływu materiałów bibliecznych do OGiUZ w podziale na źródła ich pozyskiwania, liczby materiałów bibliecznych przekazanych do zbiorów w podziale na rodzaje zbiorów, ich struktury językowej oraz wiele bardziej szczegółowych raportów przygotowanych dla poszczególnych źródeł wpływu zbiorów do BUW. Z podobną dbałością o szczegóły statystyczne przygotowano bazę danych *Czasopisma* z przeznaczeniem dla OWC.

Kolejnym źródłem danych statystycznych są prowadzone w BUW oraz BW inwentarze oraz księgi rejestrowe. Dla wydawnictw zwartych oraz niektórych rodzajów zbiorów specjalnych znajdujących się w zbiorach BUW są one generowane z systemu VTLS/Virtua. Inwentarz wydawnictw ciągłych jest uzyskiwany z bazy danych *Czasopisma*. Inwentarze i/lub księgi rejestrowe dla pozostałych kategorii zbiorów są nadal prowadzone w sposób tradycyjny. Podobnie biblioteki systemu biblioteczno-informacyjnego UW prowadzą ewidencję szczegółową swoich zbiorów także w tradycyjny sposób. Jedynie pojedyncze biblioteki zdecydowały się na drukowanie inwentarzy

swoich wydawnictw zwartych z systemu VTLIS/Virtua. Inne tworzą je, wykorzystując dodatkowe oprogramowania, np. Access.

Ważnym źródłem danych do sprawozdania rocznego pozostaje nadal statystyka prowadzona ręcznie przez bibliotekarzy. W pewnych obszarach działalności bibliotek nie ma możliwości zautomatyzowania procesu tworzenia statystyk. Należy do nich m.in. udostępnianie prezencyjne w obszarze wolnego dostępu. W Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie liczba tych udostępnień przekracza połowę wszystkich udostępnień zbiorów tradycyjnych. Wszak w ten niezwykle wygodny dla czytelnika sposób udostępnia się księgozbiór najczęściej wykorzystywany przez użytkowników biblioteki ze względu na jego aktualność oraz zgodność z programem studiów realizowanych na Uniwersytecie Warszawskim. Nie sposób też podać liczby informacji udzielonych czytelnikom bezpośrednio przez pracowników Sekcji Informacji i Dydaktyki Oddziału Udostępniania i Informacji Naukowej inaczej jak tylko przez skrupulatnie prowadzoną każdego dnia statystykę.

Istotnym dopełnieniem statystyki bibliotecznej są dane jakościowe gromadzone w ramach prowadzonej sprawozdawczości bibliotecznej. Nie sposób dokonać całościowej analizy działalności bibliotek w wielu jej obszarach bez sięgnięcia do tych właśnie informacji. Uzupełniają one znakomicie zarówno materiał liczbowy odnoszący się do podstawowej działalności prowadzonej w bibliotekach związanej z gromadzeniem, opracowaniem, przechowywaniem, udostępnianiem oraz zabezpieczaniem i konserwacją zbiorów, jak i prowadzonej przez te biblioteki działalności naukowej i dydaktycznej, posiadanej przez nie infrastruktury technicznej i informatycznej, czy też stanem kadry bibliotekarskiej. Często stanowią one jedyny klucz do właściwej interpretacji zjawisk występujących w życiu bibliotek. Nie można sobie przecież wyobrazić opisywania naukowej działalności pracowników biblioteki ograniczającego się wyłącznie do informacji o liczbie opublikowanych przez nich materiałów bez przedstawienia wykazu zawierającego ich skrócone opisy bibliograficzne albo charakteryzowania stanu infrastruktury informatycznej bez podania parametrów użytkowych tworzących ją urządzenia.

GROMADZENIE DANYCH DO SPRAWOZDANIA ROCZNEGO W JEDNOSTKACH ORGANIZACYJNYCH BUW

Procedura gromadzenia danych do sprawozdania rocznego w części poświęconej BUW opiera się na istniejącej w bibliotece głównej strukturze organizacyjnej. Ma ona charakter struktury płaskiej [6] z dość licznymi agendami równorzędnymi i stosunkowo niewielką liczbą szczebli pionowych. Elementarnymi jednostkami w strukturze organizacyjnej BUW są sekcje lub samodzielne stanowiska funkcjonujące w struktu-

rach oddziałów. Jednostkami organizacyjnymi BUW są także oddziały lub gabinety² bez podziałów wewnętrznych, samodzielne stanowiska oraz samodzielne sekcje podlegające bezpośrednio dyrektorowi lub jednemu z wicedyrektorów BUW.

Proces dostarczania danych do sprawozdania rocznego obejmuje wszystkie szczeble struktury organizacyjnej. Zapoczątkowany jest on na poziomie poszczególnych pracowników biblioteki, którzy raz w roku przedstawiają swoje sprawozdania indywidualne bezpośrednio przełożonemu. Zawierają one m.in. dane pochodzące ze statystyki prowadzonej ręcznie zgodnie z zakresem obowiązków pracownika oraz dane jakościowe świadczące np. o aktywności zawodowej, prowadzonej przez niego w ramach obowiązków służbowych. Szczególnie cenne są informacje o podejmowanych działaniach wykraczających poza czynności standardowe przypisane do zajmowanego stanowiska. Uwagę zwraca się również na prowadzoną przez pracowników BUW działalność dydaktyczną i naukową. Nieodłączną częścią sprawozdania indywidualnego jest więc wykaz publikacji składającego je pracownika, prowadzonych przez niego szkoleń oraz wygłoszonych referatów i prezentacji o charakterze szkoleniowym i warsztatowym, a także informacje o aktywności na konferencjach krajowych i międzynarodowych, udziale w kursach i szkoleniach, odbytych praktykach i stażach w innych bibliotekach, w tym bibliotekach zagranicznych, głównie w ramach programu Erasmus.

Sprawozdania indywidualne są gromadzone oraz opracowywane na poziomie sekcji lub oddziałów. Są one wówczas uzupełniane danymi przejmowanymi z innych źródeł, zwłaszcza ze zautomatyzowanego systemu bibliotecznego VTLS/Virtua lub baz danych prowadzonych w innych oprogramowaniach. Dane ilościowe są też często opatrywane niezbędnymi komentarzami lub wyjaśnieniami koniecznymi do właściwego ich odczytania. Podczas gromadzenia danych do sprawozdania rocznego są tworzone sprawozdania zbiorcze, których autorami są kierownicy sekcji w oddziałach o rozbudowanej strukturze organizacyjnej, przekazujący następnie swoje sprawozdania zbiorcze kierownikowi oddziału lub kierownicy oddziału oraz gabinetu, w którym nie ma podziałów na sekcje. Następnie sprawozdania roczne jednostek organizacyjnych BUW są zapisywane w utworzonym w tym celu na dysku sieciowym folderze do końca stycznia roku następującego po roku sprawozdawczym. Wraz z tabelami będącymi załącznikami do części opisowej sprawozdania rocznego, które w zależności od zawartych w nich danych są wypełniane przez właściwego kierownika jednostki organizacyjnej BUW, stanowią materiał wyjściowy dla wicedyrektora ds. systemu biblioteczno-informacyjnego UW do rozpoczęcia prac nad dokumentem *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i bibliotek wydziałowych UW za rok...*

---

² Określenia tego używa się w odniesieniu do jednostek organizacyjnych BUW, do których zadań należy gromadzenie, opracowanie, przechowywanie, udostępnianie, ochrona oraz naukowe opracowanie poszczególnych rodzajów zbiorów specjalnych, np. Gabinet starych druków, Gabinet rycin, Gabinet dokumentów życia społecznego.

W trakcie pisania sprawozdania rocznego na bieżąco są prowadzone konsultacje, podczas których wyjaśnia się wszelkie wątpliwości pojawiające się w wyniku analizy tekstów sprawozdań poszczególnych jednostek organizacyjnych oraz podawanych przez nie danych statystycznych. Prace nad zasadniczą częścią sprawozdania rocznego poświęconą Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie kończy przekazanie przygotowanego materiału do weryfikacji autorom sprawozdań jednostek organizacyjnych BUW. Jest to ostatni moment na dokonanie merytorycznych korekt, które można uwzględnić w sprawozdaniu przed przekazaniem go do druku.

CHARAKTERYSTYKA SYSTEMU BIBLIOTECZNO-INFORMACYJNEGO UW

Skoordynowanie oraz przeprowadzenie działań w zakresie gromadzenia danych przekazywanych przez wszystkie biblioteki UW do Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, ich opracowanie, a następnie dokonanie analizy na potrzeby sprawozdania rocznego jest dużym wyzwaniem organizacyjnym ze względu na przyjęty na UW model systemu bibliotecznego-informacyjnego oraz jego wielkość. Świadczyć mogą o niej zarówno liczba zinwentaryzowanych zbiorów, która na koniec 2010 r. w BUW i BW przekroczyła 5 700 000 jednostek ewidencyjnych, jak i liczba użytkowników, którzy z tych zbiorów korzystali. W 2010 roku w samym tylko systemie VTLS/Virtua było zarejestrowanych 138 515 użytkowników z prawem do wypożyczenia zbiorów i/lub do korzystania z nich wyłącznie na miejscu³.

System bibliotecznego-informacyjny UW jest typowym przykładem modelu określonego w literaturze przedmiotu mianem tradycyjnego [7]. Występuje on w wariantcie zdecentralizowanym, w którym biblioteka główna podlega bezpośrednio władzom uczelni, a pozostałe biblioteki władzom swoich jednostek macierzystych. Rodzi to liczne problemy z zakresu organizacji systemu bibliotecznego-informacyjnego UW, redukując rolę dyrektora BUW w odniesieniu do bibliotek systemu wyłącznie do sprawowania nadzoru merytorycznego nad ich działalnością. Jego wpływ na niezależne finansowo oraz organizacyjnie biblioteki ogranicza się do udzielania wskazań metodycznych, pozostawiając niewielkie możliwości skutecznego ich egzekwowania.

Sytuację dodatkowo komplikuje znaczne zróżnicowanie oraz rozproszenie terytorialne bibliotek Uniwersytetu Warszawskiego. Obok BUW, która jest jedną z największych bibliotek akademickich w Polsce, system bibliotecznego-informacyjny UW współtworzą biblioteki z jednoosobową obsadą personalną, których łączna wielkość zbiorów nie przekracza 10 000 jednostek ewidencyjnych. Te niewielkie biblioteki

---

³Prawo do wypożyczania zbiorów BUW mają wyłącznie członkowie społeczności akademickiej Uniwersytetu Warszawskiego.

w swojej bieżącej działalności najczęściej koncentrują się wyłącznie na bezpośredniej obsłudze użytkowników, nie mając możliwości podejmowania innych działań. Zdarza się również, że ze względu na często ograniczony do minimum skład zespołu bibliotekarzy nie jest tworzona pełna statystyka biblioteczna z prowadzonych w tych bibliotekach prac. Przekazywane w sprawozdaniu rocznym dane mają więc niekiedy stosunkowo wąski zakres. Podstawowy problem funkcjonowania polskich bibliotek akademickich w systemach biblioteczno-informacyjnych ich macierzystych uczelni nie ominął także Uniwersytetu Warszawskiego [6]. Poszczególne biblioteki są zlokalizowane na obszarze całej Warszawy w różnym stopniu oddalone od głównego kampusu UW, w którego bezpośrednim sąsiedztwie znajduje się gmach BUW, obchodzący w 2009 r. jubileusz 10-lecia.

Takie realia funkcjonowania systemu biblioteczno-informacyjnego rodziły problemy związane z organizacją sprawozdawczości bibliotecznej na UW. Były one szczególnie widoczne w okresie, w którym biblioteki wypełniały swoje sprawozdania ręcznie. Wykorzystywały do tego celu odpowiednie formularze dystrybuowane przez Bibliotekę Uniwersytecką. Po dostarczeniu w wyznaczonym czasie sprawozdania rocznego do BUW wpisywane do nich dane były poddawane doraźnej weryfikacji dokonywanej przez pracowników BUW odpowiedzialnych za przyjmowanie sprawozdań rocznych bibliotek systemu biblioteczno-informacyjnego. W tej sytuacji było wskazane, aby osobą składającą wypełniony formularz w BUW był kierownik biblioteki, który mógłby w przypadku wykrycia jakichś nieścisłości podczas wstępnej kontroli od razu dokonać ich sprostowania. Wszystkie wątpliwości, które pojawiły się w późniejszym etapie analizy danych zawartych w poszczególnych sprawozdaniach, były konsultowane telefonicznie, a ewentualne zmiany wprowadzane w formularzach musiały być sygnowane podpisem autora sprawozdania rocznego. Ponadto istniało znaczne ryzyko popełnienia błędu podczas przepisywania danych do tworzonych zestawień zbiorczych. Aby je zminimalizować, konieczna była skrupulatna korekta tych zestawień.

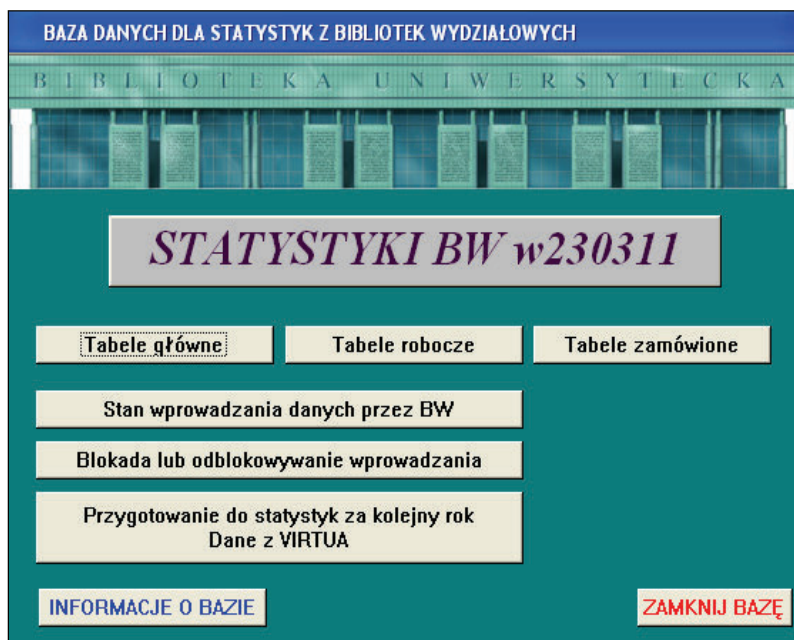
Gromadzenie sprawozdań rocznych poszczególnych bibliotek UW w postaci tradycyjnej było zadaniem czasochłonnym, wymagającym znacznego zaangażowania pracowników BW oraz BUW. Było ono realizowane przez Oddział Bibliotek Wydziałowych, który pod koniec lat 90. liczył siedem osób. Następnie w wyniku reorganizacji przeprowadzonej w BUW w 2000 r. jego personel został zredukowany do czterech osób, z których jedna była zatrudniona na etacie informatycznym. Kolejne zmiany struktury organizacyjnej BUW przyniosły całkowitą likwidację tego oddziału z jednoczesnym przesunięciem zadania obejmującego gromadzenie sprawozdań rocznych składanych przez BW do Sekcji Informacji i Dydaktyki OUIIN, gdzie było ono realizowane początkowo przez jednego, a następnie dwóch bibliotekarzy. W związku z tymi zmianami coraz wyraźniej rysowała się potrzeba zautomatyzowania procesu sprawozdawczości bibliotecznej na UW. W konsekwencji w 2007 r. w BUW zdecydowano się podjąć prace nad przygotowaniem narzędzia informatycznego przeznac-

czonego do gromadzenia danych składanych przez biblioteki UW w swoich sprawozdaniach.

PODSTAWOWE INFORMACJE O BAZIE DANYCH *SPRAWOZDANIA ROCZNE BW* I JEJ STRUKTURA

Baza *Sprawozdania roczne BW* została utworzona w Oddziale Komputeryzacji BUW według założeń opracowanych przez bibliotekarzy zajmujących się gromadzeniem sprawozdań rocznych bibliotek systemu. Posadowiona została ona na SQL-owym serwerze danych. Jej struktura składa się z 44 tablic, w których są zbierane dane wprowadzane przez biblioteki UW za pośrednictwem strony WWW złożonej z blisko 70 podstron utworzonych z reguły w formie plików *.asp. Jest ona dostępna za pośrednictwem portalu dla bibliotekarzy BUWnet⁴ po zalogowaniu się za pomocą nazwy użytkownika oraz hasła przypisanego poszczególnym bibliotekom. Dodatkowo dostęp do bazy *Sprawozdania roczne BW* autoryzowany jest numerem IP komputera.

Il. 1. Aplikacja administratora bazy danych

⁴Portal dla bibliotekarzy BUWnet służy do przekazywania informacji bieżących oraz materiałów szkoleniowych przeznaczonych dla bibliotekarzy BUW oraz BW.

Administrowanie bazą danych odbywa się z użyciem aplikacji utworzonej w systemie Access komunikującej się z tablicami bazy danych przez właściwe ODBC (ang. *Open Database Conectivity*). Umożliwia ona bieżącą kontrolę zaawansowania prac nad tworzeniem sprawozdań rocznych przez biblioteki UW, blokowanie oraz odblokowywanie dostępu do ich elektronicznych formularzy. Dzięki utworzonej znacznej liczbie zapytań oraz makr za pośrednictwem tej aplikacji administratorzy bazy danych mają możliwość sporządzania licznych tabel i wykazów zgodnie z zapotrzebowaniem wcześniej przedstawionym Oddziałowi Komputeryzacji (il. 1).

Biblioteki UW po raz pierwszy w wersji elektronicznej złożyły swoje sprawozdania z działalności w 2007 r. Zbieranie danych za pośrednictwem tej bazy przyczyniło się do znacznego skrócenia oraz uproszczenia procedury gromadzenia sprawozdań rocznych bibliotek UW. Strukturę sprawozdania rocznego, która od utworzenia bazy danych nie uległa większym korektom, przedstawiono na il. 2.

SPRAWOZDANIE ROCZNE BIBLIOTEKI		
Wydział Biologii		
sprawozdanie za rok : 2010		
1. GROMADZENIE ZBIORÓW		
2. WIELKOŚĆ ZBIORÓW		
3. KONTROLA I SELEKCJA ZBIORÓW		
4. ZASOBY INFORMACJI ELEKTRONICZNEJ		
5. OPRACOWANIE ZBIORÓW		
6. UDOSTĘPNIANIE ZBIORÓW		
7. OCHRONA I KONSERWACJA		
8. INFORMACJA I DYDAKTYKA		
9. INFRASTRUKTURA INFORMACYJNA		
10. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA		
11. PRACOWNICY BIBLIOTEKI		
12. FINANSOWANIE PRAC BIBLIOTECZNYCH		
13. PODSTAWOWE INFORMACJE O DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEKI		
14. PEŁNA INSTRUKCJA WYPEŁNIANIA FORMULARZY		
15. STRONA TYTUŁOWA SPRAWOZDANIA		

Il. 2. Struktura sprawozdania rocznego BW

Pierwsze dwa rozdziały sprawozdania obejmują jeden z podstawowych działów statystyki bibliotecznej, a mianowicie statystykę zbiorów bibliotecznych [2]. Ze względu na zakres wprowadzanych do nich danych są wzajemnie ze sobą powiązane. W rozdziale *Gromadzenie zbiorów* są wprowadzane dane dotyczące wpływu dokumentów do biblioteki. Po podaniu liczby woluminów/jednostek ewidencyjnych wydawnictw zwartych oraz zbiorów specjalnych w podziale na źródła wpływu, takie jak

kupno własne lub przez BUW, dary, wymiana, ekwiwalenty oraz inne źródła wpływu⁵ automatycznie zliczana suma jest przenoszona do tabeli w rozdziale 2 *Wielkość zbiorów*. W tabeli tej jest wykazywany łączny wpływ zbiorów ze wszystkich źródeł ich pozyskiwania w podziale na książki, czasopisma i zbiory specjalne. Zasada wzajemnego powiązania obydwu tabel nie dotyczy jednak czasopism, które w pierwszej z nich są wykazywane w tytułach. W rozdziale 2 w każdej z kategorii zbiorów oprócz wpływu podawana jest także liczba pozycji wykreślonych z inwentarzy lub ksiąg rejestrowych. Po przyjęciu danych wyjściowych w postaci wielkości zbiorów na koniec poprzedniego roku sprawozdawczego oraz zastosowaniu prostych działań matematycznych: dodawania (kolumna *Przybyło*) oraz odejmowania (kolumna *Ubyło*) oprogramowanie podaje stan ich poszczególnych kategorii oraz łączną liczbę zbiorów na dzień 31 grudnia roku sprawozdawczego.

Niezależnie od sprawozdania rocznego ze swojej działalności do BUW biblioteki wydziałowe składają także roczne sprawozdanie finansowe do Kwestury UW. Zawiera ono wartość zakupów uzgodnioną między zapisami w inwentarzu a wartością faktur zaksięgowanych przez służby finansowe obsługujące macierzystą jednostkę organizacyjną biblioteki. Ponadto biblioteki podają do kwestury wartość zbiorów, które wpłynęły w roku kalendarzowym z innych niż kupno źródeł wpływu. Sprawozdanie finansowe obejmuje wyłącznie te zbiory, które tworzą majątek biblioteki, natomiast do BUW jest podawana wielkość wszystkich zbiorów, dla których jest prowadzona ewidencja szczegółowa, w tym także w sposób uproszczony.

W następnym rozdziale sprawozdania rocznego są dostępne dwie odrębne tabele poświęcone kontroli i selekcji zbiorów. Wypełniają je te biblioteki, które w roku sprawozdawczym przeprowadziły skontrum całości lub wybranej części swoich zbiorów, poddawały je selekcji lub obydwa te działania przeprowadzały łącznie. Wpisanie liczby jednostek ewidencyjnych wycofanych ze zbiorów w wyniku selekcji oraz braków bezwzględnych w wyniku skontrum powoduje, że przed zapisaniem tego rozdziału do bazy sprawdzana jest kolumna *Ubyło* w rozdziale *Wielkość zbiorów*. Jeżeli po sprawdzeniu okaże się, że widniejąca w tej kolumnie domyślna wartość 0 nie została zastąpiona inną liczbą, to rozdział *Kontrola i selekcja zbiorów* nie zostanie zatwierdzony, a bibliotekarz otrzyma na ekranie stosowny komunikat.

Kolejny rozdział sprawozdania rocznego jest poświęcony zasobom elektronicznym finansowanym ze środków macierzystej jednostki organizacyjnej biblioteki lub tworzonym w bibliotece jej siłami własnymi. Na zakup, dokonywany przez BUW, większości najbardziej wartościowych zasobów elektronicznych udostępnianych następnie społeczności akademickiej są przeznaczone kwoty pochodzące z pięcioprocentowego odpisu ze środków na badania statutowe (BST). Dzięki temu Biblioteka Uni-

---

⁵Do innych źródeł wpływu są najczęściej zaliczane zbiory przenoszone pomiędzy inwentarzami prowadzonymi dla różnego typu wydawnictw, np. między inwentarzem wydawnictw ciągłych i zwartych.

wersytecka dysponuje informacją o ofercie e-zasobów, która jednak staje się kompletna dopiero po uzupełnieniu jej danymi o zasobach elektronicznych zakupionych z pominięciem BUW.

Dane dotyczące opracowania zbiorów w bibliotekach wydziałowych są gromadzone w rozdziale 5 sprawozdania rocznego. Sytuacja w tym zakresie na UW nie jest jednorodna. Trzydzieści siedem bibliotek wydziałowych wykorzystuje system VTLS/Virtua, a część z nich pracuje równocześnie w dwóch oprogramowaniach bibliotecznych: VTLS/Virtua oraz w systemie komputerowym, w którym biblioteka pracowała, zanim przystąpiła do współkatalogowania w NUKAT i przejmowania z niego danych do katalogu online bibliotek UW. Pozostałe biblioteki użytkują wyłącznie system inny niż VTLS/Virtua. W zależności od użytkowanego przez biblioteki wydziałowe zautomatyzowanego systemu bibliotecznego stan opracowania zbiorów pochodzi ze statystyk tworzonych automatycznie dla systemu VTLS/Virtua albo jest ustalany na podstawie raportów tworzonych w innych systemach użytkowanych w bibliotekach. W pierwszym przypadku dane te zostają wprowadzone do bazy sprawozdań przed jej corocznym udostępnieniem bibliotekom, w drugim zaś muszą być wpisywane przez osobę wypełniającą sprawozdanie. W tym rozdziale sprawozdania biblioteki wydziałowe wskazują również te kategorie zbiorów specjalnych, które są opracowywane komputerowo ze wskazaniem systemu bibliotecznego, w którym to opracowanie się odbywa.

Udostępnianie zbiorów jest kolejnym ważnym obszarem działalności bibliotek przedstawianym w sprawozdaniu rocznym. Podobnie jak w przypadku opracowania także tutaj biblioteki, które wdrożyły moduł udostępniania systemu VTLS/Virtua, nie podają danych dotyczących rejestrowanych w nim wypożyczeń. Przejmowane są one ze statystyk generowanych automatycznie z systemu komputerowego. Inne biblioteki wprowadzają do sprawozdania dane pochodzące bądź z użytkowanych przez nie systemów, bądź ze zliczania papierowych rewersów potwierdzających wypożyczenie dokumentu czytelnikowi. Inaczej rzecz się ma z danymi dotyczącymi udostępniania prezencyjnego, którego komputerowej obsługi nie uruchomiono dotychczas w systemie VTLS/Virtua ani w BUW, ani w żadnej użytkującej go bibliotece wydziałowej. W Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie planowane jest to w 2012 r. Liczby udostępnionych zbiorów *na miejscu* są podawane na podstawie statystyki prowadzonej tradycyjnie. Biblioteki, które nie prowadzą szczegółowej statystyki udostępnień, mają możliwość zastąpienia ich liczby umowną wartością *bd* (brak danych) informującą o prowadzeniu tej działalności w dokładniej nieokreślonej skali. W tym rozdziale sprawozdania podawane są także dane dotyczące liczby użytkowników indywidualnych biblioteki, w tym wypożyczających zbiory w ramach Systemu Wypożyczeń Międzybibliotecznych⁶ oraz działalności wypożyczalni międzybibliotecznych. Tam

---

⁶System Wypożyczeń Międzywydziałowych skupia wszystkie biblioteki wydziałowe, które zdecydowały się wypożyczać swoje zbiory użytkownikom spoza macierzystej jednostki organizacyjnej. Oparty jest na zasadzie wzajemności. Obecnie tworzy go czternaście bibliotek wydziałowych, a jego koordynatorem jest BUW.

gdzie jest to możliwe, dane te pochodzą ze statystyk generowanych automatycznie z systemu VTLS/Virtua.

Biblioteki wydziałowe, wypełniając swoje sprawozdania w bazie *Sprawozdania roczne BW*, umieszczają w nich także dane ilościowe i jakościowe z zakresu ochrony i konserwacji zbiorów, w tym liczby książek, czasopism i zbiorów specjalnych poddanych oprawie lub oprawie połączonej z renowacją, zakupionych pudeł i tek (rozdział 7 *Ochrona i konserwacja zbiorów*), działalności informacyjnej i dydaktycznej, w tym liczby studentów, którzy uczestniczyli w przysposobieniu bibliotecznym, informacje o organizowanych wystawach oraz tworzonych materiałach informacyjnych (rozdział 8 *Informacja i dydaktyka*), infrastruktury technicznej, w tym liczby komputerów przeznaczonych dla biblioteczarki i czytelników (rozdział 9 *Infrastruktura informatyczna*) oraz infrastruktury technicznej, np. liczby skanerów, kserokopiarek oraz informacje o zmianach lokalowych i przeprowadzonych remontach (rozdział 10 *Infrastruktura techniczna*).

Statystyka pracowników bibliotek wydziałowych jest tworzona na podstawie danych wprowadzonych do rozdziału 11 *Pracownicy biblioteki*. Gromadzone są w nim informacje o osobach zatrudnionych w poszczególnych bibliotekach wydziałowych, w tym dane o zmianach stanowisk, odejściach oraz przyjęciach do pracy. Ponadto zaznaczane są czynności należące do zakresu obowiązków pracowników. W rekordzie każdego pracownika znajduje się też miejsce na wpisy o jego aktywności zawodowej, m.in. o uczestnictwie w konferencjach, wygłoszonych referatach, a także o doskonaleniu zawodowym, m.in. podjętych, kontynuowanych czy zakończonych studiach licencjackich, magisterskich, podyplomowych, odbytych kursach i szkoleniach. Tworzy się w ten sposób *Archiwum pracowników BW*, z którego można odtworzyć najważniejsze etapy kariery zawodowej każdego bibliotekarza.

Rozdział 12 sprawozdania jest poświęcony finansowaniu poszczególnych aspektów działalności prowadzonej w bibliotekach. Ze względu na to, że BW finansowane są ze środków pozostających w gestii ich macierzystych jednostek organizacyjnych, uproszczono strukturę ponoszonych przez nie wydatków, ograniczając ją do nakładów na zakup zbiorów, ich zabezpieczanie i konserwację, retrokonwersję, remonty i adaptacje pomieszczeń, wyposażenie w sprzęt komputerowy, reprograficzny i biurowy, a także wydatki na opłacanie prac bibliotecznych (np. pełnienie dyżurów, opracowanie zbiorów) wykonywanych w ramach prac zleconych. Z powodu trudności w egzekwowaniu od BW danych finansowych, w kolejnych latach planowane jest pozostawienie w sprawozdaniu wyłącznie wysokości nakładów na zakup zbiorów.

W ostatnim rozdziale sprawozdania przewidziano miejsce na informacje o godzinach otwarcia biblioteki oraz inne informacje o charakterze organizacyjnym, a także takich, których nie dało się zakwalifikować do żadnego z opisywanych wcześniej rozdziałów. Warto także podkreślić, że, wypełniając każdy z rozdziałów sprawozdania rocznego, bibliotekarz ma możliwość umieszczenia swojego komentarza do wpisanych w nim danych w polu *Dodatkowe uwagi*.

PODSTAWOWE FUNKCJE BAZY *SPRAWOZDANIA ROCZNE BW* ORAZ ZASADY JEJ UŻYTKOWANIA

Sprawozdanie roczne wypełnione przez BW jest źródłem bardzo różnorodnej informacji o działalności bibliotek UW. Jest ono tworzone za pośrednictwem interfejsu, którego ekranem startowym, pojawiającym się bezpośrednio po zalogowaniu, jest spis treści sprawozdania rocznego. Dostęp do poszczególnych rozdziałów jest możliwy w następujących trybach:

- wprowadzania danych przy pierwszym wyświetleniu zawartości rozdziału,
- edycji danych przy dokonywaniu korekt lub uzupełnień danych wprowadzonych do rozdziału,
- wydruku danych w celu uzyskania podglądu wydruku danych lub wydrukowania pojedynczego rozdziału sprawozdania.

Poszczególne rozdziały sprawozdania mogą być wypełniane w dowolnej kolejności. Wpisane do niego dane zostają zachowane w bazie danych po zatwierdzeniu rozdziału przez osobę wypełniającą sprawozdanie roczne. Rozdział raz zatwierdzony może być w razie potrzeby wyświetlony w trybie edycji danych. Zachowanie każdej wprowadzonej zmiany wymaga ponownego zatwierdzenia rozdziału. Po wpisaniu informacji do wszystkich rozdziałów bibliotekarz wprowadzający dane zatwierdza całość sprawozdania rocznego.

3. KONTROLA I SELEKCJA ZBIORÓW [Edycja]

3.1. Czy przeprowadzono w Bibliotece skontrum zbiorów?
Tak: Nie:

Opis zbioru	Rodzaj zbioru	Wielkość zbioru (jedn. ewid.)	Liczba braków (jedn. ewid.)	
			względnych	bezwzględnych
księgozbiór stały (monografie)	-	40986	166	27
-	-	0	0	0
-	-	0	0	0

3.2. Czy przeprowadzono w Bibliotece selekcję zbiorów?
Tak: Nie:

Opis zbioru	Rodzaj zbioru	Wielkość zbioru (jedn. ewid.)	Kryteria selekcji	Liczba jedn. ewid. wycofanych ze zbiorów
-	-	0	-	0
-	-	0	-	0
-	-	0	-	0

3.3. Czy przeprowadzono kontrolę i selekcję zbiorów wspólnie?
Tak: Nie:

3.4. **Dodatkowe uwagi:**

Wielkość zbioru (jedn. ewid.) to ilość woluminów książek znajdujących się na półkach, wypożyczonych, będących w oparciu oraz zagubionych (braki względne i bezwzględne).

[Powrót do menu](#)

II. 3. Rozdział 3 *Kontrola i selekcja*

Liczne pola do wpisywania danych lub wybierania ich z dostępnych list są aktywne tylko wówczas, gdy bibliotekarz wypełniający sprawozdanie zazaczył, że w bibliotece były prowadzone prace we wskazanym zakresie. Uaktywnienie tych pól wią-

że się z koniecznością ich wypełnienia. Pozostawienie pól nieaktywnych, oznaczające brak działań podejmowanych przez bibliotekę w roku sprawozdawczym, umożliwia natomiast zatwierdzenie rozdziału bez wpisania do niego danych liczbowych. Jeden z rozdziałów sprawozdania gotowy do zatwierdzenia przedstawiono na il. 3.

Wypełnienie rozdziałów niezgodnie z tą zasadą powoduje, że nie zostanie on zatwierdzony w bazie danych *Sprawozdania roczne BW*, a wypełniający go bibliotekarz otrzyma na ekranie swojego komputera stosowny komunikat.

Ważnym mechanizmem kontrolującym poprawność danych zamieszczanych w sprawozdaniu są zależności zdefiniowane między danymi wpisywanymi do poszczególnych jego rozdziałów/punktów. Wpisanie w jednym punkcie sprawozdania danych liczbowych wymusza ich wprowadzanie w innym miejscu sprawozdania. I odwrotnie – w konsekwencji ich niepodania w określonym punkcie nieaktywne pozostają związane z nimi pola w innych częściach sprawozdania. Odwołując się do konkretnych przykładów, podanie liczby aktywnych użytkowników wypożyczalni międzybibliotecznej powoduje konieczność wpisania liczby wypożyczonych tym użytkownikom woluminów. Z kolei brak wpływu zbiorów pochodzących z kupna odnotowany w rozdziale pierwszym sprawozdania rocznego *Gromadzenie zbiorów* powoduje, że nieaktywne pozostają pola do wpisywania kwoty wydatkowanych na zakup zbiorów w rozdziale 12 sprawozdania rocznego *Finansowane prace bibliotecznych*. Do każdego rozdziału sprawozdania przygotowana została pomoc ułatwiająca jego poprawne wypełnienie. Dostępna jest ona z poziomu spisu treści.

Podczas wprowadzania danych do sprawozdań rocznych wgląd w prowadzone prace mają administratorzy bazy danych, którymi są pracownicy BUW odpowiedzialni za automatyzację prac bibliotecznych. Dzięki posiadanej aplikacji mogą oni ocenić postęp prac zarówno w skali całego systemu biblioteczno-informacyjnego, jak i każdego sprawozdania rocznego. Korzystając z tego narzędzia, wyświetlają raporty, w których znajdują się nazwy bibliotek, które nie rozpoczęły jeszcze prac nad sprawozdaniem rocznym, znajdują się w trakcie jego wypełniania lub wstępnie zatwierdziły już całość swojego sprawozdania. Wstępne zatwierdzenie całości sprawozdania powoduje zablokowanie autorowi możliwości edytowania danych. Dalsze prace na sprawozdaniem prowadzone są wówczas przez administratorów bazy danych. Poddają oni weryfikacji dane wprowadzone do sprawozdania rocznego ze szczególnym uwzględnieniem tych, które nie mogły zostać objęte automatycznie mechanizmami kontroli danych. Pojawiające się wątpliwości na bieżąco konsultują z autorami sprawozdań. Powstające w efekcie tych uzgodnień poprawki nanoszone są następnie w bazie danych, a całe sprawozdanie roczne biblioteki ostatecznie zatwierdzone przez administratorów bazy danych. Po zakończeniu tej dwuetapowej procedury zatwierdzania sprawozdania rocznego jest ono drukowane w bibliotece, która je wypełniła. Wersja papierowa opatrywana jest następnie stosownymi pieczęciami i podpisami osoby wypełniającej sprawozdanie, która bierze na siebie pełną odpowiedzialność za dane w nim przedstawione. Na zakończenie całej procedury wydruk sprawozdania rocznego dostarczany jest w celach dokumentacyjnych do BUW.

Podczas opracowania danych ze sprawozdań rocznych BW administratorzy bazy danych korzystają z opcji umożliwiającej automatyczne tworzenie zbiorczych zestawień danych. Powstające tabele wynikowe stanowią następnie załączniki do części opisowej sprawozdania lub mogą być wykorzystywane w poszczególnych rozdziałach sprawozdania BUW jako zestawienia pomocnicze. Zawartość tabel wyników oraz ich liczba może być kształtowana w zależności od zapotrzebowania zgłoszonego do Oddziału Komputeryzacji. Mogą one obejmować zarówno dane statystyczne, jak i jakościowe wprowadzone przez BW do swoich sprawozdań. Utworzone tabele zbiorcze są następnie przekazywane wicedyrektorowi ds. systemu biblioteczno-informacyjnego UW, który poddaje otrzymany materiał dalszej analizie, konsultując ewentualne wątpliwości z administratorami bazy danych *Sprawozdania roczne BW*.

PODSUMOWANIE

Efektem końcowym procesu gromadzenia, opracowania i analizy danych jest publikacja *Sprawozdanie roczne Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i bibliotek wydziałowych UW za rok ...* Od kilku lat jest ono tworzone według względnie stałego schematu, obejmującego wszystkie obszary działania bibliotek. Składa się ono z części zasadniczej o charakterze opisowym, w której wyodrębniono rozdziały poświęcone następującym zagadnieniom:

- organizacji systemu biblioteczno-informacyjnego UW,
- współpracy w obrębie systemu biblioteczno-informacyjnego UW,
- gromadzeniu zbiorów,
- opracowaniu zbiorów,
- przechowywaniu i ochronie zbiorów,
- kontroli i selekcji zbiorów,
- udostępnianiu zbiorów,
- pracom informatycznym wspomagającym gromadzenie, opracowanie i udostępnianie zbiorów,
- Narodowemu Uniwersalnemu Katalogowi Centralnemu NUKAT,
- realizacji projektu NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej (od 2009 r.),
- działalności naukowej, współpracy i pozostałym pracom,
- wystawom i innym wydarzeniom społeczno-kulturalnym.

Poszczególne rozdziały mają mniej lub bardziej rozbudowaną strukturę wewnętrzną. Ich treść jest prezentowana odrębnie dla BUW oraz bibliotek wydziałowych UW. Załącznikami do części opisowej sprawozdania są tabele BUW z numeracją cyfrową oraz tabele wynikowe generowane z bazy danych sprawozdań BW, które otrzymują numerację literową. Pełna wersja sprawozdania rocznego jest również wzbogacona krótkim rozdziałem wstępnym *Od Dyrektora BUW*, zawiera strukturę

organizacyjną BUW oraz wykaz bibliotek wydziałowych i ich kierowników, a także streszczenie w języku polskim i angielskim oraz ilustracje.

W powstaniu sprawozdania na poszczególnych szczeblach jego tworzenia uczestniczą wszyscy pracownicy BUW i bibliotek wydziałowych zobowiązani w zakresie obowiązków do prowadzenia sprawozdawczości z realizowanych zadań. Jednak na jego ostateczny kształt decydujący wpływ mają oprócz wicedyrektora ds. systemu biblioteczno-informacyjnego pozostali członkowie dyrekcji BUW, z którymi bezpośrednio współpracują administratorzy bazy danych *Sprawozdania roczne BW*, tłumacz streszczenia, osoby dokonujące wyboru fotografii oraz korektor techniczny.

Rola publikacji *Sprawozdanie roczne Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i bibliotek wydziałowych UW za rok...* nie kończy się wraz z przekazaniem jego wydrukowanego egzemplarza władzom uczelni, członkom kolegialnych zespołów uniwersyteckich, które w zakresie swoich kompetencji mają funkcjonowanie systemu biblioteczno-informacyjnego UW, takich jak Rada Biblioteczna czy Senacka Komisja ds. Bibliotek i Systemów Informacyjnych, oraz włączeniem go do zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Dane w nim zgromadzone mogą być wykorzystane do różnorodnych celów zarówno wewnątrzuczelnianych, jak i poza Uniwersytetem.

Jednym z nich jest wypełnienie obowiązku składania okresowych sprawozdań w trybie dwuletnim do Głównego Urzędu Statystycznego, nałożonego na biblioteki akademickie na mocy ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej. Dane wymagane do wypełnienia formularza K-04 w znacznej mierze pokrywają się z danymi podawanymi przez BUW oraz biblioteki wydziałowe UW w sprawozdania rocznych. Zarówno więc biblioteka główna, jak i pozostałe biblioteki UW, które niezależnie składają do GUS sprawozdania okresowe, mają w tej mierze ułatwione zadanie dzięki znacznej zgodności zakresu danych obydwu sprawozdań. Ponadto dane gromadzone w sprawozdaniu rocznym są podawane do licznych rankingów wyższych uczelni publikowanych przez znane w kraju tytuły prasowe.

Dane ilościowe i jakościowe pochodzące ze sprawozdań rocznych mogą być także wykorzystywane wewnątrz Uniwersytetu. Mogą one służyć prowadzeniu analiz porównawczych funkcjonowania biblioteki UW w poszczególnych obszarach ich działalności. Działania te ułatwiają zbiorcze zestawienia w postaci tabel stanowiących załączniki do części opisowej sprawozdania rocznego. Stanowią one także doskonały materiał dla kadry zarządzającej, na podstawie którego może ona dokonywać oceny działalności jednostek, którymi kieruje, oraz podejmować decyzje prowadzące do ich sprawniejszego i skuteczniejszego funkcjonowania. Dane pochodzące ze sprawozdania rocznego mogą być także wykorzystane przez biblioteki do występowania do władz macierzystej jednostki organizacyjnej z wnioskami o różnorodnym charakterze np. o dofinansowanie działalności bibliotek we wskazanym zakresie (opracowanie zbiorów, obsługa użytkownika), a także być podstawą decyzji dotyczących rozwoju bibliotek w zakresie automatyzacji prowadzonych w nich prac.

W przedstawionym podsumowaniu wymieniono tylko niektóre z wielu możliwości zastosowania danych pochodzących ze sprawozdań rocznych składanych przez

jednostki organizacyjne BUW oraz biblioteki systemu biblioteczno-informacyjnego UW. Przydatność tej publikacji trafnie oddaje wypowiedź Dyrektora BUW wprowadzająca w lekturę tej publikacji: „Z satysfakcją przedstawiam Państwu coroczne sprawozdanie z pracy systemu biblioteczno-informacyjnego UW w roku 2010, pierwszym roku II dekady w gmachu na Powiśle. Sprawozdanie to, jak zawsze, przynosi bardzo analityczny obraz działalności BUW i czterdziestu siedmiu bibliotek wydziałowych UW, pełen danych statystycznych dokumentujących intensywność korzystania z ich zasobów, stan kadry bibliotekarskiej, wysokość nakładów ponoszonych na rzecz rozwoju bibliotek Uczelni i podniesienia ich przyjaznej funkcjonalności, a w sposób pośredni – także obraz naszych uniwersyteckich inwestycji w to, co czasami określamy umownym terminem «otoczenie nauki»” [8].

LITERATURA

- [1] Sójka J., *Promocja w strategii marketingowej biblioteki*, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Poznań, 1994.
- [2] Ratajewski J., *Statystyka biblioteczna*, [w:] *Bibliotekarstwo*, Z. Żmigrodzki (red.), Wydawnictwo SBP, Warszawa, 1998, 362–368.
- [3] Koniaszewska T., Zysek-Nockowska E., Żońca I., *Statystyka biblioteczna prowadzona w bibliotekach Politechniki Wrocławskiej na przykładzie Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania*, [w:] *II Wrocławskie Spotkanie Bibliotekarzy Polonijnych*, H Szarski, D. Dudziak (red.), Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, 2010, 251–261.
- [4] Burchard M., *Problemy komputeryzacji bibliotek na podstawie doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, *Przegląd Biblioteczny*, 1994, nr 1/2, 27–31.
- [5] Kocznorowska K., Tabisz R., *Droga do jednolitego systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Warszawskiego*, *Zagadnienia Informatyki Naukowej*, 2007, nr 1, 26–39.
- [6] Wojciechowski J., *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach*, PWN, Warszawa, 1998.
- [7] Tetela G., *Uniwersyteckie sieci biblioteczne*, *Przegląd Biblioteczny*, 1995, nr 1, 55–61.
- [8] Kobierska-Maciuszko E., *Od Dyrektora BUW*, [w:] *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i bibliotek wydziałowych UW za rok 2010*, Warszawa, 2011, 5–6.

ANNUAL ACTIVITY REPORT IN THE LIBRARY OF WARSAW UNIVERSITY

Every year, the Director of the Library of Warsaw University is obliged to submit an activity report of the Library and Information System to the Senate of the University. *The Annual Activity Report* contains data from the main Library of Warsaw University and 47 libraries of faculties, institutes and other units of the University. The aim of the paper is to present particular stages of elaboration of the annual report in the technical and organizational aspect, especially creating the database *The Annual Activity Report* which organizes and compiles data into proceedings that, as mentioned, every unit of the university's libraries is obliged to deliver. In conclusion, exemplary possibilities of using the data from reports for various purposes have been presented.

Matylda Filas

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

SIŁA SPOŁECZNEGO TAGOWANIA. CZY UŻYTKOWNICY RZECZYWIŚCIE CHCĄ SIĘ ANGAŻOWAĆ?

OPAC 2.0 (*Online Public Access Catalogue 2.0*) jest powszechnie omawiany w literaturze. Zakłada się, że umożliwienie użytkownikom kategoryzacji pozycji katalogowych z wykorzystaniem dowolnie wybranych słów kluczowych poprawia jakość katalogu. Większa liczba dokumentów zyskuje dokładniejsze i bardziej szczegółowe opisy rzeczowe. Katalog biblioteczny wzbogaca się o informacje uzyskane od użytkowników niekoniecznie wywodzących się ze środowiska bibliotekarzy. Na podstawie wprowadzonych tagów biblioteka może analizować potrzeby użytkowników. O skuteczności zastosowania folksonomii można mówić dopiero wtedy, gdy OPAC zostanie nimi wystarczająco nasycony. Dokonano przeglądu OPAC-ów 2.0 wybranych bibliotek pod względem ilości i jakości tagów. Wyniki są wskaźnikiem zainteresowania użytkowników zaangażowaniem w budowanie bibliotecznych baz wiedzy. Z trudnych do wykrycia przyczyn pewne narzędzia Web 2.0 są popularne wśród użytkowników, a inne nie. Te z powodzeniem stosowane w jednej bibliotece, w innej okazują się nietrafione. Warto podjąć ryzyko stosowania nowoczesnych narzędzi komunikacji z użytkownikiem.

WPROWADZENIE

Serwisy Web 2.0 powstały w wyniku ewolucji technologii komunikacji. Są one nastawione na użytkownika, wspierają rozwój społeczności, wzajemnych relacji i interakcji. Użytkownicy aktywnie uczestniczą w tworzeniu informacji niezależnie od swoich kompetencji. Siłą Web 2.0 jest liczba zaangażowanych osób, które dzielą się wiedzą i uczą od siebie nawzajem. Tagowanie jest jedną z najpopularniejszych aplikacji serwisów społecznościowych.

Narzędzia społecznościowe Web 2.0 dodane do zawartości katalogu komputerowego biblioteki składają się na OPAC 2.0 (*Online Public Access Catalogue 2.0*) i podnoszą jego wartość informacyjną i atrakcyjność. Tagowanie polega na wprowadzaniu dowolnie dobranych słów kluczowych przez użytkowników niekoniecznie wywodzących się ze środowiska bibliotekarzy i bez konsultacji z obowiązującym słownikiem języka haseł przedmiotowych. Dany dokument może zostać opisany bardzo subiektywnie, za pomocą słów określających jego związek z jakąkolwiek ideą

powstała w umyśle użytkownika. Znaczenie użytych haseł nie musi być oczywiste dla każdego, dlatego wiele tagów może być zrozumiałych tylko dla ich autorów [3]. Od języków wyszukiwawczych i klasyfikacji bibliotecznych tagowanie odróżnia subiektywne postrzeganie opisywanej rzeczywistości. Możliwość tagowania dokumentów, oferowana przez wiele internetowych serwisów, spotyka się z pozytywnym odbiorem ze strony ich użytkowników. Coraz częściej wykorzystanie folksonomii w bibliotecznych katalogach jest dyskutowane w literaturze fachowej [5, 8, 10].

Biblioteki odgrywają znaczącą rolę w rozwoju społeczeństwa informacyjnego. Wraz z rozwojem nowych technologii stają się szczególnie ważnymi ośrodkami wspierającymi uczestnictwo użytkowników, nie tylko – jak do tej pory – w konsumowaniu, ale także w kreowaniu i wymianie informacji. Liczba osób publikujących informacje rośnie. Folksonomia, czyli społeczne indeksowanie jest przykładem zastosowania technologii Web 2.0. Jest wynikiem swobodnego tagowania, z wykorzystaniem dowolnych słów kluczowych, zasobów dostępnych użytkownikom przez sieć internetową. Dzięki zastosowaniu społecznej klasyfikacji w OPAC-ach, większa liczba dokumentów zyskuje dokładniejsze i bardziej szczegółowe opisy rzeczowe. Zastosowanie społecznego tagowania pozwala ominąć ograniczenia gramatyki języków haseł przedmiotowych i trudności formalne podczas wprowadzania zmian w poszczególnych kategoriach haseł. Katalogi zyskują hasła przyjazne użytkownikom z zastosowaniem terminologii przez nich używanej. Wprowadzenie tagowania do OPAC-ów wspiera bardziej elastyczny, dynamiczny i otwarty model opisywania dokumentów [1]. W obecnym stanie rozwoju technologii nie jest możliwa pełna integracja obu systemów klasyfikacji – kontrolowanego i społecznego. Optymalne wydaje się zastosowanie w OPAC-u obu równocześnie, aby mogły się wzajemnie uzupełniać.

Pojedynczemu dokumentowi można przypisać dowolną liczbę kategorii potrzebnych w poszukiwaniach badawczych. Nie tylko wzbogaca to informacje o zasobach bibliotecznych, ale również zwiększa prawdopodobieństwo odnalezienia cennych źródeł, z istnienia których użytkownicy nie zdawali sobie przedtem sprawy [7]. Można się spodziewać zwiększenia liczby wykorzystanych dokumentów, bo informacja o ich istnieniu i przydatności stanie się łatwiejsza do odnalezienia. Dodatkowe narzędzie nie tylko wyszukiwawcze, ale przede wszystkim umożliwiające samodzielne dodawanie indywidualnych znaczników opisywanym dokumentom wspomaga proces pogłębiania kompetencji informacyjnych użytkowników. Biegłość w posługiwaniu się katalogiem bibliotecznymi jest jednym z elementów składających się na umiejętności odnajdywania wiarygodnych informacji, weryfikacji i właściwego ich zastosowania [2]. Wyniki analiz zapytań wpisywanych w okna OPAC-ów wykazują, że rośnie liczba użytkowników posługujących się także tutaj frazami z języka naturalnego, tak jak w wyszukiwarkach internetowych [12]. Wielu z nich, zniechęconych niepowodzeniami, rezygnuje z wyszukiwania przedmiotowego w OPAC-ach. Hoffman i Polkinghorne prowadzą szkolenia, podczas których na przykładzie tagowania zdjęć w serwisie fotograficznym Flickr pokazują różnice między społecznym klasyfikowaniem a stosowaniem hierarchicznej struktury języków haseł przedmiotowych [4]. Oba te systemy mają

wady i zalety, dzięki którym mogą się wzajemnie uzupełniać [11]. Hierarchiczna struktura i obramowana sztywnymi regułami gramatyka bibliotecznych języków klasyfikacji może być postrzegana jako cecha pozytywna, porządkująca informacje, lub negatywna, nie odzwierciedlająca osobistych preferencji użytkowników i szybko zmieniającej się rzeczywistości jak folksonomia. Okazuje się, że za pomocą takiego narzędzia, jakim jest tagowanie, można oswoić użytkowników z biblioteczną klasyfikacją przedmiotową i wesprzeć ich w pogłębianiu umiejętności posługiwania się katalogiem.

PRZEGLĄD OPAC-ÓW

Aby zbadać, czy użytkownicy bibliotek akademickich chętnie korzystają z funkcji tagowania, podjęto próbę analizy zawartości tagów w OPAC-ach Oxford University

The screenshot shows the SOLO Search Oxford Libraries Online interface. At the top, there is a search bar with the text "SOLO: Search Oxford Libraries Online". Below the search bar, there is a navigation menu with "Oxford Collections" and "Journal Articles (beta)". A search filter section includes "Refine your search:" with three dropdown menus: "All items", "that contain my query words", and "anywhere in the record". Below this, there are two columns of tags. The left column is titled "SOLO Tags" and "Most Recent Tags", listing various tags with their counts and timestamps. The right column is titled "Most Popular Tags" and lists tags with their counts. At the bottom, there is a footer with copyright information and accessibility options.

SOLO Tags

Most Recent Tags

ous dvd 2011tt (3)	02/05/11 09:11:18
spanish civil war (5)	29/04/11 14:09:50
international brigade (5)	29/04/11 14:09:50
labour history (4)	29/04/11 14:09:50
careers - vocational guidance (9)	26/04/11 15:59:47
careers - law (148)	26/04/11 15:59:19
secondary sources (1)	26/04/11 08:34:06
liu xiang (1)	12/04/11 23:57:07
opitz vol 1937 see dman p 87 (1)	07/04/11 17:26:14
ous dvd 2011tt (24)	04/04/11 10:47:35
caspers review of parker (1)	23/03/11 09:24:09
bosporos (4)	22/03/11 17:31:02
careers - cvs (18)	11/03/11 12:24:38
careers - resumes (18)	11/03/11 12:24:38
careers - interviews (19)	11/03/11 12:16:12
careers - job hunting (11)	11/03/11 12:04:08
careers - management consultancy (15)	11/03/11 12:04:08
careers - finance (13)	11/03/11 12:00:28
careers - it (1)	11/03/11 11:57:10
careers - publishing (1)	

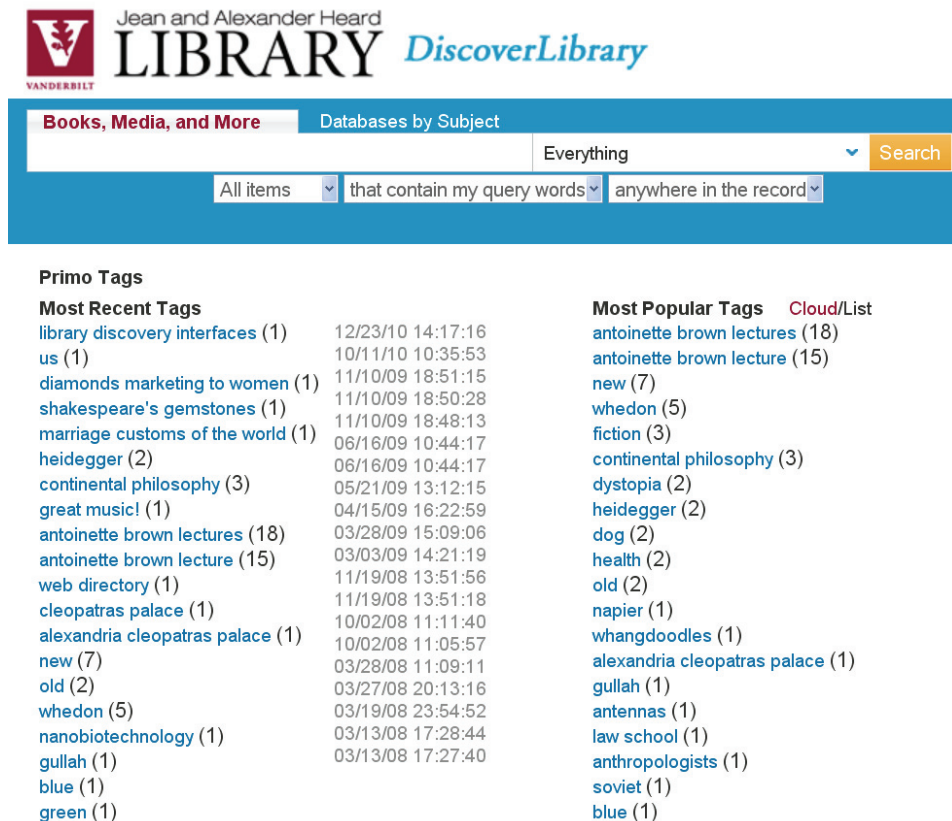
Most Popular Tags

clinical reading list (229)
board games (157)
careers - law (148)
interesting title (134)
cnvm to see (116)
various topics for librarians (91)
law dphil (86)
first bm reading list (75)
science and religion (75)
virgil's aeneid (69)
homer's iliad (66)
management and organization theory (66)
strategy (62)
victorian intellect and culture (54)
design leadership (53)
spice trade (50)
social psychology (48)
persian wars cultural identities (48)
ous dvd (47)
ous dvd 2010tt (46)

© Bodleian Libraries 2010 | Accessibility Statement | Change Font Size to: Large | Change Font Size to: Normal | Disable

Il. 1. Lista ostatnio dodanych (po lewej stronie) i najczęściej stosowanych (po prawej) tagów katalogu Oxford University Library (Wielka Brytania) [dostęp: 2011.05.04]

Library (Wielka Brytania), Jean & Alexander Heard Library, Vanderbilt University (Stany Zjednoczone), Falvey Memorial Library, Villanova University (Stany Zjednoczone) i Panteion University Library (Grecja). Biblioteki Uniwersytetów Oxford i Vanderbilt korzystają z komercyjnego systemu Primo. Biblioteki Uniwersytetów Villanova i Panteion wykorzystują programy typu open source.

Primo Tags

Most Recent Tags

library discovery interfaces (1)	12/23/10 14:17:16
us (1)	10/11/10 10:35:53
diamonds marketing to women (1)	11/10/09 18:51:15
shakespeare's gemstones (1)	11/10/09 18:50:28
marriage customs of the world (1)	11/10/09 18:48:13
heidegger (2)	06/16/09 10:44:17
continental philosophy (3)	06/16/09 10:44:17
great music! (1)	05/21/09 13:12:15
antoinette brown lectures (18)	04/15/09 16:22:59
antoinette brown lecture (15)	03/28/09 15:09:06
web directory (1)	03/03/09 14:21:19
cleopatras palace (1)	11/19/08 13:51:56
alexandria cleopatras palace (1)	11/19/08 13:51:18
new (7)	10/02/08 11:11:40
old (2)	10/02/08 11:05:57
whedon (5)	03/28/08 11:09:11
nanobiotechnology (1)	03/27/08 20:13:16
gullah (1)	03/19/08 23:54:52
blue (1)	03/13/08 17:28:44
green (1)	03/13/08 17:27:40

Most Popular Tags [Cloud/List](#)

- antoinette brown lectures (18)
- antoinette brown lecture (15)
- new (7)
- whedon (5)
- fiction (3)
- continental philosophy (3)
- dystopia (2)
- heidegger (2)
- dog (2)
- health (2)
- old (2)
- napier (1)
- whangdoodles (1)
- alexandria cleopatras palace (1)
- gullah (1)
- antennas (1)
- law school (1)
- anthropologists (1)
- soviet (1)
- blue (1)

© Jean & Alexander Heard Library, Vanderbilt University 2009. All rights reserved

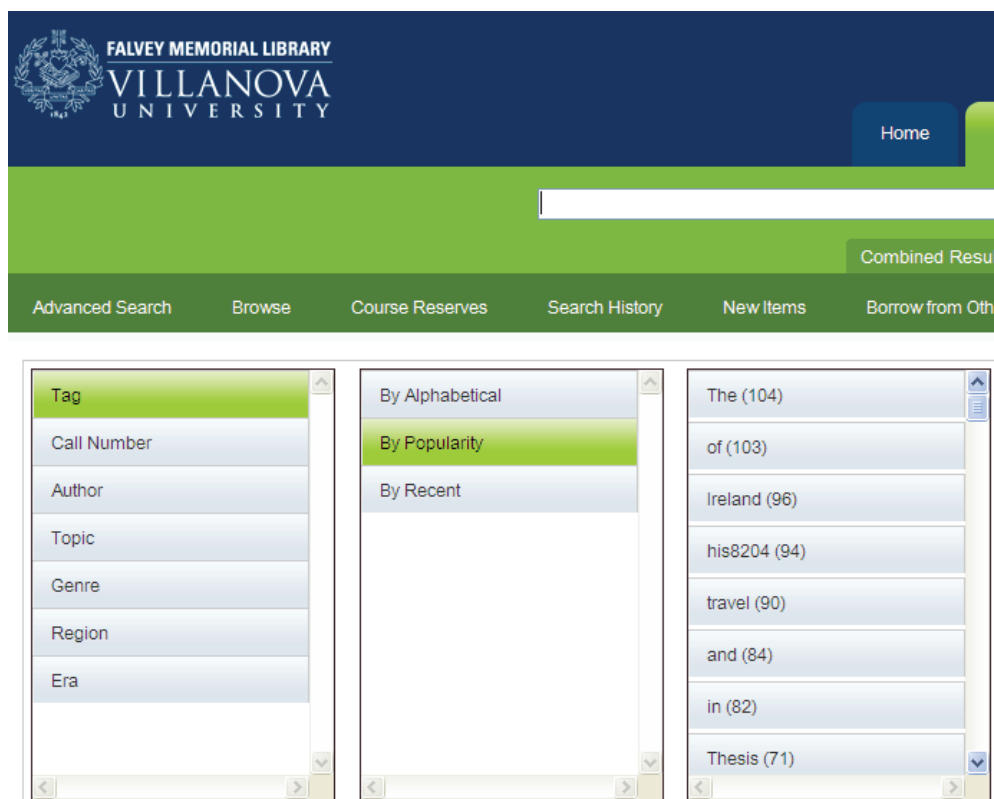
Powered by ExLibris Primo | Copyright © 2009 | Accessibility Statement & Disclaimer

II. 2. Lista ostatnio dodanych (po lewej stronie) i najczęściej stosowanych (po prawej) tagów katalogu Jean & Alexander Heard Library, Vanderbilt University (Stany Zjednoczone) [dostęp: 2011.05.04]

Funkcja tagowania została dodana do interfejsu OPAC-a Oxford University Library w 2008 r. (il. 1). Tag dodany do największej liczby rekordów bibliotecznych (229) to „cinical reading list”, co wskazuje na oznaczenie pewnej listy lektur. Nie wydaje się, żeby wiele takich list lektur było otagowanych, bo fraza „reading list” została użyta 278 razy. Niewiele nowości jest otagowanych: w 2009 r. – 11, w 2010 r. – 36,

a w 2011 r. – 0. Wielokrotnie zostały użyte tagi „homer’s illiad” – 66 razy i „virgil’s aeneid” – 69 razy. Prawdopodobnie użytkownicy próbowali w ten sposób rozwiązać problem z wyszukiwaniem tytułów ujednoczonych w OPAC-u. Lista tagów ostatnio dodanych wskazuje na częste użycie słowa „careers” w różnych zestawieniach. Prawdopodobnie użytkownik przygotowywał listy lektur do kursu prowadzonego przez siebie. Wprowadzenie oznaczenia list lektur do poszczególnych przedmiotów było już wcześniej postulowane zarówno przez studentów, jak i wykładowców. Nie było jednak możliwe w przypadku tradycyjnego katalogowania.

OPAC Jean & Alexander Heard Library, Vanderbilt University zawiera tylko 30 tagów użytych w 80 rekordach, mimo że użytkownicy mogą korzystać z tej funkcji od ponad 3 lat (il. 2).

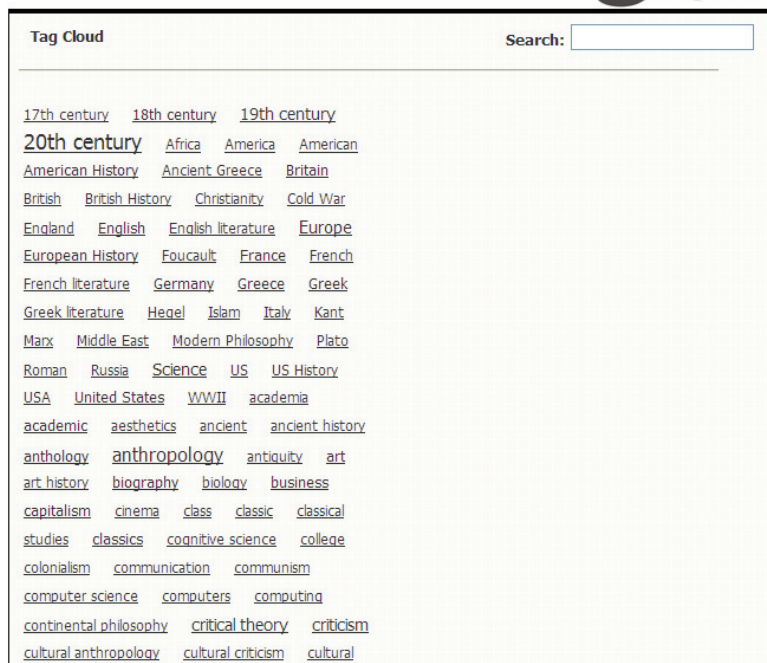
Il. 3. Widok najczęściej stosowanych tagów katalogu Falvey Memorial Library, Villanova University (Stany Zjednoczone) [dostęp: 2011.05.04]

W oprogramowaniu OPAC-a Falvey Memorial Library, Villanova University problemem wydaje się rozpoznawanie przez system każdego słowa użytego w tagowaniu jako osobnego hasła. Stąd stosunkowo częste użycie słów „the” – 104 razy, „of” – 103, „and” – 84 czy „in” – 82 razy. Takie zastosowanie tagów wydaje się raczej

utrudniać pracę z katalogiem niż poprawiać jego jakość. Liczby wskazujące na częstotliwość użytych słów wydają się niewielkie jak na system istniejący od 2007 r.

W trzech (Oxford, Vanderbilt i Villanova) z czterech wybranych bibliotek akademickich liczba i częstotliwość stosowania tagów wskazuje, że jest to funkcja mało popularna. Mimo niemal trzyletniego doświadczenia OPAC-i tych bibliotek ciągle nie są wystarczająco nasycone tagami, by te spełniały swoją rolę. Potwierdzają to pracownicy bibliotek. Przyczyn tej sytuacji upatrują w braku promocji tej funkcji. Wydaje się, że kluczowe znaczenie dla wzrostu zainteresowania społecznym indeksowaniem dokumentów bibliotecznych ma rola bibliotekarzy inicjujących nadawanie tagów. Bibliotekarze dziedzinowi powinni zacząć oznaczać wybrane kolekcje tematyczne, a pracownicy oddziałów gromadzenia – nowości. Chodzi o zaproponowanie pewnego zachowania, które może być naśladowane i w pewnym momencie stać się zwyczajem.

Il. 4. Najczęściej stosowane tagi katalogu Panteion University Library (Grecja) przedstawione w formie chmury [dostęp: 2011.05.04]

Najbardziej zasobny w tagi jest OPAC Panteion University Library (il. 4). Tag „history” został przypisany do 2190 liczby rekordów bibliotecznych. Każdy z 6 najpopularniejszych tagów anglojęzycznych został użyty ponad 1000 razy. Badania Kakali i Papatheodorou [6] nad koegzystencją i wzajemnymi relacjami tagów i klasyfi-

kacji Kongresu LCSH (Library of Congress Subject Headings) wykazały, że społeczne indeksowanie podnosi wartość katalogu Biblioteki Uniwersytetu Panteion. Wzbogaca istniejącą terminologię i stwarza alternatywne możliwości ułatwienia wyszukiwania informacji.

WNIOSKI

Użytkownicy bibliotek akademickich znają możliwości technologii Web 2.0 i chętnie widzieliby jej zastosowanie także w serwisach bibliotecznych [1]. Wiedzą o tym producenci systemów bibliotecznych i dołączają dodatkowe funkcje, m.in. tagowania do oprogramowania interfejsów katalogów. Przyjazne nastawienie użytkowników nie przekłada się jednak na intensywność użytkowania nowych funkcji. Nawet w bibliotekach akademickich z trzyletnim doświadczeniem z OPAC-ami 2.0 użytkownicy raczej przeglądają tagi niż dodają nowe. Włączenie ich w proces tworzenia informacji mogłoby przynieść wiele korzyści obu stronom. Najważniejsze wydaje się poszerzenie grona przyjaciół biblioteki zaangażowanych w jej rozwój i wzrost kompetencji informacyjnych jej użytkowników. Przed bibliotekarzami pojawia się odpowiedzialne zadanie wykorzystania potencjału narzędzia Web 2.0, jakim jest tagowanie. Z doświadczeń wybranych bibliotek akademickich Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych wynika, że bez intensywnej promocji i informacji narzędzie to może nie spełnić oczekiwań powstałych na podstawie modeli teoretycznych [1].

Katalogi bibliotek akademickich nie są wystarczająco nasycone tagami, by można było cokolwiek wnioskować na temat funkcjonowania takiego systemu klasyfikacji w tym konkretnym środowisku. Wiadomo natomiast, że społeczne indeksowanie sprawdza się w przypadku zbiorów dokumentów wizualnych, np. w serwisie fotograficznym Flickr czy bibliotek publicznych [9].

PODSUMOWANIE

Zmiany, jakim podlegają biblioteki, są głównie wynikiem zmieniających się potrzeb użytkowników. Te natomiast są często determinowane rozwojem technologii, który umożliwia rozwiązania przedtem nierealne lub niepraktyczne. Zmienia się rola użytkowników, z biernej na bardziej aktywnej, współuczestniczącej w kreowaniu zawartości katalogów bibliotecznych. Tagowanie jest bardzo popularne. Użytkownicy zyskują możliwość dostosowania katalogów bibliotecznych do indywidualnych potrzeb. Dzięki włączeniu użytkowników w proces klasyfikacji dokumentów biblioteki mogą zyskać pomoc wolontariuszy we wzbogacaniu zawartości OPAC-ów i uzupeł-

nianiu wiedzy o dokumentach. Wydaje się jednak, że największe znaczenie ma integracja społeczności zainteresowanej specyficznymi tematami badawczymi, a przede wszystkim zwiększenie umiejętności użytkowników posługiwania się katalogami. Można się spodziewać, że umożliwienie samodzielnego klasyfikowania literatury przyczyni się do pogłębienia wiedzy na temat stosowanego w bibliotece języka haseł przedmiotowych i w efekcie sprawniejszego posługiwania się katalogiem.

Monitoring stosowanych tagów i analiza zachowań użytkowników na ich podstawie może służyć rozpoznaniu potrzeb, nowych kierunków zainteresowań badawczych czy aktualizacji języka stosowanego w poszczególnych dziedzinach naukowych.

Badania nad zastosowaniem narzędzi Web 2.0 w OPAC-ach dopiero się rozpoczynają. Przed bibliotekarzami stoją kolejne wyzwania, nie tylko przełamanie oporu przed dopuszczeniem użytkowników do tagowania w OPAC-u, ale nawet zachęcanie ich i promowanie tej funkcji. Dodane treści nie zniszczą wartości katalogu, ale ją podniosą. Dzięki współpracy amatorów ze specjalistami biblioteki mogą lepiej wypełniać misję edukacji informacyjnej.

LITERATURA

- [1] Anfinnsen S., Ghinea G., de Cesare S., *Web 2.0 and folksonomies in a library context*, International Journal of Information Management, 2011, 31, (1), 63–70.
- [2] Allen L., Barnhart M., *PennTags at the University of Pennsylvania*, [w:] *Information literacy meets library 2.0*, P. Godwin, J. Parker (wyd.), Facet Publishing, London, 2009, 111–115.
- [3] Guy M., Tonkin E., *Folksonomies – Tidying up Tags?*, D-Lib Magazine, 2006, 12, (1) [online], [dostęp: 2011.05.04]. Dostępny w Internecie: <<http://www.dlib.org/dlib/january06/guy/01guy.html>>.
- [4] Hoffman C., Polkinghorne S., *Sparking Flickrs of insight into controlled vocabularies and subject searching*, [w:] *Information literacy meets library 2.0*, P. Godwin, J. Parker (wyd.), Facet Publishing, London, 2009, 117–123.
- [5] Johnson F.C., Craven J., *Beyond usability: The study of functionality of the 2.0 Online Catalogue (OPAC)*, New Review of Academic Librarianship, 2010, 16 (2), 228–250.
- [6] Kakali C., Papatheodorou C., *Exploitation of folksonomies in subject analysis*, Library and Information Science Research, 2010, 32, 192–202.
- [7] Lu C.M., Park J.R., Hu X.H., *User tags versus expert-assigned subject terms: A comparison of LibraryThing tags and Library of Congress Subject Headings*, Journal of Information Science, 2010, 36, (6), 763–779.
- [8] Mercun T., Zumer M., *New generation of catalogues for the new generation of users - A comparison of six library catalogues*, Program-Electronic Library and Information Systems, 2008, 42, (3), 243–261.
- [9] Peterson E., *Parallel Systems: The coexistence of subject cataloging and folksonomy*, Library Philosophy and Practice, 2008 [online], [dostęp: 2011.05.04]. Dostępny w Internecie: <<http://www.webpages.uidaho.edu/~mbolin/e-peterson3.htm>>.
- [10] Rethlefsen M.L., *Tags help make libraries del.icio.us*, Library Journal, 2007, 132, (15), 26–28.
- [11] Steele T., *The new cooperative cataloguing*, Library Hi Tech, 2009, 27, (1), 68–77.
- [12] Yu H., Young M., *The Impact of Web Search Engines on Subject Searching in OPAC*, Information Technology and Libraries, 2004, 23, (4), 168–180.

POWER OF SOCIAL TAGGING. DO USERS REALLY CARE?

A cursory review of literature shows there is much debate over OPAC 2.0 (Online Public Access Catalogue 2.0). It may be assumed that enabling the users to collaboratively create and manage tags in order to annotate and categorize the content enhance the quality of library catalogue. Library records are now subject to more detailed and complex classification. Non-librarian specialists contribute significantly by adding data to library catalogue. Subsequently, librarians can study users' needs based on tags research. Folksonomy in OPACs commences to be operative once the number of tags exceeds critical mass. For the purpose of this paper a survey of selected OPACs 2.0 was conducted with due consideration of both the number and quality of tags. The results also reflect on the user's interest in contributing to participatory framework of building library knowledge databases. For no obvious reason some of Web 2.0 services become popular, others do not. Services successfully applicable in one library prove useless in another. Notwithstanding the risk of launching new technologies in libraries, modern tools of communication with users seem valuable.

Urszula Anna Wojtasik
Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej

PIĘĆ LAT DOŚWIADCZEŃ Z KSIĄŻKAMI ELEKTRONICZNYMI – DOJRZAŁE SPOJRZENIE

Podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy serwisy książek elektronicznych oferowane przez komercyjne platformy spełniają oczekiwania bibliotek akademickich. Wzięto pod uwagę pięcioletnie doświadczenie z bazami Knovel i Safari w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej. Omówiono statystyki wykorzystania serwisów w celu pokazania tendencji w zainteresowaniu e-książkami. Przedstawiono także opinie wyrażone bezpośrednio przez czytelników. Użytkownicy są zainteresowani korzystaniem z e-książek, jednak oczekują oferty bardziej aktualnej i odpowiadającej ich zainteresowaniom. Konieczne jest uproszczenie dostępu do serwisów e-książek.

WSTĘP

W ostatnich latach książki elektroniczne (e-książki) już na dobre zadomowiły się w bibliotekach na całym świecie [2]. Na rynku z roku na rok przybywa coraz więcej nowych serwisów, a te, które są już od lat obecne, są stale zmieniane. Po kilku latach doświadczeń warto się zastanowić, w jakim stopniu oferowane e-książki satysfakcjonują użytkowników i czy zmiany w serwisach idą w kierunku realizacji potrzeb bibliotek czy bardziej zaspokojenia potrzeb wydawców i sprzedawców.

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej (BG) udostępnia na swojej witrynie [8] następujące serwisy e-książek:

- Safari Books Online – od listopada 2004 (z roczną przerwą w dostępie w 2009 r.)
- Knovel – od stycznia 2006 r.,
- MyiLibrary – od stycznia 2008 r.,
- Korpo-ibuk.pl – od stycznia 2008 r.,
- Kirk-Othmer Encyclopedia of Chemical Technology – od października 2008 r.,
- SpringerLink – od września 2010 r.

Większość wymienionych baz (oprócz platformy SpringerLink) została już omówiona wcześniej [1, 4, 7]. Można zauważyć, że udostępnione kolekcje tworzą trzy grupy, biorąc pod uwagę okres ich obecności na stronie WWW biblioteki. Najdłuższe, bo ponad pięcioletnie doświadczenie użytkownicy i bibliotekarze Politechniki Wrocławskiej mają z dwoma zagranicznymi bazami: Safari Books Online oraz Knovel. Drugą grupę stanowią platformy wykorzystywane krócej, bo od trzech lat. Są to dwa zagraniczne serwisy: MyiLibrary i Kirk-Othmer Encyclopedia of Chemical Technology oraz jeden polski: Korpo-ibuk.pl. Książki znajdujące się w kolekcji SpringerLink BG udostępnia najkrócej, bo od roku w ramach ogólnokrajowej licencji akademickiej [10]. Wydaje się, że bardzo ciekawe byłoby przyjrzenie się tym dwóm bazom z najdłuższym, bo pięcioletnim okresem korzystania w kontekście problemów związanych z ich przydatnością dla użytkowników i bibliotek. Mimo że są one całkowicie różne i nieporównywalne [7], pięcioletni okres może już pokazać tendencje w statystykach, opinii i zachowania użytkowników oraz przemyślenia bibliotekarzy, organizujących dostęp do tych serwisów.

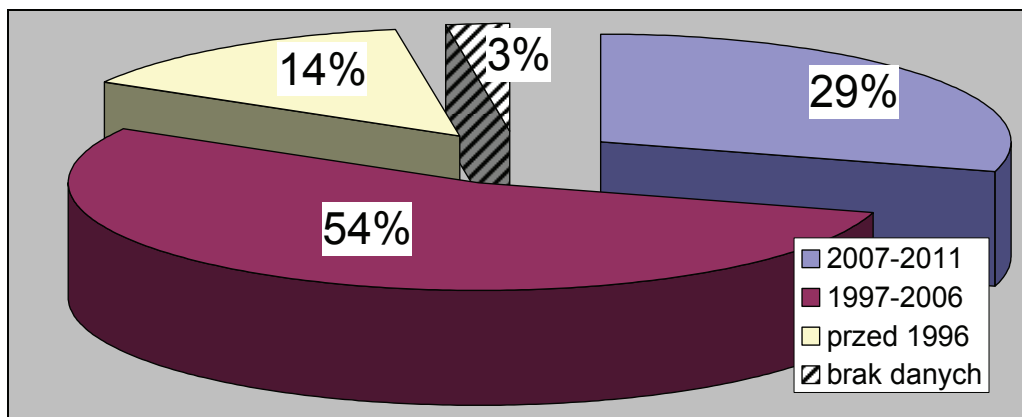
KNOVEL I SAFARI STARSZE O PIĘĆ LAT

Zarówno Safari, jak i Knovel sprzed pięciu lat nie są tymi samymi serwisami co obecnie. Baza Safari, zawierająca książki z informatyki, biznesu i dziedzin pokrewnych, składała się w 2004 r. z około 2 tys. książek, teraz jest ich sześć razy więcej. Minimalna wymagana liczba punktów, na którą należało podpisać pierwszą roczną umowę, przed laty wynosiła 25, obecnie jest to 100 punktów (jeden punkt to jedna książka) [7]. Zrozumiałe, że w konsekwencji wzrosła też cena prenumeraty serwisu. Należy jednak dodać, że nowości umieszczane w ogólnej bazie Safari wskazuje wydawca, a nie biblioteka.

Podobnie zmieniła się wielodziedzinowa kolekcja książek z dziedziny nauk technicznych Knovel, która w pierwszym roku subskrypcji zawierała około 700 książek w 16 dziedzinach, na które BG podpisała pierwszą roczną umowę, a obecnie zawiera ponad 3 tys. pozycji w 22 prenumerowanych dziedzinach. Obecna umowa na korzystanie z serwisu jest zawarta na trzy lata (do końca 2012 r.) w ramach ogólnopolskiego konsorcjum bibliotek [9].

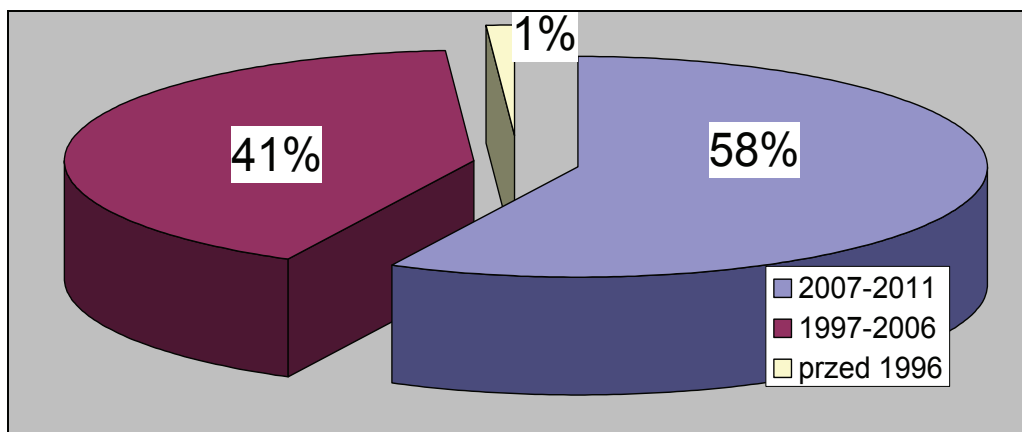
Na pewno pozytywnie można oceniać wzrost ilościowy zawartości omawianych baz. Kolekcje rosną, poszerza się zatem oferta biblioteki i czytelnik ma większy wybór. Jednak użytkownik studiuje/pracuje na uczelni technicznej, gdzie bardzo pożądane są nowości, i dlatego może warto się przyjrzeć, jak dużo jest tych aktualności w obu serwisach po pięciu latach zmian i ulepszeń? Na ilustracji 1 pokazano, jaką część oferty stanowią najnowsze pozycje publikowane w ostatnich pięciu latach i wcześniejsze w bazie Knovel. Tych najbardziej aktualnych jest obecnie 29%, star-

szych w sumie 68% (3% – brak danych). Wydaje się, że bardziej pożądane byłyby proporcje odwrotne – starsze książki powinny stanowić mniejszość.

Il. 1. Knovel. Rozkład procentowy liczby książek publikowanych w latach 1996–2011

A jak jest w bazie z dziedziny informatyki Safari Books Online? Znacznie lepiej, bo książki opublikowane w ciągu ostatnich pięciu lat stanowią nieco ponad połowę (58%) zawartości kolekcji (il. 2.), a te mniej aktualne 42%. Jednak jest to serwis z dziedziny, w jakiej zmiany zachodzą bardzo szybko, więc może warto byłoby zapytać o pozycje z ostatnich 3 lat.

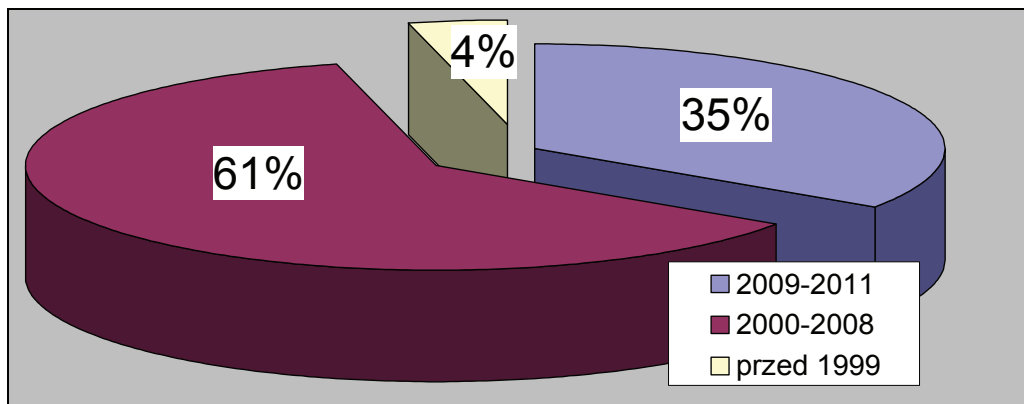

Il. 2. Safari. Rozkład procentowy liczby książek publikowanych przed 1996 r. oraz w latach 1997–2011

Z ilustracji 3 wynika, że stanowią one mniejszość, bo zaledwie 35% zawartości całego serwisu. Starszych jest znacznie więcej, bo 65%. Czy te proporcje mogą satysfakcjonować bibliotekę i użytkowników w przypadku nowoczesnych e-nośników in-

formacji? Wydaje się, że jednak nie, lepiej by było, gdyby nowości stanowiły większość kolekcji, nie zaś najwyżej jej połowę.

Il. 3. Safari. Rozkład procentowy liczby książek publikowanych przed 1999 r. oraz w latach 2000–2011

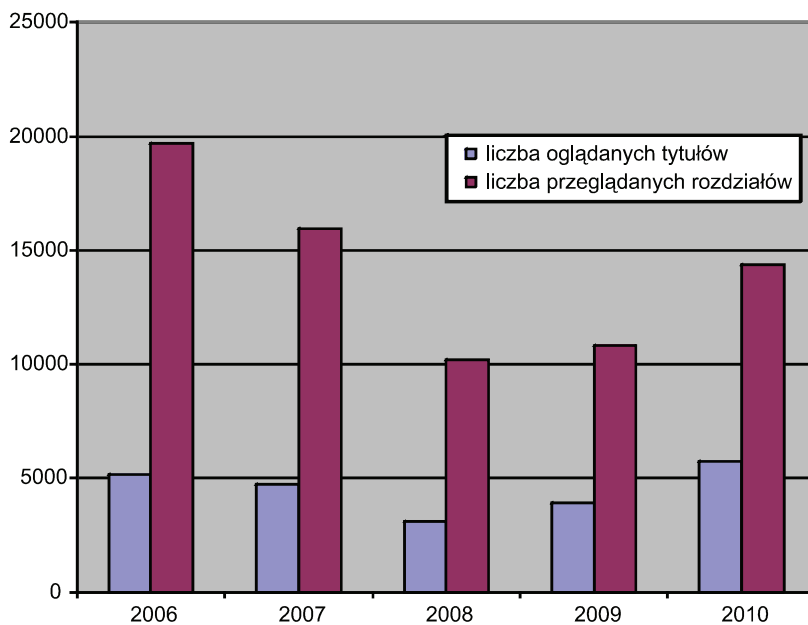
Także inne biblioteki nie są całkowicie usatysfakcjonowane zawartością obecnych na rynku serwisów e-książek. Dla przykładu pięć lat temu w Northern Kentucky University w USA bibliotekarze stwierdzili [3], że mniej niż 5% tytułów, którymi byli zainteresowani, było dostępnych na platformie NetLibrary, która w owym czasie zawierała aż 70% wszystkich publikowanych książek elektronicznych na całym świecie.

CO POKAZUJĄ STATYSTYKI?

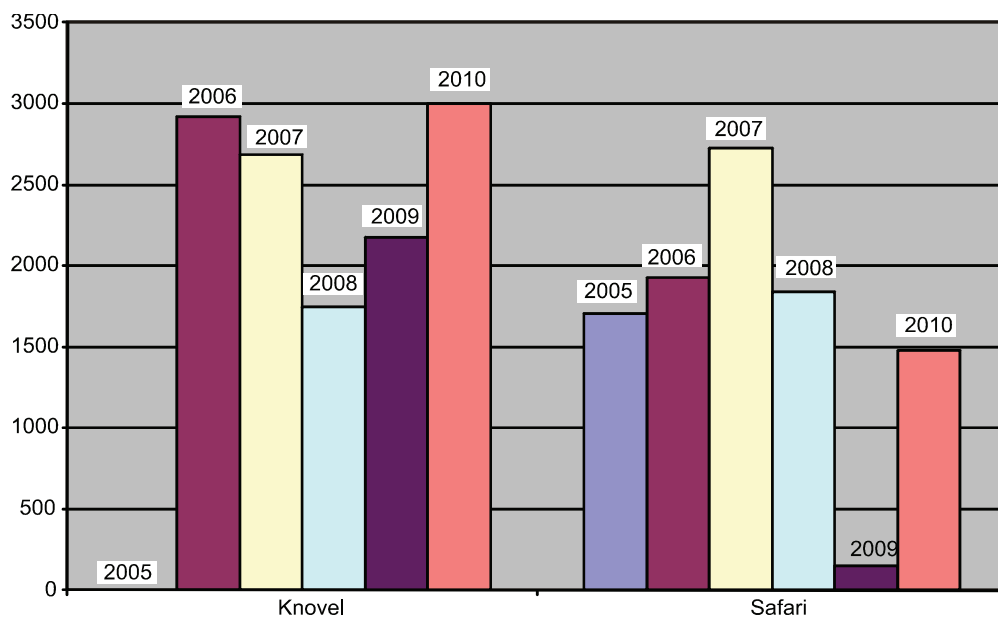
Bardzo ciekawe i wręcz niezbędne dla bibliotekarzy organizujących dostęp do e-książek na uczelni są opinie użytkowników o nowych kolekcjach elektronicznych. Na ten temat w BG powstało osobne opracowanie [6]. Jednym ze sposobów na rozpoznanie potrzeb czytelników jest obserwowanie statystyk korzystania z serwisów, po przyjęciu założenia, że satysfakcja użytkownika ma odbicie w bardziej intensywnym korzystaniu z baz.

Na ilustracji 4 pokazano, że mimo znacznego wzrostu liczby tytułów w kolekcji Knovel po pięciu latach, liczba książek obecnie oglądanych przez czytelników mniej więcej pozostaje na podobnym poziomie jak na początku funkcjonowania serwisu na stronie WWW BG (ponad 5 tys.). Po dwóch latach korzystania z bazy nastąpiło zmniejszenie zainteresowania oglądanymi tytułami oraz rozdziałami. Być może użytkownicy przyzwyczaili się do nowego produktu i z czasem zaglądali do serwisu nie tak często jak w roku uruchomienia nowej usługi. Tendencję tę odzwierciedla także liczba sesji w 2008 r. (il. 5). Na uwagę zasługuje znaczny wzrost zainteresowania

kolekcją w 2010 r. w porównaniu z dwoma poprzednimi latami (il. 4), wyrażony liczbą oglądanych tytułów (5760) i rozdziałów (14 371), jak również sesji (3001).

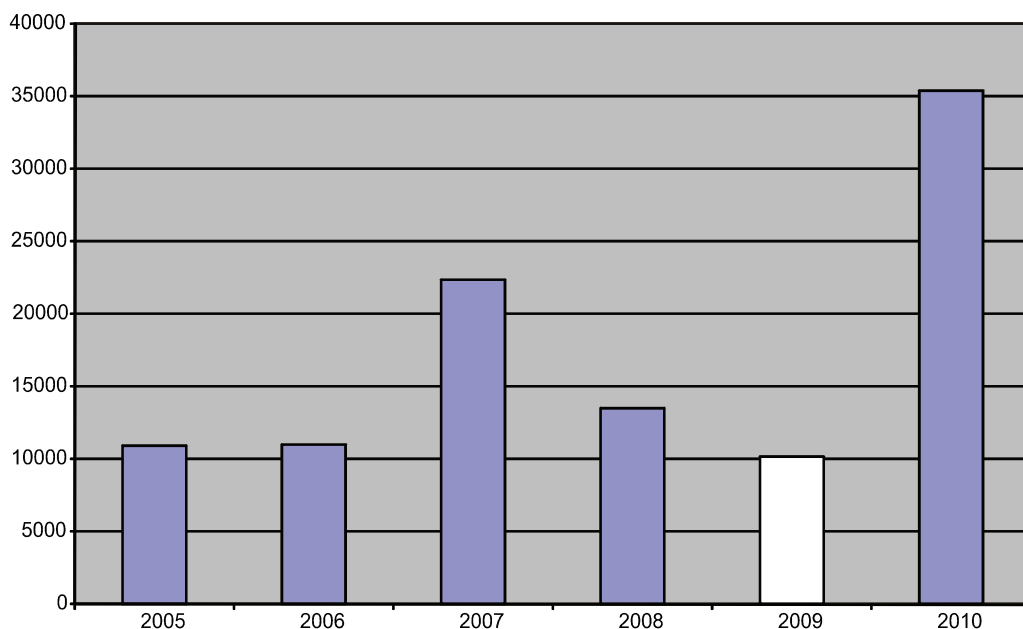
Il. 4. Knovel. Liczba oglądanych tytułów oraz rozdziałów w latach 2006–2010

Il. 5. Liczba sesji w Knovel i Safari. Lata 2005–2010

Możliwe, że większa popularność bazy Knovel jest wynikiem obecności zawartych w niej książek w katalogu bibliotecznym ALEPH od początku 2010 r. Dla przykładu badania prowadzone w Auckland University [5] pokazują, że użytkownicy najczęściej docierają do e-książek przez katalog biblioteczny.

Po dwóch latach od otwarcia dostępu do serwisu Safari zwiększyła się liczba pobrań sekcji – 22 363 (il. 6) oraz sesji – 2725 (il. 5). Być może użytkownicy potrzebowali czasu, by nauczyć się korzystania z serwisu, który można porównać do wielkiej elektronicznej wypożyczalni książek, ponieważ to właśnie czytelnicy wybierają dla siebie pozycję pełnotekstową spośród oferowanych 12 000 propozycji przedstawionych w wersji skróconej. Imponująca w porównaniu z latami ubiegłymi jest także liczba pobrań sekcji w 2010 r., która wynosi 35 410. Rok wcześniej (w 2009 r.) użytkownicy nie mieli dostępu do bazy, ponieważ BG nie podpisała licencji ze sprzedawcą. Nieobecność serwisu spowodowała niezadowolenie czytelników. Dlatego pod koniec 2009 r. przeprowadzono testy bazy Safari i biblioteka odnowiła licencję. Być może roczna przerwa w dostępie zwiększyła zainteresowanie kolekcją w 2010 r.

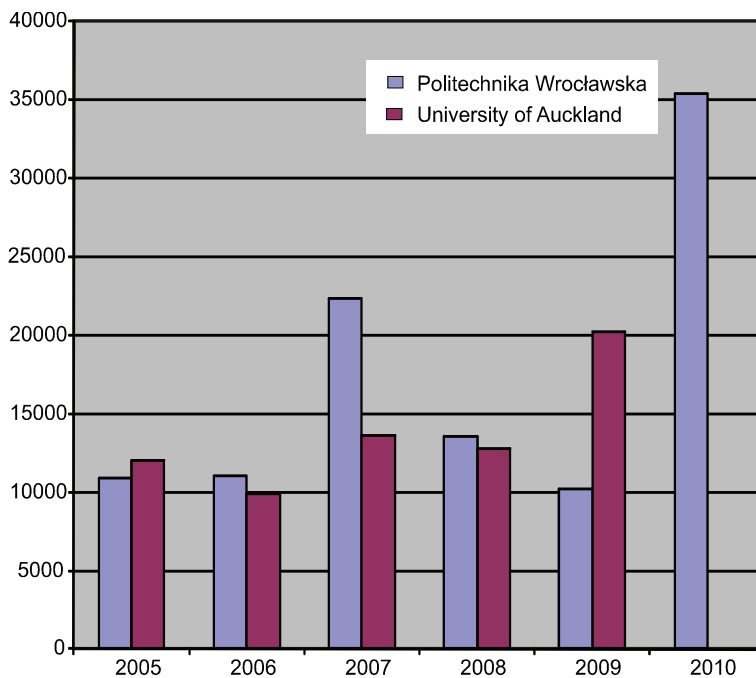

Il. 6. Safari. Liczba pobrań sekcji w tytułach w latach 2005–2010

INNE SPOSTRZEŻENIA ORAZ WNIOSKI

Ciekawe byłoby porównanie wykorzystania serwisów na Politechnice Wrocławskiej z serwisami na innej uczelni. Dla przykładu w liczącym porównywalną liczbę

studentów (38 500) University of Auckland [5] w Nowej Zelandii baza Safari zawiera 200 książek pełnotekstowych (na Politechnice Wrocławskiej 100) z możliwością wymiany tytułów cieszących się mniejszym zainteresowaniem na atrakcyjniejsze. Na ilustracji 7 pokazano, że na obu uczelniach liczba obejranych sekcji w książkach jest porównywalna (2010 r. – brak danych z University of Auckland, 2009 r. – statystyka pokazuje tylko wykorzystanie po przeprowadzonych miesięcznych testach na Politechnice Wrocławskiej).

Il. 7. Safari. Liczba pobrań sekcji w tytułach w bibliotekach na Politechnice Wrocławskiej i University of Auckland

Do ciekawych wniosków doszli autorzy artykułu [3] o e-książkach w California State University w San Marco w USA. Zbadano pięcioletnie wykorzystanie dwóch kolekcji: Safari i NetLibrary, różniących się modelami zakupu oraz zawartością. Bazy w California State University różnią się między innymi aktualnością zawartych w nich książek. Serwis Safari jest stale uaktualniany; podobnie jak na Politechnice Wrocławskiej przybywa w nim coraz więcej nowych pozycji, podczas gdy w bazie NetLibrary kolekcja jest statyczna od 2003 r., kiedy dokonano jednorazowego zakupu na własność 1631 książek z różnych dziedzin i od tej pory księgozbiór nie był uzupełniany. Autorzy badali tendencje w zainteresowaniu serwisami w ciągu pięciu lat. Okazało się, że w bazie Safari nastąpił wzrost zainteresowania, podczas gdy w stałej kolekcji NetLibrary zanotowano zmniejszenie zainteresowania użytkowników, szczególnie

widoczne w dziedzinach: nauki ścisłe i techniczne, mniej zauważalne w takich, jak edukacja, historia, nauki społeczne, literatura oraz języki.

Kilka lat doświadczeń z e-książkami pokazało duże zainteresowanie użytkowników taką formą udostępniania książek przez biblioteki. Nadal jednak oferta proponowana przez wydawców, właścicieli platform i sprzedawców nie w pełni satysfakcjonuje użytkowników. Biblioteki oczekują propozycji książkowych bardziej aktualnych i odpowiadających zainteresowaniom czytelników. Pożądane byłoby również uproszczenie ścieżki dostępu do wszystkich e-książek, tzn. umieszczenie informacji o poszukiwanych pozycjach w jednym miejscu, na przykład w zintegrowanym katalogu bibliotecznym. Wymagałoby to od wydawców i agregatorów dostarczania bibliotece wysokiej jakości metadanych publikowanych prac. Oczekuje się także od sprzedawców mniej skomplikowanych i zróżnicowanych modeli licencji baz książkowych. Aby e-książki stały się w pełni atrakcyjną ofertą, niezbędna staje się już ścisła współpraca wydawców, sprzedawców, bibliotek oraz całego środowiska akademickiego.

LITERATURA

- [1] Dudziak D., Iwańska M., *Metoda oceny zawartości kolekcji MyiLibrary w kontekście jej zakupu. Studium przypadku*, [w:] Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych, Wrocław 4–6 lipca 2007 [online], Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Komisja Wydawnictw Elektronicznych, 2007 [dostęp 26.08.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/dudziak_iwanska.php>.
- [2] Grześkowiak-Stepowicz J., *Badanie wykorzystania e-booków na brytyjskich uczelniach – wnioski końcowe projektu realizowanego przez JISC Collections*, [w:] *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia*, nr 10, H. Szarski, D. Dudziak (red.) Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, 2011, 225–244. Prezentacja dostępna w World Wide Web [dostęp 26.08.2011]: <<http://www.wsb.pwr.wroc.pl/files/prv/id105/prezentacje/grzeskowiak-stepowicz.%20joanna.pdf>>.
- [3] Herlihy C.S., *E-books in academic libraries: how does currency affect usage?*, *New Library World*, 2010, 111 (9/10) [online], [dostęp 26.08.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?issn=0307-4803&volume=111&issue=9/10>>.
- [4] Iwańska M., *Korporacyjna wersja Ibuka w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej – statystyki po 20 miesiącach użytkowania*, [w:] *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia*, nr 8, H. Szarski, D. Dudziak (red.) Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, 2010 [dostęp 26.08.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=4051&dirids=1>>.
- [5] Minic-Obradowic K., *E-books in Academic Libraries*, Woodhead Publishing Limited, Oxford, 2011.
- [6] Wojtasik U.A., *Oczekiwania użytkowników zagranicznych książek elektronicznych*, [w:] *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia*, nr 8, H. Szarski, D. Dudziak (red.), Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, 2010 [dostęp 26.08.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=4051&dirids=1>>.
- [7] Wojtasik U.A., *Organizowanie dostępu do książek elektronicznych*, [w:] H. Szarski, D. Dudziak, A. Uniejewska (red.), *II Seminarium: Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru*, Wrocław 23–24 czerwca 2005 [online], Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych] 2005 [dostęp 26.08.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/wojtasik.php>>.
- [8] <<http://www.biblioteka.pwr.wroc.pl> [dostęp 26.08.2011]>.

[9] <<http://vls.icm.edu.pl/zasady/index.html#knovel>> [dostęp 26.08.2011].

[10] <<http://vls.icm.edu.pl/zasady/#springer>> [dostęp 26.08.2011].

FIVE YEAR EXPERIENCES WITH E-BOOKS – MATURE LOOK

This paper is an attempt to answer the question if commercial e-book services satisfy academic libraries expectations. The five year of experience with Knovel and Safari at Main Library Wrocław University of Technology has been considered. Usage statistics for e-book platforms have been discussed in order to show tendencies in readers' interest. Users' opinions have also been presented. The users want to use e-books in the future but they expect more up to date and adequate offer. It is necessary to make it easier for readers to access e-books on the library WWW offer.

Ewa Gryguc
Biblioteka Narodowa w Warszawie

BIBLIOTEKI CYFROWE W WOLNEJ KULTURZE

Kultura konwergencji jest definiowana jako wzajemne przenikanie treści między twórcami a odbiorcami. Biblioteki cyfrowe w kulturze partycypacji są sytuowane w tradycyjnej roli sprzedawców (dostarczycieli treści i narzędzi wyszukiwawczych) oferujących towar w postaci zbiorów dziedzictwa kulturowego w jednym miejscu (portal biblioteki) lub w sieci podobnego typu podmiotów (Europeana, FBC). Przedmiotem artykułu jest wskazanie możliwości kreowania i dostarczania treści i wiedzy o naturze rozproszonej użytkownikom funkcjonującym w środowisku nadmiaru informacji. Celem działań tego typu jest nie tylko zwrócenie uwagi użytkownika na sieciowym rynku, ale dostarczenie profesjonalizowanej (ukierunkowanej) treści niezależnie od ograniczeń wynikających z kompetencji odbiorców. Jako przykłady działań tego typu omówiono inicjatywy typu GLAM/WIKI, Wikiźródła, Wikimedia Commons, Biblioteka Kongresu na portalu Flickr, Yad Vashem na Youtube, Wolne Lektury.

WEB 2.0 W PRAKTYCE BIBLIOTEKI CYFROWEJ

American Memory jest cyfrowym zapisem historii Stanów Zjednoczonych. Kolekcja gromadzi obiekty z Biblioteki Kongresu i innych instytucji uczestniczących w programie. W zamyśle twórców ma być kroniką wydarzeń, ludzi, miejsc i idei służącą informacji i szeroko pojętej edukacji¹. Obecnie w *American Memory* dostępnych jest ponad 9 mln obiektów w ponad 100 kolekcjach. Program ten realizowany jest od początku lat 90. XX wieku początkowo na płytach CD, a następnie w Internecie. Jest to jeden z wielu programów digitalizacyjnych realizowanych przez Bibliotekę Kongresu², ale nadal pozostaje jej najsłynniejszym projektem cyfrowym.

---

¹<<http://memory.loc.gov/ammem/about/index.html>> [Wszystkie odwołania do stron internetowych przedstawiają wersję aktualną w dn. 04.05.2011].

²<<http://www.loc.gov/library/libarch-digital.html>>.

W styczniu 2008 r. Biblioteka Kongresu wraz z serwisem Flickr rozpoczęła realizację projektu Commons, polegającego na publikacji fotografii ze zbiorów biblioteki w portalu Flickr, przy czym były to obiekty z zakresu nieobjętego przez copyright – *No known copyright restrictions*. Flickr to popularny wśród amatorów i zawodowców serwis typu Web 2.0, umożliwiający udostępnianie fotografii, grafik, ilustracji i krótkich filmów video. Oprócz publikacji obrazów cyfrowych w Internecie za pomocą specjalnych formularzy daje możliwość tworzenia opisów pojedynczego obiektu i grupy obiektów, tzw. albumów (nadawanie tytułu, tagowanie dotyczące treści i lokalizacji, informacja o danych technicznych obiektu) oraz zapewnia darmowy hosting do 100 MB miesięcznie. Z typowych narzędzi Web 2.0 oferuje tworzenie profilu użytkownika, rozwijanie sieci kontaktów, dodawanie komentarzy do zdjęć, dyskusowanie na forum, łączenie się w grupy tematyczne, ocenianie zdjęć.

Po rozpoczęciu projektu do Biblioteki Kongresu zaczęły napływać od użytkowników serwisu wyrazy uznania i podziękowania za rozpoczęcie digitalizacji i udostępnianie zbiorów w Internecie [2, s. 14]. Oznaczało to, że w świadomości wielu internautów nie zaistniał projekt *American Memory* i użytkownicy cyfrowej przestrzeni nie zdawali sobie sprawy, że fotografie opublikowane w serwisie Flickr są dostępne na stronie Biblioteki Kongresu [6].

Do 23 października 2008 r., a więc podczas ponad dziewięciu miesięcy programu pilotażowego, zdjęcia ze zbiorów Biblioteki Kongresu obejrzano ponad 10 mln razy, dodano ponad 7 tys. komentarzy do ponad połowy zdjęć i ponad 67 tys. tagów [2, s. IV]. Około 79% zdjęć zostało włączonych do albumów osobistych użytkowników serwisu, a 15 tys. włączyło Bibliotekę Kongresu do tzw. kontaktów.

Cel tego swoistego projektu zdefiniowano jako rozszerzenie możliwości dostępu do publicznych zbiorów fotografii, zwiększenie możliwości dostępu do informacji i wiedzy o nich oraz zbadanie interakcji użytkowników portalu. Bibliotekę Kongresu interesowało szczególnie prześledzenie procesów przetwarzania, jakim są poddawane fotografie w mediach społecznościowych³. Cel został osiągnięty. Zwiększono zasięg oddziaływania biblioteki cyfrowej i świadomość jej istnienia w środowisku webowym, zbadano możliwości interakcji zarówno ze strony użytkowników, jak i biblioteki (dodano tagi do ponad 500 obiektów, wykorzystując informacje użytkowników) oraz zbadano, w jaki sposób projekt Commons wpłynął na wykorzystanie cyfrowych zbiorów Biblioteki Kongresu. Ponadto empirycznie sprawdzono działanie bibliotekarzy w mniej formalnych środowiskach, co służyło określeniu form pracy bibliotekarzy w przekazywaniu i propagowaniu dziedzictwa kulturalnego w środowisku cyfrowym oraz kształtowaniu nowego rozumienia roli edukacyjnej i kulturowej bibliotek i bibliotekarzy cyfrowych. Szczególnie ważnym aspektem tych działań było przyzwolenie na swobodne wykorzystanie zbiorów (dodawanie zdjęć do blogów, ściąganie do swoich

---

³<<http://www.flickr.com/commons>>.

zasobów, kreatywne przetwarzanie), wpisujące się w tendencje ponownego użycia i remiksu, charakterystycznych dla wolnej kultury i kultury konwergencji. Obecnie w projekcie „Commons w serwisie Flickr” uczestniczy kilkadziesiąt instytucji ze Stanów Zjednoczonych, Australii, Francji, Holandii, Islandii, Kanady, Nowej Zelandii, Portugalii i Wielkiej Brytanii.

PARADYGMAT WOLNEJ KULTURY

Kulturę konwergencji za Henrym Jenkinsem definiuje się jako „przepływ treści pomiędzy różnymi platformami medialnymi, współpracę różnych przemysłów medialnych oraz migracyjne zachowania odbiorców mediów” [5, s. 9]. Konwergencja jest rozpatrywana wielopłaszczyznowo. Dotyczy nie tylko infrastruktury technologicznej i ułatwień przepływu treści, ale przede wszystkim zmian zachowań kulturowych i społecznych odbiorców i nadawców. Zmiany te przejawiają się w interakcjach uczestników procesu; to wzajemne oddziaływanie, w gruncie rzeczy, stanowi istotę konwergencji, przy czym reguły i reakcje procesu nie są ściśle określone i podlegają zmianom.

Proces konwergencji jest możliwy dzięki udziałowi w nim zarówno profesjonalnych (instytucjonalnych czy certyfikowanych), jak i określanych mianem amatorów (indywidualnych) równoprawnych uczestników. Pamiętać jednak należy, że definicja amatorstwa ulega przekształceniom, a podział na dostawców i konsumentów zaciera się. Ekosystem Internetu, by użyć pojęcia Johna Naughtona, ma miliony dobrze poinformowanych czytelników, słuchaczy i widzów, ma miliony wydawców i miliardy doświadczonych webowo aktywnych uczestników wielokanałowej komunikacji [8].

Następuje proces odejścia od roli eksperta na rzecz koncepcji zbiorowej inteligencji. Użytkownicy mediów cyfrowych wytwarzają społeczności skupione wokół zainteresowań intelektualnych, pracujące – często dobrowolnie – nad wytworzeniem wiedzy zbiorowej, która składa się z wiedzy poszczególnych ich uczestników [5, s. 24].

Jak zauważa Jenkins, następuje modyfikacja znaczeniowa pojęcia wiedza – z tematów usankcjonowanych encyklopedycznie na zagadnienia interesujące wyspecjalizowane grupy i subkultury. Indywidualni uczestnicy poważnie traktują zobowiązania wobec społeczności i mają świadomość wzajemności zobowiązań i oczekiwań wobec tego, co składa się na postawę obywatelską w społeczności konwergencji [5, s. 246]. Kształtuje się społeczeństwo z potrzebami wyszukiwania szybkiej i mobilnej (iPad, iPhone) informacji online, darmowego do niej dostępu, przy czym łatwej do zarządzania niezależnie od wielkości. Społeczność uczestnictwa charakteryzuje mobilność, multiplikacja przynależności (jednocześnie do wielu społeczności), tymczasowość i wzajemna mobilizacja.

Zjawiskiem zauważalnym i opisywanym w literaturze socjologicznej jest również przemiana profilu indywidualnego użytkownika, zmiana jego oczekiwań oraz zmiana

trybu i sposobu uczestnictwa w kulturze. Określając czynniki sprawcze takiego stanu rzeczy, można wymienić rozwój technologii komunikacji oraz wymuszany i stymulowany przez szybkie zmiany technologiczne model myślenia i uprawiania twórczości, którego istotną cechą jest zmienność [11]. Nowe kompetencje kulturowe i społeczne wynikają jednak nie tyle z interaktywności, będącej domeną technologii, a z zaangażowania i udziału wpływającego na zachowania uczestników [4, s. 4].

BIBLIOTEKA CYFROWA W SPOŁECZNOŚCI UŻYTKOWNIKÓW

W kontekście kultury konwergencji dostrzegalna jest także zmiana roli bibliotek. Znajdują się w okresie przejściowym, mierzą się ze swoją przeszłością, nie w pełni z powodów technologicznych i mentalnościowych nadążają za zmieniającym się społeczeństwem. Zadania bibliotek cyfrowych określa się w sposób podobny do zadań bibliotek tradycyjnych: gromadzenie, udostępnianie i ochrona (konserwacja) zbiorów [10]. Uczestnictwo polskich bibliotek cyfrowych w dystrybucji treści poza stroną domową biblioteki sprowadza się do obecności w agregatorach zasobów cyfrowych typu Europeana czy Federacja Bibliotek Cyfrowych, stron w popularnych social mediach np. facebook, w nielicznych przypadkach bibliotecznego bloga. Podstawą takiego podejścia do formy udostępniania jest założenie, że czytelnicy świadomie rozpoczynają poszukiwania od strony biblioteki cyfrowej lub penetrują zasoby biblioteki przekierowani z wyszukiwarki internetowej.

Intuicyjnej świadomości dotyczącej procesów wyszukiwawczych nie potwierdza raport OLCD [9] dotyczący zachowań użytkowników informacji online w USA. Żaden z badanych nie zaczynał wyszukiwania od stron bibliotecznych. Dla 84% osób pierwszym kanałem wyszukiwawczym była i pozostaje wyszukiwarka, a Wikipedię, jako podstawowe źródło informacji, wykorzystuje 73% Amerykanów [9, s. 32, 34].

Biblioteki cyfrowe, wypracowując nowe modele udostępniania i współpracy, mogą stać się katalizatorami przemian kulturowych. Rolą bibliotek cyfrowych jako współuczestnika konwergencji jest m.in. rozwijanie procesów twórczych, włączanie się we współczesną kulturę, a środkami prowadzącymi do celu – m.in. uczestnictwo w formalnych i nieformalnych społecznościach sieciowych, wspólne rozwiązywanie problemów przez współpracę w zespołach formalnych i nieformalnych przy wykonywaniu zadań i tworzeniu nowych kreatywnych cyfrowych form przepływu treści [4, s. 8].

Omawiając projekt Commons realizowany przez Bibliotekę Kongresu i podobne inicjatywy, należy wspomnieć o istotnym elemencie wolnej kultury i kultury uczestnictwa – prawach autorskich. W przedmowie do manifestu *Wolna kultura* Lawrence Lessig napisał: „Chodzi tu o „wolność” w takim znaczeniu jak w zwrotach: wolność słowa, wolny rynek, wolny handel, wolność gospodarcza, wolna wola czy wolne wybory. Wolna kultura wspiera i chroni twórców oraz wynalazców. Dzieje się to w spo-

sób bezpośredni (przez udzielanie praw własności intelektualnej), ale także w sposób pośredni: przez ograniczanie zasięgu tych praw tak, aby kolejnym twórcom i wynalazcom zagwarantować możliwie największą wolność od kontroli przeszłości. Wolna kultura nie jest kulturą bez własności, podobnie jak wolny rynek nie oznacza rynku, na którym wszystko jest wolne od opłat. Przeciwnieństwem wolnej kultury jest „kultura zezwoleń”, w której twórcy mogą tworzyć wyłącznie po uzyskaniu zezwolenia ze strony możnych lub twórców z przeszłości” [7, s. 22].

Uczestnicząc w wolnej kulturze, biblioteki cyfrowe w zgodzie z art. 36 ustawy o prawie autorskim mogą w tzw. domenie publicznej (a należy pamiętać, że określenie to nie jest usankcjonowane prawnie) udostępniać utwory po upływie 70 lat po śmierci twórcy, a w odniesieniu do utworu, którego twórca nie jest znany po upływie 70 lat od daty pierwszego rozpowszechnienia. Te rygorystyczne ograniczenia są podejmowane w obronie praw twórców, mimo że, jak podają autorzy raportu „Kultura 2.0. Wyzwania cyfrowej przyszłości”, zaledwie 4% książek wydanych w pierwszej połowie XX w. przynosi zyski autorom (lub ich spadkobiercom) i wydawcom [3, s. 20].

Zdarza się, że również repozytoria cyfrowe zabraniają dalszego wykorzystania kopii cyfrowych utworów niepodlegających ochronie prawnoautorskiej. Rozwiązaniem problemu nadmiernej ochrony praw autorskich może okazać się nie tylko pełne zrozumienie istoty domeny publicznej, ale szczególnie w odniesieniu do utworów chronionych udostępnianie ich w ramach licencji Creative Commons. Zestaw licencji CC umożliwia kontrolę nad obiegiem dzieła nie będącego w domenie publicznej, przy rezygnacji z pełnej kontroli wymuszanej przez prawo autorskie. Jak napisano we wspomnianym raporcie model Creative Commons dostosowany jest do „kultury, w której obieg nie ogranicza się do jednokierunkowego nadawania treści przez wąskie grono producentów i ich biernej recepcji przez masy odbiorców.” [3. s. 25]

STUDIUM PRZYPADKÓW

Uczestnictwo Biblioteki Kongresu w kulturze konwergencji przez udostępnienie fotografii w portalu społecznościowym nie jest przypadkiem odosobnionym. W tym samym czasie niemieckie Archiwum Federalne (Deutsches Bundesarchiv), opierając się na licencji CC-BY-SA⁴, udostępniło w Wikimedia Commons 100 000 z 11 mln

---

⁴Wyjaśnienia szczegółowe treści Licencji CC dostępne są na <<http://creativecommons.pl/poznaj-licencje-creative-commons/>>. CC-BY-SA oznacza, że: wolno kopiować, rozpowszechniać, odtwarzać i wykonywać utwór, tworzyć utwory zależne na następujących warunkach; uznanie autorstwa – utwór należy oznaczyć w sposób określony przez twórcę lub licencjodawcę; na tych samych warunkach, jeśli zmienia się lub przekształca niniejszy utwór lub tworzy inny na jego podstawie, można rozpowszechniać powstały w ten sposób nowy utwór tylko na podstawie takiej samej licencji.

zdjęć zgromadzonych w archiwum, dokumentujących najnowszą historię Niemiec. O ile zdigitalizowane fotografie w Deutsches Bundesarchiv są zabezpieczane przed kopiowaniem przez umieszczenie znaku wodnego, a kopie w wysokiej rozdzielczości wykonywane są odpłatnie, o tyle fotografie w projekcie Wikimedia Commons, wprawdzie o niebyt dużych rozmiarach, są udostępnione na wspomnianej licencji. Wikimedia Commons jest miejscem udostępniania wolnych od ograniczeń prawa autorskiego materiałów, takich jak: fotografie, grafiki, filmy, materiały multimedialne, opartym na technologii Wiki. Serwis, w kilku wersjach językowych, podzielony jest na kategorie i pojedyncze ilustracje, zdjęcia i inne pliki. Materiały z repozytorium wykorzystywane są w Wikipediach; możliwe jest ich użycie także przez użytkowników, ponieważ udostępniane są na wolnych licencjach lub majątkowe prawa autorskie do nich wygasły. Każdorazowo informacja o licencji podawana jest przy pliku⁵.

Ostatnio (grudzień 2010) State Library of Queensland z Australii w ramach tego samego projektu wprowadziła do Wikimedia Commons 50 000 obiektów cyfrowych z domeny publicznej wraz z metadanymi. Za udziałem biblioteki we wspomnianym przedsięwzięciu przemawiały argumenty podobne do przytaczanych przez Bibliotekę Kongresu: poparcie dla zasady wolności informacji, wsparcie działalności biblioteki przez zapewnienie bezpłatnego dostępu dla wszystkich oraz udział w rozwoju otwartej kultury i umożliwienie wytwarzania nowych treści [1]. Donatorami treści do Wikimedia Commons ze zróżnicowanym udziałem są m.in. Bibliothèque nationale de France, Deutsche Fotothek, Nationaal Archief z Hagi, Brooklyn Museum z Nowego Jorku⁶.

Ciekawą inicjatywą skupioną również wokół społeczności Wiki jest GLAM-Wiki. Akronim GLAM rozwijany jest, jako Galleries, Libraries, Archives and Museums (Galerie, Biblioteki, Archiwa i Muzea). Ruch GLAM-Wiki narodził się w sierpniu 2008 r. w Australii na konferencji w Canberrze, gdzie spotkali się przedstawiciele australijskich instytucji kultury z przedstawicielami społeczności wikipedystów. Podjęto wówczas dyskusję nad sposobami współpracy instytucji sektora GLAM przy realizacji projektów Wikimedia. Zdefiniowano problemy technologiczne (w tym metadanych), prawne, edukacyjne i biznesowe oraz sformułowano zalecenia dla uczestników. Podkreślano, że instytucje sektora kultury muszą szukać nowych, kreatywnych sposobów rozpowszechniania zbiorów. Jednym z takich działań było powołanie tzw. rezydencji wikipedysty przy instytucjach kultury. Zadaniem pierwszego rezydenta, który został afiliowany przy British Museum, było budowanie relacji między muzeum a społecznością wiki poprzez tworzenie lub rozszerzanie istniejących artykułów związanych z muzeum oraz współpracę z pracownikami muzeum, mającą

---

⁵W razie wykorzystania pliku należy podać autora oraz informację, na jakiej licencji można go dalej kopiować lub modyfikować. Niewłaściwym cytowaniem jest forma „źródło: Wikipedia”. Za każdym razem należy kliknąć w grafikę i sprawdzić autora oraz licencję. W przypadku wykorzystania grafiki w Internecie wystarczy podać link do licencji, gdy jest to druk, także jej warunki.

⁶<http://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Commons_partnerships>.

wyjaśnić, w jaki sposób nawiązywać trwałe partnerstwo ze społecznością Wiki i jakie korzyści płyną z tego faktu dla muzeum.

Jak stwierdził pierwszy rezydent Liam Wyatt, instytucje kultury zaczynają sobie zdawać sprawę, że pracują dla tych samych ludzi w celu rozprzestrzeniania wolnej kultury, więc lepiej, jeżeli robią to razem⁷. Rezydencje, przeważnie w określonym czasie, powołały głównie muzea, np. pałac w Wersalu, Muzeum Dziecięce w Indianapolis (The Children's Museum of Indianapolis), Norweskie Muzeum Historii Kultury (Norsk Folkemuseum), Archives of American Art.

Uczestnicy ruchu rekomendują m.in. prowadzenie jasnej polityki dotyczącej praw autorskich, używanie wolnych licencji, bezpłatne udostępnianie obiektów o mniejszej rozdzielczości, prowadzenie edukacji w zakresie Creative Commons.

Innym przedsięwzięciem realizowanym przez Wikimedia jest Wikisource. Polskim udziałem w tym programie są Wikiźródła, będące repozytorium tekstów oraz tłumaczeń należących do domeny publicznej lub na których rozpowszechnianie właściciel praw autorskich udzielił licencji CC. Założono, że utwory zamieszczone w Wikiźródłach mają odzwierciedlać edycje oryginalne, w tym również w zakresie ilustrowania tekstu⁸. W polskich Wikiźródłach znajduje się prawie 16 tys. utworów⁹ ponad 450 autorów¹⁰. Podawane jest źródło skanów oryginalnych oraz nazwa użytkownika wikipedysty, który zamieścił tekst lub skany w Wikiźródłach. Niektóre teksty źródłowe są opatrywane w spis treści w postaci hipertekstu. Stanowi to wartość dodaną projektu. Bardzo często źródłem tekstów i skanów są biblioteki cyfrowe, jednak nie zawsze nazwa biblioteki pojawia się w historii pliku. Zazwyczaj podawane jest źródło skanów, czasami tylko w postaci linku, ale istnieje możliwość podawania nazwy właściciela skanów i innych informacji identyfikujących.

Izraelski Instytut Yad Vashem do prezentacji swych cyfrowych zasobów wideo wykorzystuje popularny serwis YouTube. W Dniu Pamięci Ofiar Holokaustu – 1 maja 2008 r. uruchomiono w tym serwisie kanał, w którym umieszczono wspomnienia ofiar Holokaustu¹¹, materiały archiwalne, wypowiedzi i wykłady historyków, materiały z wizyt polityków w siedzibie Instytutu, w tym papieża Jana Pawła II w marcu 2000 r. Przy okazji są prowadzone działania edukacyjne. W ostatnim czasie uruchomiono np. wersję kanału z napisami w języku perskim. Jest to specjalnie dobrany zestaw świadectw męczeństwa narodu żydowskiego w czasie II wojny światowej, będący odpowiedzią na słowa irańskiego prezydenta Mahmuda Ahmadineżada, zaprzeczającego,

---

⁷Dodatkowe informacje dostępne na blogu L. Wyatta <<http://www.wittylama.com/2010/03/the-british-museum-and-me/>>.

⁸<http://pl.wikisource.org/wiki/Wiki%C5%BAR%C3%B3d%C5%82a:Zasady_Wiki%C5%BAR%C3%B3de%C5%82>.

⁹<<http://pl.wikisource.org/wiki/Specjalna:Statystyka>>.

¹⁰<http://pl.wikisource.org/wiki/Kategoria:Autorzy_alfabetycznie>.

¹¹<<http://www.youtube.com/yadvashem>>.

jakoby ludobójstwo było faktem. Witryna ta ma także wersję arabską, angielską, rosyjską i hiszpańską.

Ten kanał dystrybucji treści wykorzystuje także Biblioteka Kongresu. W maju 2010 r. w lokalnym ośrodku kultury w Waszyngtonie odbył się koncert znanego pianisty jazzowego Uri Caine'a z zespołem, którego pełną rejestrację można znaleźć w kanale multimedialnym Biblioteki Kongresu umiejscowionym na You Tube.

Polskie biblioteki cyfrowe w nieznanym stopniu wpisują się w kulturę partycypacji. Z braku podobnych inicjatyw sztandarowym, choć nadużywanym przykładem jest projekt kształtowany przez Fundację Nowoczesna Polska – portal Wolne Lektury. Fundacja podkreśla, że działa na rzecz nowoczesnej edukacji i rozwoju społeczeństwa informacyjnego i idei upowszechniania domeny publicznej, traktowanej, jako skarbiec kultury, z którego wszyscy mogą korzystać na równych prawach, bez ograniczeń i opłat¹². Biblioteka lektur powstaje ze zbiorów podmiotów partnerskich (Biblioteka Narodowa, Biblioteka Śląska), a po stronie Fundacji i jej współpracowników – wolontariuszy leży dodanie narzędzi do pracy z tekstami (tagowanie, formatowanie).

Innym pojedynczym przykładem kultury konwergencji wyłuskany z sieci jest Biblia Tysiąclecia¹³ w formacie audio dostępna na portalu Benedyktynów z Tyńca *Poważne sprawy, poważne odpowiedzi*. Pliki zostały nagrane w 1982 r. przez Bibliotekę dla Niewidomych¹⁴.

Jednym z tematów przewodnich Europejskiego Kongresu Kultury, który odbył się we Wrocławiu we wrześniu 2011 r. jest Wikianarchia. W założeniach do kongresu napisano: „Kultura zmierza coraz wyraźniej w stronę mediów ogólnodostępnych, używanych przez miliardy twórców/odbiorców. W masie kultury coraz łatwiejsze staje się udostępnianie i obrót treściami.”¹⁵ Biblioteki, a szczególnie biblioteki cyfrowe, wychodząc ze strefy komfortu i wykorzystując do rozpowszechniania treści kanały mediów partycypacyjnych na zasadach partnerstwa, staną się uczestnikami tak pojętej wolnej kultury.

LITERATURA

- [1] Connely C., *State Library of Queensland donates 50,000 photos to Wikimedia Commons* [online], [dostęp 04.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.news.com.au/technology/state-library-of-queensland-donates-50000-pictures-to-wikimedia-commons/story-e6frfro0-1225981792388#ixzz1LNAXa44y>>.
- [2] *For the common good: The Library of Congress Flickr Pilot Project* [online], [dostęp 04.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.loc.gov/rr/print/flickr_report_final.pdf>.

¹²<<http://www.wolnelektury.pl/o-projekcie/>>.

¹³<http://www.tyniec.benedyktyni.pl/ps-po/?page_id=2033>.

¹⁴Nagranie udostępniano za zgodą Biblioteki i serwisu <<http://www.biblia-mp3.pl/>>.

¹⁵<http://www.culturecongress.eu/theme/theme_wikianarchy>.

- [3] Homokl J., Tarkowski A., *Dziedzictwo kulturowe w epoce cyfrowej*, [w:] *Kultura 2.0. Wyzwania cyfrowej przyszłości*, Polskie Wydawnictwo Audiowizualne, Warszawa, 2007, 16–31 [online], [dostęp 04.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.nina.gov.pl/files/Raport_Kultura_2.0.pdf>.
- [4] Jenkins H., *Confronting the challenges of participatory culture: media education for the 21st century*, MacArthur Foundation [online], [dostęp 04.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://digitallearning.macfound.org/atf/cf/%7B7E45C7E0-A3E0-4B89-AC9C-E807E1B0AE4E%7D/JENKINS_WHITE_PAPER.PDF>.
- [5] Jenkins H., *Kultura konwergencji: zderzenie starych i nowych mediów*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa, 2007.
- [6] Koszowska A., *The Commons – o opracowaniu fotografii z udziałem wirtualnej społeczności*. Cz.1. Biblioteka 2.0, blog społeczności czytelników i bibliotekarzy cyfrowych, 15 grudnia 2009 [online], [dostęp 04.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://blog.biblioteka20.pl/?p=175>>.
- [7] Lessig L., *Wolna kultura*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2005 [online], [dostęp 04.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://otworzksiazke.pl/ksiazka/wolna_kultura/>.
- [8] Naughton J., *The Internet: Everything you ever need to know*, The Observer, 20 June 2010 [online], [dostęp 04.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.guardian.co.uk/technology/2010/jun/20/internet-everything-need-to-know>>.
- [9] *Perceptions of Libraries, 2010: Context and Community*, Dublin, Ohio, USA, OCLC Online Computer Library Center, Inc., 2011 [online], [dostęp 04.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.oclc.org/perceptions/2010perceptions_all.pdf>.
- [10] Stepniak J., *Koegzystencja bibliotek cyfrowych i tradycyjnych w akademickich systemach biblioteczno-informacyjnych w perspektywie najbliższych 10 lat*, [w:] *Biblioteki XXI wieku – czy przetrwamy?*, Łódź, 2006, 83–95 [online], [dostęp 04.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebipol.p.lodz.pl/Content/1249/Biblioteki+XXI+wieku+...czy+przetrwamy_.pdf>.
- [11] Wastawy S. *Where do we go from here? The role of librarians in the era of digital information*, Prezentacja wygłoszona na IFLA Satelite Meeting Science Policies and Science Portals 8 sierpnia 2008 [online], [dostęp 04.05.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://lib.tkk.fi/ifla/IFLA_Science_Portals/Presentations/Wastawy.pdf>.

ŹRÓDŁA SIECIOWE

- <<http://commons.wikimedia.org/>>.
 <<http://creativecommons.pl/>>.
 <<http://memory.loc.gov/>>.
 <<http://pl.wikisource.org/>>.
 <<http://www.culturecongress.eu/>>.
 <<http://www.flickr.com/commons/>>.
 <<http://www.loc.gov/library/libarch-digital.html>>.
 <<http://www.wolnelektury.pl/>>.
 <<http://www.youtube.com/yadvashem>>.
 <http://www.tyniec.benedyktyni.pl/ps-po/?page_id=2033>.
 <<http://www.wittylama.com/>>

DIGITAL LIBRARIES IN FREE CULTURE

Convergence culture is defined as the interpenetration of contents between creators and consumers. Digital libraries in the culture of participation are located in the traditional role of vendors (providers of

contents and searching tools) offering goods in the form of culture heritage collection concentrated in one place (library portal) or scattered throughout the network at similar type of websites (Europeana, FBC). The study is to indicate opportunities of creation and providing contents and knowledge to living in scattered environment users who function in circumstances of information overload. The purpose of this type of action is not only attracting attention of the user on the network market but also to provide professionalized (targeted) content regardless of the limits of recipients' competence. As examples of this type of action, the following kinds of initiatives will be discussed: GLAM-WIKI, Wikisource, Wikimedia Commons, Library of Congress on Flickr, Yad Vashem on YouTube, Wolne Lektury.

Agnieszka Wróbel
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

OPRACOWANIE DOKUMENTÓW W BIBLIOTECE CYFROWEJ e-bUW

Jednym z zasadniczych celów istnienia biblioteki cyfrowej jest umożliwienie użytkownikom Internetu dostępu do pełnych tekstów. Od jednolitych i poprawnych metadanych zależy, czy zasoby biblioteki cyfrowej będą spełniały oczekiwania użytkowników. Metadane są gwarantem wiarygodności informacji i funkcjonalnego udostępniania zasobów. Na kształt metadanych wpływa oprogramowanie wykorzystane do tworzenia biblioteki cyfrowej, jak i wypracowane procedury. Przystępując do budowy e-bUW przyjęto zasadę, aby jak najpełniej wykorzystać posiadane narzędzia, m.in.: standardy wypracowane przy współkatalogowaniu w Narodowym Uniwersalnym Katalogu Centralnym NUKAT czy hasła przedmiotowe LCSH stosowane w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie.

WSTĘP

Przystępując w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie¹ do stworzenia biblioteki cyfrowej e-bUW², starano się jak najbardziej ergonomicznie zagospodarować rozwiązania już wykorzystywane w bieżącej pracy Biblioteki, a jeżeli była taka konieczność – zmodyfikować je na tyle, by przystawały do potrzeb biblioteki cyfrowej. Zdecydowano, że „linia produkcyjna” w bibliotece cyfrowej zostanie podporządkowana drodze obiegu dokumentu, która funkcjonuje w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. Dokument, zanim trafi do e-bUW, przechodzi następujące etapy: przygotowanie publikacji od strony technicznej – opracowanie – digitalizacja – publikowanie w e-bUW – uzupełnienie opracowania nowymi danymi.

---

¹BUW jest liderem projektu; dotychczas w projekcie czynny udział wzięło kilka jednostek Uniwersytetu Warszawskiego: Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji (WPiA), Biblioteka Wydziału Biologii (WB), Biblioteka Katedry Hungarystyki (KH), Biblioteka Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych (WDiP), Archiwum UW, Muzeum UW.

²Prace nad utworzeniem biblioteki cyfrowej e-bUW rozpoczęły się w grudniu 2006 r.

OPIS BIBLIOGRAFICZNY DOKUMENTU

Przyjęto, że podstawę opisu dokumentu cyfrowego będzie stanowić rekord dokumentu analogowego znajdujący się w katalogu online bibliotek UW. Zapewnia to spójność danych, ułatwia czytelnikowi wyszukiwanie, ponieważ katalog jest kontrolowany kartoteką haseł wzorcowych – narzędziem, którym nie dysponuje oprogramowanie biblioteki cyfrowej. Podejmując taką decyzję, kierowano się faktem, że choć Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie współkataloguje w Narodowym Uniwersalnym Katalogu Centralnym NUKAT³ od samego początku, część opisów bibliograficznych znajduje się wyłącznie w katalogu lokalnym^{4, 5}. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie rozpoczęła elektroniczne katalogowanie swoich zbiorów w 1994 r., NUKAT uruchomiono oficjalnie 1 lipca 2002 r.⁶

Należy również pamiętać, że część dokumentów, jak choćby dokumenty ikonograficzne⁷ czy rękopisy, ze względów formalnych nie są katalogowane w NUKAT. Dokumenty takie są opracowywane w katalogu lokalnym według zasad przyjętych wewnętrznie dla danego typu dokumentu, najczęściej formatu MARC 21 dla książek.

Opis dokumentu w bibliotece cyfrowej e-bUW jest sporządzany, jak w każdej bibliotece cyfrowej pracującej w oprogramowaniu dLibra⁸, w formacie Dublin Core⁹. W pierwszym etapie opracowania dokumentu wtórnego publikowanego w e-bUW

---

³Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT <www.nukat.edu.pl>.

⁴Katalog bibliotek Uniwersytetu Warszawskiego: <<http://opac.buw.uw.edu.pl>> jest obecnie tworzony przez 39 bibliotek Uniwersytetu Warszawskiego, w tym Bibliotekę Uniwersytecką w Warszawie, i jedną jednostkę nie będącą biblioteką, tj. Laboratorium Technik Diagnostycznych im. Bohdana Zawadzkiego na Wydziale Psychologii UW.

⁵Jednym z głównych punktów projektu „NUKAT – Autostrada Informacji Cyfrowej” realizowanego ze środków Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka w latach 2009–2013 jest scalanie zasobów katalogów lokalnych z katalogiem NUKAT (<<http://autostrada.buw.uw.edu.pl/>>). W ramach tego projektu w etapie automatycznego scalania połączono informacje w 155 183 rekordach między bazą katalogu bibliotek UW a bazą NUKAT; w etapie realizowanym przez bibliotekarzy wprowadzono i zatwierdzono w katalogu NUKAT 1017 rekordów bibliograficznych pochodzących z OPAC bibliotek UW [stan na koniec 2010 roku].

⁶Pierwsze rekordy bibliograficzne w NUKAT były autorstwa BUW.

⁷W trakcie powstawania referatu 6 maja 2011 roku został opublikowany *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla dokumentu ikonograficznego*, K. Sanetra, B. Górecka, A. Graff (red.), Warszawa, Centrum NUKAT, 2011, Dostęp elektroniczny [2001.05.15]: <http://www.nukat.edu.pl/nukat/book/ikonografia_1.pdf>. Pierwsze rekordy ikonograficzne katalogowane według tego formatu będą zatwierdzane od 1 czerwca 2011 roku.

⁸Projekt <dLibra <<http://dlibra.psnc.pl/>>.

⁹Wersja oprogramowania dLibra [ver. 4.024], na której pracuje e-bUW, stosuje format Dublin Core Metadata Element Set, Version 1.1 [DCMES v. 1.1] <<http://dublincore.org/documents/dces/>>, złożony z 15 atrybutów. Najnowsza wersja dLibry ver. 5.0 umożliwi przejście na rozszerzony format Dublin Core [DCMI Metadata Terms] <<http://dublincore.org/documents/dcmi-terms/>>.

metadane są pobierane z katalogu lokalnego i zapisywane na dysku lokalnym, skąd są pobierane za pomocą skryptu (plik konfiguracyjny *marcImport.properties*)^{10, 11} do Dublin Core'a. W następnym etapie zaimportowane metadane podlegają niewielkiej modyfikacji. Zasadniczą ideą było pobranie danych, w których po zaimportowaniu będzie dochodzić do jak najmniejszej ingerencji ze strony redaktora e-bUW. Ingerencja jest jednak konieczna, gdyż skrypt nie usuwa znaków automatycznie dodawanych w formularzach rekordów bibliograficznych. W tym czasie dochodzi także do uzupełnienia dodatkowymi danymi nieuwzględnianymi w opisie bibliograficznym, jak np. lokalizacja dokumentu analogowego.

Po udostępnieniu/opublikowaniu w bibliotece cyfrowej e-bUW dokumentu wtórnego – zdigitalizowanego opisy bibliograficzne ich analogowych poprzedników zarówno wydawnictw zwartych, jak i wydawnictw ciągłych są uzupełniane przez redaktora o pola:

- 530 – podpole \a z uwagą: „Dostępny także w wersji elektronicznej”,
- 856 (wskaźnik 4 1) – podpole \u adres URL (il. 1).

LDR		01003cam a2200265 i 4500
001		vtls0014111618
003		NUKAT
005		20101119012800.0
008		090908s1865 pl f 000 0 pol c
035		\a xx0014111618
039	9	\a 201011190128 \b VLOAD \c 201011180559 \d qsa \c 201011161310 \d buw \c 200909210141 \d VLOAD \y 200909081424 \z vbuw
040		\a WA U/JS \c WA U/JSs \d WA U/JL \d WA U/JS \d WA U/AWU
100	1	\a Wrześniowski, August \d (1836-1892).
245	1 0	\a Kurs zoologii / \c wykładu Wrześniowskiego w Szkole Głównej Warszawskiej, 1865 r.
246	3	\a Kurs zoologii
260		\a [Warszawa : \b s.n.], \c 1865.
300		\a 421 s. ; \c 28 cm.
500		\a Na s. tyt. błędne nazwisko aut., właśc. nazwisko: Wrześniowski.
500		\a Rękopis litograf.
510	3	\a Estr. nie notuje.
530		\a Dostępne również w wersji elektronicznej.
650		\a Zoologia \v podręczniki akademickie.
856	4 1	\u http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadana?id=7477
970		\a WA_U
999		\a VIRTUA40 m

Il. 1. Rekord bibliograficzny książki w formacie MARC 21 z dodanymi polami 530 i 856 [VTLS/Virtua]

¹⁰ Plik konfiguracyjny *marcImport.properties* umożliwia konfigurację MARC, tzn. przyporządkowanie w systemie dLibra wartości pól z formatu MARC 21 opisu bibliograficznego do atrybutów Dublin Core.

¹¹ Obecna wersja oprogramowania dLibra [ver. 4.024] umożliwia bezpośrednie pobieranie za pomocą protokołu Z39.50 metadanych z dowolnej bazy danych. Procedura ta nie jest stosowana w e-bUW ze względu na trudności techniczne.

Uzupełnienie opisu następuje z reguły w bazie NUKAT z wyjątkiem rekordów tych obiektów wydawnictw zwartych, które są opisywane wyłącznie w katalogu lokalnym bibliotek UW. Gdy modyfikacja rekordu bibliograficznego następuje w bazie lokalnej, są uzupełniane takie same pola jak w bazie NUKAT.

OPIS DOKUMENTU CYFROWEGO

W początkowych założeniach projektu ustalono, że wszystkie dokumenty opublikowane w bibliotece cyfrowej e-bUW zostaną skatalogowane w bazie NUKAT jako dokumenty cyfrowe. Opisy tych dokumentów sporządzano według odpowiednich instrukcji tworzenia rekordów bibliograficznych dla dokumentów elektronicznych, w niezbędnych przypadkach również według elementów instrukcji dla właściwego rodzaju dokumentu pierwotnego, a następnie kopiowano do katalogu bibliotek UW¹².

Przez pierwsze miesiące postępowano zgodnie z przyjętą procedurą. Jeden dokument otrzymywał dwa opisy: dokument analogowy, w opisie którego pojawiał się link wersji zdigitalizowanej – zgodnie z założeniami, a następnie opis dokumentu elektronicznego z tym samym linkiem – zgodnie z założeniami. Okazało się, że chcąc udostępnić czytelnikowi jak najpełniejsze dane, wprowadzono pewnego rodzaju chaos informacyjny. Czytelnik widział bowiem w indeksach dwa rekordy, które miały ten sam link, a zawierały różne dane. Praca włożona w tworzenie opisów dokumentów cyfrowych okazała się nieproporcjonalnie duża w stosunku do efektów; w rezultacie wycofano się z opisywania opublikowanych dokumentów.

Pozostano przy tworzeniu opisów dokumentów elektronicznych o dostępie zdalnym w następujących przypadkach:

- gdy brak w BUW bądź w jednostkach partnerskich dokumentu analogowego, np. czasopismo „Głos Podlasia”, które zostało zdigitalizowane z egzemplarza z prywatnych zbiorów,
- dokumenty „born digital”.

W tych przypadkach nie ma opisu dokumentu analogowego, a opis dokumentu cyfrowego jest jedynym opisem w katalogu lokalnym.

CHARAKTERYSTYKA RZECZOWA DOKUMENTU

Każdy dokument publikowany w e-bUW ma charakterystykę rzeczową zarówno w języku polskim, jak i w języku angielskim. Jedyne wyjątki to te dokumenty, w których względy formalne nie pozwalają nadać haseł.

---

¹²Zmiany procedur stosowanych w NUKAT, polegające na umożliwieniu pobierania przez biblioteki rekordów w plikach, umożliwiły ich automatyczne ładowanie do katalogów właściwych bibliotek (na podstawie signum w polach 9xx).

W języku polskim charakterystyka jest tworzona według języka haseł przedmiotowych KABA. Do haseł zintegrowanych są przenoszone te same dane, które uwzględnia opis formalny. W hasłach będących nazwami geograficznymi zostają pomijane dopowiedzenia będące nazwą geograficzną. Dla wszystkich tekstów literackich prezentowanych w e-bUW wprowadza się tematy formalne. Zasada ta nie jest konsekwentnie stosowana dla dzieł literackich w katalogu bibliotek UW.

Charakterystyka rzeczowa w języku angielskim dokumentu jest tworzona według Library of Congress Subject Headings¹³ na podstawie dokumentu pierwotnego i zapisywana w polach 699, które są dodawane lokalnie¹⁴. Jest to kolejny element, który zdecydował o pobieraniu metadanych z OPAC UW, nie zaś z bazy NUKAT.

Specjalnie na potrzeby e-bUW zaczęto nadawać hasła także tym dokumentom, których wcześniej w ten sposób nie opisywano, np. starym drukom.

OPIS ZASOBU

OPIS ZASOBU WYDAWNICTWA CIĄGŁEGO

Tworzenie dokumentów wtórnych, np. zdjęć, czy mikrofilmów, nie jest zjawiskiem nowym. Od dziesięcioleci popularną techniką zabezpieczania zasobów bibliotecznych jest mikrofilmowanie. W przypadku czasopism odgrywa ono dodatkową, ważną rolę, pozwala bowiem scalać zasoby czasopism bez konieczności dokonywania zakupu, który najczęściej jest niemożliwy. Takie podejście do mikrofilmowania ma w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie wieloletnią tradycję.

Zasób czasopisma po zmikrofilmowaniu jest wycofywany z powszechnego udostępniania. W zamian za to czytelnik otrzymuje dostęp do mikrofilmu bądź mikrofilmu. O tym, który tytuł i jaka część jego zasobu jest dostępna na nośniku zastępczym, czytelnik dowiaduje się z katalogu kartkowego czasopism oraz z katalogu online bibliotek UW.

Zasadę tę postanowiono także zastosować do czasopism, które poddano cyfryzacji. W związku z tym po umieszczeniu kopii elektronicznej w e-bUW i modyfikacjach rekordu bibliograficznego dokumentu analogowego dochodzi obecnie do modyfikacji w rekordach zasobów.

Dopisanie informacji następuje w polu/polach, gdy zasób jest podzielony na kilka sygnatur:

---

¹³Hasła LCSH są nadawane tym dokumentom, które stoją w przestrzeni Wolnego Dostępu w BUW. Dokumenty zlokalizowane w innych miejscach BUW z reguły nie są opatrywane hasłami w języku angielskim.

¹⁴LCSH początkowo nadawano rekordom w NUKAT, jednak zrezygnowano z tej procedury. Dlatego można znaleźć rekordy opatrzone tymi hasłami.

•852 – podpole \j po sygnaturze „udostępnia się wersję elektroniczną” lub „udostępnia się mikrofilm/mikrofisze i wersję elektroniczną” (il. 2).

Karta		MARC
Tytuł:	Korrespondent Warszawski.	
Multimedia:	http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/publication?id=17612	
Poprzedni:	Gazeta Korrespondenta Warszawskiego y Zagranicznego 1797-1831 zz2005974279	
Następny:	Korrespondent 1834, nr 56-1841, nr 170 xx001733368	
LDR	01761ny a2200253 n 4500	
001	vtls000022670	
003	BUW	
004	vtls000800230	
008	1007282z 2 pol	
039	9 \a 201103041132 \b 00agsalw \c 201010271210 \d brodacma \e 201007301155 \f rejmerew \g 201007281622 \h UEksiazczzas \i 201007281610 \j UEksiazczzas	
852	4	\8 1 \a WA U \b 010000 \t 1 \j 2g.21.6.1. - w r. 1831; udostępnia się wersję elektroniczną
852	4	\8 2 \j 2g.23.5.2. - od r. 1832; udostępnia się wersję elektroniczną
853	\w d	
866	\8 1 \a (1831), nr 11-99 \z brak nr 83, 96	
866	\8 2 \a (1832), nr 1-352 \z brak nr 52, 61, 67, 270	
866	\8 3 \a (1833), nr 1-356 \z + dublet 292 \z brak nr 297	

Il. 2. Rekord zasobu czasopisma w formacie MARC 21 z dodanymi informacjami w polach 852 w podpolu \j „udostępnia się wersję elektroniczną” [VTLS/Virtua]

Zapisy są wprowadzane na bieżąco przez redaktora e-bUW po zakończeniu wszelkich prac związanych z umieszczeniem publikacji w bibliotece cyfrowej i modyfikacjach rekordu bibliograficznego. W przypadku wydawnictw ciągłych zmiany (modyfikacje) następują w rekordach zasobów wszystkich egzemplarzy danego tytułu (tak jak w przypadku mikrofilmu/mikrofisze), a nie tylko w zasobie egzemplarza zdigitalizowanego.

OPIS ZASOBU WYDAWNICTWA ZWARTEGO¹⁵

Obecnie na większość wydawnictw XIX- i XX-wiecznych (zwartych), znajdujących się w katalogu online bibliotek UW, zlokalizowanych w BUW, można składać do Magazynu BUW zarówno zamówienia elektroniczne, jak i rewery tradycyjne¹⁶. Czytelnik uprawniony do wypożyczania może składać zamówienia elektroniczne po zalogowaniu się na swoje konto.

¹⁵System VTLS/Virtua, w którym BUW i współkatalogujące jednostki UW opracowują swoje zbiory, ma „automatyczny” formularz dla rekordu egzemplarza wydawnictwa zwartego. Oznacza to, że bibliotekarz nie musi wypełniać klasycznego formularza MARC 21, stąd brak wskazania pól, w których zachodziłyby modyfikacje po opublikowaniu w e-bUW dokumentu wtórnego.

¹⁶Poza Biblioteką Uniwersytecką w Warszawie jeszcze 15 bibliotek systemu biblioteczno-informacyjnego UW wypożycza swoje zbiory elektronicznie w systemie VTLS/Virtua.

Na potrzeby biblioteki cyfrowej utworzono nowy status „Nie udostępnia się” w celu informowania czytelnika o tym, że egzemplarz, który poddano digitalizacji, zostaje wycofany z udostępniania, a tym samym nie można go zamawiać, zarówno na tradycyjnym rewersie, jak i na rewersie elektronicznym (il. 3).

Autor	Darwin, Charles (1809-1882).
Tytuł	Zmienność zwierząt i roślin w stanie kultury = (The variation of animals and plants under domestication). T. 1 / Karol Darwin ; przetł. Józef Nusbaum.
Adres wyd.	Warszawa : Wydaw. Przeglądu Tygodniowego, 1888 ([Warszawa] : Druk Przeglądu Tygodniowego).
Multimedia	http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=7467
Pozycje 1 - 4 / 4	
1	☐ Zaznacz, aby dodać do schowka
Rezerwacja	Tego egzemplarza nie można rezerwować /zamawiać.
Lokalizacja	BUW Magazyn
Status	Nie udostępnia się
Sygnatura	20.8.3.52. [1]
Kod kreskowy egz.	1000621903
<hr/>	
2	☐ Zaznacz, aby dodać do schowka
Rezerwacja	Zaloguj się aby dokonać rezerwacji /zamowienia.
Lokalizacja	BUW Magazyn
Status	Nie wypożycza się
Sygnatura	12.29.4.14. [1]
Kod kreskowy egz.	1000637047

Il. 3. Status „Nie udostępnia się” w katalogu bibliotek UW

Zmiana statusu następuje w rekordzie egzemplarza dokumentu analogowego po umieszczeniu w e-BUW wersji cyfrowej. Status zostaje zmieniony tylko w tym egzemplarzu, z którego dokonano cyfryzacji. Status jest wykorzystywany w przypadku zdigitalizowanych egzemplarzy wydawnictw zwartych XIX- i XX-wiecznych i jak dotychczas wyłącznie w BUW.

PODSUMOWANIE

W artykule pominięto zagadnienie mapowania pól formatu MARC 21 do Dublin Core¹⁷ oraz ich doboru. Tym samym starano się skupić na ukazaniu powiązań między

¹⁷Na stronie Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie <<http://www.loc.gov/marc/marc2dc.html>> podana jest propozycja mapowania pól formatu MARC 21 do atrybutów schematu Dublin Core Metadata Element Set, Version 1.1.

opracowaniem dokumentu analogowego a opracowaniem dokumentu zamieszczonego w bibliotece cyfrowej. W ten sposób podkreślono znaczenie wykorzystania katalogu lokalnego OPAC jako jednego z podstawowych źródeł informacji, a także nie mniej istotnego źródła – Narodowego Uniwersalnego Katalogu Centralnego NUKAT. Wykorzystanie wcześniej wypracowanych standardów zapisu informacji oraz użycie zarówno ogólnie uznanych klasyfikacji, jak i kontrolowanych słowników pozwala zachować spójność danych.

LITERATURA

- [1] Bednarek-Michalska B., *Pragmatyka tworzenia biblioteki cyfrowej na przykładzie Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej (KPBC)*, [w:] *Biblioteki cyfrowe: projekty, realizacje, technologie*, J. Woźniak-Kaspepek, J. Franke (red.), Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa, 2007, 89–104.
- [2] Chrzan E., Padziński A., *Format MARC 21 rekordu zasobu*, Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa, 2001.
- [3] Czaja S., *Digitalizacja w Bibliotece Narodowej*, [w:] *Nowe media w bibliotece*, Materiały z polsko-niemieckiej konferencji bibliotekarzy, Zielona Góra, 14–16 kwietnia 2004, Pro Libris, Zielona Góra, 2004, 52–57.
- [4] *Elektroniczna biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego – e-bUW. Opis projektu na lata 2007–2009*, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Warszawa, 2007, materiały niepublikowane.
- [5] *Format MARC21 rekordu bibliograficznego dla książki*, M. Lenartowicz (red.), Centrum NUKAT, [Warszawa], 2005 [online], [dostęp 2011.05.15]. Dostępny w Internecie: <http://www.nukat.edu.pl/nukat/book/aneks_bib-070202b.pdf>.
- [6] B. Nałęcz, *Format MARC 21 rekordu bibliograficznego dla dokumentu ciągłego*, Centrum NUKAT, [Warszawa], 2007 [online], [dostęp 2011.05.15]. Dostępny w Internecie: <http://www.nukat.edu.pl/nukat/book/MARC21_per-070717.pdf>.
- [7] Górny M., *Standaryzacja i unifikacja – kłopoty, czy korzyści?*, [w:] *Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej*, Materiały z konferencji zorganizowanej 23–25 czerwca 2004 r. przez Bibliotekę Główną Politechniki Łódzkiej, 14–19 [online], [dostęp 2011.05.15]. Dostępny w Internecie: <http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne_teksty/gorny.pdf>.
- [8] Kucharska J.B., Miller M., Wornbard M., *Różne aspekty opisu dokumentów ikonograficznych w bibliotece cyfrowej Politechniki Warszawskiej na przykładzie kolekcji fotografii Henryka Poddębskiego*, [w:] *Polskie Biblioteki Cyfrowe 2009*, Materiały z konferencji zorganizowanej 9 grudnia 2009 r. przez Bibliotekę Kórnicką PAN, Poznańską Fundację Bibliotek Naukowych, Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe, C. Mazurek, M. Stroński, J. Weglar (red.), Ośrodek Wydawnictw Naukowych, Poznań, 2010, 53–61.
- [9] Mikołajska A., Marcinkowski P., *Od tradycyjnego zasobu czasopism do e-zasobu*, Biuletyn EBIB [dokument elektroniczny], 2006, 74 (4) [dostęp 2011.05.15]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/2006/74/mikolajska_marcinkowski.php>.
- [10] Nahotko N., *Metadane dla obiektów kultur*, [w:] *Seria III: ePublikacje Instytutu INiB UJ*, M. Kocójowa (red.), 2005 [online], [dostęp 2011.05.15]. Dostępny w Internecie: <http://www-old.inib.uj.edu.pl/wyd_iinb/s3_z1/nahotko.pdf>.
- [11] Nahotko N., *Zasady tworzenia bibliotek cyfrowych*, Biuletyn EBIB [dokument elektroniczny], 2006, 74 (4) [dostęp 2011.05.15]. Dostępny w Internecie: <<http://ebib.info/2006/74/nahotko.php>>.
- [12] Parkowa T., *Podręcznik użytkownika środowiska dLibra (wersja 4.0)*, PCSS, 2008 [online], [dostęp 2011.05.15]. Dostępny w Internecie: <<http://dlibra.pnsc.pl/biblioteka/dlibra/docmetadata?id=133>>.

- [13] Potęga J., Wróbel A., *The Dublin Core Metadata Element Set, Ver. 1.1 a potrzeby i oczekiwania bibliotekarzy cyfrowych – analiza przypadków*, [w:] *Polskie Biblioteki Cyfrowe 2010*, Materiały z konferencji zorganizowanej 9 grudnia 2009 r. przez Bibliotekę Kórnicką PAN, Poznańską Fundację Bibliotek Naukowych, Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe, C. Mazurek, M. Stroiński, J. Węglarz (red.), Ośrodek Wydawnictw Naukowych, Poznań, 2010, 53–61.
- [14] *Sprawozdanie Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i Bibliotek Wydziałowych UW za rok 2009*, BUW [online], [dostęp 2011.05.15]. Dostępny w Internecie: <<http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=15972>>.
- [15] Ustalenia nr 8/2010 z dnia 3 grudnia 2010 roku w sprawie wyłączenia z udostępniania wersji papierowej zbiorów poddanych digitalizacji, Warszawa, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, 2007, materiały niepublikowane.

DOCUMENT PROCESSING IN e-UW DIGITAL LIBRARY

One of the main goals of existence of digital libraries is to give to Internet users the access to full texts. Whether digital collections fulfill users' expectations depends on homogeneous and correct metadata. The metadata guarantees credibility and functional use of the collection. Software used to create the digital library and procedures used shape the metadata. At the start point while constructing e-UW it has been decided to use tools being already in our disposal, e.g.: standards worked out while shared-cataloging in NUKAT (union catalog of Polish academic and research libraries), subject headings LCSH.

Maria Małgorzata Maczkowska

NU Univerzitetaska Biblioteka „Sv. Kliment Ohridski”, Bitola, Macedonia

BIBLIOTEKI MONASTERSKIE W MACEDONII I DIGITALIZACJA ZBIORÓW BIBLIOTECZNYCH

Na terenie Bałkanów od IV w. n.e. powstawały monastery – samodzielne instytucje cerkiewne i ekonomiczne, w których prowadzono intensywną działalność religijną i misyjną. Monastery były ośrodkami rozwoju duchowego, za ich murami rozwijała się sztuka malowania fresków, rzeźbienia ikonostasów i przepisywania ksiąg. Monastery stały się centrami kulturalno-oświatowymi i literackimi, w których powstawała literatura słowiańska. Biblioteki monasterskie dały podstawy literaturze narodów słowiańskich i piśmiennictwu w okresie średniowiecza. Słowianie bałkańscy przy końcu IX i X w. rozwinęli bogatą działalność przepisywania i tłumaczenia ksiąg, mającą charakter teologiczny i encyklopedyczny. W ochrydzkim centrum literackim uczniowie Cyryla i Metodego – Kliment (Klemens) i Naum prowadzili działalność oświatową i literacką, która dała początek literaturze macedońskiej, jak i macedońskiemu bibliotekarstwu. XIX-wieczne zapisy potwierdzają istnienie bogatych zbiorów rękopisów w bibliotekach monasterskich (około 150 000 słowiańskich rękopisów). Większość zbiorów uległa zniszczeniu, wiele rękopisów zostało wywiezionych do różnych bibliotek państw europejskich. Biblioteka Narodowa i Uniwersytecka im. św. Klimenta Ochrydzkiego w Skopje jako członek asocjacji europejskich bibliotek narodowych (Conference of the European National Libraries – CENL) działa na rzecz międzynarodowej współpracy bibliotek i stworzenia wspólnej bazy informacyjnej bibliotek europejskich. W Centrum Digitalizacji przy Bibliotece Narodowej i Uniwersyteckiej w Skopje trwają prace nad digitalizacją zbiorów macedońskiego dziedzictwa narodowego.

WSTĘP

Historia bibliotekarstwa na Bałkanach sięga IX w., okresu działalności misjonarzy Cyryla i Metodego, którzy dali podstawy piśmiennictwu słowiańskiemu. Kontynuatorzy ich dzieła – Kliment i Naum – stworzyli podwaliny pod rozwój bibliotekarstwa. Biblioteki powstałe w monasterach przyczyniły się do rozwoju literatury narodów słowiańskich i piśmiennictwa. Historię bibliotek monasterskich, skomplikowane losy starosłowiańskich rękopisów można prześledzić w zachowanej dokumentacji. Digitalizacja zbiorów bibliotecznych umożliwia nam wgląd w bogactwo kulturowe narodów.

POWSTANIE BIBLIOTEK MONASTERSKICH

Bibliotekarstwo w Macedonii – ważna część historii jej kultury – ma długą i bogatą tradycję. Jego początki są związane z działalnością misjonarzy – Cyryla i Metodego, którzy dali podstawy piśmiennictwu słowiańskiemu, a także stworzyli podwaliny pod rozwój bibliotekarstwa. Dokonane przez nich pierwsze tłumaczenia ksiąg o tematyce religijnej na język słowiański zapoczątkowały utworzenie zbiorów ksiąg słowiańskich w bibliotekach cerkiewnych i monasterskich, które przez następne wieki były przepisywane, uzupełniane i poszerzane.

Macedonia leży na skrzyżowaniu głównych szlaków na Bałkanach. Przez wieki ulegała różnorodnym wpływom, co pozostawiło wyraźne ślady na jej kulturze. Na jej terenie – niespokojnym przez wieki – były obecne wpływy kultury późnorzymskiej, wczesnobizantyjskiej, kultury bułgarskiej i serbskiej, a także – najdłużej – islamu. W okresie wczesnochrześcijańskim na obszarze Macedonii były budowane liczne świątynie-bazyliki w największych centrach: Skupi, Heraklei, Stobi, Lihnidzie i Bargali, których pozostałości przetrwały do dzisiaj w okolicach Skopje, Bitoli, Velesu, Ochrydy i Sztipu.

Okres po upadku Cesarstwa Rzymskiego charakteryzował się rozwojem i dominacją chrześcijaństwa na Wschodzie, jego obecnością we wszystkich przejawach życia społecznego, politycznego i kulturalnego narodów. Kościół przez swoje instytucje mógł skutecznie szerzyć wiarę i prezentować różnorodne osiągnięcia cywilizacyjne. Jeszcze w IV w. Wasilij Wielki, teolog kościoła ortodoksyjnego, wprowadził tradycję wspólnego życia duchowego mnichów, co doprowadziło do stworzenia wielu monasterów¹. Jako samodzielne instytucje cerkiewne i ekonomiczne były budowane jak twierdze, często w niedostępnych miejscach, obudowywane wysokimi murami i wieżami. Prowadzono w nich intensywną działalność religijną. Mówi się o nich jako o pierwszych instytucjach misyjnych, stały się synonimem monastycyzmu.

Monastery były ośrodkami rozwoju duchowego, za ich murami rozwijała się sztuka malowania fresków i ikonostasów, rzeźbienia w drewnie, sztuka przepisywania ksiąg. Z czasem monaster stały się centrami kulturalno-oświatowymi i literackimi, w których powstawała literatura słowiańska². W mniejszych cerkwiach i monasterach powstawały księgi cerkiewne na potrzeby modlitewne, a w tych większych tworzone tak zwane scriptoria, które były centrami powstawania rękopisów. Rozwijała się

---

¹ Stojanoska A., *Manastirskite biblioteki – vtemeluvači na narodnata kniževnost i pismenost*, [w:] *Bibliotekarstvoto vo Bitola i Bitolsko*, MUB Sv. Kliment Ohridski, Bitola, 1995, 61.

² Milovska D., *Drevni riznici: rakisna tradicija vo makedonskite crkvi i manastiri*, Kaprikornus, Skopje, 2009, 8.

kaligrafia, różne techniki ilustrowania. Księgi tworzone na kartkach papirusów, które później podwiązywano i oprawiano³.

Za murami monasterów rodziła się potrzeba samookreślenia etnicznego i językowego. W mistycznej, duchowej atmosferze powstawała potrzeba stworzenia kanonu średniowiecznej literatury słowiańskiej. Wykorzystanie bogactwa form językowych, różnorodnych wariantów słów pomogło w rozwoju języka słowiańskiego. Biblioteki monasterskie dały podstawy literaturze narodów słowiańskich i piśmiennictwu w okresie Średniowiecza.

POCZĄTKI PIŚMIENICTWA SŁOWIAŃSKIEGO NA BAŁKANACH

Słowianie bałkańscy przy końcu IX i X w. rozwinęli bogatą działalność związaną z przepisywaniem i tłumaczeniem ksiąg, mającą charakter teologiczny i encyklopedyczny. Cyryl i Metody, a później także ich uczniowie, dali podstawy systemu i typologii literatury słowiańskiej. Nastąpił dalszy rozwój życia społecznego i duchowego. Działalność rozwinęła najstarsza ochrydzka szkoła rękopisu w monasterze św. Pantelejmona, który według Teofilakta⁴ jest pierwszym religijnym i krzewiącym oświatę centrum na terenie Macedonii (893 r.).

W ochrydzkim centrum literackim uczniowie Cyryla i Metodego – Kliment (Kliment) i Naum rozpoczęli działalność oświatową i literacką. Propagowali wiarę chrześcijańską, szerzyli oświatę, byli autorami dzieł literackich, dokonywali tłumaczeń ksiąg cerkiewnych. Stworzyli oni podstawy tak zwanej ochrydzkiej szkoły literackiej, która funkcjonowała w ramach pierwszego uniwersytetu słowiańskiego na Bałkanach, kształcącego około 3500 studentów⁵.

Ochryda przed wiekami była kolebką cywilizacji południowo-słowiańskiej, a także kolebką chrześcijaństwa na terenie Bałkanów południowych. Kliment stworzył w Ochrydzie i na obszarze Kutmiczewica pierwszą słowiańską episkopię⁶. Powstało tam 365 cerkwi – po jednej na każdy dzień roku. W okresie średniowiecza Ochryda była nazywana Słowiańską Jerozolimą.

---

³Despodova V., Slaveva L., *Makedonski srednovekovni rakopisi I*, Institut za istrazuvanje na staroslovenskata kultura, Prilep, 1988, 15.

⁴Stojanoska A., *op. cit.*, 63.

⁵Stojčevska-Antić V., *Kon srednovekovnoto rakopisno nasledstvo od Bitolsko*, [w:] *Bibliotekarstvoto vo Bitola i Bitolsko...*, *op. cit.* 39.

⁶Georgievski M., *Manastirskite biblioteki i čitališta vo Makedonija do 1912 godina*, Mislra, Skopje, 1975, 29.

Il. 1. Monaster św. Nauma nad brzegiem Jeziora Ochrydzkiego

W wielu cerkwiach i monasterach, których budowę zainicjowali Kliment i Naum (Il. 1), powstawały biblioteki. Przechowywano w nich bogate zbiory ksiąg i rękopisów. Do dziś zachował się jeden z piękniejszych monasterów, zbudowany przez Nauma nad brzegiem Jeziora Ochrydzkiego – monaster św. Arhangela, dzisiejszy monaster św. Nauma, który przez wieki był znany z wyjątkowo bogatych zbiorów rękopisów i ksiąg słowiańskich. Działalność Klimenta i Nauma dała początek literaturze macedońskiej oraz macedońskiemu bibliotekarstwu.

ROZWÓJ BIBLIOTEK MONASTERSKICH

Najstarsze biblioteki na terytorium Macedonii powstawały w monasterach. Początkowo przechowywano w nich ręcznie pisane księgi o tematyce religijnej, później także dzieła drukowane. Biblioteki powstawały we wszystkich większych monasterach. Z upływem czasu liczba ksiąg ręcznie przepisywanych ciągle się zwiększała. Zbiory biblioteczne w bibliotekach monasterskich powiększały się dzięki pisaniu, przepisywaniu i tłumaczeniu ksiąg, dzięki darom i zamówieniom składanym u znanych kaligrafów, którzy tworzyli dzieła w największych scriptoriach.

W monasterach księgi nie tylko były pisane i przepisywane, ale także oprawiane. Dzięki fachowemu zszywaniu ksiąg i sprasowywaniu – wiele z nich mogło przetrwać wieki.

Na niektórych księgach zapisywano uwagi, gdzie księga była oprawiana, kto i ile za to zapłacił (np. uwaga na księdze z 1671 roku)⁷. Niektóre księgi były odkupywane, a później darowane bibliotekom monasterskim. W wielu monasterach księgi były podpisywane przez wysokich dostojników w hierarchii cerkiewnej, by zabezpieczyć je przed kradzieżą. Niektóre z bibliotek prowadziły także księgi inwentarzowe, o czym świadczy na przykład dokumentacja z 1672 r., odnaleziona w bibliotece monasteru św. Pantelejmona w miejscowości Nerezi koło Skopje (powstał w 1164 r.). Dokumenty pochodzące z 1855 r. potwierdzają wyjątkowe bogactwo zbiorów tej biblioteki⁸.

W okresie słabnięcia centralnej władzy Bizancjum w XI–XII w. doszło do rozbudzenia się świadomości narodowej Macedończyków. Zaowocowało to między innymi rozwinięciem działalności literackiej. Dzieła, które powstały w XIII w. w Macedonii, posiadały charakterystyczne cechy języka macedońskiego⁹. Księgi tworzone w tym okresie wyróżniały się bogatą ornamentyką, pięknym wyglądem zewnętrznym – oprawą i okuciami¹⁰. Przykładem wyjątkowego osiągnięcia literackiego tego okresu jest *Psalterz Boloński*, który powstał w Ramne koło Ochrydy między 1230 a 1243 r., przechowywany obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Bolonii¹¹.

Wiek XIII i początek XIV w. były okresem intensywnego rozwoju bibliotek monasterskich i wzbogacania ich zbiorów. Bogaty rozwój kultury i piśmiennictwa w Macedonii został wyraźnie powstrzymany wraz z najazdem osmańskim pod koniec XIV w. i trwającą pięć wieków niewolą turecką. Mimo że był to okres ogromnych zniszczeń i grabieży dokonywanych w cerkwiach, monasterach i bibliotekach, okres wynarodowienia i utraty tożsamości Macedończyków, nie zamarło całkowicie życie kulturalno-oświatowe, a biblioteki monasterskie funkcjonowały do połowy XIX w. jako jedyne centra, gdzie powstawały księgi, gdzie je czytano i propagowano ich zgłębianie.

Biblioteki monasterskie miały w swoich zbiorach różnorodne księgi religijne, księgi przeznaczone do kształcenia mnichów, księgi filozoficzno-pouczające, księgi o tematyce przyrodniczej oraz księgi z życia monasterów (dokumenty potwierdzające darowizny, spisy osób odwiedzających, dokumenty poświadczające materialną zasobność monasteru itp.).

Monastery, które miały największe biblioteki to monaster ochrydzkie św. Cyryla i św. Nauma, monaster św. Arhangela w Lesново, monaster św. Bogorodicy w Matejce

⁷Ibidem, 42.

⁸Georgievski M., *Kulturno-prosvetnata i političkata uloga na bibliotekarstvoto vo Vardarska Makedonija meѓu dvete svetski vojni*, Kultura, Skopje, 1989, 20.

⁹Despodova V., *Kulturno-prosvetnata dejnost na srednovekovnite kniževni centri vo Bitola i Bitolsko*, [w:] *Bibliotekarstvoto vo Bitola i Bitolsko*, MUB Sv. Kliment Ohridski, Bitola, 1995, 47.

¹⁰Georgievski M., *Kulturno-prosvetnata i političkata uloga na bibliotekarstvoto vo Vardarska Makedonija meѓu dvete svetski vojni*, op. cit., 15.

¹¹Despodova V., *Kulturno-prosvetnata dejnost na srednovekovnite kniževni centri vo Bitola i Bitolsko*, op. cit., 50.

i św. Prohora Pczyńskiego w okolicach Kumanowa, monaster św. Jovana Preteczy w Slepce w pobliżu Demir Hisaru, monaster św. Preobrażenia w Bukowo koło Bitoli, św. Bogorodicy w Treskawcu koło Prilepu, św. Preczystej w okolicy Kiczewa, św. Jovana Bigorskiego koło Debaru, monaster św. Georgiego w Pologu koło Tikweszu i inne¹².

Biblioteki monasterskie wypożyczały swoje zbiory, o czym świadczą wzmianki znalezione w monasterze św. Jovana Bigorskiego (wzmianka pochodzi z 1706 r.)¹³. Wiele monasterów, zwłaszcza w Archidiecezji Ochrydzkiej, będąc instytucjami silnymi ekonomicznie, utrzymywało wieloletnie kontakty z bardzo oddalonymi bibliotekami innych cerkwi prawosławnych. Dzięki temu wzbogacano zbiory biblioteczne o nowe gatunki. Różnorodne księgi sprowadzono z Rosji, Serbii, Francji, Salonik, Konstantynopola, Dubrownika i innych miejsc¹⁴. Pisarze-mnichowie, którzy pracowali w monasterach, jak Kliment i Naum Ochrydzki, Gawrilo Lesnowski, Joakim Krczowski i Kiril Pejczinowić pozostawili po sobie manuskrypty, z których większość jest przechowywana w bibliotekach poza Macedonią.

W okresie od połowy XIX w. do II Wojny Światowej doszło do spustoszenia bogatych zbiorów rękopisów w Macedonii. W Europie nastąpił wówczas intensywny rozwój slawistyki i zwiększenie zainteresowania starymi rękopisami ze strony pracowników bibliotek naukowych, archiwów, muzeów i prywatnych bibliofilów.

W tym czasie w Macedonii – z powodu braku państwowości – nie istniały instytucje naukowe, które mogłyby się zaopiekować kulturowym i historycznym dziedzictwem narodowym. Miłośnicy i zbieracze słowiańskich rękopisów zdołali wywieźć z Macedonii wiele cennych zbiorów. Obecnie we wszystkich większych europejskich bibliotekach i muzeach znajdują się słowiańskie rękopisy z terenów Macedonii.

ZASOBY BIBLIOTEK MONASTERSKICH

Informacje na temat bibliotek monasterskich uzyskujemy między innymi z zapisów podróżników i badaczy, którzy w połowie XIX w. odwiedzali tereny Macedonii i biblioteki monasterskie na jej obszarze. Z ich uwag można dowiedzieć się, jaka była sytuacja w bibliotekach monasterskich, jak funkcjonowały i jak duże zbiory posiadały. Wielu z nich pisało o wyjątkowo bogatych zbiorach rękopisów odnalezionych w monasterach. Między najstarszymi bibliotekami wspomniano te, które funkcjonowały w monasterze św. Pantelejmona, zbudowanym przez Klimenta i monasterze św. Arhangela, zbudowanym przez Nauma¹⁵. W połowie XIX w. odwie-

¹²Georgievski M., *Manastirskite biblioteki i čitališta vo Makedonija do 1912 godina*, op. cit., 54–77.

¹³Stojanoska A., op. cit., 64.

¹⁴Ibidem, 65.

¹⁵Georgievski M., *Razvojot na bibliotekarstvoto vo Makedonija od početokot do denes so poseben osvrt za bibliotekarstvoto vo Bitola i Bitolsko*, [w:] *Bibliotekarstvoto vo Bitola i Bitolsko...*, op. cit., 22.

dził je macedoński pisarz i dziennikarz Jordan Hadži Konstantinow-Dżinot, który wspominał, że w monasterach św. Klimenta i św. Nauma widział pomieszczenia pełne książek. Potwierdził to rosyjski badacz Grigorowicz, który w trakcie podróży po Macedonii w 1845 r. zatrzymał się w Ochrydzie i napisał, że w głównej cerkwi znalazł 39 słowiańskich rękopisów, a między nimi i *Żywot św. Klimenta*¹⁶. Pozostałości tych najstarszych monasterskich bibliotek znajdują się obecnie w Muzeum w Ochrydzie.

Najwięcej informacji na temat macedońskich bibliotek monasterskich, zapisanych w czasopiśmie Carigradski Vesnik (lata 1855–1865), pozostawił Jordan Hadži Konstantinow¹⁷. W tekstach tych opisano liczbę zachowanych zbiorów w bibliotekach monasterskich: monaster w Slepce – 70 towarów książek (1 towar = ok. 128 kg), monaster w Bukowo i Treskawcu (po 20 towarów), monaster św. Pantelejmona w Nerezi (30 towarów rękopisów, w większości pisanych na pergaminie), monaster św. Marka (20 towarów dobrze zachowanych rękopisów), monaster w Lesnowo (50 towarów), monaster św. Jovana Preteczy w Slepce (ok. 70 rękopisów słowiańskich), monaster św. Jovana-Vetrenskiego koło Velesu (10 towarów książek) i inne¹⁸. Podobne informacje na temat bibliotek monasterskich pozostawili Jovan Hadži Wasilewicz, który pisał, że w wielu monasterach odnalazł dużo dobrze zachowanych rękopisów słowiańskich. W Carigradskim Vesniku nr 205 z 25.12.1854 r. napisał, że na terenach Macedonii zachowało się w tym czasie około 150 000 słowiańskich rękopisów¹⁹.

LOSZY MONASTERSKICH ZBIORÓW BIBLIOTECZNYCH

Zbiory rękopisów w bibliotekach monasterskich były niezwykle bogate, ale niestety większość bibliotek była przez wieki okradana, palona, dewastowana. Zbiory biblioteczne ulegały zniszczeniu, niektóre zaś były odnawiane w stylu obowiązującym w danym momencie (na przykład ozdabiane w stylu orientalnym w okresie Imperium Otomańskiego). Część bogatych zbiorów rękopisów była wywożona do bibliotek w Belgradzie, Zagrzebiu, do bibliotek w Bułgarii, Rosji i wielu innych państwach Europy²⁰. Na przykład w Bibliotekach Narodowych w Sofii i Płowdiw w Bułgarii przechowywanych jest wiele starsłowiańskich rękopisów z terenów Macedonii:

¹⁶Mošin V., *Slovenski rakopisi vo Makedonija*, Arhiv na Makedonija, Skopje, 1971, 10.

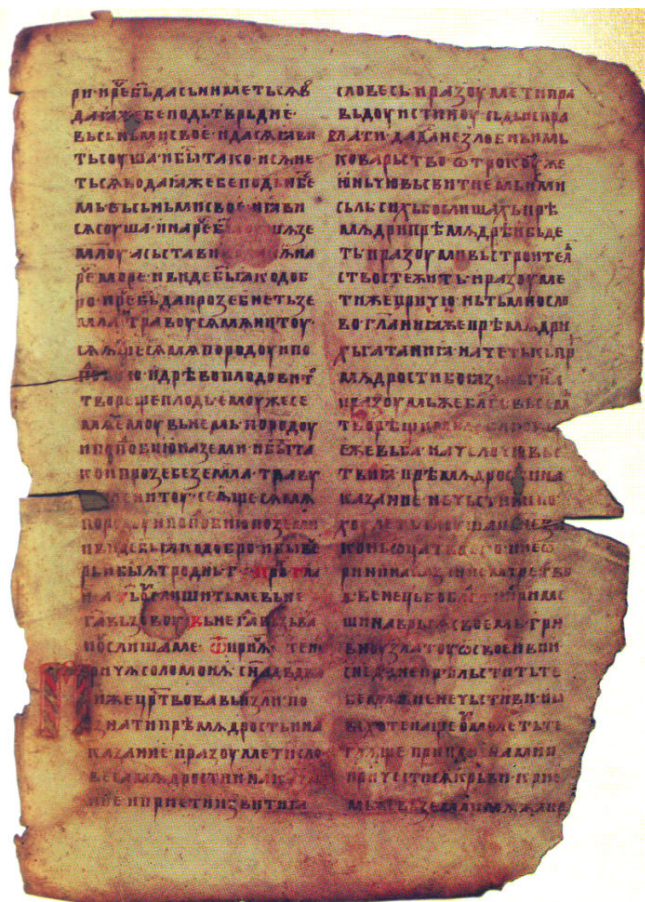
¹⁷Stojanoska A., *op. cit.*, 65.

¹⁸Georgievski M., *Kulturno-prosvetnata i političkata uloga na bibliotekarstvoto vo Vardarska Makedonija meѓu dvete svetski vojni...*, *op. cit.*, 37.

¹⁹Ibidem, 24.

²⁰Mošin V., *op. cit.*, 13.

*Dobrejszowo ewangelie z XIII w., Lesnowski parenezis z 1353 r., Bitolski triod z XII w., Posen triod z XIII w., Psalterz z początków XVI w.*²¹

II. 2. Fragment najstarszego rękopisu *Posen triod* z XIII w.

W Bibliotece Uniwersyteckiej w Belgradzie znajduje się około 30 rękopisów zebranych w Bitoli i okolicy. Są wśród nich na przykład *Czteroewangielie* i *Minej za noemvri*, pochodzące z XIV w. i będące własnością monasteru św. Preobrażenia w Bukovo koło Bitoli²². Na Świętej Górze Atos (Athos) są przechowywane staromacedońskie rękopisy, a także najstarszy zachowany rękopis pisany cyrylicą – akt kupna z 980 r. Wiele średniowiecznych rękopisów z macedońskich monasterskich bibliotek

²¹Despodova V., Slaveva L., *op. cit.*, 42.

²²Despodova V., *op. cit.*, 51.

przechowywanych jest dzisiaj w Moskwie i w Sankt Petersburgu. W bibliotece monasteru św. Kateriny na Synaju jest przechowywany najstarszy słowiański rękopis, tak zwany *Psalterz Synajski*, pisany gładolicą w XI w. w Ochrydzie i jej okolicach²³. Stare macedońskie rękopisy znajdują się także w Bibliotece Watykańskiej w Rzymie, w Bibliotece Narodowej w Turcji, a także w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie (*Kustendilski triod*²⁴ z XIII w.). W czasie bombardowania Belgradu w 1941 r. zniszczeniu uległo wiele staromacedońskich rękopisów zgromadzonych w tamtejszej Bibliotece Narodowej.

Macedonia pod względem powierzchni i liczby mieszkańców (około 2 mln) jest jednym z najmniejszych słowiańskich krajów na Bałkanach, ale biorąc pod uwagę liczbę monasterów znajduje się na pierwszym miejscu. W Macedonii jest 155 zachowanych i 90 zburzonych monasterów z ogólnej liczby 245 monasterów, w których rozwijała się działalność religijna, oświatowa i literacka²⁵. Monastery i biblioteki, które funkcjonowały za ich murami, odegrały ogromną rolę w rozwoju bibliotekarstwa macedońskiego, a także przyczyniły się do zachowania i rozwoju języka macedońskiego.

Przez niszczenie i wywożenie zbiorów z bibliotek monasterskich i cerkiewnych pozbawiono Macedończyków dużej części dziedzictwa narodowego. Niewielka część tych bezcennych zbiorów z bibliotek cerkiewnych i monasterskich – około 450 oryginalnych rękopisów, głównie z okresu XII–XVIII w. – zachowała się i jest pieczołowicie przechowywana w bibliotekach, muzeach, archiwach i innych instytucjach macedońskich.

Kolekcja archeograficzna zbiorów bibliotecznych w Narodowej i Uniwersyteckiej Bibliotece w Skopje zawiera około 300 starsłowiańskich rękopisów z okresu od XIII do XIX w. o różnorodnym charakterze: minej, modlitewnik, triod, akatist, trebnik, časoslov, oktoih, psalterz i inne²⁶. Najczęściej przepisywanym dziełem było Pismo Święte, a zachowane rękopisy były przepisywane z zastosowaniem różnorodnej redakcji. Zbiory te są niezwykle wartościowe, ponieważ zawierają prawie wszystkie średniowieczne gatunki literackie. Wszystkie rękopisy są oryginalne i każdy z nich ma swoją specyfikę. Pisane są ręcznie, na pergaminie i papierze, niektóre z nich mają znaki wodne i bardzo bogatą ornamentykę, jak na przykład *Benczevsko czetvoroevangelie* z XVI w., które zachwyca świeżością kolorów, bogactwem ornamentów i miniaturami ewangelistów (il. 3)²⁷. Rękopisy najczęściej podwiązane są skórą i deseczkami; skóra ozdobiona jest ornamentami i detalami o symbolice chrześcijańskiej. Najczęściej wykorzystywanym symbolem jest krzyż, ale spotyka się też ornamenty floralne, zoomor-

²³Stojanoska A., *op. cit.*, 67.

²⁴Despodova V., Slaveva L., *op. cit.*, 44.

²⁵Georgievski M., *Manastirskite biblioteki i čitališta vo Makedonija do 1912 godina...*, *op. cit.*, 53.

²⁶Martinovska V., *Paleografski album*, t. I. *Slovenski rakopisi od Arheografskata zbirka vo NUB Sv. Kliment Ohridski – Skopje: (XII–XVIII vek)*, Nacionalna i univerzitetska biblioteka Sv. Kliment Ohridski, Skopje, 2008, 5.

²⁷Ibidem, 56–57.

ficzne i w stylu geometrycznym. Najstarszym rękopisem z kolekcji archeograficznej Biblioteki jest *Posen Triod*²⁸, napisany na pergaminie i pochodzący z II połowy XIII w.

II. 3. Strona rękopisu *Benczevsko czetvoroevangelie* z XVI w.

Systematycznym zbieraniem i naukowym badaniem rękopisów słowiańskich zajmowało się wielu badaczy macedońskich, m.in. Vladimir Moszin, Mihajlo Georgievski, Vangelija Despodova, Violeta Martinovska.

²⁸Ibidem, 6.

DIGITALIZACJA ZBIORÓW BIBLIOTECZNYCH W MACEDONII

Największa macedońska biblioteka – Biblioteka Narodowa i Uniwersytecka im. św. Klimenta Ochrydzkiego w Skopje²⁹ jest od 1995 r. członkiem stowarzyszenia europejskich bibliotek narodowych – Konferencji Bibliotek Narodowych w Europie (Conference of the European National Libraries – CENL). Celem CENL-u jest wspieranie i umocnienie roli bibliotek narodowych w Europie, zwłaszcza w zakresie ich odpowiedzialności za zachowanie dziedzictwa kulturowego i tworzenie wspólnej bazy informacyjnej, mającej na celu szybszy dostęp do wiedzy, polepszenie współpracy europejskich bibliotek narodowych i umożliwienie wszystkim krajom członkowskim aktywnego uczestnictwa w projektach realizowanych przez Komisję Europejską.

Konferencja Bibliotek Narodowych w Europie zainicjowała projekt Biblioteka Europejska (The European Library – TEL), który jest najważniejszym i najambitniejszym projektem bibliotek narodowych w Europie, wyznaczającym strategię zachowania dziedzictwa kultury europejskiej. Projekt Biblioteka Europejska oficjalnie powstał w marcu 2005 r., we współpracy największych bibliotek narodowych Finlandii, Francji, Niemiec, Włoch, Holandii, Portugalii, Słowenii, Szwajcarii i Wielkiej Brytanii. Celem projektu jest zwiększanie liczby jego członków i jak najlepsze przedstawienie bogactwa wszystkich bibliotek narodowych w Europie. Zbiory bibliotek narodowych z około 50 krajów są dostępne przez e-stronę Biblioteki Europejskiej³⁰. Liczba zbiorów cyfrowych stale się powiększa, za ich jakością są odpowiedzialne współpracujące ze sobą biblioteki. Dzięki Europejskiej Bibliotece Cyfrowej możliwy jest swobodny dostęp do większości bibliotek, galerii, kinotek, archiwów i innych instytucji kulturalnych w Unii Europejskiej, dzięki czemu całe bogactwo kulturowe Europy jest dostępne na stronie internetowej biblioteki.

W 2008 roku Szwajcarska Agencja Rozwoju zainicjowała projekt o nazwie FUMAGABA, który miał pomóc bibliotekom z Europy Wschodniej, by stały się pełnoprawnymi i równoprawnymi członkami Biblioteki Europejskiej. Biblioteka Narodowa i Uniwersytecka w Skopje uczestniczyła w tym projekcie, który pomógł jej w przedstawieniu dziedzictwa kulturowego Republiki Macedonii i zaprezentowaniu swoich bogatych zbiorów³¹.

Za strategię digitalizacji dziedzictwa narodowego odpowiada macedońskie ministerstwo kultury, które uczestniczy w projekcie *Europejska biblioteka elektroniczna* i działa na rzecz jego realizacji na terenie Macedonii. Biblioteka Narodowa i Uniwer-

²⁹<http://www.nubsk.edu.mk>.

³⁰<http://www.europeana.eu>.

³¹Strategija za digitalizacija na specijalnite zbirki vo Nacionalnata i univerzitetska biblioteka Sv. Kliment Ohridski so cel zaštita i obezbeduvanje pristap do makedonskoto pišano kulturno nasledstvo: 2008–2011, Nacionalnata i univerzitetska biblioteka Sv. Kliment Ohridski, Skopje, 2008, 1.

sytecka w Skopje w roku 1989 wprowadziła skomputeryzowane opracowywanie zbiorów i ich przeszukiwanie (Program COBISS). Od roku 1995 r. dostępna jest w Internecie macedońska baza informacji bibliograficznych³². W 2005 roku zaczął funkcjonować segment programu COBISS/NET, który połączył systemy biblioteczne prawie wszystkich krajów bałkańskich – użytkowników COBISS i umożliwił sprawny przepływ informacji oraz przejmowanie opisów bibliograficznych. Pozwoliło to stworzyć na Bałkanach wspólny centralny, elektroniczny katalog zbiorów.

Pierwsze próby digitalizacji zbiorów bibliecznych zostały podjęte w latach 1999–2002. Dzięki wsparciu finansowemu Ministerstwa Kultury w Macedonii udało się wówczas zdigitalizować 70 rękopisów (1500 stron) ze zbiorów archeograficznych Biblioteki Narodowej. W proces digitalizacji oprócz bibliotek włączyły się inne instytucje: muzea, archiwa, Kinoteka Macedońska i inne.

Podczas wyboru materiałów do pierwszego etapu digitalizacji dziedzictwa narodowego brano pod uwagę następujące kryteria: dużą wartość historyczną i kulturową, unikatowość materiałów, dużą częstotliwość korzystania z materiałów, uregulowane prawa autorskie, ograniczoną możliwość korzystania ze względu na zły stan i uszkodzenia dokumentu.

W 2007 roku Biblioteka podpisała umowę z Biblioteką Narodową (NUK) w Słowenii i Biblioteką Uniwersytecką w Graz (Austria) w sprawie realizacji projektu, mającego na celu opracowanie strategii utworzenia biblioteki cyfrowej w Bibliotece Narodowej w Skopje i rozpoczęcie digitalizacji części zbiorów dziedzictwa narodowego przechowywanych w Bibliotece: zbiorów archeograficznych, kartograficznych, rękopisów orientalnych, zbiorów muzycznych. Na początku 2008 roku Biblioteka Narodowa w Skopje włączyła się z digitalizowanymi materiałami rękopisów starosłowiańskich, zbiorów kartograficznych i zbiorów rękopisów orientalnych, a także zbiorów współczesnych rękopisów do TEL (Biblioteka Europejska).

Przez kilka ostatnich lat trwały prace nad poszerzeniem powierzchni Biblioteki Narodowej i budową ośrodka digitalizacji zbiorów. Środki na realizację projektu budowy tego centrum przyznały macedońskie Ministerstwa Kultury i Nauki. W 2010 roku zostało oddane do użytku nowe skrzydło Biblioteki Narodowej (o powierzchni 3000 m²), a w nim znalazło nową siedzibę Centrum Digitalizacji. W Centrum są kontynuowane prace nad digitalizacją najcenniejszych materiałów będących w posiadaniu Biblioteki Narodowej: zbiorów średniowiecznych rękopisów, zbiorów tekstów orientalnych, zbiorów muzycznych i innych cennych materiałów bibliecznych. Udało się zdigitalizować ponad 200 oryginalnych rękopisów słowiańskich z XIII–XVIII w. i drukowanych starych ksiąg z XV–XIX w. Oprócz digitalizacji rękopisów w planach jest także digitalizacja zbiorów kartograficznych Biblioteki. Zbiory te obejmują 6681

---

³²<<http://www.vbm.mk>>.

tytułów map i 1466 atlasów. Najstarsza mapa pod tytułem *Vlaszko, Srbija, Bugarija, Romanija*, która jest w zbiorach Biblioteki, została wydana w 1589 roku.

Planowana jest też digitalizacja zbiorów rękopisów orientalnych NUB, które obejmują rękopisy w trzech językach: arabskim, osmańsko-tureckim i perskim. Biblioteka ma najwięcej rękopisów arabskich (2600), około 1050 rękopisów pisanych w języku tureckim i około 100 w języku perskim. Najstarszy rękopis pochodzi z 1195 r. Treść rękopisów arabskich obejmuje tematykę z dziedziny teologii, prawa islamskiego i tradycji islamskiej, teksty z dziedziny filologii, matematyki, astronomii, filozofii i inne. Tematyka tekstów rękopisów tureckich jest zbliżona do tematyki tekstów arabskich. W rękopisach perskich najczęściej pojawia się tematyka literacka (poezja). Autorami tych tekstów są przedstawiciele klasycznej poezji perskiej, jak Sadi, Hafiz, Attar Fariduddin i Rumi. Większość rękopisów pisanych w językach orientalnych należy do arcydzieł islamskiej kaligrafii, sztuki zdobienia i podwiązywania rękopisów. Rękopisy z tych zbiorów pochodzą z terenów całego świata islamskiego, powstały na przestrzeni ośmiu wieków (XII–XX w.). Udało się dokonać digitalizacji około 100 tytułów orientalnych rękopisów³³.

Biblioteka Cyfrowa funkcjonująca przy Bibliotece Narodowej i Uniwersyteckiej w Skopje przez swoją stronę internetową³⁴ umożliwia użytkownikom dostęp do różnorodnych zbiorów bibliotecznych: książek, rękopisów, czasopism i wydań periodycznych, map geograficznych, nut, sprawozdań naukowych, projektów itp.

Portal dlib.mk ma przede wszystkim za zadanie zachować, prezentować i dystrybuować najróżniejsze treści bibliograficzne w formie cyfrowej jako część programu ochrony bogactwa narodowego i promowania kultury macedońskiej w jak najszerszych kręgach. Biblioteka Cyfrowa jest zbudowana na podstawie Open Source, na platformie Dspace, która oprócz możliwości prezentacji ma na celu długotrwałe przechowywanie i zarządzanie zdigitalizowanymi materiałami. Ogromna część dziedzictwa kulturowego Macedonii jest przechowywana poza jej granicami, ale dzięki digitalizacji możemy macedońskie rękopisy obejrzeć i przestudiować na stronie internetowej Biblioteki Europejskiej.

Korzyści płynące z digitalizacji bogactwa kulturowego narodów są dla nas wszystkich nieocenione.

LITERATURA

- [1] *Bibliotekarstvo vo Bitola i Bitolsko*, A., Sterjovski (red.), Matična i univerzitetska biblioteka Sv. Kliment Ohridski, Bitola, 1995.

³³ *Strategija za digitalizacija na specijalnite zbirki vo Nacionalnata i univerzitetska biblioteka Sv. Kliment Ohridski so cel zaštita i obezbeduvanje pristap do makedonskoto pišano kulturno nasledstvo: 2008–2011*, Nacionalnata i univerzitetska biblioteka Sv. Kliment Ohridski, Skopje, 2008, 13–17.

³⁴ <www.dlib.mk>.

- [2] Despodova V., Slaveva L., *Makedonski srednovekovni rakopisi*, Institut za istraživanje na staroslovenskata kultura, Prilep, 1988.
- [3] Georgievski M., *Kulturno-prosvetnata i političkata uloga na bibliotekarstvom vo Vardarska Makedonija megu dvete svetski vojni*, Kultura, Skopje, 1989.
- [4] Georgievski M., *Manastirskite biblioteki i čitališta vo Makedonija do 1912 godina*, Misl, Skopje, 1975.
- [5] Georgievski M., *Staroslovenski rakopisi vo Makedonija, kn. 7 i 8*, Institut za staroslovenska kultura, Prilep, Narodna i univerzitetska biblioteka Sv. Kliment Ohridski, Skopje, 2000.
- [6] Martinovska V., *Bescenetiot sjaj na staroslovenskite rakopisi*, *Sovremenost*, br. 2, Skopje, 2004, 119–121.
- [7] Martinovska V., *Paleografski album, tom I: Slovenski rakopisi od Arheografskata zbirka vo NUB Sv. Kliment Ohridski – Skopje: (XII–XVIII vek)*, Nacionalna i univerzitetska biblioteka Sv. Kliment Ohridski, Skopje, 2008.
- [8] Milovska D., *Drevni riznici: rakopisna tradicija vo makedonskite crkvi i manastiri*, Kaprikornus, Skopje, 2009.
- [9] Mošin V., *Slovenski rakopisi vo Makedonija*, Arhiv na Makedonija, Skopje, 1971.
- [10] *Strategija za digitalizacija na specijalnite zbirki vo Nacionalnata i univerzitetska biblioteka Sv. Kliment Ohridski so cel zaštita i obezbeduvanje pristap do makedonskoto pišano kulturno nasledstvo: 2008–2011*, Nacionalna i univerzitetska biblioteka Sv. Kliment Ohridski, Skopje, 2008.
- [11] <<http://www.dlib.mk>>.

MONASTIC LIBRARIES IN MACEDONIA AND DIGITISATION OF LIBRARY COLLECTIONS

Ever since the 4th century AD, the Balkan area continually witnessed the development of monasteries, independent religious and economic institutions where intensive ecclesiastic and missionary activities took place. The monasteries were centres of spiritual development, it is behind their walls where the arts of fresco painting and wood carving flourished, where innumerable manuscripts were copied. The monasteries and the libraries they hosted became the heart of culture and education, the cradle of Slavic literature. They gave the basis for the spread of literacy in the Middle Ages. Towards the end of the 9th century and throughout the 10th century the Balkan Slavic scholars intensively focused on copying and translating theological and encyclopaedic scripts. In the well-known Ohrid centre the most prominent disciples of Cyril and Methodius, Clement and Naum dedicated their lives to literary and educational activities that marked the beginnings of Macedonian literature and librarianship. Some 19th century records give evidence to the existence of abundant collections of manuscripts in the monastic libraries. Approximately 150 000 Slavic manuscripts have been identified. While, the vast majority of them were destroyed by the passage of time, many surviving have been moved to various European libraries. As a member of the association of the European national libraries (Conference of the European National Libraries – CENL), Skopje's National and University Library "St Kliment Ohridski" is engaged in the efforts to enhance cooperation amongst peers and create a shared data base of the European Libraries. With the latter in mind, the library's Digitisation Centre is dedicated to digitally capturing works of Macedonian national heritage.

Politechnika Wrocławska

III

Wrocławskie

Spotkania

Bibliotekarzy

od

30 czerwca

do 1 lipca

2011 roku

www.wsb.pwr.wroc.pl

III WROCŁAWSKIE SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY Wrocław, 30 czerwca - 1 lipca 2011

Politechnika
Wrocławska

PROGRAM

30 czerwca 2011 (czwartek) – Aula, Gmach Główny Politechniki Wrocławskiej	
8:00–9:00	Rejestracja uczestników
9:00–9:15	Otwarcie Konferencji: Prorektor ds. Badań Naukowych i Współpracy z Gospodarką, prof. dr hab. inż. Eugeniusz Rusiński
SESJA I. BIBLIOTEKA W UCZELNI I REGIONIE	
9:15–11:00	Prowadzenie: dr inż. Henryk Szarski , Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej
<i>Model dokumentowania i analizy dorobku naukowego na potrzeby oceny parametrycznej Politechniki Wrocławskiej – Eugeniusz Rusiński, Politechnika Wrocławska</i>	
<i>Biblioteki cyfrowe XXI wieku – Czesław Smutnicki, Instytut Informatyki, Automatyki i Robotyki Politechniki Wrocławskiej</i>	
<i>Biblioteka w uczelni czy uczelnia w bibliotece? Środowiskowa Biblioteka Nauk Ścisłych i Technicznych na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki – Krystyna Szylhabel, Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej</i>	
<i>Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polsko-Amerykańskich na tle innych stowarzyszeń bibliotekarzy w Stanach Zjednoczonych – Aldona Salska, Prospect Heights Public Library, USA, Elżbieta Marszałik, Indian Trails Public Library District, Wheeling, USA</i>	
<i>Słownik polsko@polski „na żywo” – Jan Miodek, Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego</i>	
<i>Prezentacja Sponsora Konferencji: Z powrotem do biblioteki w epoce informacji cyfrowej, czyli wzmocnienie wartości biblioteki naukowej dla użytkowników – Krzysztof Murawski, ProQuest</i>	
11:00 – 11:30	Przerwa na kawę
W czasie pierwszej przerwy prof. Jan Miodek będzie podpisywał swoją książkę <i>Słownik polsko@polski</i> , a podczas wszystkich przerw kawowych w sali 241 będą prezentowane 3 skanery do digitalizacji książek i starodruków: Escan A3+, Copibook A2 i Suprascan A1	

SESJA II. BIBLIOTEKA W UCZELNI I REGIONIE	
11:30– 13:00	Prowadzenie: Marcin Karwowski , Koło Naukowe Bibliotekoznawców przy Katedrze Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
<i>Wydawnictwo w bibliotece – biblioteka cyfrowa w wydawnictwie?</i> Ośrodek ds. Wydawnictw i Biblioteki Cyfrowej Politechniki Lubelskiej – Jarosław Gajda , Biblioteka Politechniki Lubelskiej	
<i>„Praktyka czyni mistrza” zajęcia dydaktyczne dla studentów bibliotekoznawstwa prowadzone przez bibliotekarzy-praktyków na przykładzie wybranych ośrodków naukowych</i> – Anna Stach , Biblioteka Wydziału Elektrycznego Politechniki Wrocławskiej, Paulina Bartosik , Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej	
<i>Bibliotekarz w firmie infobrokerskiej. Potrzeby rynku a oferta edukacyjna w świetle badań</i> – Grzegorz Czapnik , Zbigniew Gruszka , Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego	
<i>„Bibliotekarz uczestniczący” na przykładzie kierownika biblioteki specjalizującej się w historii Europy Środkowo-Wschodniej</i> – Jurgen Warmbrunn , Herder-Institut, Forschungsbibliothek	
<i>Stała Konferencja Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie – Misja, działalność i współpraca z krajem</i> – Stefan Władysiuk , Polish Institute and Library, McGill University, Montreal	
<i>Prezentacja Sponsora Konferencji: Wygodny dostęp do pełnej oferty biblioteki z Primo i Primo Central od Ex Libris</i> – Krzysztof Lityński , ALEPH Polska	
13:00–14:30	Obiad w budynku C-13 (Zintegrowane Centrum Studenckie), Wybrzeże Wyspiańskiego 23–25
SESJA III. DOKUMENTOWANIE I ANALIZA DOROBKU NAUKOWEGO	
14:30–16:00	Prowadzenie: dr Anna Osiewalska , Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie
<i>Bibliografia publikacji pracowników źródłem informacji wspomagającej przygotowanie ankiety jednostek naukowych</i> – Iwona Sójkowska , Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Barbara Barańska-Malinowska , Biblioteka Główna Politechniki Częstochowskiej	
<i>Dokumentacja dorobku naukowego Politechniki Warszawskiej: przyjęte rozwiązania, bariery, osiągnięcia, plany rozwoju</i> – Anna Tonakiewicz-Kołosowska , Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej	
<i>Rejestrowanie dorobku pracowników uniwersytetów – dotychczasowe dokonania i spojrzenie w przyszłość</i> – Aleksandra Zawadzka , Biblioteka Uniwersytetu Wrocławskiego	
<i>ALEPH w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej – nowatorskie rozwiązania w zakresie analizy dorobku naukowego</i> – Anna Komperda , Barbara Urbańczyk , Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej	
<i>Doświadczenia węgierskich bibliotek akademickich w zakresie dokumentacji i analizy dorobku naukowego pracowników uczelni</i> – Danuta Kiss , Centralna Biblioteka Uniwersytetu Zachodnio-Węgierskiego, Sopron, Węgry	
<i>Prezentacja Sponsora Konferencji</i> Joanna Kukawska , Jarosław Kukawski , AKME Archive, Warszawa	
16:00 – 16:30	Przerwa na kawę

SESJA IV. WARSZTATY DONA W ALEPHIE dla grupy PolBiT

16:30–17:15	<i>Dokumentowanie prac naukowych w Politechnice Wrocławskiej DONA-ALEPH – moduł bibliografii</i> – Anna Komperda, Barbara Mąka
17:15–18:00	<i>Rejestrowanie cytowań prac pracowników naukowych Politechniki Wrocławskiej w systemie ALEPH – moduł cytowań</i> – Barbara Urbańczyk, Karolina Malamis
20:00–23:00	Kolacja w PERGOLA RESTAURACJA & BISTRO i koncert zespołu Mizia & Mizia Blues Band - ul. Wystawowa 1, w pobliżu Hali Stulecia i Wrocławskiej Fontanny

1 lipca 2011 (piątek) - Aula, Gmach Główny Politechniki Wrocławskiej**SESJA V. ŹRÓDŁA ELEKTRONICZNE W BIBLIOTECE I NA RYNKU**

9:00–10:30	Prowadzenie: Piotr Marcinkowski , Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu
<i>Książki elektroniczne w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie – dostępne modele sprzedaży i doświadczenia biblioteki</i> – Barbara Chmielewska , Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	
<i>Zasoby i usługi elektroniczne w statystyce bibliotecznej, rankingach i badaniach efektywności</i> – Lidia Derfert-Wolf , Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy	
<i>Biblioteki cyfrowe w wolnej kulturze</i> – Ewa Gryguc , Biblioteka Narodowa, cBN Polona	
<i>Biblioteki Monasterskie w Macedonii i digitalizacja zbiorów bibliotecznych</i> – Maria Małgorzata Maczkowska , NU Univerzitetaska Biblioteka Sv. Kliment Ohridski, Bitola, Macedonia	
<i>Opracowanie dokumentów w bibliotece cyfrowej e-BUW</i> – Agnieszka Wróbel , Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	
Prezentacja Sponsora Konferencji: <i>Elektroniczne zasoby biblioteczne na wyciągnięcie ręki</i> – Leszek Czerwiński, Teresa Górecka , EBSCO Information Services	
10:30 – 11:00	Przerwa na kawę

SESJA VI. SESJA POSTEROWA

11:00–12:00	Prowadzenie: prof. dr hab. Maria Pidtypczak-Majerowicz – Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie
<i>Sekretarz naukowy w Bibliotece Głównej UEK – pięć lat doświadczeń</i> – Aureliusz Potempa , Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie	
<i>Bibliografia publikacji pracowników jako forma współpracy ze środowiskiem uczelnianym na łamach polskiej literatury bibliologicznej</i> – Dorota Wilk , Biblioteka Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie	
<i>Innowacyjny system wdrażania pracownika w bibliotecę naukową na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Opolskiego</i> – Bożena Smentek , Biblioteka Główna Uniw. Opolskiego	

<i>... bibliotekarzy też potrzebujemy!</i> – Lucja (Lucyna) Abrams , University of Western Ontario, Kanada	
<i>Przestrzeń wirtualna w Bibliotece Uniwersyteckiej w Olsztynie</i> – Katarzyna Maćkiewicz , Biblioteka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie	
<i>Czytelna biblioteka</i> – Lidia Lewicka , Biblioteka Ekonomiczna Uniwersytetu Szczecińskiego	
SESJA VII. ŹRÓDŁA ELEKTRONICZNE W BIBLIOTECE I NA RYNKU	
12:00 - 13:30	Prowadzenie: dr Aleksander Radwański – Zakład Narodowy im Ossolińskich, Wrocław
<i>DMEP po pięciu latach, na przykładzie polskich partnerów</i> – John Michalski , Library of Congress, Małgorzata Kuziela , Izydor Statkiewicz , Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej	
<i>Jak powstaje sprawozdanie roczne z prac systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Warszawskiego</i> – Roman Tabisz , Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	
<i>Raport z badania wykorzystania e-booków na brytyjskich uczelniach na podstawie projektu realizowanego przez JISC – końcowe wnioski</i> – Joanna Grześkowiak-Stepowicz , Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław	
<i>Zagubiony w e-dżungli czytelnik – z doświadczeń szwedzkiego użytkownika e-biblioteki</i> – Aleksandra Erlandsson , Centralna Biblioteka Pedagogiczna w Malmö, Szwecja	
<i>Siła społecznego tagowania. Czy użytkownicy rzeczywiście chcą się angażować?</i> – Matylda Filas , Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie	
Prezentacja Sponsora Konferencji – <i>Projekt nowego konsorcjum w zakresie książek elektronicznych dostępnych na platformie Wiley Online Library</i> – Alina Przydańska , Marta Dyson , Jacek Lewinson – Publishers' Representative Central/Eastern Europe	
13:30–14:00	Dyskusja
14:00–18:00	Uroczysty obiad zamykający konferencję i koncert zespołu PODOLANIE – Klub Pracowniczy obok Auli, Gmach Główny Politechniki Wrocławskiej
20:00–22:00	Spotkanie na Rynku Wrocławskim i toast za pomyślność rozpoczynającej się 1 lipca 2011 roku Prezydencji Polski w Radzie Unii Europejskiej – restauracja Bierhalle , Rynek-Ratusz 24

Politechnika Wroclawska

III Wroclawskie Spotkania Bibliotekarzy

Sponsorzy

Kraina Książek
www.krainakniazek.pl

ExLibris
The bridge to knowledge

akme
SOLUCJE

Jacek Lewinson
Publishers'
Representative
Central/Eastern
Europe

Studio
Wydawniczo-
Poligraficzne
"TART"

Przedstawione w książce artykuły mają wspólną cechę – dokumentują praktyczne doświadczenia bibliotekarzy różnych typów bibliotek akademickich, także zagranicznych. Potwierdzają, że współczesne biblioteki akademickie są bibliotekami uczącymi się i uczącymi użytkowników. Zmieniające się programy i metody nauczania w uczelniach narzucają konieczność ciągłego podnoszenia kwalifikacji przez bibliotekarzy, wprowadzania zmian strukturalnych i organizacyjnych w bibliotekach, zmian w zarządzaniu zasobami dokumentów, zespołami ludzkimi i usługami biblioteczno-informacyjnymi. Wymiana doświadczeń na tym ciągle poszerzającym się polu pracy bibliotek i bibliotekarzy jest najszybszym sposobem na poszerzanie wiedzy i podnoszenie kwalifikacji zawodowych [...]. Opublikowanie artykułów prezentujących dokumentowanie dorobku naukowego w ośrodkach akademickich w kraju i za granicą jest ze wszech miar wskazane przede wszystkim ze względu na użyteczność stosowanych przez biblioteki narzędzi upowszechniających naukę, zwłaszcza szczegółowo opisanego modelu platformy informacyjnej dorobku naukowego Politechniki Wrocławskiej, który łączy funkcje bibliograficzne, bibliometryczne i pełnotekstowe.

Z recenzji prof. dr hab. Marii Piótypczak-Majerowicz

Wydawnictwa Politechniki Wrocławskiej
są do nabycia w księgarni „Tech”
plac Grunwaldzki 13, 50-377 Wrocław
budynek D-1 PWr., tel. 71 320 29 35
Prowadzimy sprzedaż wysyłkową
zamawianie.ksiazek@pwr.wroc.pl

ISBN 978-83-7493-662-0